

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ**

*«Ενδοοικογενειακή βία: διερεύνηση του φαινομένου της βίας κατά των
γυναικών στο πλαίσιο της συζυγικής και της ερωτικής σχέσης»*

*Μεταπτυχιακή Διατριβή της
Άννας Γ. Σπανού*

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ:
«Η Σύγχρονη Εγκληματικότητα και η Αντιμετώπισή της»

ΜΕΛΗ ΤΡΙΜΕΛΟΥΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ:

Ι. Φαρσεδάκης (επιβλέπων)
Β. Αρτινοπούλου
Α. Μαγγανάς

Αθήνα, 2005

«Θα ήθελα να ευχαριστήσω ιδιαίτερος όλα τα μέλη της τριμελούς επιτροπής για την αμέριστη υποστήριξη και την πολύτιμη βοήθεια που μου προσέφεραν καθ' όλη τη διάρκεια της διπλωματικής μου μελέτης. Επιπρόσθετα, ευχαριστώ θερμά τη συνάδελφο και αδελφική φίλη, Συμεωνίδου Μαρία, καθώς, και τη Δικηγόρο του Συμβουλευτικού Κέντρου για τη Βία κατά των Γυναικών της Γ.Γ.Ι, Ταμπέκου Ανδρονίκη, για την σημαντική τους βοήθεια και την ουσιαστική τους υποστήριξη σε αυτή μου την προσπάθεια. Τέλος, ευχαριστώ τις γυναίκες που συμμετείχαν στην εμπειρική έρευνα και μοιράστηκαν, την προσωπική τους εμπειρία, μαζί μου».

	σελίδα
Εισαγωγή	
1. Ο θεσμός της οικογένειας	1
2. Η βία στην οικογένεια	2
3. Οριοθέτηση αντικειμένου μελέτης	4
4. Ορισμοί	7
5. Ιστορική αναδρομή του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας	9
A. Φαινομενολογική προσέγγιση του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας κατά των γυναικών	
I. Μορφές ενδοοικογενειακής βίας κατά των γυναικών	13
II. Έκταση του φαινομένου	16
III. Χαρακτηριστικά των γυναικών-θύμάτων ενδοοικογενειακής βίας, σύμφωνα με πορίσματα ερευνών	19
1. Ο κύκλος της βίας	21
2. Θεωρία επίκτητης αδυναμίας	24
3. Η έννοια της "επανάκτησης δύναμης"	26
4. Συνέπειες της ενδοοικογενειακής βίας για τη γυναίκα-θύμα	27
5. Γυναίκες-θύματα ενδοοικογενειακής βίας που έφτασαν στη δολοφονία του δράστη	29
IV. Χαρακτηριστικά των δραστών ενδοοικογενειακής βίας, σύμφωνα με ευρήματα ερευνών	31
B. Ερμηνευτική προσέγγιση του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας κατά των γυναικών	
I. Θεωρητικές προσεγγίσεις της ενδοοικογενειακής βίας κατά των γυναικών	36
1. Ατομικές ή ψυχιατρικές προσεγγίσεις	37
2. Κοινωνικο-ψυχολογικές προσεγγίσεις	38
3. Κοινωνικο-πολιτισμικές προσεγγίσεις	41
4. Σύνθετα ερμηνευτικά μοντέλα	43
5. Συμπεράσματα	46
II. Εμπειρική έρευνα στο Συμβουλευτικό Κέντρο για τη Βία κατά των Γυναικών της Γ.Γ.Ι.	47
1. Περιγραφή της έρευνας	47

1.1	Αντικείμενο της έρευνας	47
1.2	Σκοπιμότητα και στόχοι	47
2.	Βασικές υποθέσεις εργασίας	48
3.	Μεθοδολογία και στάδια της έρευνας	49
3.1	Μεθοδολογικές επιλογές και μεθοδολογικές δυσχέρειες	49
3.2	Επεξεργασία και ανάλυση των δεδομένων	51
4.	Γραφική απεικόνιση και σχολιασμός των συμπερασμάτων	52
5.	Κύρια συμπεράσματα της έρευνας	82
Γ.	Αντιμετώπιση του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας και δράσεις για την πρόληψη και την καταστολή του	
I.	Αντιμετώπιση του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας	86
1.		
	Νομοθετικό πλαίσιο/αντιμετώπιση του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας και της κακοποιημένης γυναίκας από το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης	86
1.1	Η Διεθνής νομοθετική πρακτική	87
1.2	Το φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας στο πλαίσιο της ελληνικής νομοθεσίας	90
2.	Υποστηρικτικές δομές και η συνεισφορά τους στη γυναίκα-θύμα ενδοοικογενειακής βίας	94
3.	Μεταχείριση του δράστη ενδοοικογενειακής βίας	97
4.	Συμπεράσματα	98
II.	Δράσεις και πολιτικές για την πρόληψη και αντιμετώπιση του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας	102
1.	Διεθνείς πολιτικές και δράσεις	102
2.	Πολιτικές και δράσεις σε τοπικό επίπεδο	107
	Αντί Επιλόγου/Προτάσεις για την πρόληψη και την αντιμετώπιση του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας	109
	Παράρτημα Α'	112
	Παράρτημα Β'	113
	Παράρτημα Γ'	114
	Παράρτημα Δ'	115
	Παράρτημα Ε'	119
	Παράρτημα ΣΤ'	124
	Βιβλιογραφία	129

Εισαγωγή:

1. Ο θεσμός της οικογένειας

Κατά τα τελευταία 50 έτη έχει παρατηρηθεί ένα ιδιαίτερα αυξημένο ενδιαφέρον σχετικά με τη μελέτη του θεσμού της οικογένειας και των θεμάτων που προκύπτουν στο πλαίσιο αυτής. Το ενδιαφέρον αυτό εκφράζεται με το πλήθος των μελετών και των ερευνών που διεξάγονται και με την ποικιλία των θεωρητικών προσεγγίσεων που αναπτύσσονται, προκειμένου να ερμηνευτούν τα σχετικά με την οικογένεια φαινόμενα και να προβλεφθεί η εξέλιξή τους.¹

Η οικογένεια, ως κοινωνικός θεσμός², έχει κοινωνικά σημαντικούς σκοπούς που συνοψίζονται στην εξασφάλιση της συνέχειας της κοινωνίας και που αναλύονται στη μεταβίβαση, από τη μία γενιά στην άλλη, του πολιτισμού ως τρόπου ζωής και τρόπου ύπαρξης, των υλικών πραγμάτων και των κοινωνικών θέσεων. Ο θεσμός της οικογένειας, έχει, αφενός ένα χαρακτήρα δημόσιο, καθώς, αφορά στην οργάνωση του συλλογικού βίου και συνδέεται με την εν γένει θεσμοποίηση του βίου αυτού (νομοθεσία) και με την υλική του διάσταση (τρόπο παραγωγής) και, αφετέρου, έναν χαρακτήρα ιδιωτικό, καθώς, αφορά στην οργάνωση του ιδιωτικού βίου. Έτσι, η οικογένεια αποτελεί έναν καθολικό θεσμό γιατί συνίσταται σε ένα σταθερό πλέγμα σχέσεων μεταξύ κοινωνικά προσδιορισμένων ρόλων (σύζυγος, μητέρα, γιος, αδελφός κ.λπ.) και, επιπλέον, εμπεριέχει λειτουργίες με τις οποίες προωθείται η ικανοποίηση στόχων βαρυσήμαντων για τα άτομα και το σύνολο, ώστε ο θεσμός να εμφανίζεται -με παραλλαγές ασφαλώς- σε όλες τις εποχές και σε όλες τις κοινωνίες.³

Όσον αφορά στις λειτουργίες του θεσμού της οικογένειας -παρά τις διαφοροποιήσεις τους στο χώρο και στο χρόνο και τις διαφωνίες των κοινωνιολόγων ως προς την

---

¹ Βλ. Μουσούρου Μ. Α., *Κοινωνιολογία της σύγχρονης οικογένειας*, εκδόσεις Κοινωνιολογική και Ανθρωπολογική Βιβλιοθήκη-Gutenberg, Αθήνα, 1989, σελ. 10

² Μιλώντας για κοινωνικούς θεσμούς αναφερόμαστε σε ένα σταθερό πλέγμα σχέσεων μεταξύ κοινωνικά προσδιορισμένων ρόλων, ένα σύνολο τυποποιημένων τρόπων ατομικής ή/ και ομαδικής δράσης. Η σταθερότητα και η τυποποίηση αποτελούν καίρια χαρακτηριστικά των θεσμών και υποδηλώνουν τον εξωατομικό τους χαρακτήρα: η ατομική βούληση δεν καταργεί ούτε αλλάζει ένα θεσμό.

³ Βλ. σχετικά, Μουσούρου Μ. Α., ο.π., σελ. 15

ταξινόμησή τους- μπορούν να συνοψισθούν σε αναπαραγωγικές λειτουργίες, σε οικονομικές λειτουργίες, σε εκπαιδευτικές και, τέλος, σε ψυχολογικές λειτουργίες, που συνίστανται κυρίως στην ικανοποίηση της ανάγκης των ατόμων να αισθάνονται ασφαλή και να απολαμβάνουν τη στοργή των άλλων. Οι ψυχολογικές λειτουργίες του θεσμού της οικογένειας έχουν αποκτήσει στις μέρες μας ιδιαίτερα μεγάλη σημασία, καθώς στις σύγχρονες κοινωνίες η ταχύτητα των κοινωνικών μετασχηματισμών δημιουργεί ρευστότητα στις κοινωνικές σχέσεις και, κατ' επέκταση, συναισθηματική ανασφάλεια στα άτομα.⁴

Τέλος, η οικογένεια, ως κοινωνική ομάδα, έχει δομή, που αυτή συνίσταται σε ένα σταθερό πλέγμα κοινωνικών θέσεων -υπό την έννοια ύπαρξης ιεραρχίας και στρωματοποιημένης κοινωνικής ομάδας- και κοινωνικών ρόλων, δηλαδή συμπεριφοράς που αναμένεται από τον κάτοχο μιας θέσης, σε ένα δίκτυο σχέσεων μεταξύ κοινωνικών θέσεων και ρόλων. Παραδοσιακά, οι θέσεις και οι ρόλοι μέσα στην οικογένεια εξαρτώνται από το φύλο και την ηλικία, δηλαδή από χαρακτηριστικά που είναι δεδομένα για το άτομο και δεν επηρεάζονται από την προσωπικότητα, τις ικανότητες ή τις επιθυμίες του.⁵

Καθώς η κοινωνία εξελίσσεται, από παραδοσιακή αγροτική σε σύγχρονη βιομηχανική-αστική, οι κοινωνικοί θεσμοί πολλαπλασιάζονται, καταργούνται ή διαφοροποιούνται. Ο θεσμός της οικογένειας, ως κοινωνικός θεσμός, δεν αποτελεί εξαίρεση σε αυτόν τον κανόνα. Σήμερα, έχουμε, αδιαμφισβήτητα, πλέον εισέλθει σε μια νέα εποχή επαναπροσδιορισμού των ζητημάτων που αφορούν τόσο την οργάνωση του ιδιωτικού βίου, όσο και το παρόν και το μέλλον της οικογένειας.

2. Η βία στην οικογένεια

Παρόλο, που η κοινωνία που ζούμε είναι διάτρητη από εικόνες και επεισόδια βίας, όταν αναφερόμαστε στο θεσμό της οικογένειας και στη σημασία του ρόλου της μικρής αυτής κοινωνικής ομάδας στην ομαλή λειτουργία και ανάπτυξη της κοινωνία μας, έχουμε, σχεδόν πάντα, την αντίληψη ότι μιλάμε για ένα ασφαλές περιβάλλον. Ένα περιβάλλον όπου κυριαρχούν συναισθήματα αγάπης και αλληλεγγύης, ενώ -η μεταξύ των μελών της

---

⁴ Βλ. σχετικά, Μουσούρου Μ. Λ., ο.π., σελ. 22-23

⁵ Βλ. σχετικά, Μουσούρου Μ. Λ., ο.π., σελ. 23-24

οικογένειας-συμπεριφορά χαρακτηρίζεται από τρυφερότητα και στοργή.⁶ Οι συγκρούσεις και οι βιαιότητες στο πλαίσιο της οικογένειας φαντάζουν εξωπραγματικές για την αντίληψη του ευρύτερου πληθυσμού.

Εντούτοις, η βία⁷ στο πλαίσιο της οικογένειας είναι μια θλιβερή πραγματικότητα. Η καθημερινότητα, καταδεικνύει, με αδιάσειστα στοιχεία, πως η ενδοοικογενειακή βία είναι ένα φαινόμενο που, όχι μόνο υπάρχει, μα στις μέρες μας, έχει λάβει και ανεξέλεγκτες διαστάσεις. Συνήθως, ασκείται από τους ισχυρότερους προς τους αδύναμους, συνεπώς, οι δράστες είναι κατά κύριο λόγο άνδρες, ενώ τα θύματα γυναίκες, ηλικιωμένοι και ανήλικοι.

Η άσκηση βίας στο πλαίσιο της οικογένειας αποτελεί κατάφωρη παραβίαση του δικαιώματος στη ζωή, στην ανθρώπινη ελευθερία, στην προσωπική, ψυχική και σωματική ακεραιότητα, στην ίση αντιμετώπιση και προστασία από τον νόμο, στην ισότητα μέσα στην οικογένεια. Το θύμα κακοποίησης γίνεται αντικείμενο βασανισμού, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης. Η ενδοοικογενειακή βία εκδηλώνεται με πολλές και διαφορετικής βαρύτητας εγκληματικές πράξεις κάθε φορά, ενώ, το σίγουρο είναι, πως αν αυτές οι πράξεις συνέβαιναν έξω από το σπίτι, θα τιμωρούνταν από το νόμο και θα καταδικάζονταν από το κοινωνικό σύνολο χωρίς ενδοιασμούς.

Η επιθυμία μας να εξιδανικεύσουμε την οικογενειακή ζωή, είναι ως ένα βαθμό υπεύθυνη για την τάση που υπάρχει να εθελουφλούμε ή να αποδεχόμαστε την ενδοοικογενειακή βία. Επιπλέον, η ιδιωτική φύση των οικογενειακών ή διαπροσωπικών σχέσεων ευθύνεται σε μεγάλο βαθμό για την καλλιέργεια και διάχυση στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο της άποψης ότι η κοινωνία στο σύνολό της δεν μπορεί ή δεν πρέπει να παρεμβαίνει σε υποθέσεις ενδοοικογενειακής βίας⁸.

---

⁶ Βλ. Gelles R. J., *Intimate Violence in Families*, 3d ed., εκδόσεις Sage Publications, Newbury Park, London, New Delhi, 1997, σελ. 1-4

⁷ Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας ορίζει τη βία ως την εκούσια χρήση φυσικής δύναμης ή ισχύς -όπου η ισχύς εμπεριέχει τον ψυχολογική καταναγκασμό, την απειλή, την ταπείνωση- απειλούμενης ή πραγματικής, που στρέφεται στο ίδιο το άτομο, σε κάποιο άλλο ή σε μια ομάδα ή κοινότητα και που είτε καταλήγει είτε έχει πολλές πιθανότητες να καταλήξει σε τραυματισμό, θάνατο, ψυχολογικό τραυματισμό, αποστέρηση ή προβληματική ανάπτυξη. Ο ορισμός αυτός συνδυάζει την πρόθεση διάπραξης της πράξης με την διάπραξη αυτή καθ' αυτή ανεξαρτήτως του αποτελέσματος που αυτή προκαλεί και εξαιρεί τα ατυχήματα.

⁸ Βλ. Laslett B., *The family as a public and private institution: an historical perspective*, Journal of Marriage and the Family, Aug. 1973, 35, σελ.480-492

3. Οριοθέτηση αντικειμένου μελέτης

Αναμφίβολα, οι μορφές, η βαρύτητα και τα θύματα της βίας που εκδηλώνεται στο πλαίσιο της οικογένειας, ποικίλουν ανάλογα με την περίπτωση. Εφόσον, κατά κύριο λόγο, η ενδοοικογενειακή βία ασκείται από τα ισχυρότερα μέλη της οικογένειας προς τα ασθενέστερα, τα, συνήθως, θύματά της είναι ανήλικοι, ηλικιωμένοι και γυναίκες. Στο συγκεκριμένο εδάφιο δεν θα ασχοληθούμε με την καταγραφή και διερεύνηση του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας στο σύνολό της. Αντικείμενο της εισήγησής μας αποτελεί το φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας κατά των γυναικών, και συγκεκριμένα η διερεύνηση της βίας κατά των γυναικών στο πλαίσιο της συζυγικής και της ερωτικής σχέσης.

Με τον όρο «ενδοοικογενειακή βία», δεν εννοούμε τη βία που εκδηλώνεται, αποκλειστικά και μόνο, στο πλαίσιο της «τυπικής» οικογένειας. Καθώς, τα κρούσματα κακοποίησης με δράστη τον ερωτικό σύντροφο μιας γυναίκας είναι πολλά, στη παρούσα μελέτη διευρύνουμε τον ορισμό της οικογένειας, και ως οικογένεια εννοούμε την κοινωνική ομάδα που αποτελείται από δύο ετερόφυλα άτομα που δεν έχουν δεσμό συγγένειας μεταξύ τους, ενώ παράλληλα, αυτή η κοινωνική ομάδα χαρακτηρίζεται από κοινή κατοικία, συναισθηματική και ερωτική σχέση και οικονομική συνεργασία.

Τα τελευταία χρόνια έχει εκδηλωθεί έντονο συγγραφικό και ερευνητικό ενδιαφέρον εκ μέρους της επιστημονικής κοινότητας για το φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας, τόσο στο σύνολό της, όσο και κατά των γυναικών⁹. Προκειμένου λοιπόν, η συγκεκριμένη προσπάθεια να μην αποτελεί ορθή επανάληψη ή συγκερασμό ήδη ειπωμένων απόψεων και προβληματισμών, κρίθηκε σκόπιμο να μην εστιάσουμε ιδιαίτερα την προσοχή μας στη θεωρητική προσέγγιση του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας και να

---

⁹ Βλ. σχετ. Αρτινοπούλου Β., *Αιμομιξία. Θεωρητικές προσεγγίσεις και ερευνητικά δεδομένα*, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1995, Βλάχου Β., *Γυναίκα-θύμα σωματικής βίας και το σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης*, διδακτορική διατριβή, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, Αθήνα, 2003, Παπαμιχαήλ Στ., *Η γυναίκα ως θύμα ενδοοικογενειακής βίας: τα χαρακτηριστικά δράστη και θύματος και η μεταξύ τους σχέση*, διδακτορική διατριβή, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, Αθήνα, 2004, Πενταράκη Μ., *Έκταση μορφές και συνέπειες της βίας που υφίστανται έφηβες, μαθήτριες λυκείου, στις συντροφικές τους σχέσεις*, διδακτορική διατριβή, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, Αθήνα, 2003, Μαρίνου Ε., *Η κοινωνική ταυτότητα των κακοποιημένων γυναικών*, μεταπτυχιακή εργασία, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, Αθήνα, 2003

επικεντρωθούμε στην εμπειρική διερεύνησή του. Άλλωστε, η καθημερινή επαφή με τις κακοποιημένες γυναίκες και τους προβληματισμούς τους, στο πλαίσιο της απασχόλησής μου στο Συμβουλευτικό Κέντρο για τη Βία κατά των Γυναικών της Γενικής Γραμματείας Ισότητας, στάθηκε καταλυτική στην επιλογή του συγκεκριμένου θέματος προς εμπειρική διερεύνηση.

Οι στόχοι της εμπειρικής διερεύνησης του θέματος θα μπορούσαν να συνοψισθούν στην φαινομενολογική αποτύπωση των κοινωνικοδημογραφικών χαρακτηριστικών του θύματος κακοποίησης και στη σχέση αυτών των χαρακτηριστικών με την ανοχή ή όχι της κακοποίησης, στην εξέταση του βαθμού ψυχικής/ συναισθηματικής εξάρτησης της γυναίκας από το δράστη κακοποίησης και αν αυτό συναρτάτε με την παραμονή της γυναίκας στην κακοποιητική σχέση, και τέλος, στην αποτύπωση της επανειλημμένης θυματοποίησης¹⁰ της γυναίκας και τους λόγους που την ωθούν σε αυτή την απόφαση.

Εφόσον, εισαγωγικά, έγινε μια προσπάθεια κατανόησης του θεσμού της οικογένειας, ως προς τους σκοπούς, τις λειτουργίες και τα στερεότυπα που κυριαρχούν για την οικογένεια στο ευρύ κοινό, πριν περάσουμε στο κύριο μέρος της εισήγησης, κρίθηκε απαραίτητο να διευκρινίσουμε τις έννοιες «ενδοοικογενειακή βία» και «κακοποιημένη γυναίκα», και να επιχειρήσουμε μια σύντομη ιστορική αναδρομή του φαινομένου της βίας στο πλαίσιο της οικογένειας, προκειμένου να γίνει αντιληπτή στον αναγνώστη η προσέγγιση της βίας κατά των γυναικών, τόσο εκ μέρους της κοινότητας, όσο και των αρχών, κατά το παρελθόν.

Στο πρώτο μέρος της εισήγησης, κατά τη φαινομενολογική προσέγγιση του θέματος, διακρίνουμε τις μορφές εκδήλωσης της ενδοοικογενειακής βίας κατά των γυναικών, ενδεικτικά, αναφέρουμε στοιχεία όσον αφορά στην έκταση του φαινομένου και, τέλος, παραθέτουμε τα κυριότερα χαρακτηριστικά των γυναικών θυμάτων κακοποίησης και των ανδρών δραστών, σύμφωνα με πορίσματα ερευνών. Στο κεφάλαιο όπου αναφέρονται τα χαρακτηριστικά των γυναικών θυμάτων κακοποίησης, γίνεται μια προσπάθεια προσέγγισης και κατανόησης της συμπεριφοράς της κακοποιημένης γυναίκας, εξετάζοντας θέματα που συνδέονται με τις συνέπειες που έχει η κακοποίηση στη ζωή της, καθώς και τους παράγοντες που επηρεάζουν τη στάση της μέσα ή έξω από την κακοποιητική σχέση. Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στην κυκλική θεωρία της βίας, στη θεωρία της «επικτήτης αδυναμίας» και στην έννοια της «επανάκτησης δύναμης¹¹»,

---

¹⁰ μέσω της επανειλημμένης επιστροφής της γυναίκας στην κακοποιητική σχέση

¹¹ «empowerment»

καθώς, μας προσφέρουν μια σφαιρική εικόνα για την ψυχολογία που αποκτά μια γυναίκα στο πλαίσιο της κακοποιητικής σχέσης.

Εν συνεχεία, προσεγγίζοντας ερμηνευτικά το φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας κατά των γυναικών, στο πρώτο μέρος παραθέτουμε τις κυριότερες αιτιολογικές προσεγγίσεις του φαινομένου, που διακρίνονται σε τέσσερις κατηγορίες: 1. τις ατομικές ή ψυχιατρικές προσεγγίσεις, που υπεισέρχονται μεταβλητές όπως η φυσική ή διανοητική μειονεξία του δράστη, η ψυχική ασθένεια, η κατάχρηση τοξικών ουσιών, η πνευματική διαταραχή, 2. τις κοινωνικο-ψυχολογικές προσεγγίσεις, που εστιάζουν στη μελέτη κοινωνικών θεσμών, διαδικασιών και στερεοτύπων, 3. τις κοινωνικο-πολιτισμικές προσεγγίσεις, που αποδίδουν την άσκηση βίας σε κοινωνιολογικές και πολιτισμικές παραμέτρους και, τέλος, 4. τα σύνθετα ερμηνευτικά μοντέλα, που επιχειρούν την πολυπαραγοντική και πολυεπίπεδη προσέγγιση του φαινομένου.

Το δεύτερο μέρος της ερμηνευτικής προσέγγισης του φαινομένου της βίας κατά των γυναικών στο πλαίσιο της συζυγικής ή της ερωτικής σχέσης, συνιστά μια προσπάθεια εμπειρικής διερεύνησης του φαινομένου. Απευθυνόμενοι, μέσω συνεντεύξεων, σε κακοποιημένες γυναίκες που επισκέφθηκαν το Συμβουλευτικό Κέντρο για τη Βία κατά των Γυναικών της Γενικής Γραμματείας Ισότητας (focused group, n:50), διεξήχθη θυματολογική έρευνα, με στόχο την καταγραφή της άποψης των ίδιων των κακοποιημένων γυναικών. Αντικείμενο της έρευνας είναι α) η αποτύπωση και καταγραφή των κοινωνικοδημογραφικών χαρακτηριστικών των γυναικών θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας, β) η επαλήθευση ή μη της κυκλικής θεωρίας της βίας, γ) η καταγραφή της διάρκειας και των σταδίων μιας κακοποιητικής σχέσης έως τη λύση της, οι λόγοι παραμονής ή επιστροφής της γυναίκας στην κακοποιητική σχέση, οι λόγοι που ωθούν τη γυναίκα στην αντίδραση ή τη φυγή, δ) η αποτύπωση της επανειλημμένης θυματοποίησης, και ε) η εικόνα της γυναίκας-θύμα ενδοοικογενειακής βία για τους φορείς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου.

Οι βασικές υποθέσεις εργασίας συνοψίζονται στα εξής σημεία: α) τα κοινωνικοδημογραφικά χαρακτηριστικά της γυναίκας (ηλικία, μόρφωση, οικονομική κατάσταση, εργασιακή κατάσταση, ύπαρξη παιδιών) δεν διαδραματίζουν ουσιαστικό ρόλο, τόσο στην εκδήλωση βίαιης συμπεριφοράς από το σύζυγο ή το σύντροφό της, όσο και στο χειρισμό της κατάστασης από τη γυναίκα, και στην ανοχή της κακοποίησης, β) οι κακοποιητικές σχέσεις έχουν μεγάλη χρονική διάρκεια, ενώ, η βίαιη συμπεριφορά του δράστη εκδηλώνεται αν όχι από την αρχή της σχέσης, από τα πρώτα κιόλας χρόνια, γ) πέρα από την ύπαρξη παιδιών ή την οικονομική εξάρτηση από το δράστη, πολλές

γυναίκες μένουν στην κακοποιητική σχέση επειδή είναι ψυχικά και συναισθηματικά εξαρτημένες από το δράστη, και δ) η κακοποιημένη γυναίκα, μετά τη φυγή της από το δράστη, είναι ιδιαίτερα επιρρεπής να επιστρέψει στην κακοποιητική σχέση. Η επανειλημμένη θυματοποίηση της κακοποιημένης γυναίκας συναρτάται με την ψυχική της εξάρτηση από το δράστη και ο μόνος τρόπος διαφυγής της είναι η ανάκτηση της αυτοκυριαρχίας της.

Μετά το πέρας των συνεντεύξεων και τη συλλογή και ηλεκτρονική επεξεργασία των ποσοτικών και ποιοτικών δεδομένων, εξήχθησαν συμπεράσματα σε αριθμητική μορφή και σε μορφή γραφικών παραστάσεων, όπου παραθέτονται αναλυτικά.

Το τρίτο, και τελευταίο μέρος της μελέτης, όπου τιτλοφορείται «Αντιμετώπιση του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας και δράσεις για την πρόληψη και την καταστολή του», απαρτίζεται από δύο κεφάλαια. Στο πρώτο, γίνεται λόγος για τη διεθνή και τη ελληνική νομοθετική πρακτική, αναφορικά με την ενδοοικογενειακή βία, για τις υποστηρικτικές δομές και τη συνεισφορά αυτών στη γυναίκα θύμα, και, τέλος, για τη μεταχείριση του δράστη ενδοοικογενειακής βίας. Το δεύτερο κεφάλαιο, του τρίτου μέρους της εισήγησης, περιλαμβάνει διεθνείς και τοπικές πολιτικές και δράσεις για την πρόληψη και την αντιμετώπιση της βίας που εκδηλώνεται στο πλαίσιο της οικογένειας.

Αντί επιλόγου, στο τέλος της μελέτης, παραθέτονται προτάσεις για την αντιμετώπιση -πρόληψη και καταστολή- της ενδοοικογενειακής βίας.

4. Ορισμοί

Πριν προχωρήσουμε στο κύριο μέρος της εισήγησης, παραθέτουμε κάποιους ορισμούς λέξεις-κλειδιών (βία κατά των γυναικών, ενδοοικογενειακή βία, κακοποίηση και κακοποιημένη γυναίκα), για την περαιτέρω κατανόηση της μελέτης μας.

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, ο επίσημος ορισμός της βίας κατά των γυναικών αντιστοιχεί στον ορισμό που προτάθηκε από τη Δανία και υιοθετήθηκε από τα υπόλοιπα Κράτη-Μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης το 1995 στην 4^η Παγκόσμια Διάσκεψη Γυναικών και αναφέρεται στις παραγράφους 113 και 118 της Πλατφόρμας Δράσης του Πεκίνου¹². Συγκεκριμένα, «κάθε σωματική, σεξουαλική, ή ψυχολογική βία που ασκείται σε βάρος του θύματος από

---

¹² Βλ. Παράρτημα Α', σελ. 112, επίσης Βλ. Ηνωμένα Έθνη (Τμήμα Δημόσιας Πληροφόρησης), «4^η Παγκόσμια Διάσκεψη Γυναικών, Κίνα 4-15, Σεπτέμβριος 1995: Πλατφόρμα Δράσης του Πεκίνου», δημοσίευση 1996, σελ. 10-11

τον τωρινό ή πρώην σύζυγο, ή σύντροφο, ή άλλα μέλη της οικογένειας, καλείται ενδοοικογενειακή βία».

Καθώς, παλιότερα η βία στην οικογένεια προσδιοριζόταν κυρίως ως η σωματική βία του άνδρα ενάντια στις γυναίκες, η ερευνητική ομάδα των Straus, Gelles και Steinmetz¹³ διακρίνει την οικογενειακή βία σε δύο τύπους, τη «φυσιολογική βία» (normal violence) και τη «σοβαρή/ καταχρηστική βία» (severe violence). Με τον όρο φυσιολογική βία χαρακτηρίζουν τη βίαιη πράξη που πραγματοποιείται με την πρόθεση σωματικού πόνου ή τραύματος σε κάποιο άτομο, ενώ ως σοβαρή/ καταχρηστική βία αποκαλούν τη βίαιη συμπεριφορά που εμπεριέχει ισχυρή πιθανότητα τραυματισμού του ατόμου που πλήττεται. Σύμφωνα με τον Δ. Σπινέλλη¹⁴, «Με τον όρο ενδοοικογενειακή βία εννοούμε τη χρήση δύναμης ή εξουσίας από ένα μέλος της οικογένειας (δράστης) προς ένα άλλο μέλος της (θύμα), προκαλώντας έτσι επιβλαβείς συνέπειες». Ο όρος «βία» περιλαμβάνει τη σωματική, σεξουαλική, ψυχολογική βία και μπορεί να λάβει μορφή ενεργητική (χτύπημα) ή παθητική (παραμέληση).

Η Mildred Daley Pagelow¹⁵ προσδιορίζει την κακοποίηση ως τον εκ προθέσεως τραυματισμό της γυναίκας ή τον εξαναγκασμό της σε ακούσιες πράξεις ή το βίαιο περιορισμό της αναφορικά με εθελούσιες δραστηριότητες, από ενήλικα άνδρα, με τον οποίο διατηρεί σεξουαλική σχέση, ανεξάρτητα από το αν η βία επισυμβαίνει στο πλαίσιο του έγγαμου βίου. Έναν ευρύτερο ορισμό της κακοποίησης, δίνει η Χρ. Αντωνοπούλου - Μόσχου προλογίζοντας την ελληνική έκδοση του βιβλίου «Η κακοποιημένη γυναίκα» της Lenore Walker, χαρακτηρίζοντας ως κακοποίηση κάθε προσβολή της σωματικής και ψυχικής ακεραιότητας του ατόμου, που ασκείται στα πλαίσια της εκμετάλλευσής του από εκείνον που κατέχει θέση εξουσίας¹⁶.

Τέλος, ο ορισμός που χρησιμοποιεί η Lenore E. Walker¹⁷ για την κακοποιημένη γυναίκα έχει ως εξής: «πρόκειται για μια γυναίκα που, στο πλαίσιο της στενής της σχέσης με έναν άνδρα, κακοποιείται από αυτόν σωματικά, σεξουαλικά ή/ και ψυχολογικά,

¹³ Βλ. Pagelow M. D., Pagelow, L. W., *Family violence*, εκδ. Praeger, U.S.A, 1984, σελ. 20-21,

¹⁴ Βλ. Σπινέλλης Δ., *Crime in Greece in Perspective*, εκδόσεις Σάκκουλας Αντ. Ν., Αθήνα, 1997, σελ. 11

¹⁵ Βλ. Σχετικά, Pagelow D. M., Pagelow, L. W., ο.π., σελ. 40

¹⁶ Βλ. Walker L. E. A., *Η κακοποιημένη γυναίκα*, μτφρ. Αντωνοπούλου Χ., εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1989, σελ. 9

¹⁷ Βλ. σχετικά, Walker L. E. A., *Terrifying Love (1989), Όταν η αγάπη σκοτώνει*, μτφρ. Μοσχοπούλου Π., εκδόσεις Φυτράκη, Αθήνα, 1997, σελ. 64

τουλάχιστον δύο φορές¹⁸ -χωρίς να λαμβάνονται υπόψη τα δικαιώματά της και με σκοπό να εξαναγκαστεί να πράξει αυτό που εκείνος θέλει- συχνά με τη μορφή συγκεκριμένου σχήματος συμπεριφοράς». Η Walker¹⁹ αναφέρει πως η κακοποιημένη γυναίκα υφίσταται συστηματικά και επανειλημμένα βίαιη σωματική ή/ και ψυχολογική συμπεριφορά από έναν άνδρα με σκοπό τον εξαναγκασμό της σε ακούσιες πράξεις. Για να χαρακτηριστεί μια γυναίκα ως κακοποιημένη θα πρέπει το ζευγάρι, κατά τη διάρκεια της σχέσης του, να έχει περάσει από τον κύκλο της κακοποίησης τουλάχιστον δύο φορές. Κάθε γυναίκα ενδέχεται να βρεθεί σε ένα κακοποιητικό επεισόδιο με έναν άνδρα μια φορά στη ζωή της. Αν όμως βρεθεί και δεύτερη φορά σε μια ανάλογη κατάσταση και παραμείνει, τότε χαρακτηρίζεται ως κακοποιημένη.

5. Ιστορική αναδρομή του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας

Η βία κατά των γυναικών, στις μέρες μας αναγνωρίζεται ως ένα μεγάλο κοινωνικό στίγμα, μα, δεν συνέβαινε ανέκαθεν κάτι ανάλογο. Πριν από το 1960-1970, η προσέγγιση στα ζητήματα της βίας κατά των γυναικών, γινόταν περιστασιακά και εξεταζόταν από μια περιορισμένη επιστημονική σκοπιά.²⁰ Όσον αφορά στην ενδοοικογενειακή βία, παραδοσιακά, δεν εξεταζόταν ως υπόθεση καταπάτησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των γυναικών, επειδή θεωρούνταν, τόσο σε τοπικό όσο και σε διεθνές επίπεδο, υπόθεση ιδιωτική και, συνεπώς, εκτός δικαιοδοσίας του νόμου και του διεθνούς δικαίου των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.²¹

Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Βρετανός φιλόσοφος John Stuart Mill (1869), σε όλες σχεδόν τις ανθρώπινες κοινωνίες, από τα πολύ παλιά χρόνια, η γυναίκα βρισκόταν κάτω από το ζυγό του άνδρα, που μέσα από το θεσμό του γάμου μπορούσε και είχε το αναμφισβήτητο δικαίωμα να διαπράξει κάθε είδους βιαιότητα, καθιστώντας έτσι τη γυναίκα θύμα, με την άσκηση πάνω της κάθε βαναυσότητας χωρίς να διατρέχει τον

---

¹⁸ μιλώντας για δύο τουλάχιστον επεισόδια βίαιης συμπεριφοράς, η L. Walker αποκλείει περιστατικά που συνέβησαν μόνο μία φορά στη ζωή του ζευγαριού και μπορεί να έγιναν κάτω από ιδιαίτερες συνθήκες.

¹⁹ Βλ. σχετικά, Walker L. E. A., *Η κακοποιημένη γυναίκα*, ο.π., σελ. 20

²⁰ Βλ. σχετικά, Walker L. E. A., ο.π., σελ. 9

²¹ Βλ. Albertson F. M., Mykitiuk R., *The public nature of private violence, The discovery of Domestic violence*, εκδόσεις Routledge, New York, London, 1994, σελ. 324

κίνδυνο να κατηγορηθεί και να διωχθεί νομικά και ποινικά.²² Αυτή την άποψη ενισχύει η Walker L. η οποία σημειώνει πως το δικαίωμα των ανδρών να εξουσιάζουν τις συζύγους τους κατοχυρωνόταν από το σύνολο των κοινωνικών θεσμών.²³

Η υποταγή των γυναικών στους άνδρες και, αντίστροφα, η εξουσία των ανδρών στις γυναίκες, κατά το παρελθόν, έχει επικυρωθεί και αναπαραχθεί από θεσμούς όπως η εκκλησία και η πολιτεία.²⁴ Ποικίλες ιστορικές μελέτες καταδεικνύουν τα παραπάνω [Pleck (1987) για την Αμερική, May (1978), Tomes (1978) και Clark (1988) για την Αγγλία, Dobash & Dobash (1992) για την ιστορία των γυναικείων κινημάτων που εναντιώθηκαν στην ανδρική βία στην Αμερική και την Αγγλία τα πρόσφατα χρόνια].²⁵

Ο Smith (1989), περιγράφει πως, το 1395, εκκλησιαστικό δικαστήριο της Νέας Υόρκης αρνήθηκε να παραχωρήσει άδεια διαζυγίου στην Margaret Neffield, παρότι κινδύνευε άμεσα, από τις επιθέσεις του συζύγου της, η σωματική της ακεραιότητα. Η Margaret Neffield, όχι μόνο είχε κακοποιηθεί βίβανυσα πολλές φορές από το σύζυγό της, αλλά, εκτός των ξυλοδαρμών, ο σύζυγός της, της είχε σπάσει τα κόκαλα και την είχε απειλήσει με μαχαίρι.²⁶

Η έκταση της ανδρικής αυθαιρεσίας στο πλαίσιο της οικογενειακής ζωής διαφαίνεται και μέσα από τη νομοθεσία. Σύμφωνα με τον Davidson T., ο ναπολεόντειος αστικός κώδικας, όπου εφαρμόστηκε κατά τον 19^ο αιώνα και επηρέασε τη νομοθεσία της Γαλλίας, της Ιταλίας, της Ελβετίας και της Γερμανίας, παραχωρούσε απόλυτη εξουσία στον άνδρα -αρχηγό της οικογένειας- και θεωρούσε ότι η συζυγική βία συνιστά αιτία διαζυγίου μόνο εφόσον στοιχειοθετεί το αδίκημα της απόπειρας ανθρωποκτονίας.²⁷ Γύρω στα 1824, το Ανώτατο Δικαστήριο του Μισισσιπή εκχώρησε στον άνδρα το δικαίωμα να

---

²² Βλ. σχετικά, Αντωνοπούλου-Μόσχου Χρ., Η βία στην οικογένεια, η γυναίκα ως θύμα, σελ. 55, στο Δασκαλάκη Η., Παδοπούλου Π., Τσαμπαρλή Δ., Τσίγκανου Ι., Φρόνιμου Ε., Εγκληματίες και θύματα στο κατώφλι του 21^{ου} αιώνα, αφιέρωμα στη μνήμη του Ηλία Δασκαλάκη, εκδ. Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Αθήνα, 2000

²³ Θεσμοί όπως η θρησκεία και η νομοθεσία, κατά το παρελθόν, έχουν υποστηρίξει και αναπαραγάγει το δικαίωμα εξουσίας των ανδρών πάνω στις γυναίκες. Βλ. σχετ. Walker L. Η κακοποιημένη γυναίκα, σελ. 35

²⁴ Βλ. Mullender A. *Rethinking violence against women. The social work and probation response*, εκδ. Routledge, London, New York, 1996, σελ. 29

²⁵ Βλ. σχετικά, Mullender A., ο.π., σελ. 29

²⁶ Βλ. σχετικά, Mullender A., ο.π., σελ. 29-30

²⁷ Βλ. Davidson T., *Wife Beating, in Battered Women*, εκδόσεις M. Roy, New York: Van Nostrand Reinhold, 1977, σελ. 3

κακοποιεί τη γυναίκα του, εφόσον τηρούσε ορισμένες προδιαγραφές συμπεριφοράς. Για παράδειγμα, ο σύζυγος μπορούσε να τραβήξει τα μαλλιά, να κλωστήσει ή να σπρώξει τη γυναίκα του, δεν είχε όμως το δικαίωμα να την σκοτώσει.²⁸

Παράλληλα, στο Αγγλικό Δίκαιο της ίδιας περιόδου, δινόταν στον άνδρα το δικαίωμα να κακοποιεί τη σύζυγό του, με την προϋπόθεση ότι η βέργα του ξυλοδαρμού δεν θα ξεπερνούσε σε πάχος τη διάμετρο του αντίχειρα του άνδρα. Ο συγκεκριμένος νόμος έμεινε γνωστός στην ιστορία ως ο νόμος του αντίχειρα.²⁹ Η οδυνηρή κατάσταση της γυναίκας στην Αγγλία απεικονίζεται παραστατικά στο έργο του John Stuart Mill «Η Υποταγή των Γυναικών», όπου ο συγγραφέας επικρίνει έντονα την κακοποίηση των γυναικών, την οποία θεωρεί συνέπεια της άγριας και μίζερης ανδρικής φύσης.³⁰

Στην Αγγλία, το ενδιαφέρον για το φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας, άρχισε να αναπτύσσεται στα τέλη του 18^{ου} αιώνα, ενώ, η σημαντικότερη νομική μεταρρύθμιση στις Η.Π.Α. συνέβη το 1870, όταν η Αλαμπάμα και η Μασαχουσέτη εισήγαγαν τους πρώτους νόμους για την συζυγική κακοποίηση. Η θεσμοθέτηση αυτών των νόμων απαγόρευε το δικαίωμα του άνδρα-συζύγου να σπρώξει, να χαστουκίσει και γενικότερα να φερθεί βίαια στη γυναίκα του.

Αξίζει να σημειωθεί, βέβαια, πως ακόμη και πολύ αργότερα, συναντάμε περιστατικά αναχρονιστικής αντιμετώπισης της ενδοοικογενειακής βίας. Ενδεικτικά αναφέρουμε περιστατικό που συνέβη στην Αμερική το 1975, και ο δικαστής που εκδίκασε την υπόθεση κακοποίησης μιας γυναίκας από τον επιχειρηματία σύζυγό της, κάλεσε στο γραφείο του τους ενδιαφερόμενους και αντί για απόφαση τους ανήγγειλε πως αυτό το ζήτημα είναι μια οικογενειακή υπόθεση και εφόσον δεν υπάρχει τόσο σοβαρή κακοποίηση θα ήταν προτιμότερο να λυθεί το θέμα ως ιδιωτική υπόθεση.

Εδώ και αρκετά χρόνια πάντως, η κακοποίηση κατά των γυναικών, και δη η ενδοοικογενειακή βία, έχει βγει από τα στενά πλαίσια του «οίκου» και δεν αποτελεί πλέον ταμπού, ενώ, παράλληλα, οι περισσότερες χώρες του κόσμου τείνουν να αναγνωρίσουν τη σοβαρότητα και τις κοινωνικές διαστάσεις του φαινομένου. Η πρώτη επίσημη καταγγελία της ανδρικής βίας κατά των γυναικών πραγματοποιήθηκε το 1976

---

²⁸ Βλ. σχετικά, Αντωνοπούλου-Μόσχου Χρ., ο.π., σελ. 55

²⁹ Βλ. Barnett O., Miller-Perrin C., Perrin R., *Family Violence Across the Lifespan*, εκδόσεις Sage Publications, Thousand Oaks, London, New Delhi, 1997 σελ. 8, Βλ. σχετικά, Walker L., ο.π., σελ. 9

³⁰ Βλ. John Stuart Mill, *The Subjection of Women*, Reprint of 1869 ed. London: Dent, 1955

στις Βρυξέλες κατά τη διάρκεια του 1^{ου} συνεδρίου με θέμα «Εγκλήματα κατά των γυναικών».³¹

Η δραστηριοποίηση των γυναικείων οργανώσεων σε επίπεδο ενημέρωσης του κοινού, αποκάλυψε με ενάργεια «ενώπιον του Δήμου» τα μέχρι σήμερα δρώμενα «εντός του οίκου».³² Συγκεκριμένα, στα τέλη της δεκαετίας του '60 ενεργοποιούνται μαζικές αντιδράσεις και γίνονται συντονισμένες προσπάθειες προκειμένου να αντιμετωπισθούν σοβαρά κοινωνικά προβλήματα. Τα κοινωνικά κινήματα που αναπτύσσονται ευαισθητοποιούν την κοινότητα και δημιουργούν το κατάλληλο κλίμα μέσα στο οποίο τα άτομα είναι έτοιμα και πρόθυμα να ακούσουν για τη θυματοποίηση της γυναίκας. Το ενδιαφέρον για την ενδοοικογενειακή βία δεν θα είχε λάβει τόσο σημαντικές διαστάσεις τη δεδομένη χρονική στιγμή, αν δεν είχε συνδυαστεί με την ανάπτυξη των γυναικείων κινημάτων.³³ Η αναγνώριση ισότητας για τις γυναίκες στον επαγγελματικό και το δημόσιο χώρο, άσκησε σημαντική πίεση για τη διεκδίκηση και επίτευξη ισότητας στον ιδιωτικό χώρο, στις οικογενειακές σχέσεις.³⁴

Η πρώτη καμπάνια ενάντια στην κακοποίηση των γυναικών, γνωστή ως 1ο κύμα του φεμινισμού, έλαβε χώρα στη Μεγάλη Βρετανία στα τέλη του 19ου αιώνα, ενώ το Κίνημα των Κακοποιημένων Γυναικών (Battered Women's Movement) αναπτύχθηκε με την έλευση του 2ου κύματος του φεμινισμού στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής στις αρχές του 1970. Ο πρώτος ξενώνας υποδοχής και φιλοξενίας γυναικών-θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας, παγκοσμίως, ιδρύθηκε το 1964 στην Καλιφόρνια, ενώ κατά τις δεκαετίες 1970-1980 ιδρύθηκαν ξενώνες σε όλες τις μεγάλες Πολιτείες της Αμερικής.³⁵ Για την Αγγλία ο πρώτος ξενώνας με το όνομα «Chiswick Women's Aid» ιδρύθηκε το 1971.

Αξίζει να σημειωθεί πως τα κοινωνικά στερεότυπα του παρελθόντος αναφορικά με την ενδοοικογενειακή βία, με την πάροδο του χρόνου έχουν αλλάξει σε σημαντικό

---

³¹ Βλ. σχετικά, Αντωνοπούλου-Μόσχου Χρ., ο.π., σελ. 55-56

³² Βλ. σχετικά, Walker L., ο.π., σελ. 10

³³ Βλ. Παπαμιχαήλ Στ., *Η γυναίκα ως θύμα ενδοοικογενειακής βίας: τα χαρακτηριστικά δράστη και θύματος και η μεταξύ τους σχέση*, διδακτορική διατριβή, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, Αθήνα, 2004, σελ. 7

³⁴ Βλ. σχετικά, Barnett O., Miller-Perrin C., Perrin R., ο.π., σελ. 8

³⁵ Βλ. Klein E., Campbe, J., Soler E., Ghez M., *Ending domestic violence. Changing public perceptions / Halting the Epidemic*, εκδ. Sage Publications, Thousand Oaks, London, New Delhi, 1997, σελ. 1-2

βαθμό. Η γυναικεία κακοποίηση στο πλαίσιο της οικογένειας, συγκριτικά με παλαιότερες χρονικές περιόδους, εμφανίζεται λιγότερο ανεκτή σήμερα.³⁶

Α. Φαινομενολογική προσέγγιση του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας κατά των γυναικών:

I. Μορφές ενδοοικογενειακής βίας κατά των γυναικών

Η κακοποίηση των γυναικών που λαμβάνει χώρα στους κόλπους της οικογένειας διακρίνεται σε ποικίλες μορφές, με κυρίαρχες τη σωματική ή φυσική κακοποίηση, την ψυχολογική ή συναισθηματική κακοποίηση και τη σεξουαλική κακοποίηση. Η πραγματικότητα, τουλάχιστον στην πλειοψηφία των κακοποιημένων γυναικών, καταδεικνύει πως η ενδοοικογενειακή βία δεν περιλαμβάνει μια συγκεκριμένη μορφή βίας (είτε σωματική, είτε ψυχολογική, είτε σεξουαλική) αλλά συντίθεται από όλες τις παραπάνω μορφές, με διαφορετική βαρύτητα σε κάθε περίπτωση.³⁷ Επιπλέον, η ψυχολογική κακοποίηση (ταπείνωση, απειλές, κοινωνική απομόνωση, φόβος) εμπεριέχεται στη σωματική, ενώ η σεξουαλική κακοποίηση συνοδεύεται τόσο από σωματική όσο και από ψυχολογική κακοποίηση της γυναίκας συζύγου ή συντρόφου.³⁸

Στη διεθνή βιβλιογραφία η ψυχολογική βία (psychological) αναφέρεται και ως μη σωματική (non-physical) ή ως συναισθηματική (emotional). Η ψυχολογική βία δεν είναι φανερή μορφή βίας, συνεπώς είναι πολύ πιο δύσκολα προσδιορίσιμη και μετρήσιμη συγκριτικά με τις άλλες μορφές ενδοοικογενειακής βίας. Αυτό βέβαια δεν την καθιστά ανώδυνη και δεν μειώνει τις συνέπειές της, καθώς είναι εξίσου επικίνδυνη με τη σωματική και σεξουαλική βία για την ψυχολογική ακεραιότητα αλλά και την ίδια τη ζωή

---

³⁶ Βλ. σχετ. Davidson T., ο.π., σελ. 1-23, Ενώ κατά τη δεκαετία του 70', σύμφωνα με τους Stark και McEnvoy, το χαστούκισμα μιας γυναίκας χαρακτηριζόταν ως ανεκτή κοινωνική συμπεριφορά σε ποσοστό 25% των ερωτηθέντων ανδρών και 16% των ερωτηθέντων γυναικών, μια δεκαετία αργότερα, σύμφωνα με τον Gentian, το ποσοστό περιορίστηκε σε 3% του συνόλου των ερωτηθέντων γυναικών.

³⁷ Βλ. Gelles R. J., *The Violent Home*, εκδ. Sage Publications, Newbury Park, London, New Delhi, 1987, σελ. 25, Mullender A., *Rethinking Domestic Violence*, ο.π., σελ. 23, Walker L, ο.π., σελ. 93

³⁸ Βλ. σχετικά, Walker L E. A, ο.π., σελ. 93-94

των γυναικών που είναι θύματά της³⁹. Οι Edlerson, Eisikovits και Guttman (1985) θεωρούν πως το κυρίαρχο χαρακτηριστικό της ζωής της κακοποιημένης γυναίκας είναι ο τρόμος, πολύ περισσότερο δε, από τη σωματική κακοποίηση, που ενδέχεται να συμβαίνει σπασμωδικά.⁴⁰

Η ψυχολογική βία κυμαίνεται από την ταπείνωση του θύματος έως τη σοβαρή ψυχολογική του βλάβη και κοινωνική του δυσλειτουργία σε τομείς όπως οι διαπροσωπικές σχέσεις, οι επαγγελματικές επιδόσεις, η ανάληψη πρωτοβουλιών και η διεκπεραίωση υποχρεώσεων.⁴¹ Επιπρόσθετα, περιλαμβάνει την εκούσια παραμέληση ικανοποίησης και ανταπόκρισης του δράστη στις συναισθηματικές ανάγκες του θύματος. Η ψυχολογική βία δεν καταλήγει πάντοτε σε σωματική, αλλά μια σωματικά κακοποιημένη γυναίκα έχει σίγουρα υποστεί ψυχολογική κακοποίηση.⁴² Ενδεικτικά, οι πιο συνηθισμένες συμπεριφορές ψυχολογικής/ συναισθηματικής βίας είναι η συναισθηματική πίεση και ο εξαναγκασμός του θύματος, η εξύβριση και ο εξευτελισμός, η καταστροφή αντικειμένων και η επίθεση σε κατοικίδια, ο υπερβολικός έλεγχος και ο περιορισμός, η παθολογική ζήλια και η καχυποψία, ο οικονομικός έλεγχος και η απομόνωση του θύματος από το στενό και ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον.

Όπως προαναφέραμε, η εξύβριση και ο εξευτελισμός, εμπεριέχονται στην ψυχολογική βία. Σύμφωνα με ερευνητές,⁴³ ανάλογες συμπεριφορές αποτελούν μια ιδιαίτερη μορφή ενδοοικογενειακής βίας, τη λεγόμενη λεκτική βία, που όμως είναι άμεσα συνδεδεμένη με την άσκηση ψυχολογικής βίας. Η λεκτική βία εμπεριέχει ένα ευρύ φάσμα συμπεριφορών που κινούνται από φωνές και εξυβρίσεις, έως λεκτικό εξευτελισμό, απειλές και λεκτική τρομοκράτηση του θύματος.⁴⁴ Η λεκτική βία, σκοπό έχει να προκαλέσει ψυχικό πόνο και να πλήξει την αυτοεκτίμηση του θύματος μέσα από τον υποβιβασμό και τον εξευτελισμό. Περιλαμβάνει πράξεις ενεργητικές, όπως χυδαιότητες

---

³⁹ «Η σωματική κακοποίηση μπορεί να διαρκέσει από πέντε λεπτά έως και δύο ώρες, η συναισθηματική κακοποίηση όμως υπάρχει καθ' όλη τη διάρκεια της ημέρας, ακόμη και όταν κοιμάσαι», βλ. σχετικά, Mullender A., ο.π., σελ. 24

⁴⁰ Βλ. σχετικά, Gelles R. J., ο.π., σελ. 30

⁴¹ Βλ. σχετικά, Ενδο-οικογενειακή βία κατά των γυναικών, Πρώτη πανελλαδική επιδημιολογική έρευνα, Αθήνα, 2003, χ.σ.

⁴² Βλ. Αδαμάκη Ντ., Εγχειρίδιο για τις κακοποιημένες γυναίκες, Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (ΚΕΘΙ), 2001, σελ. 5

⁴³ Βλ. Infante et al στο Gelles R. J., Intimate Violence..., ο.π., σελ. 75

⁴⁴ Βλ. σχετικά, Ενδο-οικογενειακή βία κατά των γυναικών, Πρώτη πανελλαδική επιδημιολογική έρευνα, Αθήνα, 2003, χ.σ.

και υποτιμητικά σχόλια, και πράξεις παθητικές, όπως νεκρική σιγή και κλίμα τρομοκρατίας.⁴⁵ Χαρακτηριστικές συμπεριφορές λεκτικής βίας συνιστούν οι σαφείς ή οι υπονοούμενες απειλές βίας, καθώς και ο πνευματικός υποβιβασμός μέσω της αποδοκιμασίας, της υποτίμησης, της πρόκλησης αισθημάτων εξάρτησης, της μείωσης της αυτοεκτίμησης και της καλλιέργειας αισθημάτων ανασφάλειας του θύματος.

Αξίζει να σημειωθεί, πως οι γυναίκες-θύματα ψυχολογικής βίας έχουν μεγαλύτερη δυσκολία στο να την αναγνωρίσουν ως κακοποίηση και, κατά συνέπεια, είναι λιγότερο ικανές στο να αμυνθούν ή να ανανήσουν από τις επιθέσεις ψυχολογικής υφής.

Η πιο φανερή μορφή ενδοοικογενειακής βίας ενάντια στις γυναίκες, αναμφίβολα, είναι η σωματική βία, δηλαδή ο ξυλοδαρμός⁴⁶. Η συγκεκριμένη μορφή βίας προσδιορίζεται από τις διακυμάνσεις μεταξύ ενός χαστουκιού στο πρόσωπο έως τη σοβαρή σωματική βλάβη.⁴⁷ Σύμφωνα με τους Straus και Gelles⁴⁸, η σωματική βία αφορά στις πράξεις που γίνονται με την πρόθεση ή την προσλαμβάνουσα πρόθεση της πρόκλησης σωματικού πόνου ή τραυματισμού σε ένα άλλο πρόσωπο. Η σωματική βία ενδέχεται να ξεκινήσει με ένα απλό χαστούκι και να εξελιχθεί σε συχνούς βίαιους ξυλοδαρμούς και σε ένα φαύλο κύκλο βίας, που φτάνει σε ορισμένες περιπτώσεις ακόμη και σε φόνο.⁴⁹ Ο όρος «σωματική βία» περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, βίαιες πράξεις όπως ξυλοδαρμούς με γροθιές, κλωτσιές, χαστούκια, σπρωξίματα, τράβηγμα των μαλλιών, κάψιμο, απόπειρα στραγγαλισμού και άλλες πράξεις που ενδέχεται να καταλήξουν σε βαρύ τραυματισμό του ατόμου και να αποτελέσουν, λόγω της βαρβαρότητάς τους, σοβαρή απειλή θανάτου για το θύμα.

Τέλος, οι βίαιες συμπεριφορές που λαμβάνουν χώρα στο πλαίσιο της οικογένειας δεν περιορίζονται, μόνο, στην άσκηση σωματικής ή ψυχολογικής βίας. Ενδέχεται να έχουν και μορφή σεξουαλικής κακοποίησης. Όταν μια γυναίκα υποχρεώνεται, μέσω της άσκησης βίας ή της απειλής αυτής, σε ερωτική πράξη ή επαφή από τον σύζυγο⁵⁰ ή τον σύντροφο της, κακοποιείται σεξουαλικά.⁵¹ Οι απόπειρες εννοιολογικού προσδιορισμού

⁴⁵ Βλ. Infante et al στο Gelles R. J., *Intimate Violence...*, ο.π., σελ. 75

⁴⁶ Βλ. Mullender A., ο.π., σελ. 19

⁴⁷ Βλ. σχετικά, Ενδο-οικογενειακή βία κατά των γυναικών, Πρώτη πανελλαδική επιδημιολογική έρευνα, Αθήνα, 2003

⁴⁸ Βλ. σχετικά, Gelles R. J., ο.π., σελ. 72-74

⁴⁹ Βλ. σχετικά, Αδαμάκη Ντ., ο.π., σελ. 3

⁵⁰ συζυγικός βιασμός, Βλ. Barnett O. W., Miller-Perrin C. L., Perrin R. D., ο.π., σελ. 187

⁵¹ Βλ. σχετ., Αδαμάκη Ντ., ο.π., σελ. 5

της σεξουαλικής βίας, κυμαίνονται από τους νομικούς ορισμούς έως και τους ορισμούς που περιλαμβάνουν οποιαδήποτε πράξη σεξουαλικού περιεχομένου, κατά την οποία το θύμα υφίσταται εξαναγκασμό. Η πρώτη εννοιολογική προσέγγιση επικεντρώνεται στο ζήτημα της μη συναίνεσης ως απόρροια της χρήσης ή της απειλής βίας, ενώ, η δεύτερη προσέγγιση, ως αφετηρία της έχει τη θεμελιώδη αρχή, σύμφωνα με την οποία, οποιαδήποτε σεξουαλική πράξη παραβιάζει την ελεύθερη βούληση της γυναίκας, συνιστά σεξουαλική βία.⁵²

II. Έκταση του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας

Η οικογενειακή βία συνιστά μία από τις πιο κακοήθεις καταπατήσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, επειδή διαπράττεται, όχι από αγνώστους, αλλά, από μέλη της ίδιας της οικογένειας, δηλαδή από ανθρώπους εμπιστοσύνης. Είναι εξαπλωμένη σε όλο τον κόσμο, έχοντας επιπτώσεις στη φυσική και συναισθηματική υγεία των γυναικών, απειλώντας την οικονομική τους ασφάλεια και υπονομεύοντας την αυτοεκτίμησή τους και την δυνατότητα για ομαλή ανάπτυξη. Στις χειρότερες περιπτώσεις αποτελεί απειλή για τη ζωή, όταν γυναίκες δολοφονούνται ή αυτοκτονούν από απελπισία.

Έως το 1970, τα ελάχιστα στατιστικά δεδομένα που υπήρχαν στη διάθεση του κοινού, συντηρούσαν την άποψη ότι το φαινόμενο της βίας στο πλαίσιο της συζυγικής ή της συντροφικής σχέσης, εμφανίζει χαμηλά ποσοστά. Η βαθιά ριζωμένη πεποίθηση ότι η οικογένεια προσφέρει ασφάλεια για τις γυναίκες και τα παιδιά, συντήρησε την παραπάνω άποψη, ακόμη και κατά τη διάρκεια της δεκαετία του '90. Έτσι, όταν πληθώρα δημοσιεύσεων, σχετικά με περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας, είδαν το φως της δημοσιότητας, προκλήθηκε έκπληξη στο ευρύτερο κοινό για τις τεράστιες διαστάσεις του φαινομένου. Ενδεικτικά, αναφέρουμε τα περιστατικά της Lorena Bobbitt⁵³ και των αδελφών Menendez⁵⁴, καθώς και περιπτώσεις κακοποίησης προσώπων με υψηλή δημοσιότητα, όπως η Oprah Winfrey και η Miss Αμερική, Carolyn Sapp.

Όπως προκύπτει από θυματολογικές, κυρίως, έρευνες που έχουν γίνει, η έκταση του φαινομένου της βίας που υφίστανται οι γυναίκες σύζυγοι/ σύντροφοι στις σχέσεις τους,

⁵² Βλ. Πενταράκη Μ., *Έκταση, μορφές και συνέπειες της βίας που υφίστανται έφηβες, μαθήτριες λυκείου, στις συντροφικές τους σχέσεις*, Διδακτορική Διατριβή, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, 2003, σελ. 38

⁵³ μη αντέχοντας τους συνεχείς βιασμούς από το σύζυγό της, του έκοψε το ανδρικό του μόριο

⁵⁴ δολοφόνησαν τους γονείς τους

είναι εντυπωσιακή. Σύμφωνα, με την πρώτη μελέτη για τις κακοποιημένες γυναίκες, που διεξήγαγαν οι Straus M., Gelles R. και Steinmetz S. (1976), το 27% των αμερικανικών οικογενειών ανέφερε ύπαρξη βίας.⁵⁵ Ενδεικτικά, αναφέρουμε και την, εθνικής εμβέλειας θυματολογική έρευνα, «Violence Against Women Survey» που διεξήχθη στον Καναδά το 1993, και κατέληξε στο συμπέρασμα ότι μία στις έξι παντρεμένες γυναίκες έχει υποστεί βία από το σύζυγό της και μία στις δύο γυναίκες έχει βιώσει τουλάχιστον ένα επεισόδιο βίας από την ηλικία των δεκαέξι ετών.⁵⁶ Θυματολογική έρευνα, επίσης εθνικής εμβέλειας, που διεξήχθη στις Η.Π.Α., καταδεικνύει πως ετησίως κακοποιείται μία στις δέκα γυναίκες⁵⁷, ενώ ο Ειδικός Εισηγητής των Ηνωμένων Εθνών για θέματα βίας κατά των γυναικών, αναφέρει πως το 85% των θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας στις Η.Π.Α. κατά το 1999, ήταν γυναίκες⁵⁸.

Σύμφωνα με στοιχεία της Διεθνούς Αμνηστίας⁵⁹, τουλάχιστον μία στις τρεις γυναίκες έχει κακοποιηθεί -είτε σωματικά, είτε ψυχολογικά, είτε σεξουαλικά- κατά τη διάρκεια της ζωής της, με σύνηθες δράστη κάποιο μέλος της οικογένειάς της ή κάποιο άλλο γνώριμο σε αυτήν πρόσωπο, ενώ, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας αναφέρει ότι σε ποσοστό μέχρι και 70% των περιπτώσεων δολοφονιών γυναικών, τα θύματα δολοφονήθηκαν από τους άνδρες συζύγους/ συντρόφους τους⁶⁰.

Η μελέτη για την βία μέσα στην οικογένεια που συντάχθηκε από το Κέντρο Ερευνών της Unicef στη Φλωρεντία, παραθέτει ένα τρομακτικό κατάλογο τύπων βίας που ασκείται ενάντια στις γυναίκες κατά τη διάρκεια της ζωής τους από μέλη της ίδιας τους της οικογένειας⁶¹. Αρχίζει από την έκτρωση λόγω προτίμησης φύλου και συμπεριλαμβάνει, εκτός από το φυσικό ξυλοδαρμό και άλλες «ορατές» μορφές βίας, τον εξαναγκαστικό

⁵⁵ Βλ. σχετικά, Gelles R., ο.π., σελ. 14-16

⁵⁶ Βλ. Statistics Canada, 1993, *The Violence Against Women Survey Highlights*, Daily Statistics Canada, 18/11/1993

⁵⁷ Βλ. Sampsel C. M., *Violence against women: nursing research, education, and practice issues*, εκδ. Hemisphere Publishing Corporation, New York, Washington, Philadelphia, London, 1992, σελ. 4-5, Πενταράκη Μ., ο.π., σελ. 25

⁵⁸ Βλ. Διεθνής Αμνηστία, Ελληνικό Τμήμα, *Στοπ στη βία κατά των γυναικών*, http://www.amnesty.org.gr/campaigns/actforwomen/issues/issues_1.asp, 13/05/2005

⁵⁹ Βλ. Διεθνής Αμνηστία, Ελληνικό Τμήμα, *Στοπ στη βία κατά των γυναικών*, ο.π., 13/05/2005

⁶⁰ Βλ. Διεθνής Αμνηστία, Ελληνικό Τμήμα, *Στοπ στη βία κατά των γυναικών*, ο.π., 13/05/2005

⁶¹ Βλ. «Ενδο-οικογενειακή βία εναντίον γυναικών και κοριτσιών», έκθεση του Κέντρου Ερευνών Innocenti της Unicef στη Φλωρεντία, ημ. Εκδ. Μάιος 2000, <http://www.unicef.gr/reports/domviol.php>, 15/4/05

υποσιτισμό, την έλλειψη πρόσβασης σε ιατρική περίθαλψη και τον αποκλεισμό από τη μόρφωση, τους βιασμούς και τον εξαναγκασμό σε πορνεία και καταναγκαστική εργασία, καθώς, και την εξάπλωση του AIDS. Ενδεικτικά, στην Ινδία, το ποσοστό των έγγαμων ανδρών που παραδέχθηκαν ότι κακοποιούν τις συζύγους τους, αγγίζει το 45% (n=6.902, Uttar Pradesh, 1996), ενώ στο Ισραήλ, το 32% των γυναικών ανέφεραν τουλάχιστον ένα περιστατικό φυσικής βίας από το σύζυγο/ σύντροφό τους και το 30% ανέφεραν εξαναγκασμό σε σεξουαλική πράξη (n=1.862, 1997).

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, σύμφωνα με το Συμβούλιο της Ευρώπης, η ενδοοικογενειακή βία αποτελεί τη βασική αιτία θανάτου και αναπηρίας για τις γυναίκες ηλικίας 16 έως 44 ετών και ευθύνεται για περισσότερους θανάτους και προβλήματα υγείας απ' ό τι ο καρκίνος ή τα αυτοκινητικά ατυχήματα. Χαρακτηριστικά αναφέρουμε πως στη Ρωσία, ο αριθμός των γυναικών που δολοφονήθηκαν από το σύζυγο/ σύντροφο ή συγγενή τους, κατά το 1999, αγγίζει τις 14.000.⁶² Επιπλέον, σύμφωνα με στοιχεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, μία στις πέντε γυναίκες υφίσταται κάποια μορφή βίας από το σύζυγο ή το σύντροφό της, κατά τη διάρκεια της ζωής της⁶³. Τέλος, σύμφωνα με έρευνα που διεξήγαγε το Ευρωπαϊκό Λόμπυ Γυναικών⁶⁴ ερευνώντας το σκοτεινό αριθμό εγκληματικότητας στα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η ενδοοικογενειακή βία αποτελεί τη συχνότερη μορφή βίας κατά των γυναικών⁶⁵.

Όσον αφορά στην έκταση του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας στην Ελλάδα, η ανυπαρξία ενιαίου συστήματος καταγραφής των περιστατικών κακοποίησης από τις αστυνομικές αρχές, τα νοσοκομεία και τις κοινωνικές υπηρεσίες -όπου συνήθως καταφεύγουν οι γυναίκες θύματα κακοποίησης- καθιστά αδύνατη την αποτύπωση της έκτασης του φαινομένου. Μια πρώτη προσπάθεια, για τα ελληνικά δεδομένα, επιδημιολογικής καταγραφής του φαινομένου στην Ελλάδα έγινε από το Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας, κατά το 2003. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, σε πανελλαδικό επίπεδο (n: 1.200 γυναίκες, ηλικίας 18-60 ετών), το 56% των ερωτώμενων

---

⁶² Βλ. σχετικά, Αμνηστία, Ελληνικό Τμήμα, *Στοπ στη βία κατά των γυναικών*, 13/05/2005

⁶³ Βλ. Kulakowska E., *Σεξιστικές βιαιότητες στο οικογενειακό περιβάλλον*, Ελληνική έκδοση της Le Monde Diplomatique, 5ος χρόνος, Νο 236, 18 Αυγούστου 2002, σελ. 23-25

⁶⁴ Βλ. European Women's Lobby, *Unveiling the Hidden Data on Domestic Violence in the EU*, European Policy Action Center of Violence Against Women, Autumn, 1999.

⁶⁵ Βλ. παράρτημα Β', σελ. 113, όπου παραθέτονται, ως ένδειξη της σοβαρότητας του φαινομένου της βίας μέσα στην οικογένεια, τα ποσοστά από κάποιες χώρες που συμμετείχαν στη συγκεκριμένη έρευνα.

βιώνει λεκτική ή/ και ψυχολογική βία, το 3,6% υφίσταται σωματική βία και το 3,5% εξαναγκάζεται σε σεξουαλική επαφή. Επιπλέον, το 23,6% των γυναικών δηλώνει ότι γνωρίζει κάποια γυναίκα από το συγγενικό ή/ και το φιλικό τους περιβάλλον που έχει υποστεί βία από το σύζυγο/ σύντροφό της.

III. Χαρακτηριστικά των γυναικών-θύματων ενδοοικογενειακής βίας, σύμφωνα με πορίσματα ερευνών

Έως σήμερα, δεν υπάρχει κάποιο στοιχείο που να υποστηρίζει ότι συγκεκριμένα κοινωνικοδημογραφικά χαρακτηριστικά, ή χαρακτηριστικά της προσωπικότητας μιας γυναίκας αυξάνουν τις πιθανότητες να γίνει θύμα κακοποίησης από το σύζυγο/ σύντροφό της. Οι κακοποιημένες γυναίκες προέρχονται απ' όλους τους κοινωνικοπολιτισμικούς χώρους, από όλες τις οικονομικές τάξεις, τις θρησκείες και τις φυλές.

Εξετάζοντας τα ευρήματα σχετικών ερευνών διαπιστώνουμε πως η «τυπική» κακοποιημένη γυναίκα υποτιμάει τον εαυτό της, έχει χαμηλή αυτοεκτίμηση και βασίζει το συναίσθημα της αυτό-αξίας στην ικανότητα να είναι καλή σύζυγος και νοικοκυρά, ανεξάρτητα από το αν έχει επιτυχημένη καριέρα εκτός σπιτιού. Παρόλο που είναι συνήθως πιο φιλελεύθερη από τον σύντροφό της στις αντιλήψεις της για τους ρόλους των δύο φύλων, συμπεριφέρεται με τους στερεότυπους τρόπους προκειμένου να ευχαριστήσει τον βασανιστή της, ο οποίος κατά κανόνα υιοθετεί με τρόπο ακραίο και άκαμπτο τις παραδοσιακές αξίες σχετικά με το σπίτι και την οικογένεια.⁶⁶

Το συναίσθημα τις αυτοενοχοποίησης κυριαρχεί στην ψυχοσύνθεση της κακοποιημένης γυναίκας, καθώς είναι πεπεισμένη για την αποκλειστική της ευθύνη και υπαιτιότητα για τη βίαιη συμπεριφορά του δράστη. Ως συνέπεια αυτής της κατάστασης, η κακοποιημένη γυναίκα υποφέρει από έντονες τύψεις για τα επεισόδια βίας και προσπαθεί να εναρμονίσει τη συμπεριφορά της με τις απαιτήσεις -ανεξάρτητα με το αν είναι παράλογες ή όχι- του δράστη, προκειμένου να μην του εναντιωθεί και τον εξωθήσει στη βία. Παγιδευμένη ανάμεσα στην ενοχή και τη βία, ζει τη ζωή της εκδηλώνοντας έντονη άρνηση για τους φόβους και την οργή της. Επίσης, η κακοποιημένη γυναίκα εκδηλώνει παθητικότητα για την κατάστασή της και αδυναμία να αντιδράσει. Στην πραγματικότητα όμως, είναι πολύ δυνατή, καθώς, συχνά αναγκάζεται να ελέγχει σε

⁶⁶ Βλ. σχετικά, Walker L. E., ο.π., σελ. 73, L. Walker, *Terrifying Love* (1989), *Όταν η αγάπη σκοτώνει*, μτφρ. Μοσχοπούλου Π., εκδόσεις Φυτράκη, Αθήνα, 1997, σελ. 142-143

μεγάλο βαθμό το έμψυχο και άψυχο περιβάλλον της, αρκετά τουλάχιστον ώστε να αποφύγει το θάνατο.⁶⁷

Επειδή αποφεύγει τις περισσότερες φορές να αποκαλύψει στους άλλους το τρομερό μυστικό της, αλλά και για το λόγο ότι η αυταρχική και ζηλότυπη φύση του δράστη την εμποδίζει να επιδιώξει τη φιλία των άλλων, η γυναίκα απομονώνεται και πιστεύει ότι μόνο η ίδια είναι σε θέση να αλλάξει την κατάστασή της. Πιστεύει ακόμα ότι, αν βρει τη σωστή «συνταγή», η «κακή» πλευρά του βασανιστή της θα εξαφανισθεί και θα δώσει τη θέση της στον υπέροχο, καλό, ευαίσθητο και τρυφερό άνδρα που γνώρισε και ερωτεύτηκε.⁶⁸

Στο σημείο αυτό, πρέπει να σημειώσουμε πως η ερμηνεία των ψυχολογικών πορτρέτων των κακοποιημένων γυναικών είναι ιδιαίτερα δύσκολη. Η κριτική που επιδέχονται όλες οι έρευνες που αφορούν στα θύματα ενδοοικογενειακής βίας επικεντρώνεται στον τρόπο επιλογής του δείγματος, και συγκεκριμένα αναφέρουν πως οι έρευνες στηρίζονται σε μικρά κλινικά δείγματα και μελετούν ένα συγκεκριμένο τύπο θυμάτων, αυτών που απευθύνονται σε χώρους υποδοχής και φιλοξενίας κακοποιημένων γυναικών. Επιπλέον, η απουσία ομάδων ελέγχου δεν επιτρέπει τη γενίκευση των συμπερασμάτων αυτών των ερευνών.⁶⁹

Στη συνέχεια, στην προσπάθεια προσέγγισης και κατανόησης της συμπεριφοράς μιας κακοποιημένης γυναίκας, θα εξετάσουμε θέματα που συνδέονται με τις συνέπειες που έχει η κακοποίηση στη ζωή της γυναίκας-θύματος, καθώς και τους παράγοντες που επηρεάζουν τη στάση της μέσα ή έξω από την κακοποιητική σχέση. Προκειμένου να γίνουν κατανοητοί οι λόγοι παραμονής μιας γυναίκας στην κακοποιητική σχέση και οι λόγοι ανοχής της κακοποίησης, ιδιαίτερη αναφορά θα γίνει στην κυκλική θεωρία της βίας, στην έννοια της «επανάκτησης δύναμης⁷⁰» και στη θεωρία της επίκτητης αδυναμίας, καθώς, μας προσφέρουν μια σφαιρική εικόνα για την ψυχολογία που αποκτά μια γυναίκα στο πλαίσιο μιας κακοποιητικής σχέσης⁷¹.

---

⁶⁷ Βλ. σχετικά, Walker L. E., *Terrifying Love*, ο.π.

⁶⁸ Βλ. σχετικά, Walker L. E., ο.π., σελ. 142-143

⁶⁹ Βλ. σχετικά, Παπαμχαήλ, ο.π., σελ. 108

⁷⁰ «empowermen»

⁷¹ Βλ. σχετικά, Walker L. E., ο.π., σελ. 72

1. Ο κύκλος της βίας

Όπως αναφέρουν οι R. Emerson Dobash και Russell Dobash (1979)⁷², τα βίαια επεισόδια εμφανίζονται στο πλαίσιο της καθημερινής σχέσης του ζευγαριού και συνδέονται άρρηκτα με τις καθημερινές δραστηριότητες των δύο μελών του. Έτσι, το να αναφερόμαστε στη χρονική στιγμή που έχει μόλις προηγηθεί του επεισοδίου κακοποίησης ως σημείου εκκίνησης της βίας είναι άτοπο, δεδομένου πως τα επεισόδια βίας είναι επαναλαμβανόμενα και συνεχή. Το τέλος ενός βίαιου επεισοδίου μπορεί να σηματοδοτεί την έναρξη ενός άλλου, ακόμη και αν αυτό δεν εκδηλωθεί πριν την πάροδο ενός χρονικού διαστήματος. Καθώς όμως, είναι αδύνατο να μελετηθούν όλες οι πιθανές πτυχές ενός κοινωνικού φαινομένου, ταυτοχρόνως, στην κοινωνική έρευνα, συγκεκριμένες πλευρές της κοινωνικής πραγματικότητας απομονώνονται προκειμένου να μελετηθούν. Έτσι, στο πλαίσιο μιας ερευνητικής προσπάθειας, τα βίαια επεισόδια παρουσιάζονται σαν να έχουν αρχή και τέλος.

Ένα από τα σημαντικότερα ευρήματα των συνεντεύξεων⁷³ που διεξήγαγε η Lenore E. Walker, είναι πως κακοποιημένη γυναίκα και βίαιη σχέση δεν αποτελούν σταθερή ακολουθία. Η βία σε αυτές τις σχέσεις δεν εμφανίζεται τυχαία και κατ' εξακολούθηση. Κάθε άλλο, η βία ακολουθεί έναν κύκλο συμβάντων, ένα συγκεκριμένο σχήμα, σύμφωνα με το οποίο η ένταση βαίνει συνεχώς αυξανόμενη ωσότου συμβεί ένα οξύ περιστατικό κακοποίησης, ενώ στη συνέχεια ο δράστης είτε εκδηλώνει συμπεριφορά μεταμέλειας, είτε παύει απλώς να κακοποιεί τη γυναίκα για ένα χρονικό διάστημα. Φυσικά, κάθε περίπτωση είναι ξεχωριστή και κάθε ζευγάρι ακολουθεί το δικό του μοναδικό σχήμα στον κύκλο της βίας.⁷⁴ Ο κύκλος της βίας εμφανίζεται να έχει τρεις διακριτές φάσεις, που ποικίλουν σε χρόνο και ένταση, όχι μόνο ανάμεσα σε διαφορετικά ζευγάρια, αλλά και στο ίδιο ζευγάρι.⁷⁵

Κατά την πρώτη φάση του κύκλου της βίας, που καλείται φάση αύξησης της έντασης, παρατηρείται δημιουργία της έντασης και συμβαίνουν κάποια μικρότερης σημασίας επεισόδια κακοποίησης όπως χαστούκια, τσιμπιές και χυδαίο λεξιλόγιο. Οι απόπειρες της

---

⁷² Βλ. Dobash R. E. & Dobash R., *Violence Against Wives*, εκδόσεις Free Press, New York, 1979, σελ. 27-28

⁷³ Ο κύκλος της βίας παρατηρήθηκε στα 2/3 των 1.600 περιστατικών που μελετήθηκαν

⁷⁴ Βλ. σχετικά, Walker L. E., ο.π., σελ. 66

⁷⁵ Βλ. σχετικά, Walker L. E., *Η κακοποιημένη γυναίκα*, ο.π., σελ. 77

γυναίκας να ηρεμήσει το δράστη μπορεί, να κυμαίνονται από την εκδήλωση ευγενικής συμπεριφοράς μέχρι την προσωρινή της αποχώρηση από κοντά του. Στην πραγματικότητα, η γυναίκα επιτρέπει στον εαυτό της να κακοποιηθεί με τρόπους που, κατά την άποψή της, είναι συγκριτικά ηπιότεροι. Πάνω απ' όλα, θέλει να εμποδίσει την περαιτέρω αύξηση της βίας από τον σύζυγο/ σύντροφό της. Η συγκεκριμένη συμπεριφορά της γυναίκας, αποδεικνύεται ωστόσο λανθασμένη, καθώς η δεκτική και ήπια συμπεριφορά της απέναντι στα μικροεπεισόδια βίας, νομιμοποιεί την πεποίθηση του δράστη, ότι έχει το δικαίωμα να την κακοποιεί. Στην πρώτη φάση, οποιαδήποτε απρόσμενη κατάσταση μπορεί να ενεργήσει καταλυτικά στην κλιμάκωση της βίας και να προκαλέσει την έκρηξη. Σύμφωνα με μαρτυρίες κακοποιημένων γυναικών, η χειρότερη πλευρά αυτής της φάσης είναι η ψυχική αγωνία και ο φόβος.⁷⁶

Το σημείο προς το τέλος της φάσης δημιουργίας της έντασης που η κατάσταση ξεφεύγει από κάθε έλεγχο, συνιστά τη δεύτερη φάση του κύκλου της βίας και καλείται η φάση της έκρηξης. Η έλλειψη ελέγχου και τα σοβαρά επεισόδια κακοποίησης διαχωρίζουν αυτή τη φάση από την προηγούμενη.⁷⁷ Η δεύτερη φάση είναι συντομότερη από τη πρώτη και την τρίτη. Συνήθως διαρκεί από δύο έως είκοσι τέσσερις ώρες, αν και έχουν αναφερθεί περιπτώσεις που η γυναίκα βιώνει μια σταθερή περίοδο τρόμου για μία εβδομάδα ή και περισσότερο. Η αναμονή της δεύτερης φάσης προκαλεί σοβαρό ψυχολογικό στρες στην κακοποιημένη γυναίκα όπου γίνεται αγχώδης, αισθάνεται κατάθλιψη και έχει αϋπνία ή υπνηλία, κόπωση, πονοκεφάλους, υπέρταση και ταχυπαλμίες.⁷⁸ Η βία, στη φάση της έκρηξης, εξελίσσεται με μένος, βαναυσότητα και προκαλεί σοβαρές σωματικές βλάβες, ακόμα και το θάνατο. Στη δεύτερη φάση, η γυναίκα-θύμα δεν έχει κανένα απολύτως έλεγχο της κατάστασης και το μόνο που προσπαθεί να κάνει είναι να αποστασιοποιηθεί από την επίθεση και τους αβάσταχτους πόνους. Πολλές γυναίκες δεν ζητούν βοήθεια κατά τη διάρκεια της δεύτερης φάσης. Συχνά, αν αποφασίσουν να ζητήσουν ιατρική περίθαλψη, περιμένουν μέρες πριν το κάνουν.⁷⁹

Εφόσον το μαρτύριο της κακοποιημένης γυναίκας πάρει τέλος, αρχίζει η τρίτη και τελική φάση της κυκλικής θεωρίας της βίας, που είναι ευπρόσδεκτη και από τα δύο μέλη του ζευγαριού. Όπως η βιαιότητα είναι συνδεδεμένη με τη δεύτερη φάση, έτσι και η

⁷⁶ Βλ. σχετικά, Walker L. E., *Terrifying Love* (1989), *Όταν η αγάπη σκοτώνει*, ο.π., σελ. 72-73

⁷⁷ Βλ. σχετικά, Walker L. E., *Η κακοποιημένη γυναίκα*, ο.π., σελ. 80

⁷⁸ Βλ. σχετικά, Walker L. E., ο.π., σελ. 81-82

⁷⁹ Βλ. σχετικά, Walker L. E., *Terrifying Love* (1989), *Όταν η αγάπη σκοτώνει*, ο.π., σελ. 74-75

τρίτη φάση χαρακτηρίζεται από την υπερβολική αγάπη, την ευγένεια και τη μεταμελημένη συμπεριφορά του δράστη. Ο δράστης γνωρίζει ότι φέρθηκε άσχημα και προσπαθεί, με κάθε τρόπο, να εξιλεωθεί. Στη διάρκεια αυτής της φάσης ολοκληρώνεται η μετατροπή της κακοποιημένης γυναίκας σε ψυχολογικό θύμα.⁸⁰ Ο δράστης πείθει τη γυναίκα πως θα αλλάξει συμπεριφορά και θα ελέγχει τον εαυτό του και τις πράξεις του από εδώ και στο εξής. Η γυναίκα βλέπει στο πρόσωπο αυτού του μετανιωμένου, στοργικού και ευαίσθητου άνδρα, τον αληθινό άνδρα που αγάπησε. Η ψευδαίσθηση της απόλυτης αλληλεξάρτησης ενδυναμώνεται μέσα της, επειδή η κακοποιημένη γυναίκα και ο δράστης εξαρτώνται πλέον πραγματικά ο ένας από τον άλλον σε συναισθηματικό επίπεδο –αυτή για τη στοργική συμπεριφορά του, εκείνος για τη συγγνώμη της.

Πολλές από τις κακοποιημένες γυναίκες, πιστεύουν πως αυτές είναι το μόνο στήριγμα του βασανιστή τους και ότι είναι υπεύθυνες για τη συναισθηματική του σταθερότητα και την πνευματική του υγεία. Η αλήθεια είναι, όμως, ότι οι πιθανότητες να αλλάξει και να επιδιώξει επαγγελματική βοήθεια ο δράστης θεωρούνται μηδαμινές, ιδιαίτερα εάν η γυναίκα επιλέξει να μείνει μαζί του. Συνήθως, εκείνος ζητά βοήθεια μόνο στην περίπτωση της εγκατάλειψης από τη σύζυγο/ σύντροφό του, κι αυτό, τις περισσότερες φορές, λειτουργεί απλώς ως μέσο για να την ξαναφέρει πίσω. Οι ελπίδες και οι προσδοκίες της κακοποιημένης γυναίκας ότι θα καταφέρει να αλλάξει τον σύζυγο/ σύντροφό της, καθώς και η πεποίθηση του δράστη ότι δεν ήθελε να πονέσει τη γυναίκα που αγαπά αλλά να της δώσει ένα μάθημα και ότι στην πορεία έχασε τον έλεγχό του, είναι οι κυρίαρχοι τρόποι με τους οποίους εξαπατούν τα δύο μέλη του ζευγαριού τον εαυτό τους και παγιδεύονται σε μία βίαιη σχέση.⁸¹

Η κυκλική θεωρία της βίας βοηθά να εξηγήσουμε το πώς οι κακοποιημένες γυναίκες μετατρέπονται σε θύματα, πως αποκτούν το αίσθημα αδυναμίας και γιατί δεν προσπαθούν να ξεφύγουν, αφού μας προσφέρει μια σφαιρική εικόνα για τη δυναμική της ενδοοικογενειακής βίας στην κοινωνία μας αλλά και για την ψυχολογία που αποκτά μια γυναίκα στο πλαίσιο μιας κακοποιητικής σχέσης.⁸²

---

⁸⁰ Βλ. σχετικά, Walker L. E., *Η κακοποιημένη γυναίκα*, ο.π., σελ. 85

⁸¹ Βλ. σχετικά, Walker L. E., *Terrifying Love* (1989), ο.π., σελ. 75-76

⁸² Βλ. σχετικά, Walker L. E., ο.π., σελ. 72

2. Θεωρία επίκτητης αδυναμίας

Σύμφωνα με έρευνα που διεξήγαγαν οι Dobash & Dobash⁸³ σε δείγμα 1044 γυναικών- θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας, η αντίδραση της γυναίκας αμέσως μετά το επεισόδιο, συνήθως ήταν παθητική. Η συναισθηματική της κατάσταση χαρακτηριζόταν από φόβο, ντροπή και θυμό. Η ερμηνεία αυτής της παθητικότητας και της αδράνειας που συναντάται στη συμπεριφορά των κακοποιημένων γυναικών δεν πρέπει να επιχειρείται αποκλειστικά αναζητώντας συγκεκριμένα ψυχοκοινωνικά χαρακτηριστικά της προσωπικότητας των γυναικών, όμως, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη και μεταβλητές, όπως η εξάρτηση της γυναίκας από το δράστη, η ελπίδα πως ο δράστης θα αλλάξει, ο φόβος απέναντι στις απειλές του, το αίσθημα ντροπής του θύματος που συνδέεται με την καταγγελία ή τη δημοσιοποίηση της κακοποίησης.

Η Lenore E. Walker, δικαστηριακή ψυχολόγος και ερευνήτρια, στην προσπάθειά της να εξηγήσει τους λόγους παραμονής μιας γυναίκας στην κακοποιητική σχέση, κατέληξε στη διατύπωση ενός θεωρητικού σχήματος. Το θεωρητικό αυτό σχήμα αναλύει την ανάπτυξη μιας ψυχολογικής διεργασίας και καλείται θεωρία της επίκτητης αδυναμίας⁸⁴. Η θεωρία της επίκτητης αδυναμίας εξηγεί πως μπορεί να χάσει ένας άνθρωπος την ικανότητα να προκαθορίζει αν θα τον προστατέψουν οι φυσικές του αντιδράσεις, όταν βιώνει αναπόφευκτο πόνο σε συνθήκες απρογραμμάτιστες και μεταβλητές, και να υιοθετήσει παθητική συμπεριφορά. Η διεργασία της επίκτητης αδυναμίας καταλήγει σε μια προβληματική κατάσταση καθώς επιδρά στη σκέψη, στα αισθήματα και στη συμπεριφορά της κακοποιημένης γυναίκας. Τα άτομα που υποφέρουν από επίκτητη αδυναμία -στη συγκεκριμένη περίπτωση οι κακοποιημένες γυναίκες- περιορίζουν τον

---

⁸³ Βλ. σχετικά, Dobash R. E. & Dobash R., ο.π., σελ. 24

⁸⁴ Η θεωρία της επίκτητης αδυναμίας ανακαλύφθηκε την δεκαετία του '60 από τον ψυχολόγο M. Seligman με εργαστηριακά πειράματα σε ζώα. Συγκεκριμένα, ο Seligman, έκλεισε σε κλουβιά σκυλιά και τα υπέβαλε σε ηλεκτροσόκ. Διαπίστωσε ότι τα σκυλιά όταν αντιλήφθηκαν πως δεν μπορούσαν να κάνουν κάτι για να αποτρέψουν το ηλεκτροσόκ, σταμάτησαν οποιαδήποτε επιθυμία να δραπετεύσουν. Στην πραγματικότητα τα σκυλιά δεν ήταν απαθή, μα είχαν αναπτύξει μηχανισμούς αντιμετώπισης του πόνου. Το σχήμα αυτό εφαρμόστηκε σε ανθρώπους τη δεκαετία του '70 από την L. E. Walker. Δείγμα του πειράματος της L. E. Walker αποτέλεσαν γυναίκες και κακοποιημένες γυναίκες. Βλ. Walker L. E., Terrifying Love (1989), ο.π., σελ. 81-82

αριθμό των αντιδράσεων που εκδηλώνουν σε εκείνες που εμφανίζουν τη μεγαλύτερη πιθανότητα επιτυχίας.⁸⁵

Για παράδειγμα, όταν μια κακοποιημένη γυναίκα, που έχει αναπτύξει επίκτητη αδυναμία, νομίζει ότι κινδυνεύει ή όντως βρίσκεται σε κίνδυνο, η αντίδρασή της θα είναι η πιο προβλέψιμη -για εκείνη- μέθοδος αυτοπροστασίας και όχι βεβιασμένες και αυθόρμητες ενέργειες όπως η απόδραση της από το σπίτι. Αυτό μπορεί να μεταφράζεται σε προσπάθεια εκ μέρους της γυναίκας να κατευνάσει τη βίαιη συμπεριφορά του δράστη (π.χ. σε παρακαλώ..., λυπήσου με..., σε αγαπάω..., κ.λπ.), σε πλήρη αδράνεια και παθητικότητα της γυναίκας απέναντι στις επιθέσεις -σωματικές και λεκτικές- του δράστη, ή ακόμα και στη δολοφονία του δράστη.

Οι κακοποιημένες γυναίκες δεν επιχειρούν να ξεφύγουν από τη βίαιη σχέση, ακόμα και όταν οι γύρω τους κρίνουν ότι είναι δυνατή η διαφυγή. Αυτό δεν συμβαίνει γιατί η χρόνια κακοποίηση τις καθιστά αδύναμες ή ανίκανες, μα επειδή η κακοποιημένη γυναίκα αδυνατεί να προβλέψει την αποτελεσματικότητα των αντιδράσεών της στις διάφορες καταστάσεις που καλείται να αντιμετωπίσει. Είναι πεπεισμένη, μάλιστα, πως τίποτε δεν μπορεί να αλλάξει τις βάνουσες και τρομακτικές συνθήκες της ζωής της και ότι και να συμβεί δεν θα είναι ασφαλής.⁸⁶ Έχοντας γενικεύσει την αδυναμία της, η κακοποιημένη γυναίκα πιστεύει πως ότι και αν επιχειρήσει δεν θα έχει κανένα αποτέλεσμα, ενώ, παράλληλα, βυθίζεται στην κατάθλιψη και το άγχος.⁸⁷

Αξίζει να σημειωθεί, σύμφωνα πάντα με την Lenore E. Walker⁸⁸, πως πολλές από τις κακοποιημένες γυναίκες μοιάζουν να έχουν προδιάθεση στην ανάπτυξη επίκτητης αδυναμίας. Κατά ένα μεγάλο βαθμό, αυτό οφείλεται στο ότι ενστερνίστηκαν από μικρή ηλικία ορισμένες στερεότυπες αντιλήψεις για το ρόλο των δύο φύλων, που τις έκαναν άκαμπτες στον τρόπο με τον οποίο αντιδρούν στις διάφορες καταστάσεις. Καμιά φορά πάλι, οφείλεται στο ότι υπέστησαν κακοποίηση (ψυχολογική, σωματική ή σεξουαλική) στα παιδικά ή τα εφηβικά τους χρόνια, ή, τέλος, αναπτύσσουν επίκτητη αδυναμία μόνο αφότου ζήσουν για ένα διάστημα με τον βίαιο σύζυγο/ σύντροφό τους. Όσο νωρίτερα μία γυναίκα αναπτύσσει επίκτητη αδυναμία, τόσο πιθανότερο είναι για εκείνη να μην αναπτύξει αποτελεσματική αντίδραση προκειμένου να βάλει τέλος στην κακοποιητική σχέση.

⁸⁵ Βλ. σχετικά, Walker L. E., ο.π., σελ. 65-66

⁸⁶ Βλ. σχετικά, Walker L. E., ο.π., σελ. 65-66

⁸⁷ Βλ. σχετικά, Walker L. E., *Η κακοποιημένη γυναίκα*, ο.π., σελ. 71

⁸⁸ Βλ. σχετικά, Walker L. E., *Terrifying Love* (1989), ο.π., σελ. 66-67

Ένα αποτέλεσμα της επίκτητης αδυναμίας μπορεί να είναι η κατάθλιψη, όπως προαναφέραμε. Ένα άλλο αποτέλεσμα φαίνεται να είναι η μεταβολή της αντίληψης της γυναίκας σχετικά με τις συνέπειες της βίας. Η συνεχής βίωση του τρόμου και του φόβου, κάνουν τη γυναίκα, σταδιακά, να μην αντιλαμβάνεται ή να υποτιμά, τη σοβαρότητα της βίας και του θανάτου.⁸⁹

Όταν μια κακοποιητική σχέση διατηρείται εξαιτίας της επίκτητης αδυναμίας της γυναίκας, καθώς το σύνδρομο αυτό καταπολεμάτε, μπορεί το θύμα να ξεπεράσει την παθητικότητά του και να απεγκλωβιστεί από τη συγκεκριμένη σχέση με το βίαιο σύζυγο/ σύντροφο. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, η κακοποιημένη γυναίκα πρέπει να διδαχθεί πως θα αλλάξει τη στάση της αναμενόμενης αποτυχίας και θα αντιστρέψει τις αρνητικές της αντιλήψεις. Ο μόνος τρόπος για να επιτευχθεί κάτι ανάλογο, είναι η ψυχολογική στήριξη του θύματος από ειδικούς συμβούλους, καθώς βέβαια, και το ανάλογο χρονικό διάστημα, ούτως ώστε, η γυναίκα θύμα κακοποίησης να «δουλέψει» τα συναισθήματά της, να αποκτήσει αυτοεκτίμηση και αυτοκυριαρχία και να αλλάξει τις προτεραιότητές και τις επιλογές της.⁹⁰

3. Η έννοια της «επανάκτησης δύναμης»⁹¹

Μία έννοια-κλειδί όσον αφορά στον απεγκλωβισμό της κακοποιημένης γυναίκας από την κακοποιητική σχέση είναι η έννοια της «επανάκτησης δύναμης»⁹². Ουσιαστικά, πρόκειται για έναν μηχανισμό συνειδητοποίησης μιας κατάστασης μέσω της δράσης, με απώτερο στόχο την ανάκτηση της ελλειμματικής κυριαρχίας της κακοποιημένης γυναίκας.

Σύμφωνα με τους D. Damant, J. Paquet και J. Belanger⁹³, η κακοποιημένη γυναίκα περνά διαδοχικά τρία χρονικά σημεία, κατά τη διάρκεια της κακοποιητικής σχέσης. Αρχικά, διακατέχεται από φόβο, παθητικότητα και αδυναμία, θυμό και κατάθλιψη, ενώ, η αυτοεκτίμηση και ο αυτοέλεγχός της κυμαίνεται σε πολύ χαμηλά επίπεδα. Ακόμη δεν έχει οριοθετήσει το πρόβλημα της ενδοοικογενειακής βίας και αυτοενοχοποιείται,

⁸⁹ Βλ. σχετικά, Walker L. E., *Η κακοποιημένη γυναίκα*, ο.π., σελ. 73

⁹⁰ Βλ. σχετικά, Walker L. E., ο.π., σελ. 74

⁹¹ Ελεύθερη απόδοση του περιεχομένου του όρου empowerment

⁹² Βλ. Μαγγανάς Α., *Διεθνές Συμπόσιο Θυματολογίας: Προβλήματα και προοπτικές*, Η' Διεθνής Κίνηση, Ποινική Δικαιοσύνη, 12/2002, έτος 5^ο, σελ. 1310-1315

⁹³ Βλ. σχετ. Μαγγανάς Α., ο.π., σελ. 1314

εφευρίσκοντας, πολλές φορές, δικαιολογίες (π.χ. ήταν κουρασμένος και τον εξόργισα, είναι αγχωμένος με τη δουλειά) για το δράστη κακοποίησης. Διακατέχεται από μια άρνηση της πραγματικότητας, προσδοκώντας στην αλλαγή. Αυτή η φάση, όπου η γυναίκα χαρακτηρίζεται από ελλειμματική κυριαρχία, χρονικά, κατέχει τη μεγαλύτερο μέρος μιας κακοποιητικής σχέσης. Οι αντιδράσεις της γυναίκας δεν είναι συντονισμένες και αφορούν κυρίως στην προσωρινή φυγή της από τη σχέση, στην προσπάθεια μεταμέλειας του δράστη μέσω διαλόγου και ικεσιών, στην κλήση των αρχών έπειτα από ένα σοβαρό επεισόδιο βίας.

Από τη στιγμή που η γυναίκα συνειδητοποιήσει το πρόβλημα της ενδοοικογενειακής βίας, πάψει να αυτοενοχοποιείται και αποδώσει τις ευθύνες στον, πραγματικά, υπεύθυνο, το σύζυγο/ σύντροφο δράστη της κακοποίησης, σταδιακά μειώνεται το αίσθημα αδυναμίας της και την παθητικότητα διαδέχεται η δράση. Δράση προς την κατεύθυνση προστασίας, κατανόησης και υποστήριξης. Σε αυτό το σημείο, έχει ήδη επιτελεσθεί το σημαντικότερο βήμα προς την αξίωση ελευθερίας και σεβασμού και τελικά την ανάκτηση της κυριαρχίας της κακοποιημένης γυναίκας.

4. Συνέπειες της ενδοοικογενειακής βίας για τη γυναίκα-θύμα

Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας⁹⁴, οι συνέπειες της κακοποίησης κατατάσσονται σε τρεις κυρίαρχες κατηγορίες: τις ψυχολογικές, τις σωματικές και τις κοινωνικές συνέπειες. Καθώς, οι συνέπειες της κακοποίησης εμπλέκονται με ποικίλους τρόπους, συχνά, η ταξινόμηση μιας συνέπειας σε μια από τις παραπάνω κατηγορίες καθίσταται δύσκολη⁹⁵.

Αναφορικά με την ψυχοσύνθεση της κακοποιημένης γυναίκας, η άσκηση βίας οδηγεί στην ανάπτυξη μιας ψυχολογικής άμυνας ή αλλιώς μιας τακτικής επιβίωσης, που κάνει τα θύματα να απωθούν τα επεισόδια βίας και να ελαχιστοποιούν τη σοβαρότητά τους. Όταν μάλιστα τα επεισόδια βίας εναλλάσσονται με πράξεις μεταμέλειας του δράστη παγιδεύουν το θύμα, δημιουργώντας του την απατηλή προσδοκία ότι ο σύζυγος/ σύντροφός της θα αλλάξει.⁹⁶ Τα ψυχολογικά τραύματα του θύματος κακοποίησης εκδηλώνονται ως συμπτώματα διαταραχής, η οποία εντάσσεται στη διαγνωστική

⁹⁴ Βλ. Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας, <http://www.who.int>

⁹⁵ Π.χ. η χρήση αλκοόλ ή ψυχοφαρμάκων μπορεί να ενταχθεί και στις σωματικές και στις ψυχολογικές συνέπειες της κακοποίησης.

⁹⁶ Βλ. σχετικά, Πενταράκη Μ., ο.π., σελ. 105

κατηγορία «Διαταραχή Μετά-τραυματικού Στρες» που συναντάμε στο D.S.M. III (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders) και καλείται «Σύνδρομο Κακοποιημένης Γυναίκας»⁹⁷. Χαρακτηριστικά του «Συνδρόμου Κακοποιημένης Γυναίκας» είναι το άγχος, ο φόβος, η κατάθλιψη, η ενοχή, ο εξευτελισμός, ο θυμός, η σκληρότητα και η έλλειψη εμπιστοσύνης.

Η κακοποίηση επιδρά σημαντικά στην αυτοεκτίμηση, την αυτοπεποίθηση και την αυτόεικόνα των γυναικών-θυμάτων της. Η συνεχής αρνητική κριτική, η υποτίμηση και ο εξευτελισμός που υφίστανται οι γυναίκες-θύματα ενδοοικογενειακής βίας, μεταβάλλουν την αυτό-εικόνα της γυναίκας και καταρρακώνουν την αυτοπεποίθηση και την αυτοεκτίμησή της. Τα παραπάνω επιβεβαιώνει και η ποιοτική έρευνα της κλινικής ψυχολόγου Pat Hoffman (Μινεσότα, 1983)⁹⁸. Όσο η κακοποίηση συνεχίζεται και αυξάνεται, η γυναίκα-θύμα αποδέχεται την εικόνα που ο δράστης έχει πλάσει για εκείνη και πείθεται πως βιώνει αυτό που της αξίζει και είναι λάθος να ελπίζει σε κάτι καλύτερο. Η κατάθλιψη, το άγχος, η παθητικότητα, η μυστικοπάθεια και ο φόβος είναι γνώριμα ψυχολογικά χαρακτηριστικά των γυναικών που υφίστανται κακοποίηση, ενώ σταδιακά έρχεται η κοινωνική απομόνωση και η διακοπή της επαγγελματικής πορείας, με συνέπεια την αποστέρηση της επαγγελματικής καταξίωσης και της οικονομικής ανεξαρτησίας⁹⁹.

Επιπλέον, οι γυναίκες-θύματα επαναλαμβανόμενης κακοποίησης οδηγούνται συχνότερα σε απόπειρες αυτοκτονιών απ' ότι οι γυναίκες που δεν έχουν ανάλογα βιώματα. Σύμφωνα με την ειδική έκθεση της UNICEF «Βία κατά των γυναικών και κοριτσιών» (2000)¹⁰⁰, υπάρχει στενή σχέση ανάμεσα στο βίωμα της βίας και στις απόπειρες αυτοκτονίας. Συγκεκριμένα, οι γυναίκες που έχουν υποστεί βία έχουν δώδεκα φορές περισσότερες πιθανότητες από τις υπόλοιπες γυναίκες να αποπειραθούν να αυτοκτονήσουν. Στην ίδια έκθεση αναφέρεται ότι στις Η.Π.Α. το 35-40% των γυναικών που έχει υποστεί βία έχει κάνει τουλάχιστον μία απόπειρα αυτοκτονίας.

Σύμφωνα με το ψήφισμα 49.25 της Παγκόσμιας Οργάνωσης Υγείας, στην 6^η συνάντηση ολομέλειας της 25^{ης} Μαΐου 1996, η άσκηση βίας κατά των γυναικών αποτελεί

⁹⁷ Βλ. σχετικά, Walker L. E., ο.π., σελ. 17, 232-233

⁹⁸ Βλ. Hoffman P., *Psychological abuse of women by spouses and live-in lovers*, Women and Therapy, 3 (1): 37-47

⁹⁹ Βλ. σχετικά, Αδαμάκη Ν., ο.π., σελ. 5

¹⁰⁰ Βλ. UNICEF.5/2000. *Domestic Violence Against and Girls*. United Nations Children's Fund. Innocenti Research Center, Florence-Italy, τεύχος 6

ένα σοβαρό πρόβλημα δημόσιας υγείας με διαστάσεις επιδημίας (WHO, 2002)¹⁰¹. Οι σωματικοί τραυματισμοί λόγω κακοποίησης μπορεί να είναι μώλωπες, εκδορές, γρατζουνιές, σπασίματα, έως και μαχαιριές, γυναικολογικά προβλήματα αποβολές-όταν η κακοποίηση γίνεται κατά τη διάρκεια εγκυμοσύνης, ακόμα και δολοφονίες.

Οι συνεχείς αγχωτικές καταστάσεις που βιώνουν οι κακοποιημένες γυναίκες εξασθενούν το ανοσοποιητικό τους σύστημα, με συνέπεια οι γυναίκες που έχουν υποστεί βία να αντιμετωπίζουν σε μεγαλύτερο βαθμό σοβαρά ψυχοσωματικά νοσήματα.¹⁰² Οι σωματικές ασθένειες που συνήθως ταλαιπωρούν τις κακοποιημένες γυναίκες είναι αρθριτικά, χρόνιοι πόνοι, πονοκέφαλοι, ημικρανίες, βραδυγλωσσία, νεφρική ανεπάρκεια, κολίτιδα, έλκος στομάχου, διάρροια ή δυσκοιλιότητα, δυσπεψία. Επιπλέον, σε σχέσεις βίας, καθώς οι γυναίκα-θύμα αδυνατεί να διαπραγματευθεί με το σύζυγο/ σύντοφό της τη χρήση προφυλακτικού, συμβαίνουν ανεπιθύμητες εγκυμοσύνες, όπως επίσης και μετάδοση σεξουαλικών νοσημάτων.

Τέλος, χαρακτηριστικό είναι πως οι γυναίκες που υφίστανται βία αυξάνουν σημαντικά το κάπνισμα, τη χρήση αλκοόλ, ψυχοφαρμάκων ή ναρκωτικών ουσιών προκειμένου να καταπολεμήσουν την πραγματικότητα που βιώνουν, τον τρόμο, το άγχος ή την κατάθλιψη.

5. Γυναίκες-θύματα ενδοοικογενειακής βίας που έφτασαν στη δολοφονία του δράστη

Σύμφωνα με έρευνα¹⁰³ του Κέντρου Ερευνών για Θέματα Ισότητας (ΚΕΘΙ), η κακοποίηση «όπλισε» το χέρι μίας στις δύο γυναίκες που είναι κρατούμενες στις φυλακές Κορυδαλλού με την κατηγορία της ανθρωποκτονίας.

Οι κακοποιημένες γυναίκες που σκοτώνουν θα μπορούσαν να διαχωριστούν από εκείνες που δεν σκοτώνουν, με κριτήριο την περί επικείμενου κινδύνου αντίληψη, τη σοβαρότητα και τη βαναυσότητα της σωματικής σεξουαλικής ή/ και ψυχολογικής βίας που υφίστανται. Η σεξουαλική κακοποίηση, διαδραματίζει ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο, όπως επίσης το αλκοόλ και τα ναρκωτικά, των οποίων κάνει συχνά κατάχρηση ο

¹⁰¹ Βλ. World Report on Violence and Health, Geneve: World Health Organization, Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας, WHO, 2002, <http://www.who.int>

¹⁰² Βλ. σχετ. World Report on Violence and Health, ο.π., Αδαμάκη Ν., ό.π., σελ. 5

¹⁰³ Βλ. Έρευνα στις γυναίκες φυλακές Κορυδαλλού: ανθρωποκτονία και γυναίκες, Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας, επιστ. Υπεύθυνος Καρύδης Β., έρευνα μη δημοσιευμένη

βασανιστής. Στην πραγματικότητα όμως, ανάμεσα στις δύο κατηγορίες γυναικών είναι πιο πολλές οι ουσιαστικές ομοιότητες παρά οι διαφορές.¹⁰⁴

Η ψυχολόγος Angela Browne, η οποία άρχισε το 1979 ένα ερευνητικό πρόγραμμα με 400 κακοποιημένες γυναίκες, συνέκρινε τις 40 περιπτώσεις ανθρωποκτονίας, που είχε ερευνήσει η Lenore Walker μέχρι το 1983, με 100 κακοποιημένες γυναίκες που είχαν ζήσει εκτός της βίαιης σχέσης για λιγότερο από ένα χρόνο. Η μόνη ουσιαστική διαφορά που εντόπισε ήταν η «περί βίας» αντίληψη των γυναικών. Οι γυναίκες που σκότωσαν είχαν την αντίληψη ότι οι άνδρες τους χρησιμοποιούσαν όλο και πιο έντονη βία, με αποτέλεσμα οι ίδιες να υφίστανται όλο και πιο σοβαρούς τραυματισμούς από τις γυναίκες που δεν σκότωσαν. Περιέγραψαν επίσης τις όλο και πιο απεγνωσμένες προσπάθειές τους να διατηρήσουν τη σωματική τους ακεραιότητα. Επιπλέον, είπαν πως οι άνδρες τους τις απειλούσαν συχνότερα πως θα τις σκοτώσουν. Χρησιμοποιούσαν μάλιστα όπλα για να τις τρομοκρατήσουν. Έκαναν μεγαλύτερη κατάχρηση οινοπνεύματος απ' ότι συνήθως και γίνονταν όλο και πιο επικίνδυνοι για τις γυναίκες, τα παιδιά τους και το στενό τους περιβάλλον.

Στα ευρήματα της A. Browne έρχεται να προσθέσει η L. Walker, πως παρόλο που γενικά οι γυναίκες χρησιμοποιούσαν ποικίλες μεθόδους για να σκοτώσουν τους βασανιστές τους, η πλειονότητα αυτών -το 75%- χρησιμοποίησε πιστόλι. Το 13% χρησιμοποίησε μαχαίρι, συνήθως κατά τη διάρκεια έντονης σωματικής συμπλοκής, ένα ποσοστό 5% σκότωσε τον βασανιστή πατώντας τον με το αμάξι, ενώ οι υπόλοιπες 4 γυναίκες προσέλαβαν τρίτο πρόσωπο για να σκοτώσει το δράστη. Οι βασανιστές που συνήθως διατρέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο να δολοφονηθούν, είναι εκείνοι που συνεχίζουν να χρησιμοποιούν χυδαίο λεξιλόγιο, ενόσω η γυναίκα έχει στα χέρια της όπλο. Το ίδιο ισχύει και για τους δράστες που είχαν κακοποιήσει σεξουαλικά τις γυναίκες ή -ακόμα περισσότερο- τα παιδιά τους. Πολλές από αυτές τις γυναίκες σκόπευαν αρχικά να αυτοκτονήσουν, αλλά την τελευταία στιγμή κατέληξαν να σκοτώσουν τους βασανιστές τους.¹⁰⁵

Ένα ζήτημα που απασχολεί την κοντόφθαλμη και ανδροκρατική δικαιοσύνη είναι πώς οι αδύναμες γυναίκες βρίσκουν το σθένος και τη σωματική δύναμη να αμυνθούν. Καθώς η βίαιη γυναικεία συμπεριφορά δεν είναι αποδεκτή από τους άνδρες επειδή συγκρούεται με τα στερεότυπα χαρακτηριστικά του «ασθενούς φύλου», προκαλεί

¹⁰⁴ Βλ. σχετικά, Walker L. E., *Terrifying Love*, ο.π., σελ. 141

¹⁰⁵ Βλ. σχετικά, Walker L. E., ο.π., σελ. 144-145

κοινωνική αποστροφή και οδηγεί σε αυτόματη καταδίκη. Έτσι, γενικά, μια γυναίκα που σκοτώνει αντιμετωπίζεται σαν «αφύσικη» περίπτωση, περιθωριακή και απεχθής, αφού η βία και η άσκηση της θεωρούνται αποκλειστικά ανδρικό προνόμιο.¹⁰⁶

Χρονολογία ορόσημο για την ελληνική δικαιοσύνη αποτελεί το 1989, όπου αθώωθηκε η Γεωργία Παπαδάτου, που είχε σκοτώσει τον βασανιστή σύντροφό της. Με τις ερωτήσεις τους οι δικαστές επέμειναν ιδιαίτερα στο ιστορικό της σχέσης του ζευγαριού και τελικά αναδύθηκε η πολυετής και συσσωρευμένη κακοποίηση που είχε υποστεί η Παπαδάτου.

Στη φεμινιστική κοινότητα υπάρχει μια συνεχής διαμάχη σχετικά με το ρόλο του εξειδικευμένου μάρτυρα σε δίκες κακοποιημένων γυναικών που σκοτώνουν. Επί παραδείγματι η Elizabeth Snaider, αρθρογράφος στη «Νομική Επιθεώρηση για τα Δικαιώματα της Γυναίκας», πιστεύει πως οι κοινωνικές συνθήκες που οδηγούν τις γυναίκες στην αυτοάμυνα με τη μορφή της άσκησης βίας δεν γίνονται σαφώς αντιληπτές στην αίθουσα του δικαστηρίου. Επιπλέον, μερικοί ισχυρίζονται ότι το Σύνδρομο της Κακοποιημένης γυναίκας (βλ. παραπάνω), όπως παρουσιάζεται από τον εξειδικευμένο μάρτυρα, δίνει στο δικαστήριο τη δυνατότητα να θεωρήσει πνευματικά διαταραγμένες τις γυναίκες που σκοτώνουν τους βασανιστές συντρόφους/ συζύγους τους. Με άλλα λόγια, κατά τη φεμινιστική θεώρηση, είναι πολύ πιθανό να κριθεί «άρρωστη» η γυναίκα, αντί να κριθούν «αρρωστημένες» οι κοινωνικές συνθήκες που προκάλεσαν το πρόβλημα. Κατ' επέκταση, συνεχίζουν οι θιασώτες αυτής της άποψης, αυτές και άλλες γυναίκες δεν έχουν ίση μεταχείριση ως υγιή ανθρώπινα όντα ενώπιον του νόμου.¹⁰⁷

IV. Χαρακτηριστικά των δραστών ενδοοικογενειακής βίας, σύμφωνα με πορίσματα ερευνών

Η διερεύνηση της προσωπικότητας του δράστη επεισοδίων βίας και κακοποίησης της συζύγου/ συντρόφου του, αποτέλεσε ένα πεδίο ιδιαίτερου ερευνητικού ενδιαφέροντος. Μέσα από ερευνητικά ευρήματα αναδύθηκε η προσωπικότητα του, άλλοτε ως

---

¹⁰⁶ Βλ. σχετικά, Walker L. E., ο.π., σελ. 11-15. Σύμφωνα με αποτελέσματα έρευνας που διεξήγαγε η δικαστριά/κή ψυχολόγος S. Endouard, το 37,5% των γυναικών που σκότωσαν τους συντρόφους τους το 1987, στην Αγγλία, καταδικάστηκαν για φόνο, ενώ, το αντίστοιχο ποσοστό καταδικάστηκε των ανδρών που είχαν σκοτώσει τις συντρόφους τους, είναι μόλις 26,6%. Βλ. σχετικά, Walker L. E., *Terrifying Love*, ο.π., σελ. 14

¹⁰⁷ Βλ. σχετικά, Walker L. E., ο.π., σελ. 33-34

διαταραγμένη και συμπλεγματική, άλλοτε ως πεδίο συσσώρευσης δυσάρεστων και βίαιων παιδικών βιωμάτων, ή/ και εμπειριών απόρριψης και υποβάθμισης μέσα σε ένα σύγχρονο ανταγωνιστικό κοινωνικό περιβάλλον. Αντίστοιχα με τις γυναίκες-θύματα κακοποίησης, οι άνδρες-δράστες ενδοοικογενειακής βίας προέρχονται από όλα τα κοινωνικά στρώματα, τις οικονομικές τάξεις, απ' όλους τους πολιτισμικούς χώρους, τις θρησκείες και τις φυλές. Σίγουρα, η πολιτισμική ταυτότητα, καθώς και οι κοινωνικοοικονομικοί παράγοντες ασκούν κάποιες επιδράσεις στα άτομα, οι έρευνες, όμως, δεν έχουν ακόμη αποφανθεί με σαφήνεια σε ποιο βαθμό αυτοί οι παράγοντες λειτουργούν καταλυτικά στην εκδήλωση βίαιης συμπεριφοράς.¹⁰⁸

Στα χαρακτηριστικά που προκύπτουν από κλινικές παρατηρήσεις και σχετικές έρευνες, μεταξύ άλλων, αναφέρεται η κοινωνική δυσπροσαρμοστικότητα των δραστών και η συναισθηματική τους αστάθεια. Επιπλέον, οι διαπροσωπικές σχέσεις των δραστών, συνθέτονται από αρνητικά συναισθήματα όπως ανασφάλεια, φόβος, θυμός, υπέρμετρη ζήλια, καταπίεση, εξουσιαστικές τάσεις, συναισθηματική ψυχρότητα, κατάθλιψη και τάσεις αυτοκαταστροφής. Οι δράστες κακοποίησης, σε υψηλά επίπεδα, εγκλωβίζονται σε αγχωτικές καταστάσεις που πηγάζουν από προσωπικές και κοινωνικές πιέσεις και προκειμένου να εκτονωθούν, καταφεύγουν συχνά στη χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών και στην εκδήλωση βίαιης συμπεριφοράς ενάντια στις συζύγους/ συντρόφους τους.

Σύμφωνα με τα λεγόμενα των γυναικών του δείγματος της έρευνας που διενήργησε η Lenore Walker¹⁰⁹, οι δράστες κακοποίησης έχουν κάποια κοινά, μεταξύ τους, χαρακτηριστικά. Αντίστοιχα με τις γυναίκες-θύματα κακοποίησης, οι δράστες έχουν μικρή αυτοεκτίμηση και έχουν γαλουχηθεί στον στερεότυπο ανδρικό ρόλο μέσα στην οικογένεια και, ασφαλώς, την παραδοσιακή υπεροχή των ανδρών έναντι των γυναικών. Επιπλέον, δεν αναλαμβάνουν την ευθύνη των πράξεών τους, ζηλεύουν παθολογικά και αδικαιολόγητα, παρουσιάζουν διπλή προσωπικότητα, έχουν έντονες αντιδράσεις στρες και προσπαθούν να τις αντιμετωπίσουν πίνοντας και κακοποιώντας τις γυναίκες/ συντρόφους τους. Ο δεσποτισμός και η αδιακρισία είναι τυπικά χαρακτηριστικά των δραστών. Για να αισθάνονται ασφαλείς, πρέπει να ρυθμίζουν όλους τους τομείς της ζωής

¹⁰⁸ Βλ. σχετικά, Παπαμιχαήλ Στ., ο.π., σελ 87

¹⁰⁹ Βλ. σχετικά, Walker L. E., *Η κακοποιημένη γυναίκα*, ο.π., σελ. 58-63

των γυναικών/ συντρόφων τους. Συχνά χρησιμοποιούν το σεξ ως μέσο επιβεβαίωσης και αναπέρωσης της αυτοεκτίμησής τους, ενώ δύναται να είναι και αμφιφυλόφιλοι.¹¹⁰

Τις παραπάνω διαπιστώσεις επιβεβαιώνει ο Sonkin D.¹¹¹, σύμφωνα με τον οποίο, τα κυριότερα χαρακτηριστικά της συμπεριφοράς του δράστη κακοποίησης κινούνται γύρω από το τρίπτυχο: 1. άρνηση και ελαχιστοποίηση της βίαιης συμπεριφοράς του, 2. υπερβολική εξάρτηση από τη σύζυγο/ σύντροφο και ζηλοτυπία και 3. χαμηλή αυτοεκτίμηση.

Συχνά, οι δράστες ενδοοικογενειακής βίας, λόγω ντροπής ή ενοχής, αρνούνται ή ελαχιστοποιούν τη βίαιη συμπεριφορά τους. Αρκετές φορές μάλιστα, προκειμένου να αποποιηθούν τις ευθύνες τους, κατηγορούν τα θύματά τους ή διάφορους εξωτερικούς παράγοντες ως υπεύθυνους για τη συμπεριφορά τους και επικαλούνται αδυναμία ελέγχου των αντιδράσεών τους και απώλεια μνήμης κατά τη διάρκεια του βίαιου ξεσπάσματος.

Όσον αφορά στην υπερβολική εξάρτηση των δραστών από τη σύζυγο/ σύντροφό τους, εν μέρει, είναι αποτέλεσμα της κοινωνικής και προσωπικής απομόνωσης που αισθάνονται πολλοί δράστες. Οι γυναίκες σύζυγοι ή σύντροφοί τους, αποτελούν για αυτούς τη μοναδική πηγή αγάπης, υποστήριξης, συντροφικότητας, κατανόησης και βοήθειας για την επίλυση προβλημάτων. Χαρακτηριστικά, οι γυναίκες-θύματα κακοποίησης, ως λόγο παραμονής στην κακοποιητική σχέση, ανάμεσα σε άλλα, αναφέρουν τις απειλές του δράστη πως θα αυτοκτονήσει μετά την εγκατάλειψη¹¹². Η υπερβολική εξάρτηση των δραστών από τις συζύγους/ συντρόφους τους συνοδεύεται υπέρμετρη ζηλοτυπία και καχυποψία, που πολλές φορές φτάνει ή ξεπερνά τα όρια της παράνοιας. Στόχος τους είναι ο απόλυτος έλεγχος στη ζωή των συντρόφων τους και μέσο επίτευξης αυτού του στόχου είναι, ακόμη, και η βία.

Παράλληλα, οι δράστες ενδοοικογενειακής βίας, πιστεύοντας σε παραδοσιακές αντιλήψεις και στερεότυπα για το ρόλο και τον τρόπο ζωής του άνδρα, η αποτυχία τους να αγγίξουν τα υψηλά αυτά ανδρικά κοινωνικά πρότυπα, επιφέρει ένα καθοριστικό πλήγμα στην αυτοεικόνα και την αυτοεκτίμησή τους. Συχνά, η χαμηλή αυτοεκτίμηση των δραστών συνδέεται με τραυματικές εμπειρίες κατά την παιδική ηλικία τους. Η χαμηλή αυτοεκτίμηση των δραστών ενδοοικογενειακής βίας δεν είναι ευδιάκριτη, ούτε από το κοινωνικό του περιβάλλον, ούτε από την ίδια τη σύζυγο/ σύντροφό τους.

¹¹⁰ Βλ. επίσης, Claes J. A., Rosenthal D. M., *Men who batter women: a study in power*, Journal of Family Violence, Vol. 5, No. 3, 1990, σελ. 215-224

¹¹¹ Βλ. σχετικά, Sonkin D. DelMartin, Walker L. E. A., *The male batterer...*, ο.π., σελ. 42-44

¹¹² Βλ. εμπειρική έρευνα στο Συμβουλευτικό Κέντρο για τη Βία κατά των Γυναικών

Το κύριο μειονέκτημα, των περισσότερων ερευνών διερεύνησης των χαρακτηριστικών της προσωπικότητας του δράστη κακοποίησης, έγκειται στο ότι τα ερευνητικά δεδομένα προέρχονται, συνήθως, από παρατηρήσεις και εκτιμήσεις, όχι των ίδιων των δραστών, αλλά των θυμάτων τους.

Σύμφωνα με έρευνα που διεξήγαγε «Κλινική για το Γάμο και την Οικογένεια» του ερευνητικού ινστιτούτου του Τέξας (Marriage and Family Clinic at Texas Institute of Mental Sciences)¹¹³, που το δείγμα αποτέλεσαν άνδρες-δράστες ενδοοικογενειακής βίας, οι τρεις κύριοι λόγοι που επικαλούνται οι δράστες κακοποίησης για να ερμηνεύσουν τη συμπεριφορά τους είναι 1. χρόνια δυσαρέσκεια από τη σχέση τους με τη σύζυγο/ σύντροφό τους, σε ποσοστό 24%, 2. ανταπόδοση στη λεκτική ή σωματική επιθετικότητα των γυναικών συζύγων/ συντρόφων τους, σε ποσοστό 55%, και 3. ζήλια και υποψία εξωσυζυγικής σχέσης της συζύγου/ συντρόφου, με ποσοστό 18%. Και η συγκεκριμένη έρευνα επιβεβαιώνει την ύπαρξη συναισθηματικής εξάρτησης των δραστών από τις συζύγους/ συντρόφους τους, ενώ ένα έντονο στοιχείο που προκύπτει από τις απαντήσεις του δείγματος είναι η πεποίθηση των δραστών ότι η εικόνα του επιτυχημένου άνδρα συντίθεται από χαρακτηριστικά όπως δύναμη, εξουσία, κυριαρχία, επιβλητικότητα και ανωτερότητα. Αξιοσημείωτο, τέλος, είναι το γεγονός πως οι δράστες που αποτέλεσαν το δείγμα της συγκεκριμένης έρευνας, δεν επικαλέσθηκαν τη χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών ή την ύπαρξη βίαιων παιδικών βιωμάτων ως λόγο εκδήλωσης βίαιης συμπεριφοράς.

Μεγάλο ερευνητικό ενδιαφέρον παρουσιάζει η αιτιακή σχέση μεταξύ χρήσης εξαρτησιογόνων ουσιών και βίαιης συμπεριφοράς, καθώς και η αιτιακή σχέση μεταξύ βίαιων παιδικών βιωμάτων του δράστη και εκδήλωσης βίαιης συμπεριφοράς στη μετέπειτα ενήλικη ζωή του¹¹⁴. Οι συγκεκριμένες σχέσεις θα πρέπει να εξετάζονται με ιδιαίτερη προσοχή και σκεπτικισμό, καθώς, από τη μία πλευρά, διάφορες έρευνες καταλήγουν σε αντιφατικά πορίσματα, ενώ από την άλλη, η de facto αποδοχή αυτών των σχέσεων, χωρίς περαιτέρω προβληματισμό, ενισχύει τους μύθους που κυριαρχούν στο ευρύ κοινό, και στο μυαλό των κακοποιημένων γυναικών, για την αποκλειστική ευθύνη των εξαρτησιογόνων ουσιών ή των βίαιων παιδικών βιωμάτων του δράστη για την κακοποίηση των συζύγων ή συντρόφων τους.

¹¹³ Βλ. σχετικά, Coleman K. H., *Conjugal Violence: What 33 Men Reports*, Journal of Marital and Family Therapy, Vol, 6 (2), 1980, pp.207-213, στο Παπαμιχαήλ Στ., ο.π., σελ. 96

¹¹⁴ η αιτιακή σχέση βίαιων παιδικών βιωμάτων και εκδήλωσης βίαιης συμπεριφοράς ενισχύεται από τα επιχειρήματα του ερμηνευτικού μοντέλου της κοινωνικής μάθησης.

Ένας μεγάλος αριθμός ερευνών έχει καταλήξει στο συμπέρασμα ύπαρξης αξιοσημείωτης σχέσης μεταξύ χρήσης αλκοόλ, τοξικών ουσιών και βίας¹¹⁵. Ενδεικτικά αναφέρουμε, πως στο 50% των επεισοδίων κακοποίησης εμπλέκεται η χρήση αλκοόλ ή ναρκωτικών ουσιών από το δράστη¹¹⁶. Έχει υποστηριχθεί πως η κατανάλωση αλκοόλ και η χρήση τοξικών ουσιών επιδρά στην ψυχολογία του δράστη, απελευθερώνει τη συνείδηση και ενισχύει την άρση των αναστολών, οδηγώντας τον σε παρεκκλίνουσες συμπεριφορές¹¹⁷. Στην πραγματικότητα, η κατανάλωση αλκοόλ ή η χρήση τοξικών ουσιών¹¹⁸ μπορεί να επιδρά έμμεσα στην εκδήλωση βίας, μα σε καμία περίπτωση, δεν αποτελεί την κύρια αιτία¹¹⁹. Άλλωστε, όλοι οι δράστες ενδοοικογενειακής βίας δεν κάνουν χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών, ενώ, παράλληλα, όλοι οι άνδρες που καταναλώνουν αλκοόλ ή κάνουν χρήση τοξικών ουσιών δεν κακοποιούν τη σύζυγο/ σύντροφό τους.

Όσον αφορά στην αιτιακή σχέση μεταξύ βίαιων παιδικών βιωμάτων του δράστη και εκδήλωσης βίαιης συμπεριφοράς στην μετέπειτα ενήλικη ζωή του, οι περισσότερες έρευνες καταλήγουν στο συμπέρασμα πως οι βίαιοι ενήλικοι άνδρες, σε σχέση με τους μη βίαιους, έχουν περισσότερες πιθανότητες να είχαν υποστεί κακομεταχείριση ή κακοποίηση στην παιδική τους ηλικία¹²⁰. Όταν η προσωπικότητα ενός ατόμου έχει διαμορφωθεί σε ένα βίαιο και καταναγκαστικό περιβάλλον, το άτομο αυτό μεγαλώνοντας, παρουσιάζει σημαντικά προβλήματα εμπιστοσύνης και αυτονομίας, και είναι δύσκολο να ξεφύγει από τα πρότυπα βίας που έχουν ενσωματωθεί στη συμπεριφορά του. Αυτό που δεν πρέπει να ξεχνάμε, είναι η πιθανολογία αυτής της σχέσης και όχι η προδιαγραφή της, καθώς, είναι πιθανό, άτομα που έχουν βιώσει τη βία, στην παιδική τους ηλικία, να μην εξελιχθούν σε βίαιους ενηλίκους.

Κλείνοντας, δεν θα πρέπει να παραλείψουμε πως οι δράστες ενδοοικογενειακής βίας έχουν και κάποια θετικά, ή εν δυνάμει θετικά, χαρακτηριστικά. Έχουν τη δυνατότητα να

---

¹¹⁵ Βλ. Dutton D. G., Golant S. K., *The batterer: A psychological profile*, εκδ. Basic Books, New York, 1995, σελ. 53-54

¹¹⁶ Βλ. σχετικά, Dutton D. G., Golant S. K., ο.π., σελ. 53-55.

¹¹⁷ Βλ. Dobash R. E., Dobash R., *Rethinking violence against women*, εκδ. Sage Publications, Thousand Oaks, California, 1998, σελ. 149

¹¹⁸ Σύμφωνα με ιατρικές έρευνες η χρήση μαριχουάνας και L.S.D. μειώνουν τις πιθανότητες εκδήλωσης βίας, ενώ οι αμφεταμίνες ενδέχεται να συνδέονται με τη βίαιη συμπεριφορά.

¹¹⁹ Βλ. σχετικά, Gelles R. J., *Intimate Violence in Families*, ο.π., σελ. 57

¹²⁰ Βλ. σχετικά, Dobash R. E., Dobash R. P., ο.π., σελ. 48-50

είναι αξιαγάπητοι και τρυφεροί σύντροφοι, ενώ πολλές φορές, παρόλη τη βάνουση συμπεριφορά απέναντι στη σύζυγό τους, είναι άριστοι γονείς. Η αξιοποίηση των θετικών χαρακτηριστικών των δραστών κακοποίησης αποκτά ιδιαίτερη σημασία στα θεραπευτικά προγράμματα μεταχείρισης και παρέμβασης στους δράστες ενδοοικογενειακής βίας.

B. Ερμηνευτική προσέγγιση του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας κατά των γυναικών:

I. Θεωρητικές προσεγγίσεις ενδοοικογενειακής βίας κατά των γυναικών

Η ενδοοικογενειακή βία αποτελεί ένα ιδιαίτερα σύνθετο ψυχοκοινωνικό φαινόμενο, με την έννοια ότι οι μεταβλητές που υπεισέρχονται στην εκδήλωση ή την ενίσχυσή του είναι ποικίλες. Οι ερμηνευτικές προσπάθειες του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας, στην πλειοψηφία τους τουλάχιστον, αντιπροσωπεύουν και εκφράζουν συγκεκριμένα ρεύματα σκέψης, συνεπώς χαρακτηρίζονται από την εστίαση και ανάλυση σε ορισμένες μόνο πτυχές του φαινομένου. Η ανεπάρκεια των μονοπαραγοντικών προσεγγίσεων να εξηγήσουν το φαινόμενο καθιστά επιτακτική τη συμβολή περισσότερο σύνθετων μοντέλων ερμηνείας της ανθρώπινης συμπεριφοράς. Δεν αρκεί η απλή αθροιστική παράθεση των παραγόντων που συμβάλλουν στην εκδήλωση βίαιης συμπεριφοράς στο πλαίσιο της οικογένειας, μα, επιπρόσθετα απαιτείται και η κατανόηση της δυναμικής αλληλεπίδρασης μεταξύ των παραγόντων αυτών.

Οι κυριότερες αιτιολογικές προσεγγίσεις του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας διακρίνονται σε τέσσερις μεγάλες κατηγορίες: 1) τις ατομικές ή ψυχιατρικές προσεγγίσεις, που επιχειρούν να ερμηνεύσουν την άσκηση βίας με βάση τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας, τόσο του δράστη, όσο και του θύματος, 2) τις κοινωνικο-ψυχολογικές προσεγγίσεις, που ερμηνεύουν την εκδήλωση του φαινομένου στο πλαίσιο της αλληλεπίδρασης του ατόμου με την οικογένεια και το ευρύτερο κοινωνικό του περιβάλλον, 3) τις κοινωνικο-πολιτισμικές προσεγγίσεις, που αποδίδουν την άσκηση βίας στο πλαίσιο της οικογένειας σε κοινωνιολογικές παραμέτρους, και τέλος, 4) τα σύνθετα ερμηνευτικά μοντέλα.

1. Ατομικές ή ψυχιατρικές προσεγγίσεις

Στο πλαίσιο των συγκεκριμένων προσεγγίσεων υπεισέρχονται μεταβλητές όπως η φυσική ή διανοητική μειονεξία, η ψυχική ασθένεια και η ψυχοπαθολογία του δράστη, η κατάχρηση τοξικών ουσιών και αλκοόλ, η πνευματική διαταραχή ή άλλη ψυχονοητική δυσλειτουργία του δράστη, η ζήλια, η καχυποψία, η κτητικότητα κ.λπ., οι οποίες λειτουργούν ως αιτιολογικοί παράγοντες της βίας.¹²¹ Σύμφωνα με τις ατομικές ή ψυχιατρικές θεωρίες η πρωταρχική πηγή εκδήλωσης βίαιης συμπεριφοράς εντοπίζεται στα παθολογικά χαρακτηριστικά του δράστη ή/ και του θύματος, τα οποία είναι απόρροια της ελλιπούς ψυχονοητικής ανάπτυξης του ατόμου στην (πρώιμη) παιδική ηλικία. Παράλληλα υποστηρίζεται πως ανάμεσα στα άτομα που εκδηλώνουν ανάλογη συμπεριφορά υπάρχουν υψηλά ποσοστά ψυχοπαθολογίας των ατόμων αυτών.¹²²

Το πλαίσιο μέσα στο οποίο αναπτύχθηκαν οι ατομικές/ ψυχιατρικές προσεγγίσεις, έχει διακριτές επιρροές από τις ερμηνείες της επιθετικότητας¹²³, που αφορούν στις ψυχαναλυτικές θεωρίες, στις ιατρικές/ βιολογικές θεωρίες και στις ψυχομετρικές τεχνικές. Οι ψυχαναλυτικές θεωρίες, με κυριότερο εκφραστή τους τον S. Freud, υποστηρίζουν πως η βία και η επιθετικότητα ερμηνεύεται ως η ενεργοποίηση του αποκαλούμενου «ενστίκτου του θανάτου» και της επιθετικής παρόρμησης. Οι ιατρικές και βιολογικές μελέτες έχουν παρουσιάσει ατελή στοιχεία αναφορικά με την ερμηνεία της βίας. Σύμφωνα με αυτές τις μελέτες, η επιθετική συμπεριφορά ενδέχεται να είναι απόρροια μιας σειράς βιολογικών διαταραχών και ενδοκρινολογικών ανωμαλιών, όπως ο υπερθυρεοειδισμός ή η υπογλυκαιμία. Η έλλειψη αποδείξεων ανάλογων μελετών ενισχύει την άποψη που εντοπίζει τα αίτια της επιθετικότητας έξω από τον βιολογικό οργανισμό. Τέλος, σύμφωνα με τα αποτελέσματα των ψυχομετρικών τεχνικών, η εικόνα του βίαιου και επιθετικού ατόμου παραπέμπει σε μία προσωπικότητα που χαρακτηρίζεται από εγωκεντρισμό και έλλειψη ελέγχου των συναισθημάτων της. Και οι ψυχομετρικές τεχνικές στο σύνολό τους παρουσιάζουν ανεπάρκεια στο σχεδιασμό και την εφαρμογή τους, με ουσιαστικά σφάλματα στη δειγματοληψία και τη διαχείριση των δεδομένων.¹²⁴

¹²¹ Βλ. Dobash R. E., Dobash R., *Women, Violence and Change*, εκδόσεις Routledge, London, 1992, σελ. 42-44

¹²² Βλ. σχετικά, ΚΕΘΙ, *Ενδο-οικογενειακή βία κατά των γυναικών*, ο.π.

¹²³ Βλ. Wolfgang M. E., Ferracuti F., *The subculture of violence*, εκδόσεις Sage Publications, χ.τ., 1982, σελ. 141-150

¹²⁴ Βλ. σχετικά, Παπαμιχαήλ Στ., ο.π., σελ. 46

Στο συγκεκριμένο μοντέλο, γίνεται αντιληπτό ότι η προέλευση της βίας αναζητείται σε δομικά στοιχεία της προσωπικότητας, ενώ αγνοούνται οι κοινωνικοί και πολιτισμικοί παράγοντες. Η αποδοχή αυτής της άποψης, ενισχύει την πεποίθηση ότι η άσκηση βίας ενάντια στις γυναίκες συνιστά ένα περιορισμένης κλίμακας φαινόμενο και υπόκειται από «παθολογικά» και μη συνηθισμένα άτομα. Σε αυτά τα σημεία εστιάζεται και η κριτική που ασκείται στο ψυχιατρικό μοντέλο ερμηνείας της κακοποίησης. Καταρχάς, το γεγονός ότι οι ατομικοί και ψυχολογικοί παράγοντες θεωρούνται καθοριστικοί για την εκδήλωση βίαιης συμπεριφοράς, συνεπάγεται την απουσία διερεύνησης των κοινωνικών και πολιτισμικών παραγόντων, των οποίων η επίδραση στη συμπεριφορά των ατόμων είναι ιδιαίτερα σημαντική. Επιπρόσθετα, αποδίδοντας αποκλειστικά στα άτομα με ψυχοπαθολογική και διαταραγμένη προσωπικότητα την εκδήλωση βίαιης συμπεριφοράς, παρέχεται, σχεδόν αυτόματα, η διαβεβαίωση ότι οι φυσιολογικοί άνθρωποι δεν αντιμετωπίζουν τον κίνδυνο της παρέκκλισης σε βίαιες συμπεριφορές. Τέλος, οι ατομικές ή ψυχιατρικές προσεγγίσεις του φαινομένου, απενοχοποιούν τις κοινωνικές δομές, τους θεσμούς και την κοινωνική οργάνωση, που σύμφωνα με άλλες ερμηνείες, που θα παραθέσουμε στη συνέχεια, φέρουν ευθύνη στη γένεση και εγκαθίδρυση της βίας στις διαπροσωπικές σχέσεις.

2. Κοινωνικο-ψυχολογικές προσεγγίσεις

Το κοινωνικο-ψυχολογικό μοντέλο ερμηνείας του φαινομένου της κακοποίησης των γυναικών από τους συζύγους/ συντρόφους τους αναπτύχθηκε τη δεκαετία του '70 ως μια προσπάθεια απάντησης στις ατομικές/ ψυχιατρικές προσεγγίσεις του φαινομένου. Οι κοινωνικο-ψυχολογικές προσεγγίσεις εστιάζουν στη μελέτη των κοινωνικών θεσμών και διαδικασιών, των στερεοτύπων που αναπαράγονται και της δυναμικής που αναπτύσσεται μεταξύ των υποκειμένων και της κοινωνίας. Στο πλαίσιο αυτό εντάσσεται η θεωρία της κοινωνικής μάθησης (social learning theory), η θεωρία των κοινωνικών συναλλαγών ή του κοινωνικού ελέγχου, η θεωρία των κοινωνικών πόρων και η θεωρία της σύγκρουσης. Στη συνέχεια, με στόχο την όσο το δυνατόν πληρέστερη κατανόηση του κοινωνικο-ψυχολογικού μοντέλου ερμηνείας της βίας, παραθέτουμε συνοπτικά τις κεντρικές θέσεις των παραπάνω θεωριών.

Η θεωρία της κοινωνικής μάθησης στοιχειοθετήθηκε από τον Albert Bandura, το 1969, στο βιβλίο του «Principles of behavior modification¹²⁵», ενώ ο ολοκληρωμένος τύπος της περιλαμβάνεται στο βιβλίο του «Social Learning Theory¹²⁶», (1977)¹²⁷. Σύμφωνα με τους εκπροσώπους της θεωρίας της κοινωνικής μάθησης, κεντρική θέση στην ερμηνεία της ενδοοικογενειακής βίας καταλαμβάνει η οικογένεια και τα γονεϊκά πρότυπα που επιδρούν και διαμορφώνουν τη συμπεριφορά των ατόμων, σε συνάρτηση με παράγοντες όπως το στρες, η χρήση αλκοόλ και η δυσλειτουργία της σχέσης¹²⁸. Βασικό άξονα της θεωρίας αποτελεί η υπόθεση ότι τα πρότυπα συμπεριφοράς και οι κοινωνικοί ρόλοι αποτελούν αντικείμενο μάθησης που ξεκινά από την οικογένεια όταν το άτομο βρίσκεται στην πρώιμη παιδική ηλικία¹²⁹. Οι θεωρίες της κοινωνικής μάθησης, ως προϊόν την κοινωνικής ψυχολογίας¹³⁰, συσχετίζονται: α) με την ανάπτυξη επιθετικότητας ως τρόπου αντίδρασης του ατόμου στην αποστέρηση, β) με την κοινωνική αποδοκιμασία της επιθετικής συμπεριφοράς και γ) με το διαφορικό συγχρωτισμό.¹³¹

Η θεωρία της κοινωνικής μάθησης και της διαγενεακής μεταφοράς της βίας, αν και αποτέλεσε τον κορμό ανάπτυξης πολλών ερμηνευτικών μοντέλων της ενδοοικογενειακής βίας -θεωρία κοινωνικού ελέγχου/ συναλλαγών, θεωρία των κοινωνικών δεσμών- δέχθηκε έντονη κριτική. Το βασικό ερώτημα που δεν μπόρεσε να απαντηθεί ικανοποιητικά από την παρούσα θεωρία, αφορά στις περιπτώσεις που άτομα με βίαια παιδικά βιώματα κατάφεραν να αναπτύξουν σχέσεις απαλλαγμένες από τη βία. Επιπλέον, αν τα αγόρια που έχουν βίαια βιώματα δύναται να εκδηλώσουν βίαιη συμπεριφορά στην

---

¹²⁵ Αρχές τροποποίησης της συμπεριφοράς

¹²⁶ Θεωρία κοινωνικής μάθησης

¹²⁷ Βλ. Van Hasselt V. B., Morrison R. L., Bellack A. S., Hersen M., *Handbook of Family Violence*, χ.ε., New York, London, 1987, σελ. 30

¹²⁸ Βλ. παράρτημα Γ', σελ. 114, Μοντέλο ερμηνείας της συζυγικής βίας σύμφωνα με τη θεωρία κοινωνικής μάθησης

¹²⁹ Βλ. Viano E. C., *Intimate Violence: Interdisciplinary Perspectives*, εκδόσεις Taylor & Francis, London, 1992, σελ. 8

¹³⁰ Βλ. Levinson D., *Family Violence in Cross-Cultural Perspective*, εκδόσεις Sage Publications, Newbury Park, London, New Delhi, 1989, σελ. 17

¹³¹ Βλ. Αρτινοπούλου Β., *Αιμομιξία, Θεωρητικές προσεγγίσεις και ερευνητικά δεδομένα*, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1995, σελ. 130

ενήλικη ζωή τους, γιατί κάτι ανάλογο δεν συμβαίνει με τις γυναίκες που έχουν υποστεί κακοποίηση στο παρελθόν;¹³²

Η θεωρία των κοινωνικών συναλλαγών ή του κοινωνικού ελέγχου προτάθηκε από τον R. J. Gelles¹³³ (1983) και επικεντρώνεται σε ένα σύστημα επιβραβεύσεων και αρνητικών κυρώσεων στις διαπροσωπικές σχέσεις. Αυτό σημαίνει πως τα άτομα θα εμπλακούν σε συμπεριφορές που είναι πιθανό να τους αποφέρουν επιβράβευση, ενώ θα αποφύγουν συμπεριφορές που ενδεχομένως να επιφέρουν κυρώσεις. Οι δράστες κακοποίησης έχουν την εξουσία και τη δυνατότητα να εκμεταλλεύονται τα θύματα, ενώ τα τελευταία ελλείπουν της απαραίτητης ικανότητας να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά την κακοποίηση και διαθέτουν ανεπαρκή μέσα για να προσφέρουν εναλλακτικούς τρόπους επιβράβευσης στο δράστη.¹³⁴ Στο επίκεντρο της συγκεκριμένης θεωρίας δεν βρίσκεται η ατομική συμπεριφορά, αλλά η διαντίδραση μεταξύ των υποκειμένων. Η κεντρική ερώτηση δεν είναι «γιατί το άτομο συμπεριφέρεται με ένα συγκεκριμένο τρόπο;», αλλά, «κάτω από ποιες συνθήκες λαμβάνει χώρα μια δεδομένη συναλλαγή μεταξύ των ατόμων;».¹³⁵

Η θεωρία των κοινωνικών πόρων εξετάζει την οικογένεια ως ένα κοινωνικό σύστημα, όπου η οργάνωσή του στηρίζεται στην ισχύ ή την απειλή ισχύος.¹³⁶ Οι δράστες κακοποίησης διαθέτουν περισσότερους πόρους/ μέσα (κοινωνικά, οικονομικά, ψυχολογικά), με αποτέλεσμα να υποτιμούν τα θύματα και να είναι σε θέση να επιβάλλουν τη θέλησή τους στα τελευταία. Εντούτοις, η έλλειψη, ή, η διακινδύνευση των υπάρχοντων πόρων, αρκετές φορές, είναι δυνατόν να οδηγήσει τα άτομα σε βίαιη συμπεριφορά με σκοπό την επιβολή και τη διατήρηση της εξουσίας.¹³⁷

---

¹³² Βλ. Pagelow M. D., *Family Violence*, εκδόσεις Praeger, New York, Philadelphia, Eastbourne, UK, Toronto, Hong Kong, Tokyo, Sydney, 1984, σελ. 123, Gelles R. J., *The Violent Home*, εκδόσεις Sage Publications, Newbury Park, London, New Delhi, 1987, σελ. 26-27, Viano E. C., *Intimate Violence: Interdisciplinary Perspectives*, εκδόσεις Taylor & Francis, London, 1992, σελ. 8

¹³³ Βλ. σχετικά, Van Hasselt V. B., Morrison R. L., Bellack A. S., Hersen M., ο.π., σελ. 31

¹³⁴ Βλ. σχετικά, *Ενδο-οικογενειακή βία κατά των γυναικών: Πρώτη πανελλαδική επιδημιολογική έρευνα*, ΚΕΘΙ, ο.π.

¹³⁵ Βλ. σχετικά, Παπαμιχαήλ Στ., ο.π., σελ. 64

¹³⁶ Βλ. σχετικά, Viano E. C., ο.π., σελ. 8, *Ενδο-οικογενειακή βία κατά των γυναικών: Πρώτη πανελλαδική επιδημιολογική έρευνα*, ο.π.

¹³⁷ Βλ. Goode W., *Force and Violence in the Family*, Journal of Marriage and the Family, 33, 1971, σελ. 624-636

Η θεωρία της σύγκρουσης επιχειρεί να ερμηνεύσει τη βία στην οικογένεια με τους βεμπεριανούς όρους «δύναμη» (power) και «εξουσία» (authority).¹³⁸ Η σύγκρουση θεωρείται συστατικό στοιχείο των κοινωνικών διαντιδράσεων ανάμεσα σε άτομα και ομάδες που χαρακτηρίζονται από θέσεις κυριαρχίας και υποταγής. Σύμφωνα με τον Coser¹³⁹, η σύγκρουση δεν αποτελεί τόσο την αντανάκλαση της διαφοράς των συμφερόντων, όσο τη μέθοδο για να προωθήσει κανείς τα προσωπικά του συμφέροντα. Κατά τους Gelles και Straus¹⁴⁰ (1979), η βία στην οικογένεια είναι μια ισχυρή μέθοδος για να πετύχει κανείς αυτά που θέλει όταν δεν τα πετυχαίνει με άλλο τρόπο. Η βία θεωρείται ως η παθολογική μορφή της σύγκρουσης, ενώ η φυσιολογική σύγκρουση μπορεί να είναι διδακτική και θετική δεδομένου ότι αναθεωρεί τα υπάρχοντα όρια και οδηγεί σε αποτελεσματική επίλυση των προβλημάτων.

Η κριτική που ασκείται στο μοντέλο των κοινωνικο-ψυχολογικών προσεγγίσεων της κακοποίησης μεταξύ συζύγων/ συντρόφων, εστιάζεται στο βασικό του μειονέκτημα, το οποίο είναι η έλλειψη ερμηνείας και ικανοποιητικών και εμπειριστατωμένων απαντήσεων για τη διαφοροποίηση της συμπεριφοράς των ατόμων, τα οποία εκτίθενται σε παρόμοια περιβάλλοντα, αλλά παρ' όλα αυτά αναπτύσσουν διαφορετικές μορφές αντίδρασης και κοινωνικής συμπεριφοράς. συνεπώς, εκτός από διερεύνηση της επίδρασης των κοινωνικών παραγόντων στη συμπεριφορά των ατόμων θα πρέπει να εξετάζεται ο βαθμός και η ένταση της επίδρασης των ιδιαίτερων ατομικών χαρακτηριστικών τους.

3. Κοινωνικο-πολιτισμικές προσεγγίσεις

Η κατηγορία αυτή των προσεγγίσεων αναφέρεται σε μάκρο-επίπεδο ανάλυσης και αποδίδει την άσκηση βίας σε κοινωνιολογικές και πολιτισμικές παραμέτρους, όπως την ανισότητα των δύο φύλων, τις πατριαρχικές δομές της κοινωνίας, τις εκάστοτε κοινωνικές αξίες και τις πολιτισμικές διαφορές. Οι συγκεκριμένες ερμηνευτικές προσεγγίσεις εντάσσονται στις σύγχρονες τάσεις ερμηνείας της κακοποίησης των γυναικών. Στο κοινωνικο-πολιτισμικό μοντέλο ερμηνείας του φαινομένου υπάγεται η θεωρία της υποκουλτούρας της βίας, η φεμινιστική προσέγγιση και η οικολογική προσέγγιση, τις οποίες παραθέτουμε συνοπτικά στη συνέχεια..

---

¹³⁸ Βλ. σχετικά, Αρτινοπούλου Β., ο.π., σελ. 129

¹³⁹ Βλ. σχετικά, Gelles, R. J., ο.π., σελ. 27-28

¹⁴⁰ Βλ. σχετικά, Gelles, R. J., ο.π., σελ. 29

Η θεωρία της υποκοουλτούρας της βίας, με εμπνευστές τους Wolfgang και Ferracuti (1967)¹⁴¹, παρέχει μια θεωρητική γέφυρα μεταξύ της βίαιης συμπεριφοράς του ατόμου και της αποδοχής και ταύτισής του με τις υποπολιτισμικές αξίες. Η καταχρηστική συμπεριφορά επισυμβαίνει τακτικά και είναι αποδεκτή, τόσο από τους δράστες, όσο και από τα θύματα, εντός ενός συγκεκριμένου περιβάλλοντος υποκοουλτούρας. Κάθε κοινωνική ομάδα εκδηλώνει διαφορετικό επίπεδο βίας, καθώς τα άτομα κινούνται σε συνθήκες και χώρους διαβίωσης, στους οποίους οι υπάρχουσες νόρμες και αξίες, είτε ενθαρρύνουν, είτε αποτρέπουν τη βίαιη συμπεριφορά.¹⁴² Η θεωρία αυτή ενδυναμώνεται από το γεγονός ότι τα βίαια επεισόδια φαίνεται να συμβαίνουν κυρίως σε περιορισμένες γεωγραφικές περιοχές.¹⁴³ Σύμφωνα με τις διαπιστώσεις της θεωρίας της υποκοουλτούρας της βίας, η βίαιη συμπεριφορά εξαρτάται περισσότερο από τις πολιτισμικές διαφορές και λιγότερο από τις βιοψυχικές διαφορές των φύλων. Η συγκεκριμένη θεωρία πλεονεκτεί στο ότι ενώνει τις ψυχολογικές και τις κοινωνιολογικές θεωρήσεις.

Η φεμινιστική προσέγγιση ήρθε ως απόρροια του γυναικείου κινήματος κατά τη δεκαετία του '70 και αποπειράθηκε να ερμηνεύσει τις πολλαπλές μορφές θυματοποίησης των γυναικών, περιλαμβανομένης και της ενδοοικογενειακής βίας.¹⁴⁴ Βασική θέση της φεμινιστικής προσέγγισης του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας, αποτελεί η άποψη πως η κοινωνία με τις πατριαρχικές δομές ενθαρρύνει τη βία από τους άνδρες προς τις γυναίκες¹⁴⁵. Η βία κατά των γυναικών αποτελεί ένα κοινωνικό φαινόμενο, το οποίο έχει τις ρίζες του στις πατριαρχικές δομές της κοινωνίας και το εγγενές χαρακτηριστικό τους, την ανισότητα των δύο φύλων¹⁴⁶. Σύμφωνα με την Αρτινοπούλου Β. (1996)¹⁴⁷, αυτός ο παράγοντας αποτελεί το θεμελιακό στοιχείο των φεμινιστικών προσεγγίσεων σε θεωρητικό επίπεδο. Επιπλέον, οι κοινωνικοοικονομικές ανισότητες επηρεάζουν και διαμορφώνουν σχέσεις εξουσίας μεταξύ των φύλων με τη γυναίκα σε

¹⁴¹ Βλ. σχετ., Viano E. C., ο.π., σελ. 8

¹⁴² Βλ. σχετ., *Ενδο-οικογενειακή βία κατά των γυναικών: Πρώτη πανελλαδική επιδημιολογική έρευνα*, ο.π.

¹⁴³ Βλ. σχετικά, Wolfgang M. E., Ferracuti F., ο.π., σελ. 42-43

¹⁴⁴ Βλ. σχετικά, Αρτινοπούλου Β., ο.π., σελ. 139

¹⁴⁵ Βλ. Yllo K., Bograd M., *Feminist Perspectives on Wife Abuse*, εκδόσεις Sage Publications, Newbury Park, Beverly Hills, London, New Delhi, 1988, σελ. 13-14

¹⁴⁶ Βλ. σχετικά, Viano E. C., ο.π., σελ. 8

¹⁴⁷ Βλ. Αρτινοπούλου Β., *Η συμβολή των φεμινιστικού προσεγγίσεων στη σύγχρονη κοινωνιολογική σκέψη, στο Οι γυναίκες σπουδές στην Ελλάδα και η ευρωπαϊκή εμπειρία*, εκδόσεις Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη, 1996, σελ. 117

ρόλο εξαρτημένου, παθητικού και υποταγμένου ατόμου και με τον άνδρα σε ρόλο κυρίαρχου. Η βία κατά των γυναικών, σύμφωνα με την φεμινιστική προσέγγιση, αποτελεί πρακτική κοινωνικού ελέγχου και κυριαρχίας που χρησιμοποιούν οι πατριαρχικές κοινωνίες για να κρατούν τις γυναίκες σε θέση υποταγής.¹⁴⁸

Η βασική υπόθεση της οικολογικής προσέγγισης, είναι η αμοιβαιότητα και η αλληλεπίδραση μεταξύ ατόμου και περιβάλλοντος (φυσικού και κοινωνικού).¹⁴⁹ Στην ουσία, η οικολογική προσέγγιση αποτελεί μια προσπάθεια συνδυασμού τριών επιπέδων θεωρητικής ανάλυσης -ατομικού, κοινωνικο-ψυχολογικού και κοινωνικο-πολιτισμικού- σε ένα θεωρητικό μοντέλο. Οι έννοιες-κλειδιά της προσέγγισης αυτής είναι το άγχος, η ποιότητα ζωής, οι κοινωνικοί δείκτες, οι ατομικοί και κοινωνικοί πόροι, η κοινότητα και η γειτονιά.¹⁵⁰ Θα πρέπει να σημειωθεί, πως τα ατομικά χαρακτηριστικά δεν μελετώνται μεμονωμένα, αλλά στο πλαίσιο ενός κοινωνικού περιβάλλοντος, μέσα στο οποίο παρατηρείται η προαναφερόμενη αλληλεπίδραση ατομικών και περιβαλλοντικών χαρακτηριστικών. Η οικολογική προσέγγιση συμβάλει, τόσο στην κατανόηση της βίας, μα κυρίως, στην αντιμετώπισή της, καθώς προτείνει την χαρτογράφηση¹⁵¹ των εκάστοτε βίαιων περιστατικών, προκειμένου να υπολογισθεί η συχνότητα εμφάνισής τους και να εντοπισθούν οι οικογένειες ή οι γειτονιές υψηλού κινδύνου.

4. Σύνθετα ερμηνευτικά μοντέλα

Η μελέτη των ερμηνευτικών προσεγγίσεων της ενδοοικογενειακής βίας, όπως συνοπτικά παρουσιάστηκε παραπάνω, αναδεικνύει τον πολυδιάστατο χαρακτήρα της, ο οποίος σίγουρα δεν μπορεί να ερμηνευθεί στο πλαίσιο μονοπαραγοντικών προσεγγίσεων. Η απλή επισήμανση παραγόντων καθιστά αδύνατο να ερμηνεύσει και κατ' επέκταση να επιλύσει το πρόβλημα της κακοποίησης, διότι πρέπει να διερευνηθεί η διαπλοκή των σχέσεων που αναπτύσσονται, τόσο μεταξύ των συγκεκριμένων παραγόντων, όσο και των διαφόρων επιπέδων αναφοράς. Το κενό αυτό επιχειρούν να καλύψουν τα σύνθετα

---

¹⁴⁸ Βλ. σχετικά, Αρτινοπούλου Β., *Αιμομιξία...*, ο.π., σελ. 139

¹⁴⁹ Βλ. σχετικά, Αρτινοπούλου Β., ο.π. σελ. 141

¹⁵⁰ Βλ. σχετικά, Αρτινοπούλου Β., ο.π. σελ. 141-142

¹⁵¹ Διαφαίνεται καθαρά η επίδραση της Γαλλοβελγικής Χαρτογραφικής Σχολής και της Σχολής του Σικάγο

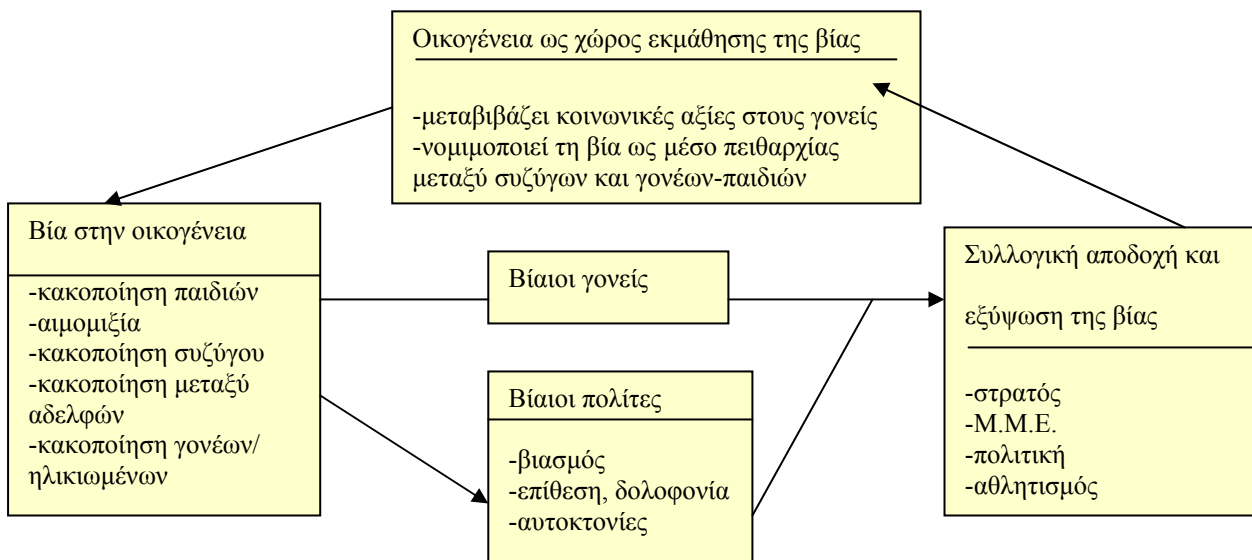
αιτιολογικά μοντέλα, μέσα από τη σύνθεση και τη διαπλοκή των διαφορετικών επιπέδων αναφοράς.¹⁵²

Ο Straus (1977)¹⁵³, σε μια προσπάθεια πολυπαραγοντικής ερμηνείας του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας προσδιορίζει επτά αλληλεπιδρόμενους παράγοντες:

1. το υψηλό επίπεδο ενυπάρχουσας σύγκρουσης στον οικογενειακό τύπο.
2. το υψηλό επίπεδο βίας στην κοινωνία.
3. την κοινωνικοποίηση της οικογένειας σε βίαιο περιβάλλον.
4. τις πολιτισμικές αξίες και πρότυπα που νομιμοποιούν την εκδήλωση βίας ανάμεσα στα μέλη της οικογένειας.
5. τη βίαιη προσωπικότητα.
6. τη σεξιστική οργάνωση του κοινωνικού συνόλου και του οικογενειακού μοντέλου.
7. την ανοχή της κακοποίησης από την γυναίκα λόγω ποικίλων δομικών και ιδεολογικών παραγόντων.

Το πρότυπο¹⁵⁴ που παρουσιάζουμε στη συνέχεια, επιχειρεί να προσεγγίσει τη σχέση μεταξύ της βίαιης κοινωνίας και της βίαιης οικογένειας:

Η ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΒΙΑΣ

(σχηματική απεικόνιση του τρόπου αναπαραγωγής της βίας)

¹⁵² Βλ. σχετικά, Αρτινοπούλου Β., ο.π., σελ. 144

¹⁵³ Βλ. σχετικά, Gelles R. J., ο.π., σελ. 31, Levinson D., ο.π., σελ. 20-22

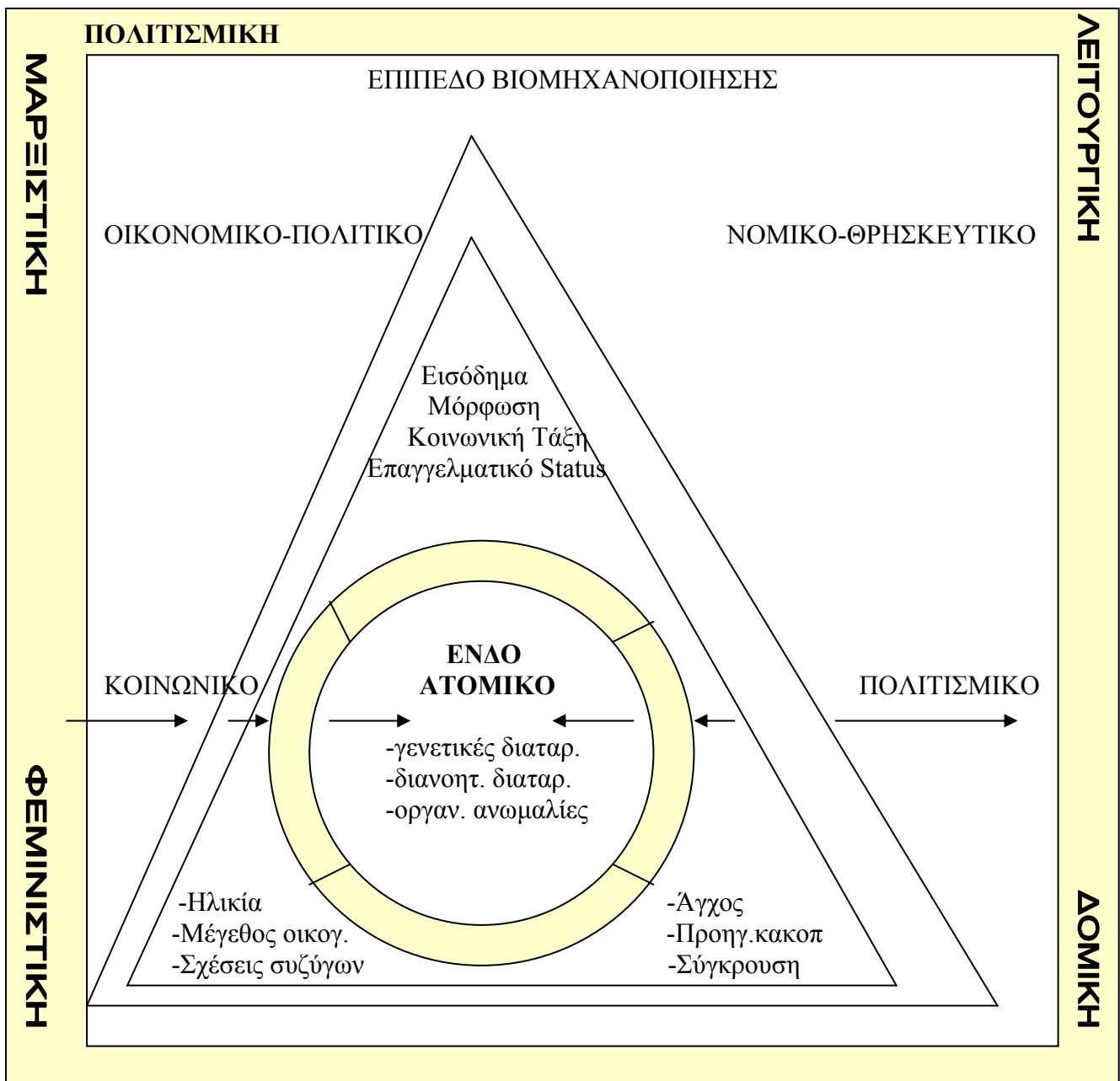
¹⁵⁴ Βλ. σχετικά, Αρτινοπούλου Β., ο.π., σελ. 144-147

Σύμφωνα με το παραπάνω μοντέλο, η ανατροφή ενός ατόμου σε μία βίαιη οικογένεια είναι δυνατόν να δημιουργήσει βίαιους πολίτες και κατ' επέκταση βίαιους συντρόφους. Συγκεκριμένα, παρουσιάζεται η αναπαραγωγή της βίας σε οικογενειακό και κοινωνικό επίπεδο, χωρίς όμως να λαμβάνονται υπ' όψιν οι παράγοντες που συμμετέχουν στη διαδικασία αναπαραγωγής.

Η αναπαραγωγή της βίας από την κοινωνία στην οικογένεια και το αντίστροφο, είναι μια δυναμική διαδικασία αλληλεπίδρασης παραγόντων, η οποία δεν μπορεί να ερμηνευθεί ως μια στατική κατάσταση στο πλαίσιο αιτιολογικών παραγόντων. Τη σύνδεση και τη διαπλοκή μεταξύ των αιτιολογικών παραγόντων και των διαφόρων επιπέδων αναφοράς επιχειρεί να απεικονίσει το «τρι-επίπεδο μοντέλο βίας».

ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΤΗΣ ΒΙΑΣ

Το παραπάνω «τρι-επίπεδο μοντέλο βίας» περιλαμβάνει το σύνολο σχεδόν των παραγόντων που έχουν εμπειρικά επισημανθεί. Ωστόσο, δεν στερείται κριτικής, η οποία σχετίζεται με την στατική ή αθροιστική παράθεση των υπό διερεύνηση παραγόντων. Επιπλέον, οι μεθοδολογικές αδυναμίες των ερευνών πλήττουν την εγκυρότητα και την αξιοπιστία των πορισμάτων. Έτσι, η συγκρότηση παρόμοιων προτύπων στηρίζεται σε αμφισβητήσιμα δεδομένα, τα οποία χρησιμοποιούνται ως συστατικά του προτύπου, στοιχεία.¹⁵⁵

5. Συμπεράσματα

Η αντιμετώπιση του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας είναι άμεσα συνυφασμένη με τον τρόπο ερμηνείας της και τους παράγοντες που ενδεχομένως συνδέονται με την εμφάνισή της. Καθώς οι μεταβλητές που υπεισέρχονται στην εκδήλωση ή την ενίσχυση του φαινομένου είναι ποικίλες, ένα αξιόπιστο ερμηνευτικό μοντέλο δεν πρέπει να εξετάζει ξεχωριστά τα δομικά στοιχεία της προσωπικότητας του ατόμου, τους κοινωνικούς θεσμούς, τα στερεότυπα και τη δυναμική που αναπτύσσεται ανάμεσα στα άτομα και στην κοινωνία. Όλα τα παραπάνω συνιστούν μεταβλητές και αλληλεπιδρούν προς την εμφάνιση, ή όχι, του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας.

Έτσι, η επιτυχής αντιμετώπιση του φαινομένου προϋποθέτει τη συνδυαστική προσέγγιση της βίας διαμέσου ενός σύνθετου μοντέλου, το οποίο θα συμβάλει στην ουσιαστική εκτίμηση του συνόλου των παραγόντων που ενδέχεται να συντείνουν στην εμφάνισή της στο πλαίσιο των διαφόρων επιπέδων αναφοράς

---

¹⁵⁵ Βλ. σχετ. Αρτινοπούλου Β., ο.π., 1995, σελ. 147

II. Εμπειρική έρευνα στο Συμβουλευτικό Κέντρο Αθήνας για τη Βία κατά των Γυναικών της Γενικής Γραμματείας Ισότητας (Υπουργείο Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης)

1. Περιγραφή της έρευνας

1.1 Αντικείμενο της έρευνας

Αντικείμενο της έρευνας αποτελεί η εμπειρική προσέγγιση του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας κατά των γυναικών -με το περιεχόμενο του όρου «ενδοοικογενειακή βία» όπως αναλυτικά έχει δοθεί στο 3^ο κεφάλαιο της Εισαγωγής που τιτλοφορείτε «Οριοθέτηση αντικειμένου μελέτης», σελ. 4- και συγκεκριμένα: α) η αποτύπωση και καταγραφή των κοινωνικοδημογραφικών χαρακτηριστικών των γυναικών θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας, β) η επαλήθευση ή μη της κυκλικής θεωρίας της βίας, γ) η καταγραφή της διάρκειας και των σταδίων μιας κακοποιητικής σχέσης έως τη λύση της, οι λόγοι παραμονής ή επιστροφής της γυναίκας στην κακοποιητική σχέση, οι λόγοι που ωθούν τη γυναίκα στην αντίδραση ή τη φυγή, δ) η αποτύπωση της επανειλημμένης θυματοποίησης, και, τέλος, ε) η εικόνα της γυναίκας-θύμα ενδοοικογενειακής βία για τους φορείς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου.

1.2 Σκοπιμότητα και στόχοι

Η σκοπιμότητα της έρευνας προκύπτει από κάποιες βασικές διαπιστώσεις για το φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας, σε συνάρτηση με την προσωπική μου εμπειρία από το χώρο του Συμβουλευτικού Κέντρου:

- α) αναμφίβολα, η πενία θυματολογικών ερευνών στο εμπειρικό πεδίο διερεύνησης του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας κατά των γυναικών, στον ελληνικό χώρο, συνιστά κίνητρο για τον ερευνητή
- β) επιπλέον, η τετραετής εμπειρία μου στο Συμβουλευτικό Κέντρο για τη Βία κατά των Γυναικών, και ιδιαίτερα η καθημερινή επαφή μου με τις κακοποιημένες γυναίκες και τους προβληματισμούς τους, με προέτρεψε στην διερεύνηση του θέματος
- γ) η αντίληψη που κυριαρχεί στον ευρύτερο πληθυσμό σχετικά με την ηθελημένη ανοχή της κακοποίησης από τη γυναίκα-θύμα και τους λόγους παραμονής της στην κακοποιητική σχέση

δ) και, τέλος, οι προσπάθειες σχεδιασμού στρατηγικών και δράσεων εκ μέρους της πολιτείας για την αντιμετώπιση του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας.

Οι στόχοι της εμπειρικής έρευνας, συνεπώς, θα μπορούσαν να συνοψισθούν:

- α) στη φαινομενολογική αποτύπωση των χαρακτηριστικών θύματος και δράστη
- β) στη διερεύνηση των σταδίων που υπεισέρχεται μια κακοποιητική σχέση έως τη λύση της (π.χ. διάρκεια, έναρξη κακοποίησης, επιστροφή του θύματος στη σχέση μετά από φυγή)
- γ) στη διατύπωση προβληματισμών και ερωτημάτων προς μελλοντική εμπειρική διερεύνηση και ανάλυση.

2. Βασικές υποθέσεις εργασίας

Οι ερευνητικές υποθέσεις που ετέθησαν από την αρχή της έρευνας αφορούν στα εξής σημεία:

- α) τα κοινωνικοδημογραφικά χαρακτηριστικά της γυναίκας (ηλικία, μόρφωση, οικονομική κατάσταση, εργασιακή κατάσταση, ύπαρξη παιδιών) δεν διαδραματίζουν ουσιαστικό ρόλο, τόσο στην εκδήλωση βίαιης συμπεριφοράς από το σύζυγο ή το σύντροφό της, όσο και στο χειρισμό της κατάστασης από την ίδια τη γυναίκα, και στην ανοχή της κακοποίησης.
- β) οι κακοποιητικές σχέσεις έχουν μεγάλη χρονική διάρκεια, ενώ, η βίαιη συμπεριφορά του δράστη εκδηλώνεται αν όχι από τη αρχή της σχέσης από τα πρώτα κιόλας χρόνια.
- γ) πέρα από την ύπαρξη παιδιών ή την οικονομική εξάρτηση από το σύζυγο/ σύντροφο δράστη κακοποίησης, πολλές γυναίκες μένουν στην κακοποιητική σχέση επειδή είναι ψυχικά και συναισθηματικά εξαρτημένες από το δράστη.
- δ) η κακοποιημένη γυναίκα, μετά τη φυγή της από το δράστη, είναι ιδιαίτερα επιρρεπής να επιστρέψει στην κακοποιητική σχέση. Η επαλειμμένη θυματοποίηση της κακοποιημένης γυναίκας συναρτάται με την ψυχική της εξάρτηση από το δράστη και ο μόνος τρόπος διαφυγής της είναι η ανάκτηση της αυτοκυριαρχίας της.

3. Μεθοδολογία και στάδια της έρευνας

3.1 Μεθοδολογικές επιλογές και μεθοδολογικές δυσχέρειες

Πρόκειται για μια θυματολογική έρευνα ποιοτικής και ποσοτικής ανάλυσης δεδομένων, όπου, οι προσωπικές συνεντεύξεις, με χρήση ημιδομημένου ερωτηματολογίου (διάρκειας 20-30 λεπτών), συνιστούν την τεχνική συλλογής των δεδομένων. Η μονάδα ανάλυσης ταυτίζεται με τη μονάδα καταγραφής και είναι η γυναίκα θύμα ενδοοικογενειακής βίας. Ως πληθυσμός της έρευνας ορίστηκε το σύνολο των γυναικών -θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας που απευθύνθηκαν στο Συμβουλευτικό Κέντρο της Γενικής Γραμματείας Ισότητας -με μοναδική προϋπόθεση, η γυναίκα να έχει δει κάποιον σύμβουλο πριν τη συνέντευξη της έρευνας, ώστε η πρώτη επαφή της κακοποιημένης γυναίκας με το Συμβουλευτικό Κέντρο να μην είναι η συμμετοχή της στην εμπειρική έρευνα. Όσον αφορά στη δειγματοληψία (μονάδες ανάλυσης), προκειμένου να μην ταλαιπωρηθούν οι γυναίκες και να μην δημιουργηθεί αναστάτωση στη λειτουργία του Κέντρου, το δείγμα προέκυψε μέσω συγκυριακής δειγματοληψίας και αποτελείται από *focused group* με τα εξής χαρακτηριστικά: γυναίκες που προγραμματίσαν ραντεβού για το χρονικό διάστημα Μάιος έως Ιούλιος του 2005, είναι «καθαρά¹⁵⁶» περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας και δέχθηκαν να συμμετέχουν στην εμπειρική έρευνα. Τέλος, η έρευνα στο πεδίο διεξήχθη από 5 Μαΐου έως 28 Ιουλίου του 2005, ενώ, το πλήθος των περιστατικών που συμμετείχαν στην εμπειρική έρευνα, δηλαδή το δείγμα, ανέρχεται σε 50 γυναίκες-θύματα ενδοοικογενειακής βίας.

Για τη συλλογή των στοιχείων σχεδιάστηκε ερωτηματολόγιο¹⁵⁷, όπου περιέλαβε τις παρακάτω θεματικές ενότητες: α) κοινωνικο-δημογραφικά χαρακτηριστικά των γυναικών θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας, β) ιστορικό κακοποίησης (είδος κακοποίησης, σχέση με το δράστη, διάρκεια και στάδια της κακοποιητικής σχέσης έως τη λύση της, γ) επαλήθευση ή μη της κυκλικής θεωρίας της βίας, γ) λόγοι παραμονής ή επιστροφής της γυναίκας στην κακοποιητική σχέση, λόγοι που ωθούν τη γυναίκα στην αντίδραση ή τη φυγή, δ) αποτύπωση της επανειλημμένης θυματοποίησης, και ε) η εικόνα της γυναίκας-θύμα ενδοοικογενειακής βία για τους φορείς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου. Στο τέλος του ερευνητικού εργαλείου τοποθετήθηκε μια ερώτηση ανοιχτού τύπου σχετικά με

¹⁵⁶ Το κύριο πρόβλημά τους, δηλαδή, να είναι η κακοποίηση και όχι οικονομικές διαφορές, αποκτήματα γάμου, κ.λπ.

¹⁵⁷ Παράρτημα Δ', σελ. 115

τους λόγους, που η ίδια η κακοποιημένη γυναίκα, θεωρεί πως ωθούν το δράστη στη εκδήλωση βίαιης συμπεριφοράς. Κατά τη διάρκεια απασχόλησής μου στο Συμβουλευτικό Κέντρο για τη Βία κατά των Γυναικών, συνάντησα περιστατικά κακοποίησης που θεωρούσαν τη δική τους συμπεριφορά υπαίτια για τον εκνευρισμό του συζύγου/ συντρόφου τους και την εκδήλωση βίαιης συμπεριφοράς. Η συγκεκριμένη ερώτηση αποσκοπεί, και, στην αποτύπωση της αυτοενοχοποίησης της κακοποιημένης γυναίκας για τη βία που δέχεται.

Πριν από την εφαρμογή του ερωτηματολογίου στο πεδίο, πραγματοποιήθηκε πιλοτική έρευνα, προκειμένου να διερευνηθούν και να εντοπισθούν πιθανές αδυναμίες ή ελλείψεις του ερευνητικού εργαλείου. Η πιλοτική έρευνα διήρκεσε τέσσερις ημέρες και περιέλαβε πέντε συνεντεύξεις. Κατά την πιλοτική εφαρμογή του ερωτηματολογίου προέκυψε η αναγκαιότητα για κάποιες αλλαγές, κυρίως όσον αφορά στο μέγεθός του και στο χρόνο που η γυναίκα-θύμα ενδοοικογενειακής βίας -που επισκέπτεται το Συμβουλευτικό Κέντρο- έχει στη διάθεσή της για την πραγματοποίηση συνέντευξης. Δυστυχώς, ενώ υπήρχε διάθεση εκ μέρους των γυναικών για τη συμμετοχή τους στην έρευνα, ο χρόνος τους είναι πολύ περιορισμένος, καθώς ο σύντροφος/ σύζυγος παρακολουθεί στενά τις καθημερινές τους δραστηριότητες και η γυναίκα είτε ζητά ολιγόωρη άδεια από την εργασία της -εάν εργάζεται- είτε ισχυρίζεται κάποια δουλειά στο κέντρο της Αθήνας χωρίς πάλι να έχει αρκετό ελεύθερο χρόνο. Η πραγματοποίηση συνέντευξης μέσω τηλεφωνικής επικοινωνίας με τη γυναίκα, δεν ήταν δυνατή, λόγω του ιδιαίτερου χαρακτήρα του δείγματος και των συνθηκών διαμονής τους.

Αναφορικά με τη δειγματοληψία, ενώ η αρχική βούληση ήταν το δείγμα να προκύψει μέσω τυχαίας δειγματοληψίας, οι ιδιαιτερότητες του συγκεκριμένου πληθυσμού διερεύνησης¹⁵⁸ δεν επέτρεψαν κάτι ανάλογο. Έτσι, επέλεξα το δείγμα να προκύψει μέσω συγκυριακής δειγματοληψίας και να αποτελείται από focused group με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, όπως προαναφέρονται.

Μία, επιπλέον, δυσκολία που αντιμετωπίσαμε κατά τη διάρκεια των προσωπικών συνεντεύξεων ήταν η αδυναμία των γυναικών να κατατάξουν, με σειρά προτεραιότητας, τους λόγους παραμονής τους στη κακοποιητική σχέση και τους λόγους αντίδρασης ή φυγής από αυτήν, καθώς ήταν συγχυσμένες και είχαν μπερδεμένες σκέψεις. Τέλος, μια δυσχέρεια, ακόμη, ήταν πως, για το χρονικό διάστημα Ιούνιος-Αύγουστος, το Συμβουλευτικό Κέντρο υπολειτουργούσε, καθώς, πραγματοποιήθηκε follow-up των

---

¹⁵⁸ Οι λόγοι προαναφέρονται

παρεχόμενων υπηρεσιών και οι σύμβουλοι που συμμετέχουν -στο follow up- δεν δέχονταν νέα περιστατικά κακοποίησης.

3.2 Επεξεργασία και ανάλυση των δεδομένων

Έπειτα από τη πιλοτική εφαρμογή του αρχικού ημιδομημένου ερωτηματολογίου, και αφότου καθορίστηκαν τα ερωτήματα και η έκτασή του, μετετράπη το ερωτηματολόγιο σε κατάλληλη ψηφιακή μορφή ως βάση επεξεργασίας. Μετά το πέρας των συνεντεύξεων και τη συλλογή των απαραίτητων -ποσοτικών και ποιοτικών- δεδομένων, εισήχθησαν τα στοιχεία των ερωτηματολογίων στη βάση δεδομένων και επεξεργάστηκαν ηλεκτρονικά με τη βοήθεια λογισμικών προγραμμάτων Microsoft Excel και Access. Για την επεξεργασία των ανοιχτών ερωτήσεων και των σχολίων των ερωτώμενων γυναικών, το σύνολο των απαντήσεων κατηγοριοποιήθηκαν και κωδικοποιήθηκαν χωριστά στη βάση επεξεργασίας των δεδομένων, βάσει των απαντήσεων και των συμφραζομένων της γυναίκας, ούτως ώστε να επεξεργασθούν και να αναλυθούν. Μετά την επεξεργασία και ανάλυση των στοιχείων, εξήχθησαν ποσοτικά και ποιοτικά δεδομένα σε αριθμητική μορφή και σε μορφή γραφικών παραστάσεων.

4. Γραφική απεικόνιση και σχολιασμός των συμπερασμάτων

1. Κοινωνικο-δημογραφικά χαρακτηριστικά

1.1 των γυναικών-θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας που συμμετείχαν στην εμπειρική έρευνα

Ηλικιακές ομάδες γυναικών							
Σύνολο	έως 20	21-30	31-40	41-50	51-60	61-70	71 και άνω
50	1	7	18	15	6	2	1
100%	2%	14%	36%	30%	12%	4%	2%

Πίνακας 1.1.1

Ηλικιακή κατανομή γυναικών

Σε σύνολο 50 γυναικών θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας, που συμμετείχαν στην εμπειρική έρευνα, παρατηρείται πως η πλειονότητα αυτών, σε ποσοστό 66%¹⁵⁹, ανήκει στην ηλικιακή ομάδα 31 έως 50 ετών. Οι αμέσως επόμενες ηλικιακές ομάδες γυναικών που έχουν υποστεί βία στη συζυγική ή συντροφική τους σχέση είναι, με ποσοστό 14%, η ομάδα «21 έως 30 ετών» και, με ποσοστό 12%, η ομάδα «51 έως 60 ετών».

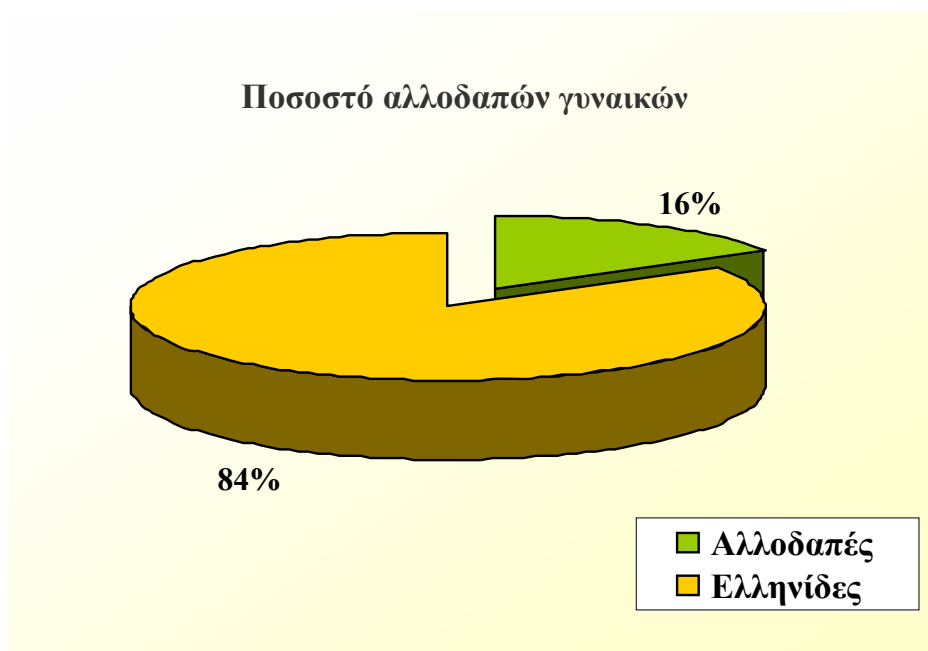
¹⁵⁹ Άθροισμα ηλικιακών ομάδων «31-40 ετών» και «41-50 ετών», δηλ. 36%+30%=66%

Πίνακας 1.1.2

Ποσοστό Ελληνίδων και αλλοδαπών γυναικών θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας

Ποσοστό αλλοδαπών γυναικών		
Σύνολο	Αλλοδαπές	Ελληνίδες
50	8	42
100%	16%	84%

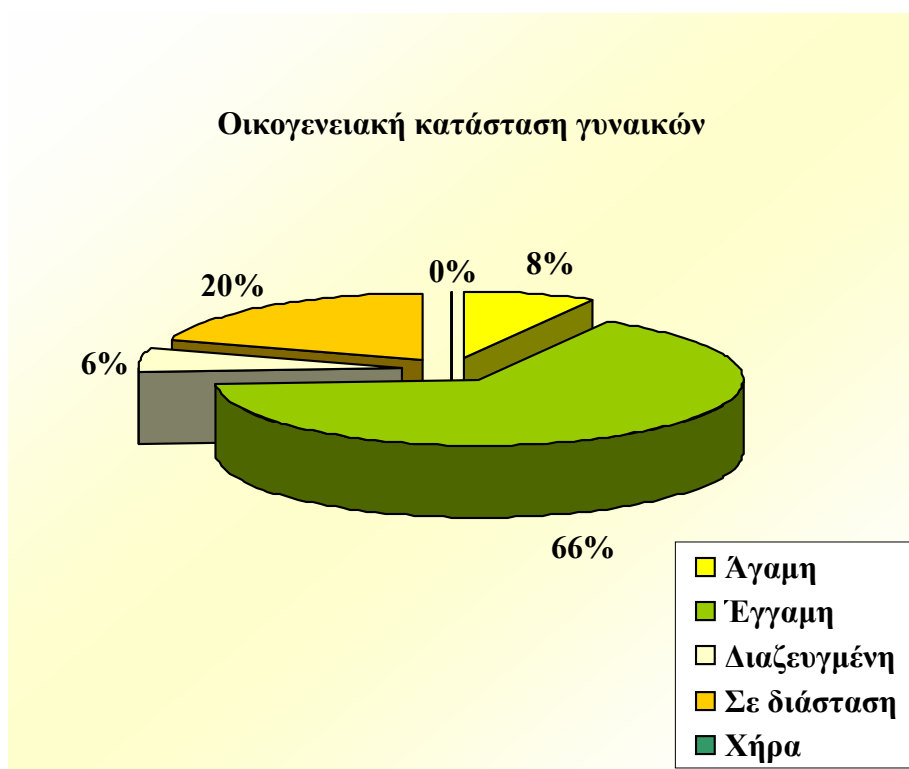

Το 16%, επί του δείγματος των γυναικών θυμάτων συζυγικής ή συντροφικής βίας, είναι αλλοδαπές, ενώ το υπόλοιπο 84% είναι Ελληνίδες. Όσον αφορά στις χώρες προέλευσης των αλλοδαπών γυναικών-θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας, 2 προέρχονται από την Πολωνία, 1 από την Αλβανία, 1 από την Αρμενία, 1 από την Αγγλία, 1 από τις Σεϋχέλλες, 1 από τη Βουλγαρία, και 1 από την Ουκρανία.

Πίνακας 1.1.3

Οικογενειακή κατάσταση των γυναικών θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας

Οικογενειακή κατάσταση γυναικών					
Σύνολο	Άγαμη	Έγγαμη	Διαζευγμένη	Σε διάσταση	Χήρα
50	4	33	3	10	0
100%	8%	66%	6%	20%	0%

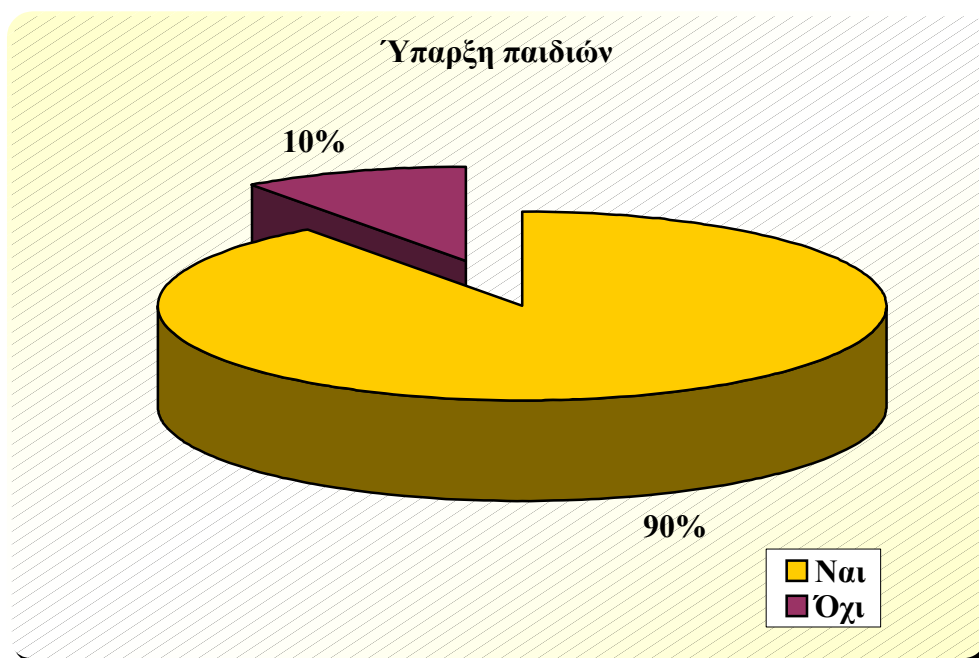

Όσον αφορά στην παρούσα οικογενειακή κατάσταση των κακοποιημένων γυναικών που συμμετείχαν στην εμπειρική έρευνα, το 66% είναι έγγαμες, το 20% σε διάσταση με το σύζυγό τους, το 8% άγαμες, συνεπώς δράστης είναι ο σύντροφός τους, ενώ το 6% έχουν πάρει διαζύγιο.

Πίνακας 1.1.4

Ύπαρξη παιδιών

Ύπαρξη παιδιών		
Σύνολο	Ναι	Όχι
50	45	5
100%	90%	10%

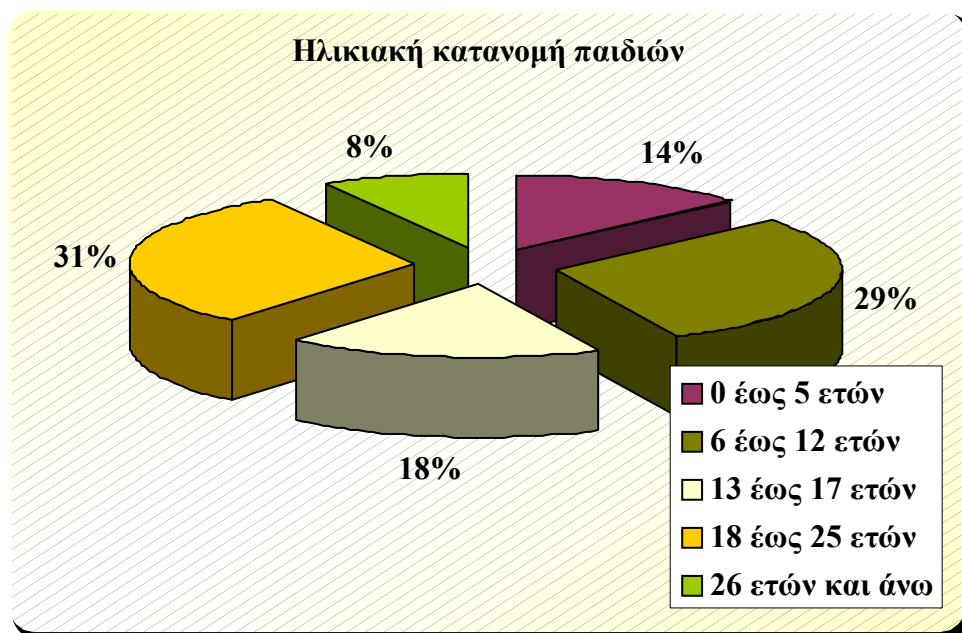

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός, ότι 9 στις 10 γυναίκες που βιώνουν, ή έχουν βιώσει στο παρελθόν, κακοποίηση στο πλαίσιο της οικογένειας, και συμμετείχαν στην εμπειρική έρευνα, έχουν παιδιά. Αναμφίβολα, όπως θα δούμε και παρακάτω, στην ερώτηση σχετικά με τους λόγους παραμονής της γυναίκας στην κακοποιητική σχέση, η ύπαρξη παιδιών, παίζει καθοριστικό ρόλο στην απόφαση της γυναίκας να μείνει στην κακοποιητική σχέση ή να εγκαταλείψει το δράστη.

Πίνακας 1.1.5

Ηλικιακή κατανομή παιδιών

Ηλικιακή κατανομή παιδιών					
Σύνολο	0 έως 5 ετών	6 έως 12 ετών	13 έως 17 ετών	18 έως 25 ετών	26 ετών και άνω
95	13	28	17	29	8
100%	14%	29%	18%	31%	8%

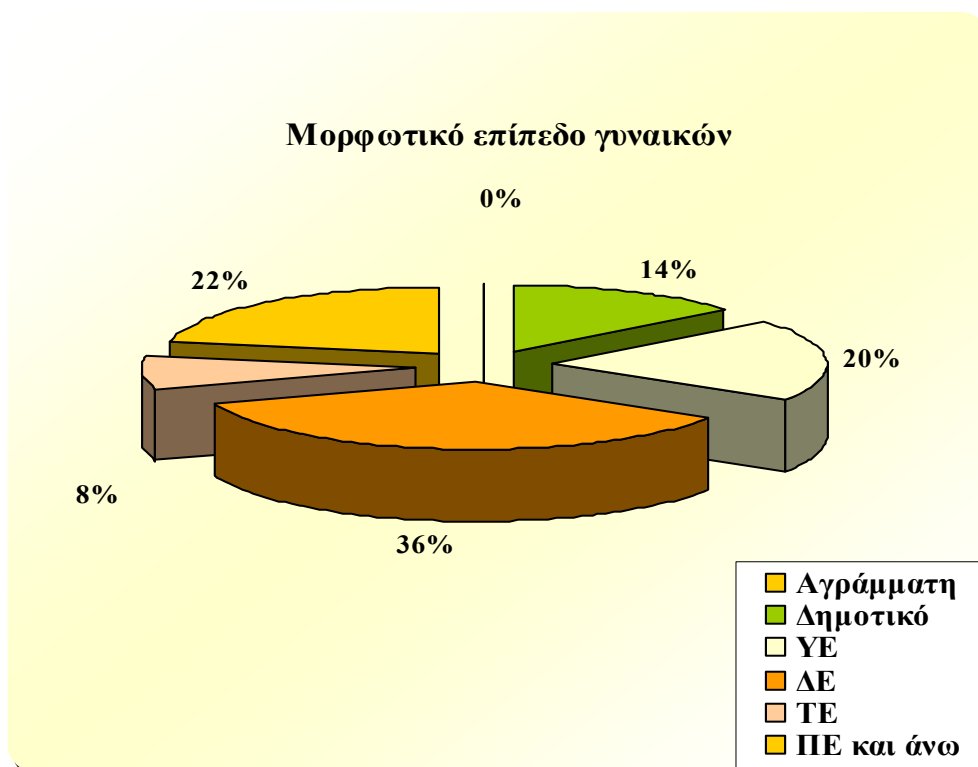

Όπως απεικονίζεται και στο παραπάνω γράφημα, κάτω των 12 ετών είναι το 43% των παιδιών των γυναικών-θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας. Το 18% των παιδιών είναι 13 έως 17 ετών, ενώ, το υπόλοιπο 39% είναι 18 ετών και άνω.

Πίνακας 1.1.6

Μορφωτικό επίπεδο γυναικών

Μορφωτικό επίπεδο γυναικών						
Σύνολο	Αγράμματη	Δημοτικό	Υ.Ε.	Δ.Ε.	Τ.Ε.	Π.Ε. και άνω
50	0	7	10	18	4	11
100%	0%	14%	20%	36%	8%	22%

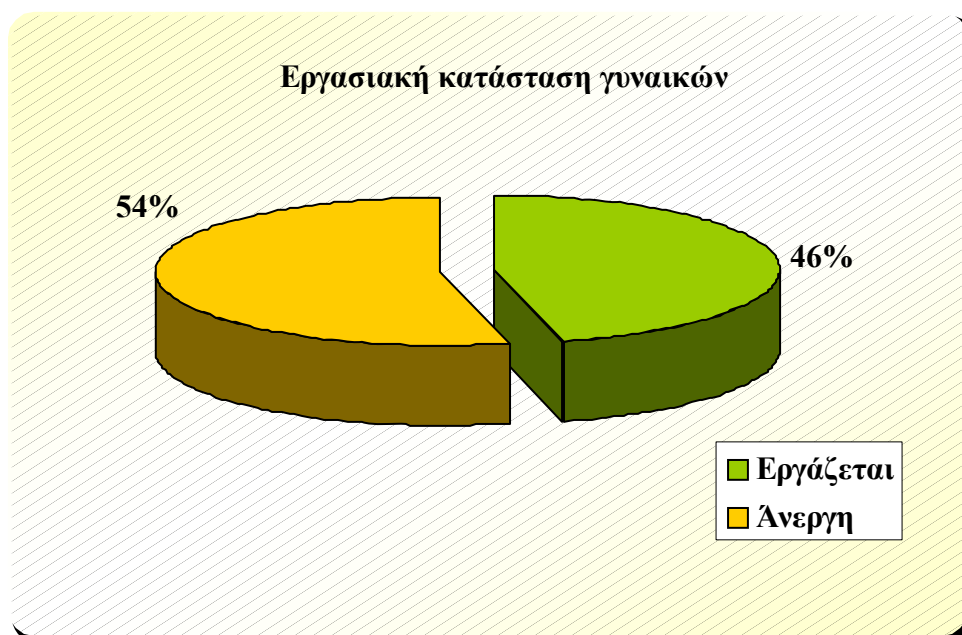
Αξιοσημείωτο, είναι πως η πλειονότητα (66%) του δείγματος, όπως καταδεικνύεται και στο παραπάνω γράφημα, είναι Δευτεροβάθμιας, Τεχνολογικής ή Πανεπιστημιακής Εκπαίδευσης, πράγμα που αντικρούει τους επικρατούμενους μύθους περί χαμηλού μορφωτικού επιπέδου των γυναικών που βιώνουν κακοποίηση στο πλαίσιο της συζυγικής ή συντροφικής τους σχέσης. Συγκεκριμένα, το 36% των γυναικών είναι Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, το 22% Πανεπιστημιακής (ή και άνω¹⁶⁰) Εκπαίδευσης, το 20% Υποχρεωτικής Εκπαίδευσης, το 14% των γυναικών έχει τελειώσει το Δημοτικό, ενώ το υπόλοιπο 8% είναι Τεχνολογικής Εκπαίδευσης.

¹⁶⁰ Μεταπτυχιακές Σπουδές

Πίνακας 1.1.7

Εργασιακή κατάσταση γυναικών

Εργασιακή κατάσταση γυναικών		
Σύνολο	Εργάζεται	Άνεργη
50	23	27
100%	46%	54%

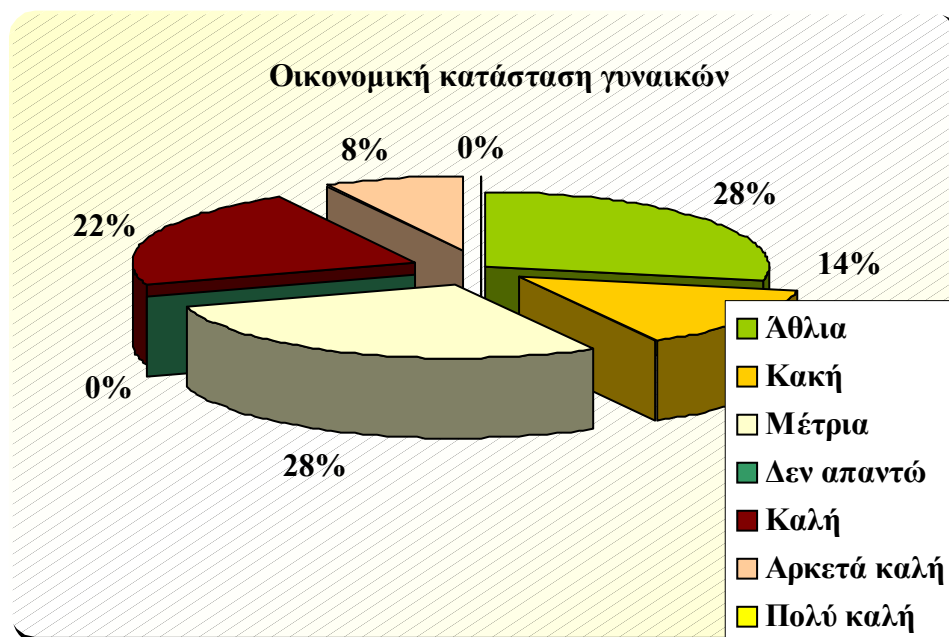

Αναφορικά με την εργασιακή κατάσταση της γυναίκας, η εικόνα δεν είναι ξεκάθαρη, καθώς, το ποσοστό, εργαζόμενων και μη, μοιράζεται. Συγκεκριμένα, το 46% των γυναικών αναφέρουν ότι εργάζονται, ενώ, το υπόλοιπο 54%, είναι άνεργες.

Πίνακας 1.1.8

Οικονομική κατάσταση γυναικών

Οικονομική κατάσταση γυναίκας							
Σύνολο	Άθλια	Κακή	Μέτρια	Δεν απαντώ	Καλή	Αρκετά καλή	Πολύ καλή
50	14	7	14	0	11	4	0
100%	28%	14%	28%	0%	22%	8%	0%

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον, παρουσιάζει το γεγονός ότι η πλειοψηφία των γυναικών που συμμετείχαν στην εμπειρική έρευνα, δεν αντιμετωπίζουν έντονο οικονομικό πρόβλημα. Συγκεκριμένα, κατά προσέγγιση, 6 στις 10 γυναίκες (58%¹⁶¹) ανέφεραν μέτρια, καλή ή αρκετά καλή οικονομική κατάσταση, ενώ, το υπόλοιπο 42%, ανέφερε ότι βρίσκεται σε κακή ή άθλια οικονομική κατάσταση.

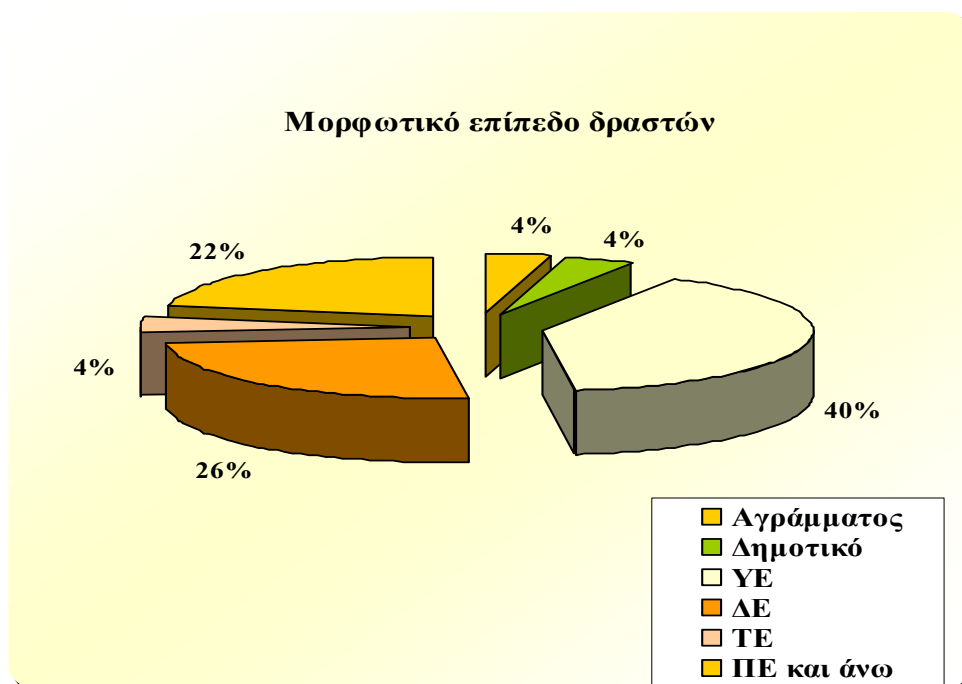
¹⁶¹ Άθροισμα κατηγοριών «Μέτρια», «Καλή» και «Αρκετά καλή» οικονομική κατάσταση.

1.2 των δραστών ενδοοικογενειακής βίας

Πίνακας 1.2.1

Μορφωτικό επίπεδο δραστών

Μορφωτικό επίπεδο δραστών						
Σύνολο	Αγράμματος	Δημοτικό	ΥΕ	ΔΕ	ΤΕ	ΠΕ και άνω
50	2	2	20	13	2	11
100%	4%	4%	40%	26%	4%	22%

Αναφορικά με το μορφωτικό επίπεδο των δραστών, κατά προσέγγιση 1 στους 2 δράστες κακοποίησης (52%¹⁶²) είναι Δευτεροβάθμιας, Ανώτερης ή Ανώτατης Εκπαίδευσης. Τα παραπάνω στοιχεία, ουσιαστικά αντικρούουν την αντίληψη που κυριαρχεί στον ευρύτερο πληθυσμό, ότι ένας από τους σημαντικούς παράγοντες εκδήλωσης βίαιης συμπεριφοράς είναι το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο του δράστη¹⁶³, καθώς, όπως τα στοιχεία καταδεικνύουν, τόσο οι απόφοιτοι Υποχρεωτικής ή

¹⁶² Αθροισμα κατηγοριών «Δ.Ε., Τ.Ε., Π.Ε.»

¹⁶³ Σύμφωνα με έρευνα του Ευρωβαρομέτρου 51.0 – Ιούνιος 1999- η οποία καταγράφει την κοινή γνώμη των Ευρωπαίων σχετικά με την ενδοοικογενειακή βία, το 84,5% των Ελλήνων που συμμετείχαν στην έρευνα απάντησαν ότι θεωρούν το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο παράγοντα εκδήλωσης βίας κατά των γυναικών.

μικρότερης εκπαίδευσης, όσο και οι απόφοιτοι Δευτεροβάθμιας ή μεγαλύτερης εκπαίδευσης, έχουν τις ίδιες πιθανότητες εκδήλωσης βίαιης συμπεριφοράς στη σχέση τους με το άλλο φύλο.

Πίνακας 1.2.2

Εργασιακή κατάσταση δράστη

Εργασιακή κατάσταση δραστήων		
Σύνολο	Εργάζεται	Άνεργος
50	23	27
100%	46%	54%

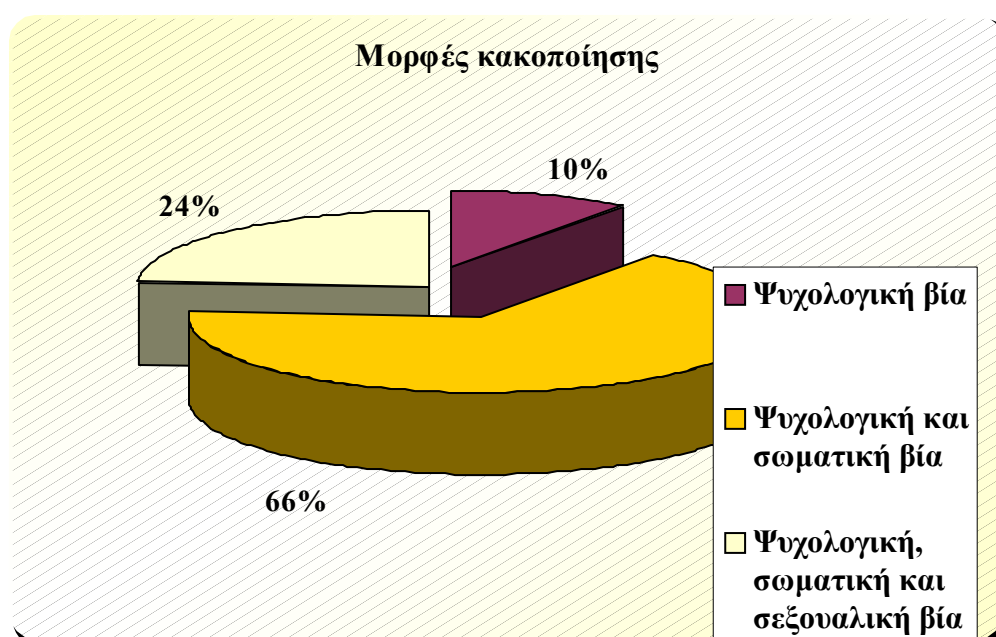
Αναφορικά με την εργασιακή κατάσταση του δράστη, το 46% των δραστήων αναφέρουν ότι εργάζονται, ενώ, το υπόλοιπο 54%, είναι άνεργοι.

2. Κακοποίηση

Πίνακας 2.1

Μορφές κακοποίησης

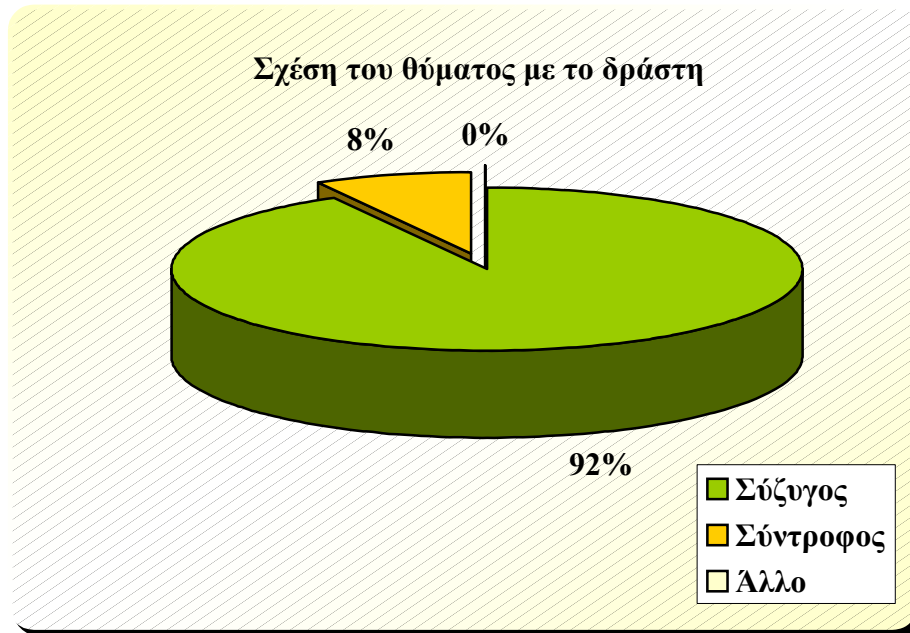
Μορφές κακοποίησης			
Σύνολο	Ψυχολογική βία	Ψυχολογική και σωματική βία	Ψυχολογική, σωματική και σεξουαλική βία
50	5	33	12
100%	10%	66%	24%

Η πλειοψηφία των γυναικών του δείγματος που μελετήθηκε, συγκεκριμένα 2 στις 3 γυναίκες, βιώνουν -ή βίωσαν κατά το παρελθόν- από το δράστη ψυχολογική και σωματική βία, παράλληλα. Αποκλειστικά ψυχολογική βία, δέχεται 1 στις 10 γυναίκες, ενώ, το υπόλοιπο 24% του δείγματος, πλην της ψυχολογικής και της σωματικής βίας, υποβάλλεται και σε σεξουαλική κακοποίηση.

Πίνακας 2.2
Σχέση θύματος με το δράστη

Σχέση του θύματος με το δράστη			
Σύνολο	Σύζυγος	Σύντροφος	Άλλο
50	46	4	0
100%	92%	8%	0%

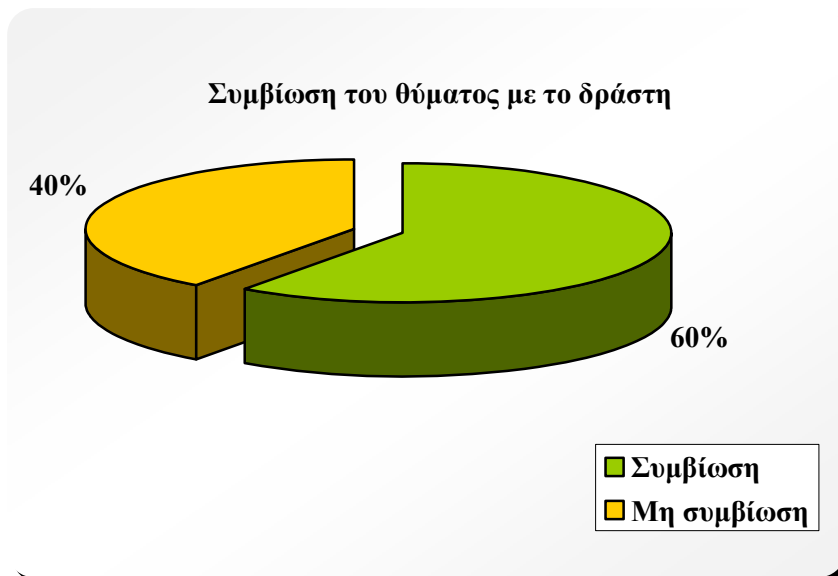

Στο 92%, των περιπτώσεων που εξετάσαμε, δράστης είναι ο πρώην ή ο νυν σύζυγος, ενώ στο 8% των περιπτώσεων δράστης κακοποίησης είναι ο σύντροφος.

Πίνακας 2.3

Συμβίωση του θύματος με το δράστη

Συμβίωση του θύματος με το δράστη		
Σύνολο	Συμβίωση	Μη συμβίωση
50	30	20
100%	60%	40%

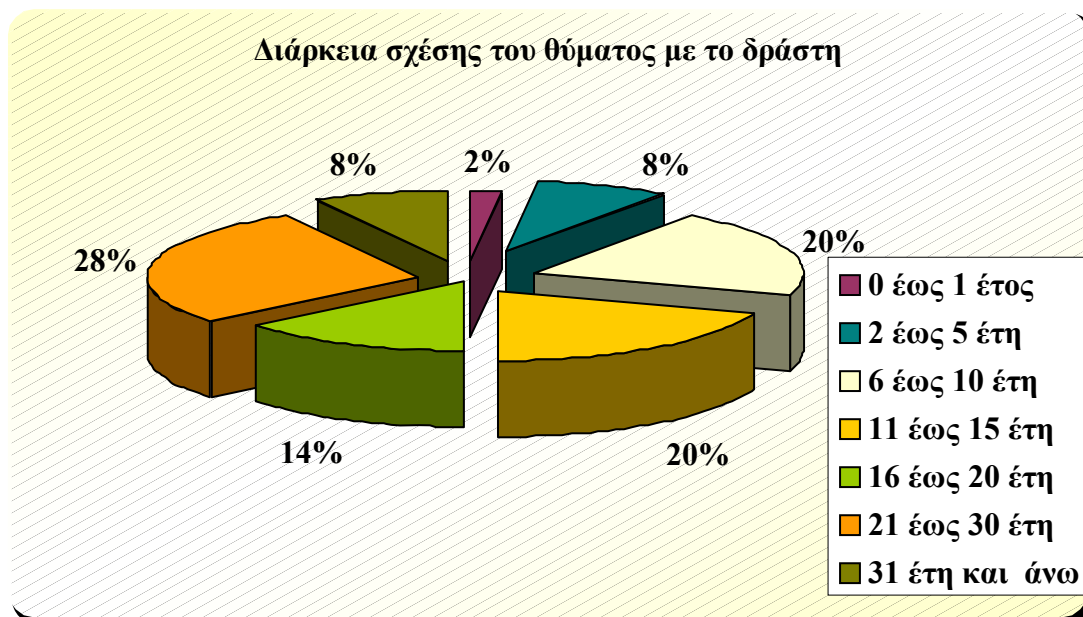
Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός, πως παρά την κακοποίηση που υφίστανται οι γυναίκες, 6 στις 10 μένουν κάτω από την ίδια στέγη με το δράστη. Η συγκεκριμένη διαπίστωση δεν μπορεί παρά να μας προβληματίσει, καθώς, καταδεικνύει την παθητικότητα ή την αδυναμία της κακοποιημένης γυναίκας να αντιδράσει¹⁶⁴.

¹⁶⁴ Βλ. σχετ. «θεωρία επίκτητης αδυναμίας», σελ. 24-26

Πίνακας 2.4

Διάρκεια σχέσης του θύματος με το δράστη

Διάρκεια σχέσης του θύματος με το δράστη							
Σύνολο	0 έως 1 έτος	2 έως 5 έτη	6 έως 10 έτη	11 έως 15 έτη	16 έως 20 έτη	21 έως 30 έτη	31 έτη και άνω
50	1	4	10	10	7	14	4
100%	2%	8%	20%	20%	14%	28%	8%

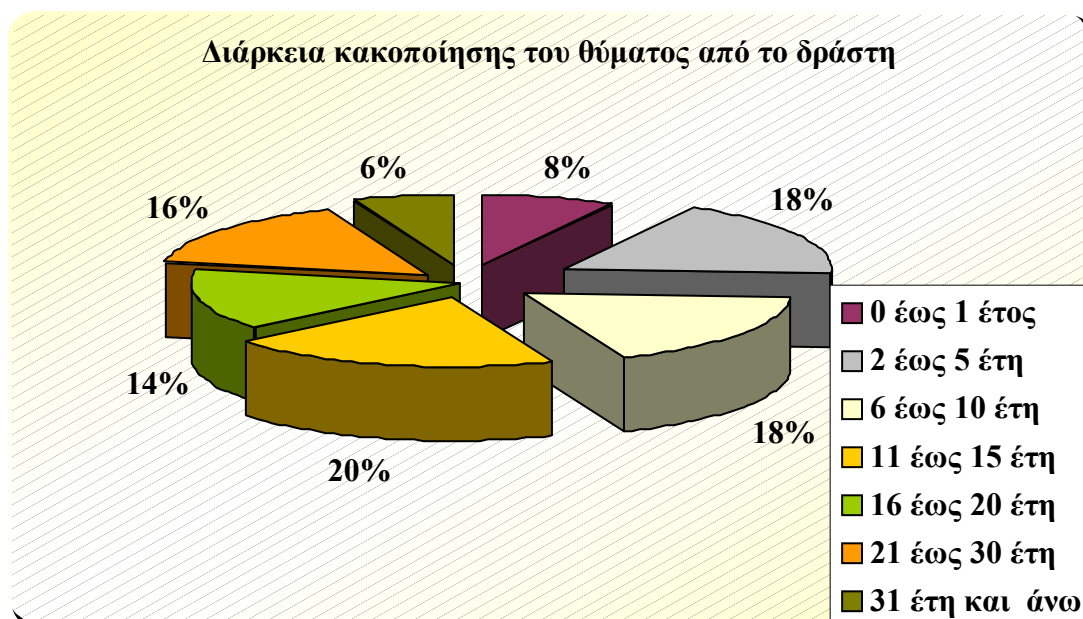

Στον παραπάνω πίνακα αποτυπώνεται η χρονική διάρκεια της σχέσης της γυναίκας-θύματος με το δράστη, πέρα από την ύπαρξη κακοποίησης.

Πίνακας 2.5

Διάρκεια κακοποίησης

Διάρκεια κακοποίησης του θύματος από το δράστη							
Σύνολο	0 έως 1 έτος	2 έως 5 έτη	6 έως 10 έτη	11 έως 15 έτη	16 έως 20 έτη	21 έως 30 έτη	31 έτη και άνω
50	4	9	9	10	7	8	3
100%	8%	18%	18%	20%	14%	16%	6%

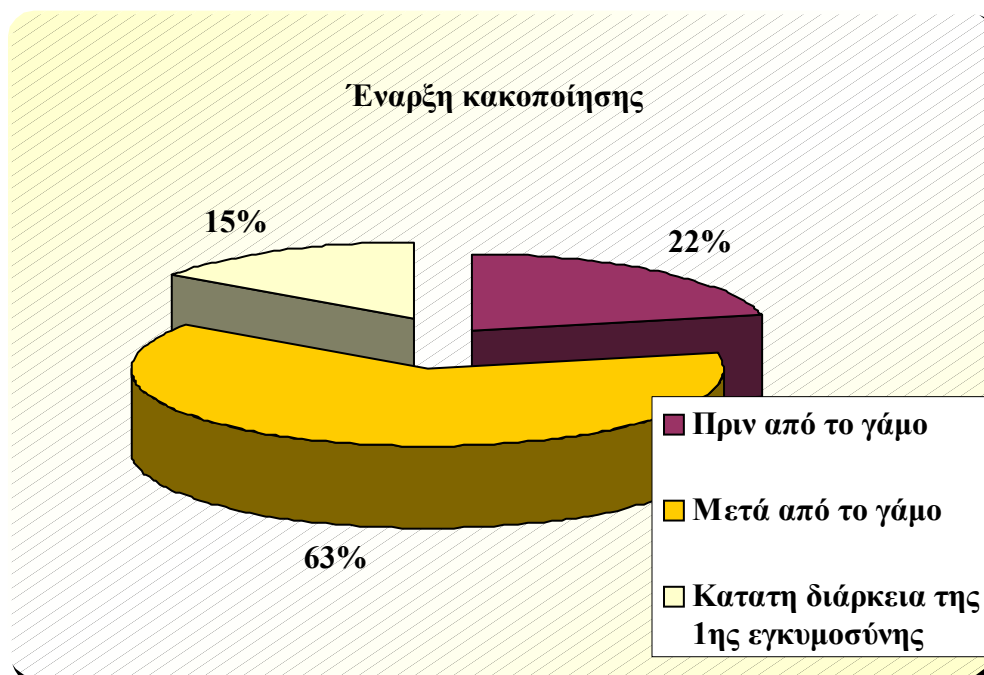

Η χρονική διάρκεια ανοχής της κακοποίησης, συνεπώς, και ο χρόνος πριν την καταγγελία του δράστη, όπως απεικονίζεται και στο παραπάνω γράφημα, είναι μεγάλη. Συγκεκριμένα, το 22% των γυναικών, που συμμετείχαν στην έρευνα, βιώνει την κακοποίηση για περισσότερα από 20 έτη, το 34% των γυναικών, κακοποιείται από 10 έως 20 έτη, το 36%, 2 έως 10 έτη, ενώ, μόλις το 8% των γυναικών, που απευθύνθηκαν για στήριξη στο Συμβουλευτικό Κέντρο, δέχεται κακοποίηση λιγότερο από έναν χρόνο.

Πίνακας 2.6

Έναρξη κακοποίησης

Έναρξη κακοποίησης (από τις 46 έγγαμες γυναίκες)			
Σύνολο	Πριν από το γάμο	Μετά από το γάμο	Κατά τη διάρκεια της 1ης εγκυμοσύνης
46	10	29	7
100%	22%	63%	15%

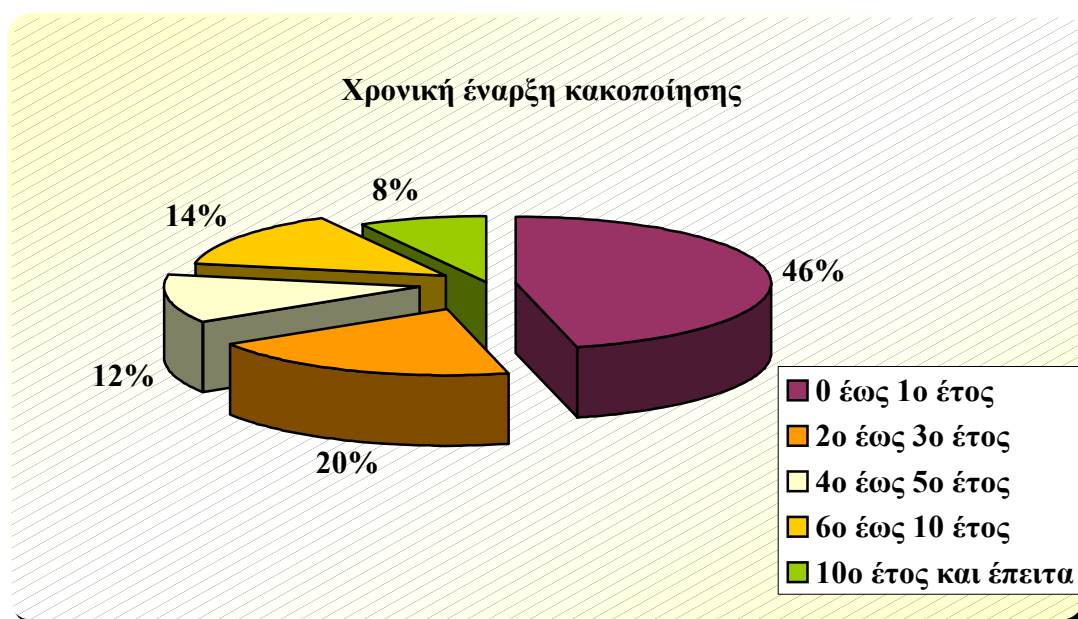

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι το 22% του δείγματος είχε υποστεί κακοποίηση (ψυχολογική, σωματική ή σεξουαλική) από το δράστη πριν προχωρήσει σε γάμο μαζί του. Επιπρόσθετα, άξιο σχολιασμού είναι το γεγονός ότι 15% των περιστατικών που μελετήθηκαν, δήλωσαν έναρξη της κακοποίησης κατά τη διάρκεια της 1^{ης} εγκυμοσύνης.

Πίνακας 2.7

Χρονική έναρξη κακοποίησης (εκδήλωση πρώτου βίαιου επεισοδίου)

Χρονική έναρξη κακοποίησης					
Σύνολο	0 έως 1ο έτος	2ο έως 3ο έτος	4ο έως 5ο έτος	6ο έως 10 έτος	10ο έτος και έπειτα
50	23	10	6	7	4
100%	46%	20%	12%	14%	8%

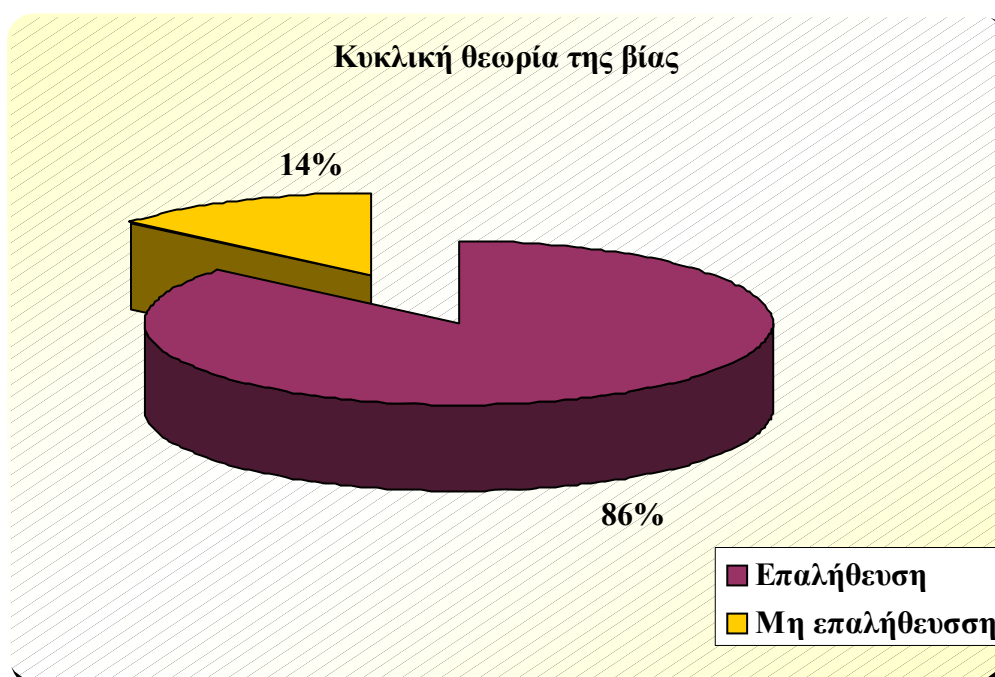
Η βίαιη συμπεριφορά του δράστη, στο πλαίσιο της συζυγικής ή συντροφικής του σχέσης, όπως καταδεικνύει και ο παραπάνω πίνακας, συνήθως, εκδηλώνεται, από τα πρώτα κιόλας χρόνια της σχέσης. Κατά προσέγγιση, 1 στις 2 γυναίκες -θύματα ενδοοικογενειακής βίας- δήλωσαν πως η κακοποίηση ξεκίνησε κατά τη διάρκεια του 1^{ου} έτους της σχέσης τους με το δράστη. Το 20% του δείγματος ως αφετηρία της κακοποίησης ανέφεραν το 2^ο έως και το 3^ο έτος της σχέσης τους με το δράστη, το 12%, το 4^ο έως και το 5^ο έτος, το 14% το 6^ο έως και το 10^ο έτος, ενώ, το υπόλοιπο 8%, δήλωσε πως η κακοποίηση εκδηλώθηκε έπειτα από 10 χρόνια σχέσης.

Πίνακας 2.8

Κυκλική θεωρία της βίας

Κυκλική θεωρία της βίας		
Σύνολο	Επαλήθευση	Μη επαλήθευση
50	43	7
100%	86%	14%

Η συντριπτική πλειοψηφία του δείγματος επιβεβαίωσε την ύπαρξη σταδίων στην κακοποιητική σχέση όπου το 1^ο στάδιο χαρακτηρίζεται από μικροεπεισόδια βίας (σωματικής και ψυχολογικής), στο 2^ο στάδιο εκδηλώνεται το βίαιο ξέσπασμα του δράστη (έντονο επεισόδιο σωματικής βίας) και το 3^ο στάδιο είναι η ήρεμη, στοργική φάση μετάνοιας του δράστη.

2.9 Λόγοι παραμονής της γυναίκας στην κακοποιητική σχέση

Η διερεύνηση των παραγόντων που επηρεάζουν την απόφαση μιας κακοποιημένης γυναίκας να παραμείνει ή να εγκαταλείψει την κακοποιητική σχέση, αποτέλεσε πεδίο έντονων ερευνητικών πρωτοβουλιών¹⁶⁵. Σύμφωνα με τα ερευνητικά ευρήματα, οι κακοποιημένες γυναίκες, χαρακτηρίζονται ως αδύναμες και παγιδευμένες στη σχέση τους λόγω ψυχολογικών, κοινωνικών και οικονομικών παραγόντων. Οι μεταβλητές που λαμβάνονται υπόψη και μελετούνται από τις σχετικές έρευνες -και από την συγκεκριμένη εμπειρική έρευνα- ως καθοριστικές στην απόφαση της γυναίκας να εγκαταλείψει το βίαιο σύζυγο/ σύντροφο είναι τα κοινωνικοδημογραφικά χαρακτηριστικά του θύματος, όπως το εισόδημα, η εργασιακή κατάσταση, κ.α., η μορφή και η σοβαρότητα της βίας, η αξιολόγηση του θύματος για την κακοποίηση και ο βαθμός αυτοενοχοποίησής του, η ύπαρξη παιδιών, η ύπαρξη υποστηρικτικών δομών και η στήριξη από το κοινωνικό περιβάλλον, η ψυχολογική κατάσταση του θύματος και ο βαθμός συναισθηματικής εξάρτησης από το δράστη, καθώς, και η διάρκεια κακοποίησης.

Όπως προαναφέραμε στο θεωρητικό μέρος της εμπειρικής έρευνας και συγκεκριμένα στο κεφάλαιο «μεθοδολογικές δυσχέρειες» μία από τις δυσκολίες που αντιμετωπίσαμε κατά τη διάρκεια των προσωπικών συνεντεύξεων ήταν η αδυναμία των γυναικών να κατατάξουν, με σειρά προτεραιότητας, τους λόγους παραμονής τους στη κακοποιητική σχέση και τους λόγους αντίδρασης ή φυγής από αυτήν. Παρόλα αυτά, ανέφεραν κάποιους λόγους, φτάνοντας συνήθως, με σειρά προτεραιότητας, έως και τον τέταρτο. Στη συνέχεια, παραθέτουμε μια σχηματική απεικόνιση των λόγων παραμονής της γυναίκας στην κακοποιητική σχέση με τα ποσοστά συχνότητας των επιλογών τους:

---

¹⁶⁵ Walker L.E., Η κακοποιημένη γυναίκα, ο.π., Gelles R. J., Intimate Violence in Families, ο.π., Pagelow M. D., Family Violence..., ο.π.

1ος λόγος παραμονής της γυναίκας στην κακοποιητική σχέση	
ύπαρξη παιδιών	46%
ψυχική/ συναισθηματική εξάρτηση από το δράστη	30%
οικονομική εξάρτηση από το δράστη	14%
άσχημη ψυχολογική κατάσταση	4%
απειλές του δράστη	4%
πεποίθηση πως ο δράστης θα αλλάξει	2%

Όσον αφορά στον πρωταρχικό λόγο ανοχής της κακοποίησης και παραμονής στην κακοποιητική σχέση, κατά προσέγγιση, 1 στις 2 γυναίκες (46%), παραμένει με το δράστη και υπομένει την κακοποίηση λόγω των παιδιών, χωρίς δυστυχώς να αντιλαμβάνεται το ψυχικό κόστος ανάλογων καταστάσεων σε έναν ανήλικο. Αξιοσημείωτο είναι, πως μεγάλο μέρος των γυναικών που συμμετείχαν στην εμπειρική έρευνα, και συγκεκριμένα το 30% του δείγματος, κατά προσέγγιση 1 στις 3 γυναίκες, ως κυρίαρχο λόγο που μένουν με το δράστη, δήλωσαν την ψυχική/ συναισθηματική εξάρτηση από αυτόν. Ακολουθούν, με μικρότερη συχνότητα απαντήσεων, η οικονομική εξάρτηση από το δράστη (14%), η άσχημη ψυχολογική κατάσταση της γυναίκας (4%), οι απειλές του δράστη (4%), και τέλος, η πεποίθηση του θύματος πως ο δράστης θα αλλάξει συμπεριφορά και θα πάψει να είναι βίαιος (2%).

2ος λόγος παραμονής της γυναίκας στην κακοποιητική σχέση	
πεποίθηση πως ο δράστης θα αλλάξει	32%
οικονομική εξάρτηση από το δράστη	20%
συναισθηματική εξάρτηση από το δράστη	14%
ύπαρξη παιδιών	10%
άσχημη ψυχολ. κατάσταση	10%
απειλές του δράστη	6%
έλλειψη στήριξης από το οικογενειακό και κοινωνικό περιβάλλον	4%
απειλές του δράστη	2%
άλλο	2%

Η πλειοψηφία των γυναικών-θύματων ενδοοικογενειακής βίας, και συγκεκριμένα το 32%, ως δεύτερο λόγο ανοχής της κακοποίησης και παραμονής στη σχέση με το δράστη, δηλώνουν την πεποίθηση πως ο δράστης μπορεί να αλλάξει συμπεριφορά και να πάψει να φέρεται βίαια. Η γυναίκα διατηρεί στο μυαλό της την εικόνα του άνδρα που γνώρισε και ερωτεύτηκε, του άνδρα που, κατά την τρίτη φάση

του κύκλου της βίας, γίνεται τρυφερός και στοργικός μαζί της, ενώ της υπόσχεται πως ήταν η τελευταία φορά που την χτύπησε και δεν θα το ξανακάνει. Αυτό συντελεί στη πολλαπλή και επανειλημμένη θυματοποίησή της και στον συναισθηματικό εγκλωβισμό της σε αυτή τη σχέση.

3ος λόγος παραμονής της γυναίκας στην κακοποιητική σχέση	
άσχημη ψυχολ. κατάσταση	36%
ύπαρξη παιδιών	16%
πεποίθηση πως ο δράστης θα αλλάξει	16%
συναισθηματική εξάρτηση από το δράστη	10%
οικονομική εξάρτηση από το δράστη	4%
απειλές του δράστη	4%
απειλές του δράστη πως θα αυτοκτονήσει	4%
έλλειψη στήριξης από το οικογενειακό και κοινωνικό περιβάλλον	2%
άλλο	2%
δεν απαντώ	6%

4ος λόγος παραμονής της γυναίκας στην κακοποιητική σχέση	
άσχημη ψυχολ. κατάσταση	28%
δεν απαντώ	24%
συναισθηματική εξάρτηση από το δράστη	10%
απειλές του δράστη	10%
πεποίθηση πως ο δράστης θα αλλάξει	8%
ύπαρξη παιδιών	6%
οικονομική εξάρτηση από το δράστη	4%
απειλές του δράστη πως θα αυτοκτονήσει	4%
έλλειψη υποστηρικτικών δομών	4%
έλλειψη στήριξης από το οικογενειακό και κοινωνικό περιβάλλον	2%

Ένα μεγάλο μέρος των γυναικών, ως τρίτο ή τέταρτο λόγο παραμονής τους στην κακοποιητική σχέση, δηλώνουν την άσχημη ψυχολογική τους κατάσταση. Η χαμηλή αυτοεκτίμηση και αυτοεικόνα, η παθητικότητα, η απόγνωση και η κοινωνική απομόνωση, είναι χαρακτηριστικά των κακοποιημένων γυναικών και, έως ότου συμβεί κάτι ανατρεπτικό (στη συνέχεια θα αναλύσουμε τους λόγους που ωθούν τελικά μια γυναίκα να αντιδράσει, ή να απομακρυνθεί από την κακοποιητική σχέση), δεν μπορούν να ξεφύγουν από το φαύλο κύκλο της βίας.

Συμπερασματικά, θέλοντας να κατατάξουμε, με σειρά βαρύτητας¹⁶⁶, τους λόγους που κάνουν μια γυναίκα που βιώνει κακοποίηση στο γάμο ή στη σχέση της, να υπομένει την κακοποίηση, καταρχάς, καθοριστικό ρόλο διαδραματίζει η ύπαρξη παιδιών, ακολουθεί η ψυχική εξάρτηση και η πεποίθηση του θύματος πως ο δράστης μπορεί να αλλάξει, ενώ, και η άσχημη ψυχολογική κατάσταση της γυναίκας, αναμφίβολα, συντελεί στην διαιώνιση της κατάστασης.

2.10 Λόγοι αντίδρασης και προσπάθειας απομάκρυνσης της γυναίκας από την κακοποιητική σχέση

Μέσα από την επαφή μου με τα περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας στο Συμβουλευτικό Κέντρο για τη Βία κατά των Γυναικών της Γ.Γ.Ι., διαπίστωσα πως, όσο και αν το οικογενειακό ή το φιλικό περιβάλλον μιας γυναίκας -που δέχεται κακοποίηση- την παροτρύνει και την στηρίζει για να απομακρυνθεί από το δράστη, πάντα, η τελική απόφαση είναι της γυναίκας. Πρέπει εκείνη να φτάσει «στα όρια» της αντοχής της και, συνειδητά, να αποφασίσει πως η σχέση της την οδηγεί σε αδιέξοδο και πρέπει να αντιδράσει. Κανείς άλλος δεν μπορεί και δεν πρέπει να φέρει την ευθύνη της απόφασής της.

1ος λόγος αντίδρασης της γυναίκας	
σοβαρή σωματική βλάβη	50%
άσκηση ψυχολογικής ή σωματικής βίας των παιδιών (εάν υπάρχουν)	22%
ενηλικίωση των παιδιών	8%
άλλο	6%
απειλές κατά της ζωής σας ή της οικογένειάς σας	6%
δεν απαντώ	4%
παρότρυνση και στήριξη από συγγενείς ή φίλους	2%
σεξουαλική κακοποίηση	2%

Σύμφωνα με τα στοιχεία που προκύπτουν από τον παραπάνω πίνακα, 1 στις 2 γυναίκες αποφασίζουν να εγκαταλείψουν την κακοποιητική σχέση έπειτα από ένα έντονο επεισόδιο βίας με σοβαρές σωματικές βλάβες. Κατά προσέγγιση, 1 στις 5 γυναίκες, απομακρύνονται από το δράστη όταν εκείνος ασκεί βία, είτε ψυχολογική, είτε σωματική, στα παιδιά. Πολλές περιπτώσεις γυναικών, ανέφεραν πως έφυγαν, γιατί ο δράστης προσπαθούσε να στρέψει τα παιδιά εναντίον τους.

¹⁶⁶ βάσει της συχνότητας των απαντήσεων

2ος λόγος αντίδρασης της γυναίκας	
απειλές κατά της ζωής σας ή της οικογένειάς σας	30%
δεν απαντώ	24%
σοβαρή σωματική βλάβη	16%
άσκηση ψυχολογικής ή σωματικής βίας των παιδιών (εάν υπάρχουν)	14%
σεξουαλική κακοποίηση	6%
παρότρυνση και στήριξη από συγγενείς ή φίλους	4%
εύρεση εργασίας-απόκτηση χρημάτων	4%
ενηλικίωση των παιδιών	2%

Όπως απεικονίζεται και στον παραπάνω πίνακα, 3 στις 10 γυναίκες, που συμμετείχαν στην εμπειρική έρευνα, ως δεύτερο, σε σοβαρότητα λόγο, για την προσπάθεια απομάκρυνσής τους από το δράστη, δηλώνουν τις απειλές του δράστη κατά της ζωής τους ή της οικογένειάς τους.

3^{ος} λόγος αντίδρασης σας γυναίκας	
Δεν απαντώ	42%
παρότρυνση και στήριξη από συγγενείς ή φίλους	22%
σοβαρή σωματική βλάβη	10%
απειλές κατά σας ζωής σας ή σας οικογένειάς σας	10%
ενημέρωση για την ύπαρξη υποστηρικτικών δομών	8%
σεξουαλική κακοποίηση	4%
ενηλικίωση των παιδιών	4%

Όπως προαναφέραμε, κατά τη διάρκεια των προσωπικών συνεντεύξεων, οι γυναίκες ήταν συγχυσμένες και είχαν μπερδεμένες σκέψεις. Συνεπώς, είχαν δυσκολία στο να κατατάξουν, με σειρά προτεραιότητας, και τους λόγους που τις ώθησαν να αντιδράσουν ή να εγκαταλείψουν το δράστη. Συμπερασματικά, θέλοντας να κατατάξουμε, με σειρά βαρύτητας¹⁶⁷, τους λόγους που κάνουν μια γυναίκα, που βιώνει ενδοοικογενειακή βία, να αντιδράσει και να απομακρυνθεί από το δράστη, καταρχάς, πρωταρχικός λόγος είναι η σοβαρή σωματική βλάβη, και ακολουθούν οι απειλές του δράστη ενάντια στο θύμα και την οικογένειά του. Αξιοσημείωτο είναι, πως, ενώ η ύπαρξη παιδιών παίζει καθοριστικό ρόλο στην παραμονή του θύματος με το δράστη, η ενηλικίωση των παιδιών δεν επιδρά ανάλογα στη απόφαση της γυναίκας να φύγει από την κακοποιητική σχέση.

¹⁶⁷ βάσει της συχνότητας των απαντήσεων

3. Επανελημμένη θυματοποίηση της κακοποιημένης γυναίκας

Πίνακας 3.1

Ποσοστό γυναικών που -μετά τη φυγή τους- επέστρεψαν στο δράστη

Επανελημμένη θυματοποίηση της γυναίκας		
Σύνολο	Επέστρεψε στο δράστη	Δεν επέστρεψε στο δράστη
50	39	11
100%	78%	22%

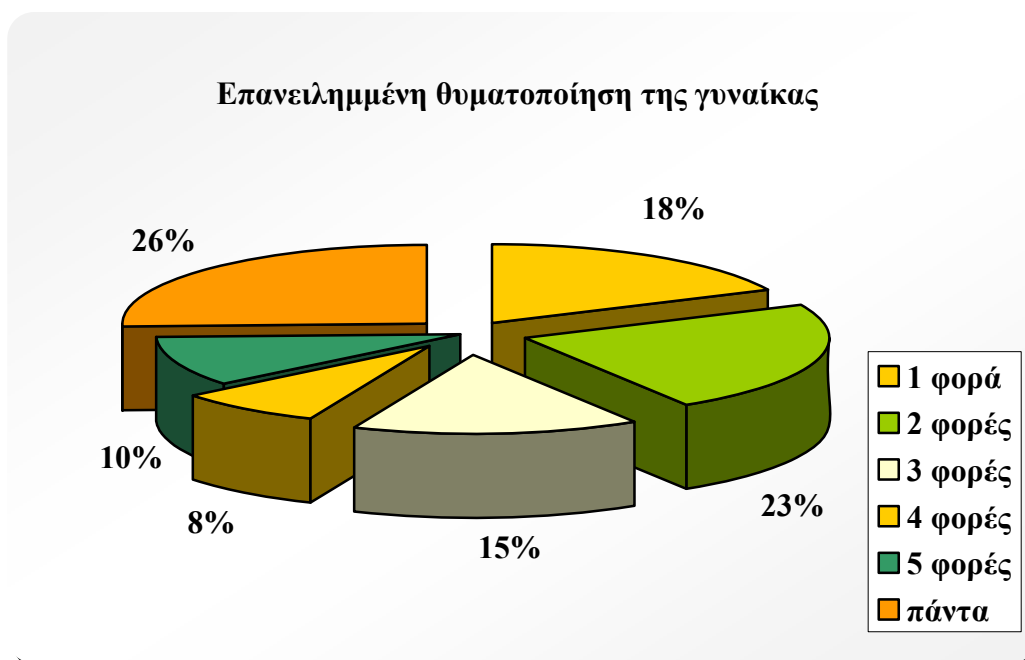
Σύμφωνα και με έρευνα που διεξήγαγαν οι Dobash & Dobash¹⁶⁸ σε δείγμα 1044 γυναικών- θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας, η πλειοψηφία των γυναικών που εγκαταλείπει το δράστη, επιστρέφει για λόγους όπως η άσχημη ψυχολογική κατάσταση του θύματος, η οικονομική ανέχεια, η ανεργία, η ύπαρξη παιδιών και η πίεση από τρίτους να μην δοθεί έκταση στο θέμα. Σημειώνουν δε, πως ισχυρός παράγοντας ώθησης της γυναίκας στην οριστική εγκατάλειψη της κακοποιητικής σχέσης είναι η άσκηση βίας στα παιδιά της οικογένειας. Σύμφωνα με τα ευρήματα της θυματολογικής έρευνας, που διεξήχθη στο Συμβουλευτικό Κέντρο για τη Βία κατά των Γυναικών, το 78% των γυναικών επιστρέφουν στο δράστη.

Πίνακας 3.2

¹⁶⁸ Βλ. Dobash R. E. & Dobash R., Violence Against Wives, εκδόσεις Free Press, New York, 1979, σελ. ...

Πόσες φορές επέστρεψαν στο δράστη (από τις 39 που επέστρεψαν)

Επανελημμένη θυματοποίηση της γυναίκας						
Σύνολο	1 φορά	2 φορές	3 φορές	4 φορές	5 φορές	πάντα
39	7	9	6	3	4	10
100%	18%	23%	15%	8%	10%	26%

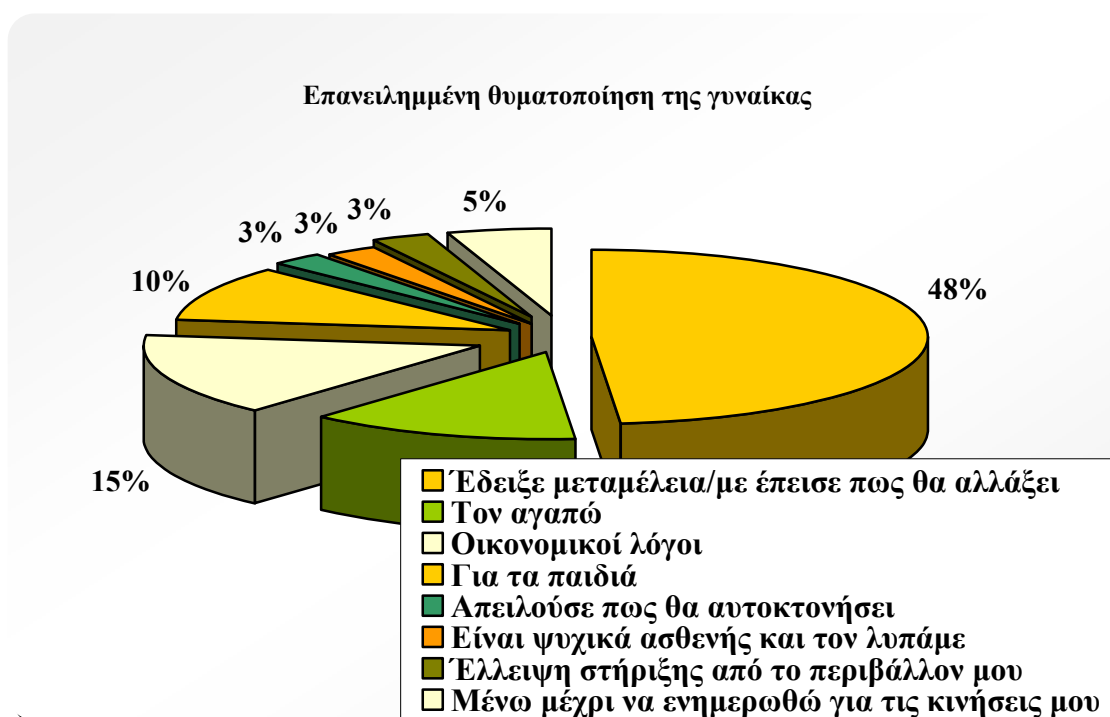
Από τις 39 γυναίκες του δείγματος που επέστρεψαν στο δράστη -μετά τη φυγή τους- το 26% ανέφερε μόνιμη επιστροφή στην κακοποιητική σχέση, το 23% πως έχει επιστρέψει 2 φορές, το 18% επέστρεψε στη σχέση 1 φορά, το 15% 3 φορές, ενώ το υπόλοιπο 18%, 4 με 5 φορές.

Πίνακας 3.3

Λόγοι επιστροφής της γυναίκας στο δράστη (39 γυναίκες επέστρεψαν)

Λόγοι επιστροφής της γυναίκας στην κακοποιητική σχέση		
Έδειξε μεταμέλεια/ με έπεισε πως θα αλλάξει	19	49%
Τον αγαπώ	5	13%
Οικονομικοί λόγοι	6	15%
Για τα παιδιά	4	10%
Απειλούσε πως θα αυτοκτονήσει	1	3%
Είναι ψυχικά ασθενής και τον λυπάμαι	1	3%
Έλλειψη στήριξης από το περιβάλλον μου	1	3%
Μένω μέχρι να ενημερωθώ για τις κινήσεις μου	2	5%
Σύνολο	39¹⁶⁹	100%

Αξιοσημείωτο είναι ότι, κατά προσέγγιση, 1 στις 2 γυναίκες που επιστρέφουν στην κακοποιητική σχέση, επιστρέφουν έχοντας την πεποίθηση πως ήταν η τελευταία φορά που ο δράστης τους φέρθηκε βίαια. Ακολουθούν λόγοι όπως, η συναισθηματική εξάρτηση, με ποσοστό 13%, οικονομικοί λόγοι, με ποσοστό 15%, η ύπαρξη παιδιών, με ποσοστό 10%, ενώ, αξιοσημείωτο είναι πως το 6% των γυναικών επέστρεψαν από οίκτο¹⁷⁰ για το δράστη.

¹⁶⁹ αντιστοιχεί σε αριθμό γυναικών

¹⁷⁰ 3% είναι ψυχικά ασθενής και τον λυπάμαι + 3% απειλούσε πως θα αυτοκτονήσει

4. Γυναίκες θύματα ενδοοικογενειακής βίας και ο Επίσημος Κοινωνικός Έλεγχος

Πίνακας 4.1

Αναζήτηση βοήθειας στις αρχές

Έχετε απευθυνθεί για βοήθεια στις αρχές;		
Σύνολο	Ναι	Όχι
50	24	26
100%	48%	52%

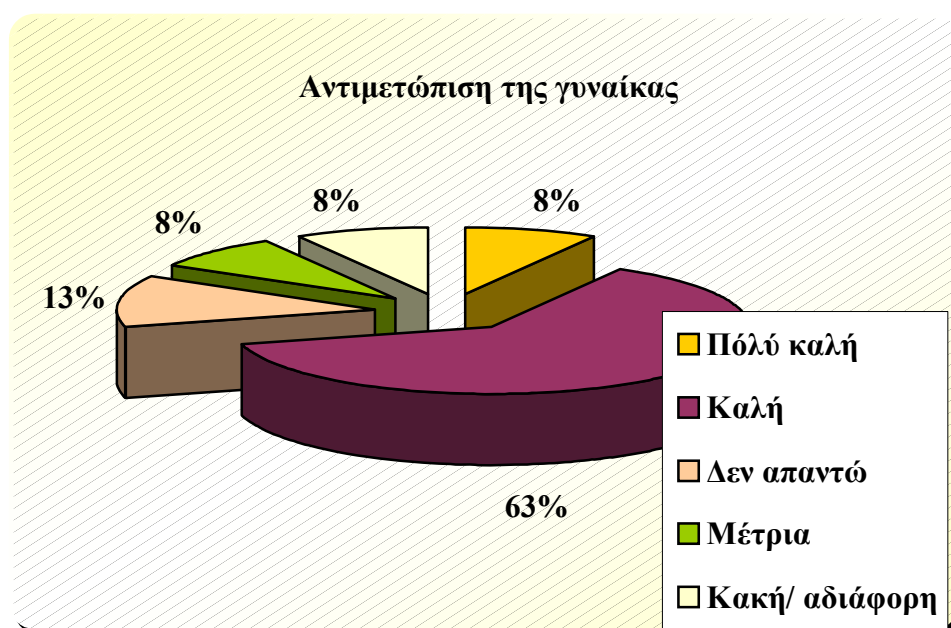

Κατά προσέγγιση, 1 στις 2 γυναίκες, που συμμετείχαν στην εμπειρική έρευνα, έχουν αναζητήσει βοήθεια από τις αστυνομικές αρχές. Όσον αφορά στην αντιμετώπιση των γυναικών αυτών από τους φορείς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου, βλέπε πίνακα 4.2.

Πίνακας 4.2

Πως χαρακτηρίζουν οι γυναίκες τη στάση των αρχών απέναντι στο πρόβλημά τους. (από τις 24 γυναίκες που απευθύνθηκαν για βοήθεια στις αρχές)

Αντιμετώπιση της γυναίκας από τις αρχές					
Σύνολο	Πολύ καλή	Καλή	Δεν απαντώ	Μέτρια	Κακή/ αδιάφορη
24	2	15	3	2	2
100%	8%	63%	13%	8%	8%

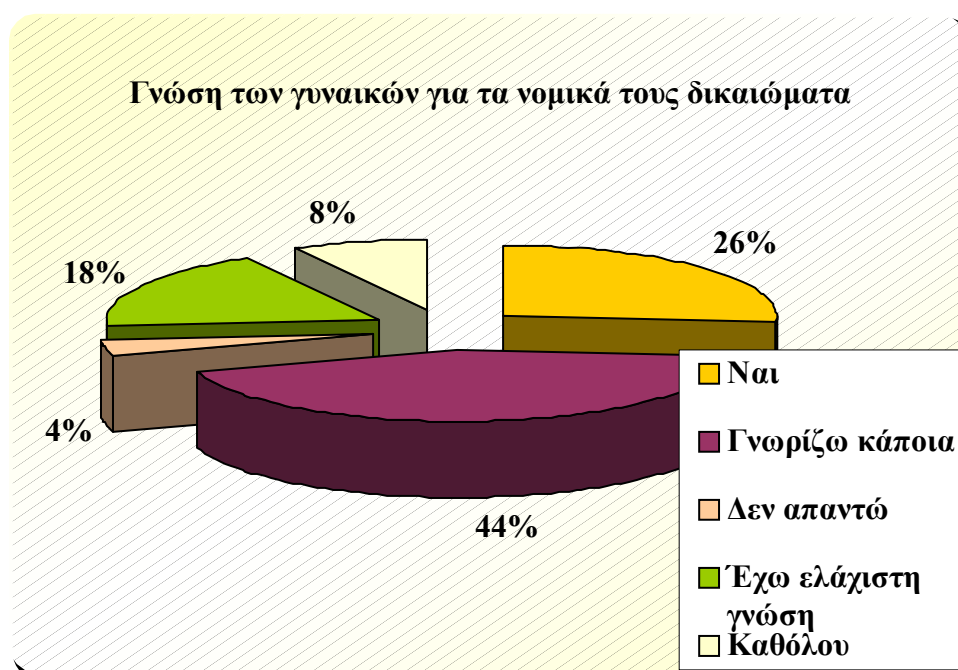

Οι 17 από τις 24 γυναίκες (71%) που εξέφρασαν θετική άποψη για την στάση των αρχών απέναντι στο πρόβλημά τους, δήλωσαν, πως όταν απευθύνθηκαν στην αστυνομία, είτε, υπήρχε άμεση ανταπόκριση σε κάποιο επεισόδιο βίας, είτε, η αστυνομία, τις ενημέρωσε για τα δικαιώματά τους και τις παρέπεμψε σε εξειδικευμένες συμβουλευτικές υπηρεσίες, είτε, τις βοήθησε μέσω νομικών παροχών (συστάσεις, ασφαλιστικά μέτρα, αυτόφωρο του δράστη, μήνυση στο δράστη, κ.λπ.). Φυσικά τα πράγματα δεν είναι πάντα τόσο ιδανικά και δεν λείπουν περιπτώσεις (16%) που δήλωσαν πως η στάση της αστυνομίας ήταν αδιάφορη και, ακόμη περισσότερο, αποτρεπτική στην κατάθεση μήνυσης από μέρος της γυναίκας ενάντια στο δράστη.

Πίνακας 4.3

Γνώση των νομικών δικαιωμάτων

Γνώση των γυναικών για τα νομικά τους δικαιώματα					
Σύνολο	Ναι	Γνωρίζω κάποια	Δεν απαντώ	Έχω ελάχιστη γνώση	Καθόλου
50	13	22	2	9	4
100%	26%	44%	4%	18%	8%

Το μεγαλύτερο μέρος των γυναικών-θύματων ενδοοικογενειακής βίας, και συγκεκριμένα το 70%, γνωρίζουν, τουλάχιστον, κάποια από τα νομικά τους δικαιώματα. Πρώτη πηγή ενημέρωσης των γυναικών θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας που συμμετείχαν στην εμπειρική έρευνα είναι η Νομική Συμβουλευτική, πράγμα αναμενόμενο, καθώς το δείγμα προέρχεται από κακοποιημένες γυναίκες που αναζήτησαν βοήθεια στο Συμβουλευτικό Κέντρο για τη Βία κατά των Γυναικών (Γ.Γ.Ι.). Οι δικηγόροι, αποτελούν τη δεύτερη πηγή πληροφόρησης των γυναικών, ενώ ακολουθούν, η αστυνομία, το περιβάλλον του θύματος, και τέλος, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης.

5. Λόγοι, που σύμφωνα με τη γυναίκα-θύμα ενδοοικογενειακής βίας, οδηγούν το δράστη στην εκδήλωση βίας

Λόγοι που οδηγούν το δράστη στην εκδήλωση βίας	
1ος	Δεν γνωρίζω/ δεν μπορώ να τον ψυχολογήσω
2ος	Κοινωνικά στερεότυπα/ τρόπος ανατροφής του
3ος	Βίαια παιδικά βιώματα
4ος	Χρήση εξαρτισιογόνων ουσιών
5ος	Υπερβολική αγάπη/ ψυχική ασθένεια
6ος	Η δική μου/ ή και η δική μου συμπεριφορά
7ος	Οικονομικοί-επαγγελματικοί λόγοι
8ος	Άλλο

(σε σειρά προτεραιότητας, σύμφωνα με τις απαντήσεις των γυναικών)

Στην ερώτηση «σύμφωνα με την προσωπική σας άποψη, ποιοι λόγοι ωθούν το σύζυγο/ σύντροφό σας στην εκδήλωση βίαιης συμπεριφοράς απέναντί σας;» η πλειοψηφία των γυναικών (κατά προσέγγιση, 1 στις 4) δεν μπορούσε να προσδιορίσει κάποιον συγκεκριμένο λόγο απαντώντας «δεν γνωρίζω», «δεν μπορώ να τον ψυχολογήσω», «δεν μπορώ να καταλάβω τι του φταίει». Άξιο σχολιασμού είναι το γεγονός πως κάποιες από αυτές τις γυναίκες κατηγορούσαν τον εαυτό τους για την ανοχή που επέδειξαν σε αυτή την κατάσταση, και, μάλιστα, υποστήριζαν πως η ανοχή πολλές φορές εκλαμβάνεται ως συναίνεση και αναπαράγει τη βία αντί να την σταματά. Ένα αρκετά μεγάλο μέρος των γυναικών (18%) ενοχοποιεί τον τρόπο ανατροφής του δράστη, καθώς, και τα κοινωνικά στερεότυπα που επικρατούν στην ελληνική κοινωνία σχετικά με την κυριαρχία του άνδρα στο πλαίσιο της οικογένειας.

Σε περίπου ανάλογη συχνότητα (16%), ακολουθούν οι γυναίκες που υποστηρίζουν πως ο δράστης έχει βίαια παιδικά βιώματα και το γεγονός αυτό έχει διαμορφώσει τον σημερινό βίαιο χαρακτήρα του. Κατά προσέγγιση, 1 στις 10 γυναίκες, υποστηρίζουν πως, καθώς, ο δράστης είναι χρήστης εξαρτησιογόνων ουσιών -αλκοόλ, ναρκωτικά- οι ουσίες αυτές ευθύνονται για τη βίαιη συμπεριφορά του δράστη, ενώ, υπάρχουν και περιπτώσεις γυναικών που αποδίδουν τη κακοποίηση, είτε, στην υπερβολική, «αρρωστημένη», όπως συγκεκριμένα ανέφεραν, αγάπη και ζήλια του δράστη απέναντί τους, είτε, σε ψυχική ασθένεια του δράστη (από 4 γυναίκες αντίστοιχα). Αξιοσημείωτο είναι πως το 6% του δείγματος αυτοενοχοποιείται, δηλώνοντας «πολλές φορές τον προκαλώ», «σε έναν καυγά ποτέ δεν φταίει ο ένας από τους δύο», «έχω κι εγώ τις ευθύνες μου, τον εξοργίζω». 2 από

τις 50 γυναίκες του δείγματος, δήλωσαν πως η έλλειψη επαγγελματικής καταξίωσης του δράστη σε συνάρτηση με την οικονομική ανέχεια οδηγεί στην ένταση, που κλιμακωτά φτάνει στη κακοποίηση. Τέλος, στην εξωσυζυγική σχέση του δράστη, αποδίδει το λόγο της κακοποίησης μια γυναίκα, ενώ ακόμη μια δεν απάντησε στην ερώτηση.

5. Κύρια συμπεράσματα της έρευνας

5.1 Κοινωνικοδημογραφικά χαρακτηριστικά

Σε μία προσπάθεια να σκιαγραφήσουμε το προφίλ της κακοποιημένης γυναίκας, βάσει της θυματολογικής έρευνας (n:50) που πραγματοποιήθηκε στο Συμβουλευτικό Κέντρο για τη Βία κατά των Γυναικών της Γ.Γ.Ι., σημειώνουμε τα εξής:

1. η πλειονότητα των γυναικών, θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας που αναζητούν βοήθεια από κάποιο εξειδικευμένο φορέα, είναι 31 έως 50 ετών. Αυτό βέβαια δεν σημαίνει, αυτόματα, πως οι γυναίκες που ανήκουν σε αυτή την ηλικιακή ομάδα διατρέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο κακοποίησης, καθώς, στην συντριπτική πλειοψηφία των περιπτώσεων, μεσολαβεί μεγάλο χρονικό διάστημα από την έναρξη της κακοποίησης έως την καταγγελία της¹⁷¹.
2. όσον αφορά στην οικογενειακή κατάσταση των γυναικών, στο 92% του δείγματος, δράστης κακοποίησης είναι ο νυν ή ο πρώην σύζυγος, ενώ, στο υπόλοιπο 8% , ο σύντροφος.
3. 9 στις 10 γυναίκες, που δέχονται κακοποίηση στο πλαίσιο της οικογένειας, έχουν παιδιά, και, στην πλειοψηφία τους (61%), είναι ανήλικα.
4. οι γυναίκες, θύματα ενδοοικογενειακής βίας, δεν είναι, απαραίτητα, χαμηλού μορφωτικού επιπέδου.
5. οι γυναίκες, θύματα ενδοοικογενειακής βίας, δεν αντιμετωπίζουν, απαραίτητα, έντονο οικονομικό πρόβλημα.
6. οι δράστες κακοποίησης δεν προέρχονται, αποκλειστικά, από κατώτερα μορφωτικά στρώματα.

---

¹⁷¹ Βλ. πίνακα 2.5

5.2 Κακοποίηση

1. κατά προσέγγιση, 2 στις 3 γυναίκες, βιώνουν σωματική και ψυχολογική βία, παράλληλα.
2. κατά προσέγγιση, 6 στις 10 γυναίκες, μένουν κάτω από την ίδια στέγη με το δράστη, παρά την κακοποίηση που δέχονται από αυτόν.
3. η χρονική διάρκεια, ανοχής της κακοποίησης από την γυναίκα και παραμονής της στην κακοποιητική σχέση, είναι μεγάλη. Κατά προσέγγιση, 1 στις 4 γυναίκες υπομένουν την κακοποίηση για περισσότερα από 20 έτη, ενώ, 1 στις 3, από 10 έως 20 έτη. Αξιοσημείωτο δε, είναι, πως μόλις το 8% των γυναικών αντιδρούν από τα πρώτα κρούσματα βίαιης συμπεριφοράς του συζύγου ή συντρόφου τους, και μένουν στην κακοποιητική σχέση, το πολύ, έως 1 χρόνο.
4. άξιο σχολιασμού, είναι το γεγονός, ότι, ενώ, 1 στις 4 -κατά προσέγγιση- γυναίκες, είχε υποστεί κακοποίηση από το δράστη πριν το γάμο, αυτό δεν την εμπόδισε να προχωρήσει σε γάμο μαζί του.
5. κατά προσέγγιση, 1 στις 2 γυναίκες, ανέφεραν έναρξη της κακοποίησης κατά τη διάρκεια του 1^{ου} έτους της σχέσης. Η βίαιη συμπεριφορά του δράστη εκδηλώνεται άμεσα, από τα πρώτα κιόλας χρόνια της σχέσης του.

5.3 Λόγοι παραμονής/ λόγοι αντίδρασης και φυγής

Σύμφωνα με τις δηλώσεις των γυναικών που συμμετείχαν στην εμπειρική έρευνα, η ύπαρξη παιδιών, διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στην απόφαση της γυναίκας να παραμείνει στην κακοποιητική σχέση, καθώς, 1 στις 2 γυναίκες, που συμμετείχαν στην εμπειρική έρευνα, δήλωσαν ως πρώτο λόγω ανοχής της κακοποίησης και παραμονής με το δράστη, τα παιδιά.

Δεύτερος -σε ταξινόμηση, μα εξίσου σημαντικός, σε συχνότητα απαντήσεων- λόγος παραμονής της γυναίκας στην κακοποιητική σχέση είναι η ψυχική/ συναισθηματική της εξάρτηση από το δράστη, σε συνάρτηση με την άσχημη ψυχολογική της κατάσταση και την πεποίθηση ότι εκείνος θα αλλάξει συμπεριφορά απέναντί της. Η μακροχρόνια κακοποίηση οδηγεί τη γυναίκα στην εμφάνιση αγχωδών αντιδράσεων οι οποίες μπορεί να φτάσουν μέχρι τη διανοητική σύγχυση ή την εμφάνιση παθολογικής συμπεριφοράς. Η κακοποιημένη γυναίκα κατακλύζεται

από συναισθήματα αδυναμίας και πλήρους ψυχικής εξάρτησης από το δράστη.¹⁷² Στο σημείο αυτό, αξίζει να γίνει μια αναφορά στο σύνδρομο της Στοκχόλμης, που ορίζεται ως ο αμοιβαίος δεσμός προστασίας ανάμεσα στο θύτη και στο θύμα, που ως στόχο έχει την αποκατάσταση της φυσιολογικής και συμπεριφορικής ισορροπίας του θύματος, καθώς, και την εξασφάλιση της ψυχολογικής του ακεραιότητας¹⁷³.

Όσον αφορά στους λόγους αντίδρασης της γυναίκας και προσπάθειας απομάκρυνσής της από την κακοποιητική σχέση, σύμφωνα με τις δηλώσεις των γυναικών, ένα έντονο επεισόδιο κακοποίησης με σοβαρές σωματικές βλάβες για τη γυναίκα, είναι ο πρωταρχικός λόγος αντίδρασης, ενώ, οι απειλές του δράστη για τη ζωή της ίδιας της γυναίκας ή της οικογένειά της, ακολουθεί.

5.4 Επανεπιλημμένη θυματοποίηση της κακοποιημένης γυναίκας

8 στις 10 γυναίκες, επιστρέφουν, ξανά, στην κακοποιητική σχέση, έπειτα από την απομάκρυνσή τους από το δράστη. Από αυτές που επιστρέφουν, περίπου 1 στις 2 γυναίκες, πείθονται για τη μεταμέλεια του δράστη, το 15% επιστρέφει για οικονομικούς λόγους, το 13% δηλώνουν πως είναι συναισθηματικά και ψυχικά δεμένες με το δράστη για να τον εγκαταλείψουν, και μόλις το 10% επιστρέφει για τα παιδιά. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός, πως ενώ στους λόγους παραμονής της γυναίκας στην κακοποιητική σχέση, η ύπαρξη παιδιών καθορίζει την απόφαση της γυναίκας, στην επιστροφή της, δεν έχει τόσο μεγάλη σημασία.

5.5 Θύμα ενδοοικογενειακής βίας και σύστημα ποινικής δικαιοσύνης

Αξιο σχολιασμού είναι το γεγονός ότι 7 στις 10 γυναίκες, που συμμετείχαν στην εμπειρική έρευνα, εκφράστηκαν θετικά για την αντιμετώπισή τους από τις αρχές.

5.6 Σχολιασμός ευρημάτων/ διαπιστώσεις

---

¹⁷² Βλ. σχετ. «θεωρία της επίκτητης αδυναμίας», σελ. , «empowerment», σελ. , «Σύνδρομο της Στοκχόλμης», Βαλανδρέα Γ., *Το σύνδρομο της Στοκχόλμης*, Ποινική Δικαιοσύνη, 1/2001, έτος 4^ο, σελ. 67-68

¹⁷³ Βλ. σχετ., Βαλανδρέα Γ., ο.π., σελ. 67-68

Χωρίς να γίνεται απόπειρα γενίκευσης των πορισμάτων της θυματολογικής έρευνας, καθώς η έρευνα απευθύνθηκε σε συγκεκριμένο πληθυσμό και περιλαμβάνει περιορισμένο αριθμό συνεντεύξεων, διαπιστώθηκαν τα εξής:

- *δεν υπάρχουν συγκεκριμένα κοινωνικοδημογραφικά χαρακτηριστικά μιας γυναίκας που ευνοούν την εκδήλωση βίας στο πλαίσιο της συζυγικής ή ερωτικής της σχέσης.* Ακόμη και όσον αφορά στον χειρισμό της κατάστασης από τη γυναίκα -διάρκεια ανοχής της βίας- πέρα από την ύπαρξη παιδιών, που, αναμφίβολα αποτελεί καθοριστικό παράγοντα στην απόφαση της γυναίκας, το μορφωτικό επίπεδο και η οικονομική κατάσταση της γυναίκας δεν επηρεάζει τις αποφάσεις της. Ενδεικτικά αναφέρουμε πως συναντήσαμε περιστατικά Πανεπιστημιακής Εκπαίδευσης που ανέχονται την κακοποίηση 21 έως 30 έτη, ενώ, περιστατικά που δήλωσαν καλή οικονομική κατάσταση μένουν στην κακοποιητική σχέση για το ίδιο χρονικό διάστημα. Αντίστοιχα, υπήρξε περιστατικό που ανέφερε άθλια οικονομική κατάσταση και μόλις ένα έτος κακοποίησης.
- *Η βίαιη συμπεριφορά του δράστη εκδηλώνεται από την αρχή της σχέσης,* ενώ, κατά κύριο λόγο, *οι κακοποιητικές σχέσεις, είναι μακροχρόνιες.*
- Οι μεταβλητές που υπεισέρχονται στην απόφαση της γυναίκας να παραμείνει στην κακοποιητική σχέση είναι, κυρίως συναισθηματικού περιεχομένου. *Μένει, είτε για τα παιδιά, είτε για τον ίδιο το δράστη.*
- *Ο φόβος, και όχι η συνειδητοποίηση της βίας, κάνει τη γυναίκα να απομακρυνθεί από το δράστη.* Για το λόγο αυτό, όσο εύκολα εγκαταλείπει τη σχέση, τόσο εύκολα επιστρέφει σε αυτή.
- *Η γυναίκα επιστρέφει στην κακοποιητική σχέση, καθώς, η ψυχική της εξάρτηση από το δράστη και η άσχημη ψυχολογική της κατάσταση, την μετατρέπουν σε ευκολόπιστο θύμα.* Η γυναίκα πείθεται για τη μεταμέλεια του δράστη και στο σημείο αυτό επισφραγίζεται η θυματοποίησή της.
- Σημαντική θέση ανάμεσα στις *στρατηγικές αντιμετώπισης του φαινομένου* συνιστά η ψυχοκοινωνική στήριξη της γυναίκας προς την κατεύθυνση *επανάκτησης της κυριαρχίας* της, ψυχικής της ανεξαρτητοποίησης από το δράστη και ενδυνάμωσης του αυτοελέγχου και της αυτοεκτίμησής της.

Γ' μέρος: Αντιμετώπιση του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας και δράσεις για την πρόληψη και την καταστολή του

I. Αντιμετώπιση του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας

1. Νομοθετικό πλαίσιο/ αντιμετώπιση του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας και της κακοποιημένης γυναίκας από το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης

Κατεξοχήν, η νομοθεσία χαράζει το νομικό πλαίσιο και δίνει τον ορισμό της βίας κατά των γυναικών που χρησιμεύει ως βάση για μια αποζημίωση εκ μέρους του Κράτους. Με την έννοια αυτή, η νομοθεσία αποτελεί δείκτη του βαθμού συναίσθησης της κρατικής ευθύνης και της πολιτικής βούλησης, για αναγνώριση του προβλήματος και δημιουργία νομικών μηχανισμών για προστασία και άμυνα των θυμάτων αυτής της βίας. Εντούτοις, η νομοθεσία από μόνη της δεν διαθέτει δείκτη για τον τρόπο αντιμετώπισης της βίας κατά των γυναικών, ούτε για τη δομή των σχετικών μηχανισμών ή για τις δυνατότητες προσέγγισης του συστήματος εκ μέρους των γυναικών. Ωστόσο, παρά το χάσμα που υπάρχει μεταξύ γράμματος και συγκεκριμένης εφαρμογής του νόμου, ο νόμος, και ο αστικός και ο ποινικός, αναφέρεται στις μορφές βίας που αναγνωρίζονται, στις πράξεις που αποτελούν βία και στα τυχόν μέτρα προστασίας.¹⁷⁴

Σε έρευνα¹⁷⁵ που πραγματοποιήθηκε για την ενδοοικογενειακή βία, φαίνεται ξεκάθαρα η διπλή και τριπλή θυματοποίηση που υφίστανται συχνά οι γυναίκες-θύματα κακοποίησης. Η συνεχής θυματοποίηση των γυναικών συντηρείται από τις δομές του Κράτους που ενυπάρχουν σε όλες τις μορφές του νομικού συστήματος και στο σύνολο της κοινωνίας. Η Carmen Rujol Algans¹⁷⁶, περιγράφοντας την κατάσταση, αναφέρει: «Η υποτίμηση του γυναικείου κόσμου είναι τόσο βαθιά, που είναι αδύνατο να εξαλείψουμε τη βία των ανδρών σε βάρος των γυναικών. Τόσο, που κάθε αγωγή ή μήνυση, που

---

¹⁷⁴ Βλ. «Προς ένα κοινό ευρωπαϊκό πλαίσιο για τον έλεγχο της προόδου στον αγώνα εναντίον της βίας κατά των γυναικών», ΥΠ.ΕΣ.Δ.Δ.Α., Γενική Γραμματεία Ισότητας, Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα, Φεβρουάριος 2003, σελ. 15

¹⁷⁵ Βλ. σχετικά, «Προς ένα κοινό ευρωπαϊκό πλαίσιο για τον έλεγχο της προόδου στον αγώνα εναντίον της βίας κατά των γυναικών», ο.π., σελ. 15

¹⁷⁶ περικοπή της Carmen Rujol Algans από το «Ποινική Ανταπόκριση στην Οικιακή Βία. Απάντηση στο Ποινικό Δικαστήριο από το 1992 μέχρι το 1998 στην Αυτόνομη Κοινότητα της Μαδρίτης, Ιούνιος 1999

καταθέτει μια γυναίκα σε βάρος του συζύγου της δημιουργεί υποψίες σε βάρος της». Σε παρόμοια συμπεράσματα καταλήγει η ιρλανδική μελέτη¹⁷⁷ για την αντιμετώπιση της βίας στην οικογένεια. Η συγκεκριμένη μελέτη, υπογραμμίζει, ότι η έλλειψη υποστήριξης των γυναικών κατά τη διαδικασία, είτε του αστικού, είτε του ποινικού δικαίου, είναι σημαντικός παράγοντας που εμποδίζει τις γυναίκες να κάνουν πλήρη χρήση των δικαστικών μέτρων.

1.1 Η Διεθνής νομοθετική πρακτική

Όσον αφορά στη διεθνή νομική πρακτική, αξίζει να αναφέρουμε την αυστριακή νομοθεσία για την ενδοοικογενειακή βία ως μοντέλο καλής πρακτικής. Η νομοθεσία αυτή, που θεσπίστηκε το 1994, εξουσιοδοτεί την Αστυνομία να απομακρύνει το δράστη των βίαιων πράξεων από την κατοικία του για ένα διάστημα έως επτά ημέρες. Εάν το θύμα επιθυμεί να παρατείνει την περίοδο απομάκρυνσης, μπορεί να του χορηγηθεί από το τοπικό δικαστήριο μια προσωρινή δικαστική εντολή άμεσης εφαρμογής και διάρκειας έως τριών ετών. Αυτός ο τύπος της νομοθεσίας που προβλέπει την απομάκρυνση του δράστη, επιτρέπει την αναστροφή του βάρους της απόδειξης και εξασφαλίζει στη γυναίκα τη συνεχή στήριξη με την καταχώρηση της περίπτωσης της στο «Σχέδιο Παρέμβασης σε θέματα Οικογενειακής Βίας» της Αστυνομίας. Επιπλέον, πρόσφατες νομοθετικές αλλαγές απαλλάσσουν τις γυναίκες θύματα οικογενειακής βίας από το βάρος της απόδειξης, με αποτέλεσμα να αυξάνονται για τις γυναίκες οι πιθανότητες χρήσης δικαστικών μέτρων.¹⁷⁸

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το άρθρο 572 του ιταλικού Ποινικού Κώδικα αναφορικά με την κακομεταχείριση στο πλαίσιο της οικογένειας, η οποία περιλαμβάνει ένα σύνολο βίαιων ενεργειών, τόσο σωματικών, όσο και ψυχολογικών. Θα πρέπει ωστόσο, να επισημανθεί πως προκειμένου να ασκηθεί ποινική δίωξη ενάντια στον

---

¹⁷⁷ Βλ. σχετικά, «Προς ένα κοινό ευρωπαϊκό πλαίσιο για τον έλεγχο της προόδου στον αγώνα εναντίον της βίας κατά των γυναικών», ο.π., σελ. 18

¹⁷⁸ Βλ. σχετικά, «Προς ένα κοινό ευρωπαϊκό πλαίσιο για τον έλεγχο της προόδου στον αγώνα εναντίον της βίας κατά των γυναικών», ο.π., σελ. 16-18

εκάστοτε δράστη, είναι αναγκαία η ύπαρξη αποδεικτικών στοιχείων, τα οποία πρέπει να επιβεβαιώνουν την επανειλημμένη διάπραξη της βίας¹⁷⁹.

Στην Ολλανδία, έπειτα από πιέσεις της “Κοινότητας για Ανεξάρτητη Κοινωνική Κατάσταση” (KZV) συμπεριλήφθηκαν στη νομοθεσία πρόσθετα κριτήρια, για τη χορήγηση άδειας παραμονής, για ανθρωπιστικούς λόγους, στις γυναίκες που έχουν υποστεί σεξουαλική βία στο πλαίσιο της σχέσης τους και δεν πληρούν τις προϋποθέσεις για την απόκτηση ανεξάρτητης νομικής κατάστασης με πλήρη δικαιώματα.¹⁸⁰

Στο Ηνωμένο Βασίλειο, σε συνεργασία με την αστυνομία, συστάθηκε το Πρόγραμμα Επαναλαμβανόμενης Θυματοποίησης, όπου ανταποκρίνεται άμεσα στα περιστατικά οικογενειακής βίας. Η στρατηγική παρέμβασης που έχει θεσπιστεί διευκολύνει τη συλλογή αποδεικτικών στοιχείων για την άσκηση ποινικής δίωξης.

Στο Βερολίνο, το «Πρόγραμμα Παρέμβασης εναντίον της Οικογενειακής Βίας» (BIG) συνέστησε μια λίστα ελέγχου, για την καθοδήγηση της αστυνομίας σχετικά με την βελτίωση της ανταπόκρισης των αστυνομικών στα περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας και στην στενή παρακολούθηση ανάλογων περιστατικών. Ως αποτέλεσμα, αυξάνονται οι υποθέσεις για τους δημόσιους κατηγορούς, οι οποίοι υιοθετούν τις αναφορές της αστυνομίας χωρίς να απαιτούν την κατάθεση μηνύσεων εκ μέρους των γυναικών-θυμάτων.¹⁸¹

Τέλος, στη Φινλανδία, ο νόμος προβλέπει την απομάκρυνση του άνδρα-δράστη κακοποίησης από το σπίτι, ενώ στη Σουηδία, η εκδήλωση βίας στο πλαίσιο της οικογένειας, θεωρείται αξιόποινη πράξη.¹⁸²

Στο παρελθόν, αν υπήρχε γάμος και οι σύζυγοι συμβίωναν, αποτελούσε άγραφο κανόνα, πως η σεξουαλική επαφή χωρίς τη συγκατάθεση και τη θέληση της συζύγου δεν συνιστούσε βιασμό. Μέχρι πρόσφατα, πολλά κράτη παγκοσμίως, περιελάμβαναν τη συζυγική εξαίρεση στους νόμους για το βιασμό, και ως βιασμό όριζαν την

---

¹⁷⁹ Βλ. Βλάχου Β., *Γυναίκα-θύμα σωματικής βίας και το σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης*, διδακτορική διατριβή, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, Αθήνα, 2003, σελ. 32

¹⁸⁰ Βλ. σχετικά, «Προς ένα κοινό ευρωπαϊκό πλαίσιο για τον έλεγχο της προόδου στον αγώνα εναντίον της βίας κατά των γυναικών», ο.π., σελ. 16

¹⁸¹ Βλ. σχετικά, «Προς ένα κοινό ευρωπαϊκό πλαίσιο για τον έλεγχο της προόδου στον αγώνα εναντίον της βίας κατά των γυναικών», ο.π., σελ. 18

¹⁸² Βλ. *Ευρωπαϊκή Εκστρατεία κατά της βίας στην οικογένεια*, Φυλλάδιο «Σπάζοντας τη Σιωπή»

εξαναγκαστική συνουσία με γυναίκα που δεν είναι σύζυγος του παραβάτη¹⁸³. Κατά το έτος 1980 μόνον 3 κράτη παγκοσμίως προέβλεπαν ποινή για τον συζυγικό βιασμό και ακόμη 5 προέβλεπαν κάποιες περιοριστικές διατάξεις.

Εντούτοις, τα κράτη με την πάροδο του χρόνου, κατήργησαν τη συζυγική ασυλία στους κανονισμούς τους και ενέταξαν τη σεξουαλική κακοποίηση της συζύγου από τον σύζυγό της στο νομικό ορισμό του βιασμού. Δυστυχώς, ακόμα και στις μέρες μας, αν και παραβάσεις ανάλογου περιεχομένου είναι ευρύτατα διαδεδομένες, υπάρχει μικρή θεατότητα αυτών¹⁸⁴. Γύρω στα 1990, ο συζυγικός βιασμός διωκόταν σε 43 κράτη, ενώ το 1/3 των κρατών στις Η.Π.Α. κατήργησαν την εξαίρεση του συζυγικού βιασμού. Η εξαίρεση του συζυγικού βιασμού καταργήθηκε στον Καναδά, το Ισραήλ, τη Σκωτία, τη Νέα Ζηλανδία, τμήμα της Αυστραλίας και πιο πρόσφατα στην Μεγάλη Βρετανία. Επιπλέον, τα ανώτατα δικαστήρια σε πολλά κράτη καταδίκασαν την εξαίρεση του συζυγικού βιασμού ως αντισυνταγματική αποστέρηση των δικαιωμάτων για ισότητα των γυναικών. Αν ο βιασμός για μια άγαμη γυναίκα συνιστά έγκλημα, τότε η αρχή της ισότητας απαιτεί ότι συνιστά έγκλημα και για μια έγγαμη γυναίκα επίσης¹⁸⁵.

Είναι αισιόδοξο πως στις μέρες μας, οι χώρες μέλη της Ε.Ε. «των 15¹⁸⁶» διαθέτουν νομοθεσία και μάλιστα διαδοχικούς νόμους για την ενδοοικογενειακή βία, οι οποίοι συμπληρώνουν τα κενά και βελτιώνουν συνεχώς το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο. Επισημαίνεται, ότι όλες αυτές οι χώρες τιμωρούν την ενδοοικογενειακή βία, σωματική, ψυχολογική, σεξουαλική, είτε ως αυτοτελές ποινικό αδίκημα, είτε ως επιβαρυντική περίπτωση των βασικών αδικημάτων που προβλέπουν οι γενικές διατάξεις του ποινικού τους δικαίου. Επίσης, οι περισσότερες από αυτές τις χώρες έχουν ποινικοποιήσει το συζυγικό βιασμό. Αρκετές νομοθεσίες (Γερμανία, Αυστρία, Ιταλία, Ισπανία, Βέλγιο, Κύπρος, Ιρλανδία, κ.λπ.) αναγνωρίζουν τη δυνατότητα ή/ και υποχρέωση των πολιτικών δικαστηρίων να διατάσσουν την απομάκρυνση του δράστη από την οικογενειακή στέγη μετά από αίτηση του θύματος, καθώς και άλλα περιοριστικά μέτρα (απαγόρευση επικοινωνίας με το θύμα, απαγόρευση προσέγγισης του θύματος εντός συγκεκριμένης ακτίνας, απαγόρευση προσέγγισης των σχολείων των παιδιών, κ.λπ.). Τέλος, ένα άλλο

¹⁸³ Βλ. σχετικά, Allison J. A., Wrightsman L. S., ο.π., σελ. 87

¹⁸⁴ Βλ. σχετικά, Groth N. A., ο.π., σελ. 174

¹⁸⁵ Βλ. σχετικά, Allison J. A., Wrightsman L. S., ο.π., σελ. 89-90

¹⁸⁶ Βέλγιο, Μεγάλη Βρετανία, Σουηδία, Ιταλία, Ισπανία, Γερμανία, Αυστρία, Λουξεμβούργο, Ιρλανδία, Δανία, Γαλλία, Φινλανδία, Ολλανδία, Πορτογαλία.

ενδιαφέρον στοιχείο είναι ότι κάποιοι νομοθέτες έχουν λάβει υπόψη τους τη σχετική Σύσταση του Συμβουλίου της Ευρώπης και έχουν προβλέψει στις εθνικές νομοθεσίες τη δυνατότητα του θύματος να στραφεί κατά του Κράτους, αξιώνοντας απ' αυτό αποζημίωση, όταν ο δράστης είναι άγνωστου διαμονής ή αφερέγγυος.¹⁸⁷

1.2 Το φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας στο πλαίσιο της ελληνικής νομοθεσίας

Εφαρμόζοντας την Παγκόσμια Διακήρυξη του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, το Σύνταγμα της Ελλάδας, προβλέπει τη διασφάλιση όλων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων για γυναίκες και άνδρες, συγχρόνως δε, υποχρεώνει και τα τρία σώματα (νομοθετικό, εκτελεστικό, δικαστικό) να σέβονται τα θεμελιώδη δικαιώματα των πολιτών, ανεξάρτητα από το φύλο τους, και να λαμβάνουν τα αναγκαία, για την προστασία τους, μέτρα. Το ελληνικό Σύνταγμα, περιλαμβάνει γενικές διατάξεις για την προστασία του δικαιώματος στην αξιοπρέπεια, ενώ στο άρθρ.4 αναγνωρίζεται η ισότητα των δύο φύλων. Εξάλλου, η Ελλάδα έχει επικυρώσει πολυάριθμες Διεθνείς Συμβάσεις που αναφέρονται στα ανθρώπινα δικαιώματα, ανάμεσα στις οποίες και τη Σύμβαση για την κατάργηση κάθε μορφής διάκρισης σε βάρος των γυναικών (CEDAW).¹⁸⁸

Η βία κατά των γυναικών, συμπεριλαμβανομένης και της συζυγικής/ συντροφικής βίας, στην ελληνική πραγματικότητα, δεν αποτελεί ειδική ρύθμιση των κανόνων του Δικαίου της ελληνικής νομοθεσίας, αλλά ρυθμίζεται και αντιμετωπίζεται με τις διατάξεις του Π.Κ. που αναφέρονται γενικά στα εγκλήματα κατά της ζωής και της ακεραιότητας του ατόμου, στα εγκλήματα κατά της προσωπικής ελευθερίας, της τιμής και της προσωπικότητας, καθώς, και στα εγκλήματα κατά της γενετήσιας ελευθερίας. Στο πλαίσιο αυτών των γενικών κανόνων, υπάρχουν και ορισμένες διάσπαρτες εξειδικεύσεις που αντιμετωπίζουν ζητήματα βίας κατά των γυναικών. Νομοθετικά, οι προβλεπόμενες μορφές βίας είναι αυτές που ρυθμίζονται κυρίως από τις γενικές διατάξεις του Αστικού και Ποινικού Δικαίου και αφορούν στις παρακάτω περιπτώσεις:

-σωματικές βλάβες: Π.Κ., κεφάλαιο ΙΣΤ, άρθρα 308 (απλή σωματική βλάβη), 308Α (απρόκλητη σωματική βλάβη), 309 (επικίνδυνη σωματική βλάβη), 310 (βαριά

¹⁸⁷ Βλ. *Πόρισμα της Ομάδας Εργασίας του ΥΠ.ΕΣ.Δ.Δ.Α. για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας και της βίας κατά των συνοικούντων προσώπων*, Γενική Γραμματεία Ισότητας, Υπουργείο Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, σελ. 7

¹⁸⁸ Βλ. *«Πρώτη Εθνική Έκθεση της Ελλάδας»*, Εθνικό Παρατηρητήριο για την Αντιμετώπιση της βίας κατά των Γυναικών, Νοέμβριος 2004, σελ. 7, Υπ.: έγινε νόμος του Κράτους (Ν.1342/83)

σωματική βλάβη), 311 (θανατηφόρος βλάβη), 314 (σωματική βλάβη από αμέλεια και 315 (έγκληση).

-εγκλήματα κατά της γενετήσιας ελευθερίας και εγκλήματα οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής: Π.Κ., κεφάλαιο ΙΘ, άρθρα 336 (βιασμός), 337 (προσβολή της γενετήσιας αξιοπρέπειας), 338 (κατάχρηση σε ασέλγεια), 343 (ασέλγεια δια καταχρήσεως εξουσίας) και 344 (έγκληση).

-εγκλήματα κατά της τιμής: Π.Κ., κεφάλαιο ΚΑ, άρθρα 361 (εξύβριση), 361Α (απρόκλητη έργου εξύβριση) και 368 (έγκληση).

-προσβολή της προσωπικότητας: Αστικός Κώδικας, άρθρα 57 (δικαίωμα στην προσωπικότητα), 59 (ικανοποίηση ηθικής βλάβης) και 932 (ικανοποίησης της ηθικής βλάβης σε περίπτωση αδικοπραξίας).

-οι διατάξεις περί βιασμού έχουν μεταρρυθμιστεί με τον Ν. 1419/84. άλλοτε ανήκαν στο κεφάλαιο που προστάτευε ως αυτοτελές αγαθό την κοινωνική ηθική, τα ήθη και είχε τίτλο «εγκλήματα κατά των ηθών», ενώ σήμερα ανήκουν στο κεφάλαιο που προστατεύει τα εγκλήματα κατά της γενετήσιας ελευθερίας και εγκλήματα οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής. Ο βιασμός που οριζόταν ως εξαναγκασμός της γυναίκας σε εξώγαμη συνουσία με σωματική βία ή απειλή σπουδαίου και άμεσου κινδύνου συγχωνεύτηκε με τον εξαναγκασμό σε ασέλγεια και έγινε ως εξής: εξαναγκασμός άλλου σε εξώγαμη συνουσία ή σε επιχείρηση ασελγούς πράξης με σωματική βία ή με απειλή σπουδαίου ή άμεσου κινδύνου. Σημειώνεται, πως ο συζυγικός βιασμός δεν αποτελεί ιδιαίτερο αδίκημα, καθώς δεν υπάρχει εξώγαμη συνουσία. Είναι δυνατόν όμως να στηριχθεί στον εξαναγκασμό άλλου σε ανοχή ή επιχείρηση ασελγούς πράξης με σωματική βία ή με απειλή σπουδαίου ή άμεσου κινδύνου, χωρίς βέβαια να υπάρχει σχετική νομολογία των δικαστηρίων μέχρι σήμερα.

Μια από τις πιο ενδιαφέρουσες προτάσεις του κ. Λ. Καράμπελα¹⁸⁹, είναι να εναρμονιστεί η χώρα μας με το ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, που βασίζεται στην αρχή της ισότητας των δύο φύλων, σύμφωνα με το οποίο, τιμωρείται ως βιασμός και ο εξαναγκασμός του ενός συζύγου από τον άλλο σε συνουσία. «Αυτό, όπως

---

¹⁸⁹ Βλ. Καράμπελας Λ., *Οι βιαστές και τα θύματά τους, Πορίσματα έρευνας για βιασμούς στην Ελλάδα*, εκδόσεις, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2001

επισημαίνεται στην έρευνα, μπορεί να γίνει και μόνο με την αφαίρεση από το κείμενο του σχετικού άρθρ.336 του Π. Κ. της λέξης “εξώγαμης” (συνουσίας)».

Επιπλέον, η άσκηση βίας, δίνει το δικαίωμα στη σύζυγο-θύμα να διακόψει για «εύλογη αιτία» την έγγαμη συμβίωση και να διεκδικήσει διατροφή από το σύζυγο-δράστη, αν συντρέχουν και οι άλλες απαιτούμενες προϋποθέσεις (απορία, αδυναμία ευρέσεως εργασίας, λόγοι υγείας κ.λπ.). Λόγω της βίας, υπάρχουν οι προϋποθέσεις για τη λήψη ασφαλιστικών μέτρων που οδηγούν στην προσωρινή ρύθμιση της έγγαμης σχέσης, όπως η απομάκρυνση του συζύγου –δράστη βίας- από την οικογενειακή στέγη και η προσωρινή ρύθμιση της επιμέλειας, διατροφής και επικοινωνίας των παιδιών.

Στη συνέχεια παραθέτουμε κάποιους επιπλέον νόμους που ρυθμίζουν ειδικότερα το θέμα της βίας:

-ο θεσμός της δικαστικής συμπαράστασης (άρθρα 1666 έως 1688 Α.Κ.) που εισάγεται με το νόμο 2447/96, δίνει τη δυνατότητα στη γυναίκα, η οποία κινδυνεύει -μαζί με τα παιδιά της- να εκτεθεί στον κίνδυνο της στέρησης εξαιτίας της ασωτίας, της τοξικομανίας ή του αλκοολισμού του συζύγου της, να προσφύγει στη δικαιοσύνη και να ζητήσει να υποβληθεί σε δικαστική συμπαράσταση ο άσωτος ή τοξικομανής ή αλκοολικός σύζυγος.

-ο νόμος 2071/92 (εκσυγχρονισμός και οργάνωση του συστήματος υγείας-ειδικότερα άρθρα 94 έως 100) ρυθμίζει θέματα ακούσιας νοσηλείας, δηλαδή νοσηλείας χωρίς τη συγκατάθεση του ασθενούς, δίνει τη δυνατότητα στη σύζυγο που κινδυνεύει άμεσα η ζωή της, ενδεχομένως και των παιδιών της, από την επικίνδυνη συμπεριφορά του διαταραγμένου ψυχολογικά συζύγου της, να προστατεύσει τη ζωή της και τη ζωή των παιδιών της.

-ο νόμος 3226/2004 δίνει τη δυνατότητα στη γυναίκα με χαμηλό ή ανύπαρκτο εισόδημα να ζητήσει δωρεάν νομική βοήθεια και, ειδικότερα στην περίπτωση ενδοοικογενειακής βίας, χωρίς να λαμβάνεται υπ' όψιν το εισόδημα του συζύγου της.

-ο νόμος 3232/2004 δίνει τη δυνατότητα στη γυναίκα-θύμα βίαντας συμπεριφοράς του συζύγου της, σε περίπτωση που έχει πάρει διαζύγιο από το δράστη και έχει αναγνωρισθεί η βίαιη συμπεριφορά του ως αιτία του διαζυγίου, να δικαιούται, μετά θάνατον του συζύγου της, το 40% της σύνταξής του (αρκεί να υπάρχουν και οι υπόλοιπες προϋποθέσεις που ο νόμος θέτει).

-τέλος, οι νόμοι 2910/2001 (περί αλλοδαπών), 3226/2004 (περί δικαιούχων νομικής βοήθειας), 3064/2002 (για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και αρωγής σε θύματα εγκλημάτων οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής) σε συνδυασμό

με το Π.Δ. 233/2003, προβλέπει για τις αλλοδαπές γυναίκες-θύματα βίας, μεγαλύτερη δυνατότητα προστασίας και πρόσβασης στη δικαιοσύνη, τις κοινωνικές υπηρεσίες και τις υπηρεσίες υγειονομικής και νοσοκομειακής περίθαλψης.¹⁹⁰

Καθώς, ο όρος «βία κατά των γυναικών» απουσιάζει από τον ελληνικό Ποινικό Κώδικα, δημιουργούνται προβλήματα πρόληψης και καταστολής του φαινομένου, που γίνονται ιδιαίτερα αισθητά στις περιπτώσεις ενδοοικογενειακής βίας. Συγκεκριμένα, επειδή κατά κανόνα λαμβάνεται υπ' όψιν μόνο η σωματική βία που προσβάλλει τη ζωή ή τη σωματική ακεραιότητα του ατόμου -καθώς είναι ορατή μορφή βίας και αποδεικνύεται-, δεν διώκεται ποινικά ο δράστης ψυχολογικής ή λεκτικής βίας. Παράλληλα, η απουσία συγκεκριμένου νομικού πλαισίου για την ενδοοικογενειακή βία έχει δυσμενείς συνέπειες στην παρέμβαση της δικαιοσύνης και στον τομέα παροχής προστασίας εκ μέρους της αστυνομίας. Αξίζει να αναφερθεί, πως κατά το έτος 2002, ενώ, συστήθηκε Διυπουργική Επιτροπή¹⁹¹ για την αντιμετώπιση της βίας κατά των γυναικών και κατέθεσε στον Υπουργό Εσωτερικών νομοσχέδιο που περιείχε 34 άρθρα για την πρόληψη και αντιμετώπιση του φαινομένου, έκτοτε δεν έχει ψηφισθεί από το εθνικό Κοινοβούλιο.

Ένα πρόσφατο θετικό βήμα για την ελληνική νομοθεσία, αναφορικά με το φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας, συνιστά η συγκρότηση Ομάδων Εργασίας για την έρευνα και την επεξεργασία σύγχρονου νομοθετικού πλαισίου για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας από το Υπουργείο Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης και από το Υπουργείο Δικαιοσύνης, αντίστοιχα. Το πόρισμα της Ομάδας Εργασίας του Υπουργείου Εσωτερικών¹⁹² εκδόθηκε στις 8 Ιουλίου του 2005, ενώ οι συνεδριάσεις της Ομάδας Εργασίας του Υπουργείου Δικαιοσύνης δεν έχουν τελειώσει

---

¹⁹⁰Ενδοοικογενειακή βία, Δειγματοληπτική στατιστική αξιοποίηση στοιχείων που αφορούν στην κακοποίηση γυναικών που απευθύνθηκαν στα Συμβουλευτικά Κέντρα της Γενικής Γραμματείας Ισότητας, ΥΠ.ΕΣ.Δ.Δ.Α., Αθήνα, Νοέμβριος 2004

¹⁹¹ Στην Επιτροπή συμμετείχαν εκπρόσωποι της Γ.Γ.Ι., του Κ.Ε.Θ.Ι., των Υπουργείων Δικαιοσύνης, Δημόσιας Τάξης, Πρόνοιας, της Νομαρχιακής και Τοπικής Αυτοδιοίκησης, ο προϊστάμενος της εισαγγελίας Αθηνών και δύο ειδικοί επιστήμονες. Βλ. σχετ. παράρτημα Ε', σελ. 119, Βλ. επίσης, Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας, Μελέτη - Προτάσεις στο τελικό Σχέδιο Νόμου του ΥΠΕΣΔΔΑ "για την πρόληψη και την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας" (κατ' ανάθεση υποβολής γνωμοδοτήσεως από την Γ. Γ. Ισότητας του ΥΠΕΣΔΔΑ), <http://www.kethi.gr>, 17/10/2005

¹⁹²Βλ. σχετικά, Πόρισμα της Ομάδας Εργασίας του ΥΠ.ΕΣ.Δ.Δ.Α. για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας και της βίας κατά των συνοικούντων προσώπων, ο.π.

προς το παρόν¹⁹³. Η Ομάδα Εργασίας του Υπουργείου Εσωτερικών ερεύνησε, συνέλεξε και μελέτησε τις νομοθεσίες, τις πολιτικές και τα μέτρα των κρατών-μελών της Ε.Ε. των «15¹⁹⁴» και της Κύπρου, και, στη συνέχεια, κάλεσε σε διαβούλευση εκπροσώπους εμπλεκόμενων φορέων. Έπειτα από τις παραπάνω ενέργειες, κατέληξε στη διαπίστωση νομοθετικού κενού στην υπάρχουσα νομοθεσία αναφορικά με την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας και συνέστησε την άμεση επεξεργασία αυτοτελούς ειδικού νόμου, παραθέτοντας συγκεκριμένες προτάσεις¹⁹⁵. Ενδεικτικά αναφέρουμε την πρόταση τιμωρίας του συζυγικού βιασμού και την πρόταση άμεσης απομάκρυνσης του δράστη από το χώρο διαμονής του θύματος και των παιδιών τους, προκειμένου να διασφαλίζεται η ασφάλειά τους. Σκοπός ενός τέτοιου νομοθετήματος δεν πρέπει να είναι η επέμβαση του κράτους στον ευαίσθητο χώρο της οικογένειας, αλλά η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων των μελών της.

2. Υποστηρικτικές δομές και η συνεισφορά τους στη γυναίκα-θύμα ενδοοικογενειακής βίας

Ανάμεσα στις συντονισμένες προσπάθειες αντιμετώπισης του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας, σημαντική θέση κατέχουν οι υποστηρικτικές δομές, δηλαδή τα προγράμματα συμβουλευτικής και φιλοξενίας των γυναικών-θυμάτων, που, κατά τις τελευταίες δεκαετίες, εφαρμόζονται στις περισσότερες αναπτυγμένες χώρες. Στόχος όλων αυτών των προγραμμάτων, είναι η δημιουργία συμβουλευτικών κέντρων και χώρων υποδοχής για την κακοποιημένη γυναίκα και τα παιδιά της, καθώς, και η δημιουργία χώρων φιλοξενίας. Οι παροχές των συμβουλευτικών κέντρων, αφορούν στην ψυχοκοινωνική στήριξη των θυμάτων και στην παροχή νομικής συμβουλευτικής. Οι χώροι φιλοξενίας λειτουργούν ως προσωρινό «καταφύγιο» των γυναικών-θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας, και των παιδιών τους, προκειμένου να δραπετεύσουν από το βίαιο περιβάλλον που διέμεναν.

Οι συγκεκριμένες υποστηρικτικές δομές, παρέχοντας στα θύματα κακοποίησης στήριξη και ένα ασφαλές χώρο διαμονής, αποσκοπούν στη βοήθεια των γυναικών, προκειμένου, να επανακτήσουν την αυτοκυριαρχία και την ψυχική τους ηρεμία, να

---

¹⁹³ Αύγουστος του 2005

¹⁹⁴ Βέλγιο, Μεγάλη Βρετανία, Σουηδία, Ιταλία, Ισπανία, Γερμανία, Αυστρία, Λουξεμβούργο, Ιρλανδία, Δανία, Γαλλία, Φινλανδία, Ολλανδία, Πορτογαλία.

¹⁹⁵ Βλ. Παράρτημα ΣΤ', σελ. 123

επαναπροσδιορίσουν την κατάσταση και να προγραμματίσουν τα μελλοντικά τους σχέδια. Παράλληλα, ανάλογες υπηρεσίες αγωνίζονται για την προώθηση των δικαιωμάτων των θυμάτων κακοποίησης, την προώθηση νέων νομικών και κοινωνικών υπηρεσιών, καθώς και αλλαγών του ποινικού συστήματος.

Διεθνώς, σε όλες τις αναπτυγμένες χώρες, λειτουργούν πολυάριθμες υποστηρικτικές υπηρεσίες, που στοχεύουν στην στήριξη και την παροχή υπηρεσιών στις γυναίκες-θύματα ενδοοικογενειακής βίας. Ενδεικτικά, αναφέρουμε¹⁹⁶:

- Στην Αλαμπάμα, «The Domestic Violence Intervention Center» και το «Alabama Coalition Against Domestic Violence».
- «The Alaska Network on Domestic Violence and Sexual Assault» (ANDVSA), στην Αλάσκα.
- Στην Καλιφόρνια, «San Diego Domestic Violence Council», «The Domestic Violence and Sexual Assault Coalition of Nevada Country», «Marin Abused Women Services (MAWS)», «Center for Domestic Violence Prevention».
- «Abused Counseling and Treatment», στην Φλόριντα.¹⁹⁷
- «Women’s Crisis Center of Metro East», στο Ιλινόις.
- «Help for Abused Women and their Children (HAWC)», στη Μασαχουσέτη.
- «Safe House», στη Νεβάδα.
- Στη βόρεια Καρολίνα, «Domestic Violence Shelter and Services».
- Στην Πενσυλβανία, «Domestic Abuse Counseling Center».
- Στη Νέα Ζηλανδία, «Auckland Domestic Violence Centre».
- «The Freedom Program», στο Ηνωμένο Βασίλειο.
- Στην Αυστραλία, από το 1998, το «Domestic Violence and Incest Resource Centre (DVIRC).

Όσον αφορά στην ελληνική πραγματικότητα, ενδεικτικά, παραθέτουμε τις υποστηρικτικές δομές για την ενδοοικογενειακή βία που λειτουργούν σήμερα:

- Συμβουλευτικό Κέντρο για τη Βία κατά των Γυναικών, Αθήνας και Πειραιά, της Γενικής Γραμματείας Ισότητας (ΥΠ.ΕΣ.Δ.Δ.Α.)

---

¹⁹⁶ Βλ. “Domestic Violence Agencies on the Internet”, sponsored by the Paladin Group – Grant Mentors, <http://www.silcom.com/-paladin/madv/dvagencies.html>, 15/07/2005

¹⁹⁷ Σημειώνουμε, πως στη Φλόριντα λειτουργούν 41 πιστοποιημένα Κέντρα για την ενδοοικογενειακή βία που εξυπηρετούν 67 πολιτείες.

- Το Κέντρο Έρευνας και Υποστήριξης Θυμάτων Κακοποίησης και Κοινωνικού Αποκλεισμού (ΕΚΥΘΚΚΑ - μέλος του Δικτύου για την καταπολέμηση της ανδρικής βίας) στα Ιωάννινα, που λειτουργεί Δίκτυο Βοήθειας για κακοποιημένες γυναίκες και παιδιά, καθώς και Συμβουλευτική Υπηρεσία και Ξενώνα
- Το Μακεδονικό Ινστιτούτο Εργασίας στη Θεσσαλονίκη, που λειτουργεί Κέντρο Υποστήριξης Κακοποιημένων Γυναικών και τηλεφωνική γραμμή SOS για κακοποιημένες και γυναίκες που έχουν υποστεί βιασμό
- Σύλλογος Στήριξης Κακοποιημένων γυναικών στο Βόλο
- Κέντρο Κοινωνικής Υποστήριξης Γυναικών στη Θεσσαλονίκη
- Στην Αιτωλοακαρνανία, το Κέντρο Εκπαίδευσης και Μέριμνας Οικογένειας και Παιδιού (ΚΕΣΥΥ-ΚΕΜΟΠ «Ο Πλάτων»)
- Στην Πρέβεζα, το Κέντρο Έρευνας και Στήριξης Θυμάτων Κακοποίησης Ευπαθών Κοινωνικών Ομάδων και Προστασίας Μονογονεϊκών Οικογενειακών (ΚΕΣΘΥΚΕΚΟ)
- Το Σπίτι της Γυναίκας, στις Σέρρες
- Το Κέντρο Στήριξης Γυναικών, στην Καρδίτσα
- Το Γραφείο Κοινωνικών Θεμάτων, στη Χίο

Από το 2002 έως σήμερα, το Ελληνικό Τμήμα του Δικτύου Γυναικών Ευρώπης λειτουργεί δωρεάν τηλεφωνική γραμμή, η οποία παρέχει ψυχολογική, κοινωνική και δωρεάν νομική βοήθεια, σε εθνικό επίπεδο και σε 12ωρη βάση. Παράλληλα, συστάθηκε και λειτουργεί συμβουλευτική υπηρεσία στην Αττική, όπου ανάμεσα στις δράσεις της είναι και η εκπαίδευση εθελοντών κοινωνικών επιστημόνων για τη λειτουργία της τηλεφωνικής γραμμής. Επίσης, το Εθνικό Κέντρο Άμεσης Κοινωνικής Βοήθειας (ΕΚΑΚΒ) λειτουργεί ως θεσμοθετημένη κρατική υπηρεσία του Υπουργείου Υγείας και για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας.

Όσον αφορά στους ξενώνες φιλοξενίας των γυναικών-θυμάτων κακοποίησης, και των παιδιών τους, εάν υπάρχουν, αναμφίβολα υπάρχουν σημαντικές ελλείψεις. Οι ξενώνες που φιλοξενούν ανάλογα περιστατικά είναι αυτός του Δήμου Αθηναίων -σε συνεργασία με τη Γενική Γραμματεία Ισότητας-, ο ξενώνας της Αρχιεπισκοπής Αθηνών (ΚΕΣΟ), ο ξενώνας των Καθολικών, και στην περιφέρεια, από το 2000, ο ξενώνας του ΕΚΥΘΚΚΑ στα Ιωάννινα και το Σπίτι της Γυναίκας στις Σέρρες. Στο Σπίτι της Γυναίκας λειτουργεί και κινητή μονάδα που παρέχει βοήθεια σε γυναίκες-θύματα κακοποίησης με κινητικά προβλήματα, ενώ υπάρχει και εθελοντική ομάδα γυναικών που δραστηριοποιείται σε επίπεδο παροχής υπηρεσιών για θύματα βίας.

3. Μεταχείριση του δράστη ενδοοικογενειακής βίας

Οι συντονισμένες προσπάθειες που αφορούν στην πρόληψη και αντιμετώπιση του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας, δεν θα μπορούσαν παρά να περιλαμβάνουν και παρεμβάσεις υπέρ των δραστών. Ψυχοθεραπευτές, ψυχίατροι και ψυχολόγοι, δικηγόροι και κοινωνικοί επιστήμονες, ιατρικό προσωπικό, καθώς και εκπρόσωποι του επίσημου κοινωνικού ελέγχου, περιβάλλουν το δράστη κακοποίησης μέσα στο ευρύτερο πλαίσιο της μεταχείρισής του. Πέρα από την ποινικοποίηση των πράξεων του δράστη, οι παρεμβάσεις αντιμετώπισης της συμπεριφοράς του δράστη περιλαμβάνουν εκπαιδευτικά και συμβουλευτικά/θεραπευτικά προγράμματα, που στόχο έχουν τη μείωση της ανάγκης του δράστη για έλεγχο και κυριαρχία της συζύγου/ συντρόφου του, καθώς και την επαναφορά του σε πρότυπα μη βίαιης συμπεριφοράς.¹⁹⁸

Όσον αφορά στα εκπαιδευτικά προγράμματα μεταχείρισης του δράστη κακοποίησης, βασική υπόθεση αυτών των προγραμμάτων αποτελεί η ύπαρξη σχέσης μεταξύ της κουλτούρας της κοινωνίας και του θεσμού της οικογένειας, και της εκδήλωσης βίαιης συμπεριφοράς. Η βία, είναι αποτέλεσμα κοινωνικής μάθησης και κεντρική θέση στην ερμηνεία της βίαιης συμπεριφοράς του δράστη, καταλαμβάνει η οικογένεια και τα γονεϊκά πρότυπα, που επιδρούν και διαμορφώνουν τη συμπεριφορά του, σε συνάρτηση με την κουλτούρα και τα στερεότυπα ρόλων, που είναι διαποτισμένη η κοινωνία. Μέσα από αυτά τα προγράμματα, οι ειδικοί σύμβουλοι βοηθούν τους συμμετέχοντες να αναλάβουν την ευθύνη των πράξεών τους, χωρίς να επικαλούνται δικαιολογίες -π.χ. αδυναμία ελέγχου του θυμού και των αντιδράσεων τους- και να αναγνωρίσουν πως η βία που ασκούν είναι μια εκούσια συμπεριφορά. Απώτερος στόχος ανάλογων προγραμμάτων μεταχείρισης του δράστη κακοποίησης είναι η εκμάθηση, μέσα από ποικίλες πρακτικές, νέων, μη βίαιων συμπεριφορών, όπως ο διάλογος και η διαπραγμάτευση, η άμεση και ειλικρινής επικοινωνία, η αποφυγή συγκρούσεων με τη σύζυγο/ σύντροφό.

Στόχος των συμβουλευτικών και θεραπευτικών προγραμμάτων είναι η προσπάθεια διερεύνησης των παραγόντων που συντελούν στην εκδήλωση βίαιης συμπεριφοράς και η παροχή βοήθειας στους συμμετέχοντες δράστες κακοποίησης. Μία από τις κυριότερες πρακτικές των θεραπευτικών και συμβουλευτικών προγραμμάτων είναι η αύξηση ελέγχου του θυμού του δράστη, ώστε να μην έχει βίαιες αντιδράσεις. Οι δράστες

---

¹⁹⁸ Βλ. Hamberger K., Hastings J. E., *Counseling Male Spouse Abusers: Characteristics of Treatment Completers and Dropouts*, Violence and Victims, Vol. 4, No. 4, 1989, σελ. 275-285

κακοποίησης, προκειμένου να χρησιμοποιούν, όσο το δυνατόν, θετικά τις εσωτερικές συγκρούσεις που βιώνουν και να μη ξεσπούν σε βίαιες συμπεριφορές, διδάσκονται τη διαχείριση του θυμού τους. Επιπρόσθετα, η αύξηση της υπευθυνότητας του δράστη για τις πράξεις του, η ενδυνάμωση της αναγνώρισης και έκφρασης των συναισθημάτων του, η μείωση της κοινωνικής του απομόνωσης και της παθολογικής του εξάρτησης από τη σύζυγο/ σύντροφό του, θεωρούνται καλές πρακτικές μεταχείρισης του δράστη κακοποίησης. Όταν ο δράστης βρει διέξοδο έκφρασης των συναισθημάτων του, αρχίζει να επικοινωνεί ουσιαστικά και ειλικρινά, καθώς και να παραδέχεται την αδυναμία του. Έχοντας κάνει αυτό το πολύ σημαντικό βήμα, αναμένεται, στη συνέχεια, να μειωθεί η εξουσιαστική του ανάγκη έναντι της συζύγου/ συντρόφου του, που κατά το παρελθόν εκδήλωνε, προκειμένου να αισθάνεται ισχυρός και δυνατός.

Μέσα από έρευνες διερεύνησης της αποτελεσματικότητας των εκπαιδευτικών και θεραπευτικών προγραμμάτων μεταχείρισης των δραστών κακοποίησης, καταδεικνύεται ικανοποιητική μείωση της σωματικής βίας που ασκούν οι συμμετέχοντες άνδρες-δράστες, στις γυναίκες-θύματα, δεν υπάρχουν όμως ανάλογα αποτελέσματα όσον αφορά στην άσκηση λεκτικής και ψυχολογικής βίας¹⁹⁹.

Κλείνοντας, αξιοσημείωτο είναι το γεγονός πως στην Ελλάδα, οι δράσεις πρόληψης της ενδοοικογενειακής βίας επικεντρώνονται σε εκπαιδευτικά προγράμματα σχετικά με την ισότητα των φύλων, ενώ οι δράσεις αντιμετώπισης του φαινομένου επικεντρώνονται στην ποινική μεταχείριση του δράστη και στην μεταχείριση του θύματος. Η οπτική πρόληψης ή καταστολής του φαινομένου, μέσω παρέμβασης στους δράστες κακοποίησης, απουσιάζει παντελώς από την ελληνική πραγματικότητα, γεγονός που πρέπει να μας προβληματίσει. Ένας από τους πιθανούς λόγους που συμβαίνει αυτό, είναι η έντονη φεμινιστική θεώρηση του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας από τους εμπλεκόμενους φορείς, σύμφωνα με την οποία, ο δράστης κακοποίησης δεν μπορεί να ξεφύγει από τη βία.

4. Συμπεράσματα

Μία από τις σημαντικότερες δυσχέρειες, αναφορικά με την πρόληψη και την αντιμετώπιση του φαινομένου της βίας στο πλαίσιο της οικογένειας, είναι το λεγόμενο «πέπλο σιωπής» που καλύπτει ανάλογα περιστατικά. Οι περιπτώσεις ενδοοικογενειακής

---

¹⁹⁹ Βλ. σχετ., Hamberger K., Hastings J. E., ο.π., σελ. 275-285

βίας που καταγράφονται και βλέπουν το φως της δημοσιότητας αποτελούν μόνο την κορυφή ενός παγόβουνου. Ενδεικτικά αναφέρουμε, πως σε παγκόσμιο επίπεδο, υπολογίζεται, ότι δεν καταγράφονται σε επίσημες στατιστικές 60 εκατομμύρια γυναίκες, θύματα των ίδιων των οικογενειών τους, δολοφονημένες εκ προμελέτης ή μέσω παραμέλησης²⁰⁰.

Όσο και αν γίνονται προσπάθειες να δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις ώστε οι γυναίκες-θύματα κακοποίησης να μπορούν εύκολα να μιλήσουν για το πρόβλημά τους, πολλές απ' αυτές αδυνατούν να σπάσουν τη σιωπή τους και να προχωρήσουν στην καταγγελία του δράστη. Οι γυναίκες που βιώνουν καθημερινή βία από το σύζυγο/ σύντροφό τους, τείνουν να αρνούνται την κατάσταση, άλλοτε γιατί ειλικρινά πιστεύουν ότι τα πράγματα θα βελτιωθούν και άλλοτε από ντροπή, ενοχή και φόβο. Ειδικά ο φόβος ότι μπορεί να χάσουν τα παιδιά τους, τις απωθεί να αντιδράσουν και τις κάνει να αποκρύπτουν το πρόβλημά τους. Η κατάσταση εμπλέκεται και από άλλους παράγοντες όπως είναι η επιθυμία να προστατέψουν το σπίτι ή τα παιδιά, ή η αγάπη για έναν σύντροφο για τον οποίο εφευρίσκουν δικαιολογίες. Η οικονομική εξάρτηση και ο φόβος απώλειας των παιδιών είναι υπαρκτοί αλλά όχι οι κύριοι παράγοντες που οδηγούν στη μη παραδοχή της συζυγικής βίας. Άλλωστε, και οικονομικά ανεξάρτητες γυναίκες υπομένουν συζυγική βία.

Οι κυριότεροι λόγοι αποτροπής της κακοποιημένης γυναίκας να καταγγείλει το δράστη και να δημοσιοποιήσει το πρόβλημά της συνοψίζονται στους ακόλουθους²⁰¹:

- η χρόνια κακοποίηση, με τις επακόλουθες διαταραχές μετατραυματικού στρες για το θύμα, καταρρακώνουν την ψυχολογική του κατάσταση και το καθιστούν αδύναμο να δραστηριοποιηθεί και να φροντίσει για την ασφάλεια και τη βελτίωση της ζωής του.
- Ο φόβος και η καθημερινή τρομοκρατία που βιώνει το θύμα κακοποίησης, λειτουργούν αποτρεπτικά στην καταγγελία του δράστη, καθώς μετά την καταγγελία, ο δράστης μπορεί να εξαγριωθεί περισσότερο, συνεπώς το θύμα διατρέχει μεγαλύτερο κίνδυνο.
- Η έλλειψη υποστηρικτικών δομών ενημέρωσης και υποστήριξης του θύματος κακοποίησης, ή απλά η άγνοια του θύματος για τις ενέργειες που

²⁰⁰ Βλ. «Έρευνα του Κέντρου Ερευνών Innocenti της Unicef στη Φλωρεντία», Ημερομηνία Έκδοσης: Μάιος, 2000, [http://: www.unicef.gr/reports/domviol.php](http://www.unicef.gr/reports/domviol.php), 13/05/2005

²⁰¹ Βλ. σχετικά, Jacobson N. S., *When men batter women...* ο.π., σελ. 215-215., Παπαμιχαήλ Στ., ο.π., σελ. 138

μπορεί να προβεί και τα δικαιώματά που μπορεί να ασκήσει, είναι ακόμα ένας λόγος αποτροπής της γυναίκας να καταγγείλει την κακοποίηση.

- Τέλος, η αρνητική εμπειρία και ο στιγματισμός που μπορεί να είχε βιώσει μια κακοποιημένη γυναίκα από προηγούμενη επαφή της με εμπλεκόμενους φορείς στην ενδοοικογενειακή βία (αστυνομία, εισαγγελία, ιατρικό σύστημα και άλλες υποστηρικτικές δομές) ενδέχεται να λειτουργεί αποτρεπτικά στην απόφαση της γυναίκας να προχωρήσει σε καταγγελία του δράστη.

Η επανειλημμένη θυματοποίηση της κακοποιημένης γυναίκας αποτελεί ένα τεράστιο θέμα. Η αντίληψη, ότι οι ίδιες οι γυναίκες που βιώνουν κακοποίηση στη σχέση ή το γάμο τους, ευθύνονται για την κακοποίησή τους, είναι αρκετά διαδεδομένη, τόσο στο ευρύ κοινό, όσο και στους εμπλεκόμενους με το θέμα επαγγελματίες. Πολλές φορές όταν οι γυναίκες που βιώνουν βία μέσα στην οικογένεια σπάνε τη σιωπή τους, απευθύνονται για βοήθεια και προχωρούν σε διεκδικητικές πράξεις ισοτιμίας ή καταγγελίες, όχι μόνο δε βρίσκουν την απαιτούμενη συμπαράσταση και δικαίωση, αλλά, αντίθετα καθοδηγούνται στην υποταγή, και διάμεσου των καθιερωμένων σχημάτων ανισότητας και ταμπού, επιχειρείται η αυτοενοχοποίησή τους²⁰². Παρά τις αξιόλογες προσπάθειες, τόσο από κυβερνητικούς όσο και από μη κυβερνητικούς οργανισμούς, εξακολουθεί να υπάρχει ελλιπής ενημέρωση και εκπαίδευση σε άτομα που στελεχώνουν υπηρεσίες και έρχονται σε άμεση και πρώτη επαφή με τέτοια περιστατικά (αστυνομικοί, νοσηλευτές, ιατροί).

Στις περισσότερες περιπτώσεις, ο πρώτος επίσημος φορέας που απευθύνεται μια κακοποιημένη γυναίκα, έπειτα από κάποιο σοβαρό επεισόδιο σωματικής βίας, είναι τα επείγοντα περιστατικά των νοσηλευτικών ιδρυμάτων, δηλαδή το ιατρικό σύστημα. Σε αυτό το στάδιο συναντάμε αρκετά προβλήματα ως προς την αντιμετώπιση της κακοποιημένης γυναίκας, μα και του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας γενικότερα. Καταρχάς, ο τρόπος με τον οποίο προκλήθηκε το τραύμα δεν λαμβάνεται υπόψη, συνεπώς, το πρόβλημα της κακοποιημένης γυναίκας, που είναι πρωταρχικώς η βία, δεν εντοπίζεται και δεν καταγράφεται από το ιατρικό προσωπικό. Έτσι, η κακοποιημένη γυναίκα επιστρέφει ξανά και ξανά στην αίθουσα των επειγόντων περιστατικών, χωρίς το ιατρικό και νοσηλευτικό προσωπικό να αναγνωρίζει το πρόβλημα της κακοποίησης, ούτως ώστε να ενεργήσει ανάλογα. Ακόμη όμως και αν εντοπίζεται το πρόβλημα, είτε λόγω ελλιπούς εκπαίδευσης, είτε λόγω αδιαφορίας, του προσωπικού, επιχειρείται η ελαχιστοποίησή του. Συχνά δε, η γυναίκα-θύμα κακοποίησης έρχεται αντιμέτωπη με

²⁰² Βλ. σχετικά, Walker L E. A., ο.π., σελ. 32

προκαταλήψεις και μύθους που προσδίδουν σε αυτή την ευθύνη για τη βίαιη συμπεριφορά του δράστη.

Όσον αφορά στο σύστημα του επίσημου κοινωνικού ελέγχου, η κατάσταση δεν διαφοροποιείται. Η αντίληψη ότι η κακοποίηση είναι ένα οικογενειακό πρόβλημα, μια υπόθεση ιδιωτική, που πρέπει να ρυθμίζεται στους μέσα στους κόλπους της οικογένειας ή της σχέσης, χωρίς την παρέμβαση νομικών μηχανισμών ή άλλων φορέων, δυστυχώς, είναι διαδεδομένη ακόμα και στους κύκλους του επίσημου κοινωνικού ελέγχου και πολλές φορές λειτουργεί αποτρεπτικά στην απόφαση του θύματος για καταγγελία του δράστη κακοποίησης. Επιπρόσθετα, η έλλειψη ενημέρωσης και ευαισθησίας των εμπλεκόμενων επαγγελματιών, οδηγεί στην αναποτελεσματική αντιμετώπιση του περιστατικού κακοποίησης. Η γυναίκα-θύμα, σπανίως ενημερώνεται για τα δικαιώματα που ο νόμος της παρέχει, ή παραπέμπεται σε εξειδικευμένες υπηρεσίες ψυχοκοινωνικής στήριξης των θυμάτων κακοποίησης.

Επιπλέον, μιλώντας για τα ελληνικά δεδομένα, βάσει προσωπικής εμπειρίας, τα κέντρα υποδοχής και φιλοξενίας που λειτουργούν στη χώρα μας, δεν επαρκούν για να καλύψουν τις ανάγκες των γυναικών θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας. Λειτουργικά προβλήματα, όπως η έλλειψη προσωπικού, το ωράριο λειτουργίας, οι περιορισμένες θέσεις στους ξενώνες και η γραφειοκρατική διαδικασία εισαγωγής στους ξενώνες, καθιστούν την άμεση αντιμετώπιση ενός σοβαρού περιστατικού ενδοοικογενειακής βίας ιδιαίτερα δύσκολη και, παράλληλα, λειτουργούν αποτρεπτικά στην απόφαση της γυναίκας να απομακρυνθεί από την κακοποιητική σχέση. Τέλος, καθώς, οι γυναίκες φοβούνται ότι θα τεθούν υπό κρίση ή ότι θα αναγκαστούν να παραδεχθούν ότι απέτυχαν, δεν εμπιστεύονται τους επαγγελματίες των κοινωνικών υπηρεσιών, πράγμα που συνιστά ένα, επίσης, μεγάλο εμπόδιο στην αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας.

Η παραπάνω συνοπτική αναφορά, δεν αποσκοπεί στην αφοριστική προσέγγιση του τρόπου αντιμετώπισης των θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας. Κάθε άλλο, τα τελευταία χρόνια, γίνονται αξιόλογες προσπάθειες, τόσο από μέρους της πολιτείας, όσο και από ιδιωτικές πρωτοβουλίες, που στοχεύουν στην εκπαίδευση, ενημέρωση και ευαισθητοποίηση, τόσο του ευρύτερου πληθυσμού, όσο και των εμπλεκόμενων επαγγελματιών με το φαινόμενο της κακοποίησης. Αναμφίβολα, τα πράγματα από παλαιότερα έχουν βελτιωθεί και με την πάροδο του χρόνου προσδοκώ πως θα βελτιωθούν περισσότερο.

Κύριο θέμα αυτής της αναφοράς, συνιστά η σχέση του σκοτεινού αριθμού της ενδοοικογενειακής βίας με την πολλαπλή θυματοποίηση που υποβάλλεται η

κακοποιημένη γυναίκα. Μέσω της προβληματικής της αντιμετώπισης του θύματος κακοποίησης από τους εμπλεκόμενους φορείς, διαφαίνεται η σταδιακή και επανειλημμένη θυματοποίηση της κακοποιημένης γυναίκας και γίνονται αντιληπτοί κάποιοι από τους λόγους που εγκλωβίζουν τη γυναίκα στην κακοποιητική σχέση και την κάνουν να διαφυλάσσει την κατάσταση ως επτασφράγιστο μυστικό.

II. Δράσεις και πολιτικές για την πρόληψη και αντιμετώπιση του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας

Για πολλούς αιώνες, η βία στο πλαίσιο της οικογένειας, ήταν ταμπού. Κανείς δεν μιλούσε γι' αυτήν, κανείς δεν παραδεχόταν ότι υπάρχει, κανείς δεν προσπαθούσε να την αποτρέψει. Ωστόσο, σήμερα, χάρη στις δραστηριότητες των οργανώσεων των γυναικών και των επακόλουθων εκστρατειών ευαισθητοποίησης του κοινού, το θέμα έχει δημοσιοποιηθεί περισσότερο. Πλέον, το φαινόμενο της βίας κατά των γυναικών και ιδιαίτερα της ενδοοικογενειακής βίας, απασχολεί έντονα τη διεθνή κοινότητα. Από τη δεκαετία του 1980 ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών, το Συμβούλιο της Ευρώπης, η Ευρωπαϊκή Ένωση, καθώς επίσης δημόσιοι και ιδιωτικοί φορείς, ενέτειναν τις προσπάθειες και το ενδιαφέρον τους για τα θύματα της οικογενειακής βίας. Μιας βίας συχνά αθέατης, επαναλαμβανόμενης και επίμονης.

1. Διεθνείς πολιτικές και δράσεις

Το ζήτημα της προόδου των δικαιωμάτων των γυναικών αφορά τα Ηνωμένα Έθνη από την ίδρυση κιάλας της οργάνωσης. Οι ανησυχητικές διαστάσεις της βίας κατά των γυναικών παγκοσμίως δεν είχαν αναγνωριστεί ρητά από τη διεθνή κοινότητα έως το 1979, όταν υιοθέτησε η Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών τη Συνθήκη για την Αποβολή όλων των μορφών Διάκρισης ενάντια στις Γυναίκες (CEDAW). Μέχρι εκείνο το σημείο, οι περισσότερες κυβερνήσεις έτειναν να θεωρούν τη βία ενάντια στις γυναίκες, κατά ένα μεγάλο μέρος, σαν ιδιωτικό θέμα μεταξύ των ατόμων και όχι ως ένα κυρίαρχο πρόβλημα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που απαιτεί την κρατική επέμβαση.

Η Συνθήκη σχετικά με την Αποβολή όλων των μορφών Διάκρισης ενάντια στις Γυναίκες (CEDAW)²⁰³, συχνά περιγράφεται ως διεθνής λογαριασμός των δικαιωμάτων

---

²⁰³ τέθηκε σε ισχύ ως διεθνής σύμβαση στις 3 Σεπτεμβρίου 1981

για τις γυναίκες που καθορίζει ποια συμπεριφορά συνιστά διάκριση κατά των γυναικών και οργανώνει μια ημερήσια διάταξη για την εθνική δράση ούτως ώστε να πάψει να υφίσταται αυτή η διάκριση. Η αναγκαιότητα για μια Συνθήκη για τα δικαιώματα των γυναικών προέκυψε από την πρώτη Παγκόσμια Διάσκεψη σχετικά με τις γυναίκες στην Πόλη του Μεξικού το 1975, και αποτελεί το αποκορύφωμα περισσότερων από 30 ετών εργασίας από την Επιτροπή Ηνωμένων Εθνών για τη θέση των Γυναικών και των κρατών-μελών του Οργανισμού²⁰⁴. Έως το Μάιο του 2004 είχαν επικυρώσει τη Συνθήκη 177 κράτη-μέλη²⁰⁵. Η Συνθήκη καθορίζει τη διάκριση ενάντια στις γυναίκες όπως «...οποιοδήποτε διάκριση, αποκλεισμό ή περιορισμό που γίνονται βάσει του φύλου που έχει την επίδραση ή το σκοπό ή την αναγνώριση, την απόλαυση ή την άσκηση από τις γυναίκες, ανεξάρτητα από την οικογενειακή κατάστασή τους, σε μια βάση της ισότητας των ανδρών και των γυναικών, των ανθρώπινων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών στον πολιτικό, οικονομικό, κοινωνικό, πολιτιστικό, αστικό ή οποιοδήποτε τομέα».

Τον Σεπτέμβριο του 1992, η Επιτροπή Ηνωμένων Εθνών για τη θέση της γυναίκας δημιούργησε μια ειδική ομάδα εργασίας και της έδωσε εξουσιοδότηση να συντάξει μια δήλωση σχεδίων σχετικά με τη βία ενάντια στις γυναίκες. Το επόμενο έτος, η Επιτροπή Ηνωμένων Εθνών για τα ανθρώπινα δικαιώματα, στο ψήφισμα το 1993/46 της 3ης Μαρτίου, καταδίκασε όλες τις μορφές βίας και τις παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που κατευθύνονται συγκεκριμένα ενάντια στις γυναίκες²⁰⁶. Τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο αρκετές χώρες έλαβαν σημαντικά μέτρα προς τη βελτίωση των νόμων τους σχετικά με τη βία ενάντια στις γυναίκες²⁰⁷. Παραδείγματος χάριν, τον Ιούλιο του 1992, το Μεξικό αναθεώρησε το νόμο του για το βιασμό, στην Αυστραλία καθιερώθηκε Εθνική Επιτροπή για τη βία κατά των γυναικών με σκοπό να συντονίσει την ανάπτυξη της πολιτικής, την επιβολή νομοθεσίας, καθώς και την κοινοτική εκπαίδευση για τη βία ενάντια στις γυναίκες, ενώ η κυβέρνηση του Καναδά ανήγγειλε μια νέα τετραετή πρωτοβουλία για την οικογενειακή βία με στόχο να κινητοποιήσει την κοινοτική δράση, να ενισχύσει το νομικό πλαίσιο του Καναδά και να παρέχει φιλοξενία στις κακοποιημένες γυναίκες και τα παιδιά. Μερικές χώρες εισήγαγαν

²⁰⁴ Βλ. σχετικά, «*Human Rights, Questions and Answers*», ο.π., 15/05/2005

²⁰⁵ Βλ. CEDAW, *Treaty for the Rights of Women, History and Background*, www.cedaw.org

²⁰⁶ Βλ. σχετικά, «*Human Rights, Questions and Answers*», ο.π., 15/02/2005

²⁰⁷ Βλ. σχετικά, «*Human Rights, Questions and Answers*», ο.π., 15/05/2005

μονάδες αστυνομίας εκπαιδευμένες ειδικά για την εξέταση της συζυγικής επίθεσης, οι οποίες αποτελούνται εξ ολοκλήρου από γυναίκες.

Παρόλο που συνηθίζουμε να λέμε ότι βρισκόμαστε στον αιώνα της ισότητας, χρειάστηκε μια Διεθνή Διάσκεψη του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, η Διάσκεψη Κορυφής της Βιέννης το 1993, για να αναγνωρισθούν τα δικαιώματα των γυναικών ως θεμελιώδη δικαιώματα. Μέχρι τότε, είχε επικρατήσει η αντίληψη ότι η παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αφορά μόνο τις σχέσεις του ατόμου με το Κράτος ή τις δραστηριότητες που αναπτύσσονται στο δημόσιο χώρο. Συνεπώς, δεν αναγνωρίζονταν ως παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων πράξεις που λάμβαναν χώρα στο πλαίσιο της οικογένειας, καθώς θεωρείται ιδιωτικός χώρος.

Λαμβάνοντας υπόψη την ανησυχητική αύξηση του αριθμού περιπτώσεων βίας κατά των γυναικών σε όλο τον κόσμο, η Επιτροπή Ανθρώπινων Δικαιωμάτων ενέκρινε το ψήφισμα 1994/45 την 4η Μαρτίου 1994, με το οποίο αποφασίστηκε ο διορισμός Ειδικού Εισηγητή για τη Βία ενάντια στις Γυναίκες, συμπεριλαμβανομένων των αιτιών και των συνεπειών της²⁰⁸. Ως αποτέλεσμα αυτών των βημάτων, το πρόβλημα της βίας κατά των γυναικών έχει επιστήσει την αυξανόμενη πολιτική προσοχή.

Η Τέταρτη Παγκόσμια Διάσκεψη για τις Γυναίκες²⁰⁹, που πραγματοποιήθηκε στο Πεκίνο το 1995, επαναβεβαίωσε το γεγονός ότι οι γυναίκες και τα κορίτσια πρέπει να χαίρουν πλήρως και ισότιμα όλων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και θεμελιωδών ελευθεριών τους και ότι αυτό όχι μόνο αποτελεί προτεραιότητα των Κυβερνήσεων και των Ηνωμένων Εθνών αλλά και κρίνεται απαραίτητο για την πρόοδο των γυναικών. Σε μια του δήλωση στη 4^η Παγκόσμια Διάσκεψη σχετικά με τις γυναίκες στο Πεκίνο τον Σεπτέμβριο του 1995, ο Γενικός Γραμματέας Ηνωμένων Εθνών, Boutros-Ghali, σημείωσε ότι η βία κατά των γυναικών είναι ένα καθολικό πρόβλημα που πρέπει να καταδικαστεί παγκοσμίως, ενώ παράλληλα εξέφρασε τη διαπίστωση ότι η βία στην οικογένεια αυξάνεται συνεχώς.²¹⁰ Το Πρόγραμμα Δράσης, που υιοθετήθηκε από τη Διάσκεψη του Πεκίνου, θεώρησε την έλλειψη σεβασμού των δικαιωμάτων των γυναικών ως ανθρωπίνων δικαιωμάτων ως ένα από τα 12 «καθοριστικά σημεία» όπου απαιτείται

²⁰⁸ Βλ. σχετικά, «*Human Rights, Questions and Answers*», ο.π., 15/05/2005

²⁰⁹ Βλ. Ηνωμένα Έθνη (Τμήμα Δημόσιας Πληροφόρησης), «*4^η Παγκόσμια Διάσκεψη Γυναικών, Κίνα 4 – 15, Σεπτέμβριος 1995: Πλατφόρμα Δράσης του Πεκίνου*», δημοσίευση 1996, σελ. 9-11

²¹⁰ Βλ. Ηνωμένα Έθνη (Τμήμα Δημόσιας Πληροφόρησης), «*4^η Παγκόσμια Διάσκεψη Γυναικών, Κίνα 4-15, Σεπτέμβριος 1995: Πλατφόρμα Δράσης του Πεκίνου*», ο.π., σελ. 9-11

δράση των κυβερνήσεων και της διεθνούς κοινότητας²¹¹. Στο Πρόγραμμα γίνεται έκκληση για την εφαρμογή όλων των συμβάσεων για τα ανθρώπινα δικαιώματα, κυρίως την εφαρμογή της Σύμβασης για την Εξάλειψη Όλων των Μορφών Διακρίσεων κατά των Γυναικών. Επίσης, τονίζεται η σπουδαιότητα της εξασφάλισης της ισότητας, τόσο νομικά όσο και πρακτικά, όπως και της απόκτησης της στοιχειώδους νομικής παιδείας.

Όσον αφορά στην ευρωπαϊκή κοινότητα, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή διαδραματίζει σημαντικό ρόλο περιλαμβάνοντας το θέμα της βίας στο πλαίσιο της οικογένειας μεταξύ των κύριων θεμάτων του πολιτικού προγράμματος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στόχος της είναι να καλλιεργήσει τη συνεργασία και το συντονισμό των κρατών-μελών, να υποστηρίξει τις Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (Μ.Κ.Ο.) που δραστηριοποιούνται στον τομέα αυτόν, να βελτιωθούν τα στατιστικά στοιχεία και να περιορισθούν οι περιπτώσεις άσκησης βίας εις βάρος των γυναικών, να προωθήσει προληπτικά μέτρα και να εξασφαλίσει καλύτερη προστασία των θυμάτων.

Σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης, το θέμα της βίας εις βάρος των γυναικών εθίγη για πρώτη φορά στο πλαίσιο της ανακοίνωσης του 1996 σχετικά με τη σωματεμπορία γυναικών, μετά την οποία ξεκίνησε η πρωτοβουλία Daphne με προϋπολογισμό τρία εκατομμύρια ευρώ (1997). Το ίδιο έτος, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο παρότρυνε την Επιτροπή να ξεκινήσει μια εκστρατεία για να προωθηθεί η μηδενική ανοχή (zero tolerance) της κακοποίησης των γυναικών. Οι διασκέψεις διεθνών εμπειρογνομόνων στην Κολονία και τη Βιέννη, τον Δεκέμβριο του 1998 και τον Μάρτιο του 1999 αντίστοιχα, πρότειναν ένα σύνολο 62 προτύπων και συστάσεων για το πώς θα καταπολεμηθεί η κακοποίηση των γυναικών από τους άνδρες. Αδιαμφισβήτητα, αυτές οι παραγωγικές διασκέψεις επηρέασαν την πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης στον τομέα αυτό. Μια Τρίτη διάσκεψη με θέμα τη βία κατά των γυναικών πραγματοποιήθηκε τον Νοέμβριο υπό την εποπτεία της φινλανδικής προεδρίας. Η εκστρατεία ολοκληρώθηκε με διάσκεψη που διοργανώθηκε σε συνεργασία με την πορτογαλική προεδρία, τον Μάιο του 2000.

Αποτέλεσμα αυτών των πρωτοβουλιών ήταν νέες νομοθετικές προτάσεις και περαιτέρω πρωτοβουλίες σε εθνικό επίπεδο, όπως η υιοθέτηση των εθνικών σχεδίων δράσης και η βελτίωση των συνθηκών των γυναικείων καταφυγίων σε πολλά κράτη-

---

²¹¹ Βλ. Ηνωμένα Έθνη (Τμήμα Δημόσιας Πληροφόρησης), «4^η Παγκόσμια Διάσκεψη Γυναικών, Κίνα 4-15, Σεπτέμβριος 1995: Πλατφόρμα Δράσης του Πεκίνου», ο.π., σελ. 9-13

μέλη. Οι ακόλουθες αρχές εντοπίστηκαν ως κοινά στοιχεία που θα υποστηρίξουν το μελλοντικό έργο στον τομέα αυτό:

- Η βία στο πλαίσιο της οικογένειας δεν συνιστά ιδιωτική υπόθεση.
- Η προσοχή μετατοπίζεται από τις ευθύνες του θύματος στις ευθύνες του δράστη κακοποίησης.
- Πρέπει να αυξηθεί η προστασία των θυμάτων και των μαρτύρων της κακοποίησης.
- Οι μετανάστριες, ως πληθυσμός, είναι ευπρόσβλητες σε περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας, γι' αυτό χρειάζονται κατάλληλη προστασία.
- Πρέπει να διεξαχθούν περαιτέρω έρευνες, προκειμένου να αποκαλυφθεί η έκταση της βίας μέσα στην οικογένεια και το κοινωνικοοικονομικό της κόστος.

Η ευρωπαϊκή εκστρατεία κατά της βίας μέσα στην οικογένεια -με την επίβλεψη πέντε διαδοχικών ευρωπαϊκών προεδριών, του Ηνωμένου Βασιλείου, της Γερμανίας, της Αυστρίας, της Φινλανδίας και της Πορτογαλίας- διήρκεσε έως το Μάιο του 2000.

Τον Ιανουάριο του 2000, ένα νέο τετραετές πρόγραμμα Daphne ξεκινά, με στόχο την καταπολέμηση της κακοποίησης των γυναικών και των παιδιών τους, το οποίο προσέφερε οικονομική στήριξη στις Μ.Κ.Ο. ύψους 20 εκατομμυρίων ευρώ.

Εδώ και περισσότερα από 20 χρόνια οι Μ.Κ.Ο. για τις γυναίκες οργανώνουν εκστρατείες για να φέρουν στο φως το φαινόμενο της κακοποίησης των γυναικών στο πλαίσιο της οικογένειας. Ενδεικτικά, η ευρωπαϊκή εκστρατεία κατά της βίας μέσα στην οικογένεια δεν θα είχε υλοποιηθεί χωρίς το πρωτοποριακό έργο των μη κυβερνητικών οργανώσεων. Ωστόσο, οι δραστηριότητα των Μ.Κ.Ο. δεν αφορά μόνο το «σπάσιμο της σιωπής», αλλά επεκτείνεται τόσο στην άσκηση πίεσης προκειμένου να συντελεσθούν νομοθετικές αλλαγές στην νομοθεσία των κρατών-μελών και να διώκονται οι άρρενες δράστες, όσο και στην υιοθέτηση πολιτικών από τις επίσημες κυβερνήσεις που να προσφέρουν μεγαλύτερη προστασία στις γυναίκες-θύματα κακοποίησης.

Κατά το έτος 1997, το Ευρωπαϊκό Γυναικείο Λόμπι (EWL) ίδρυσε το Ευρωπαϊκό Κέντρο Πολιτικής και Δράσης για την Κακοποίηση των Γυναικών και το Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριό του για την Κακοποίηση των Γυναικών, όπου διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στο συντονισμό της εθνικής και διεθνούς δράσης στον τομέα της κακοποίησης. Τον Μάρτιο του 1999, το Ευρωπαϊκό Γυναικείο Λόμπι (EWL) παρουσιάζει τα πρώτα αποτελέσματα της έρευνάς του σχετικά με την ενδοοικογενειακή βία²¹².

---

²¹² Βλ. σχετ. στατιστικά, σελ. 65

Σε όλες τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης σημειώνεται πρόοδος για να ληφθεί περισσότερο υπόψη στις διαδικασίες χάραξης πολιτικής και έκδοσης νομοθεσίας η βία μέσα στην οικογένεια. Αν και ο δρόμος είναι μακρύς ακόμη, το γεγονός ότι το θέμα συζητείται από το Συμβούλιο των Υπουργών της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε συνεδριάσεις των υπουργών δικαιοσύνης και εσωτερικών υποθέσεων των κρατών-μελών αποτελεί απόδειξη της προόδου που έχει επιτευχθεί.

2. Πολιτικές και δράσεις σε τοπικό επίπεδο

Αναφορικά με την ελληνική κοινότητα, πρόσφατα επιτεύχθηκαν αξιοσημείωτες βελτιώσεις στο Εθνικό Θεσμικό Πλαίσιο για την ισότητα των δύο φύλων. Κατά το έτος 2000 συστάθηκε Διυπουργική Επιτροπή για την Ισότητα των Φύλων και Διυπουργική Επιτροπή για τη Βία κατά των γυναικών, με στόχο την επεξεργασία πολιτικών σχετικά με την πρόληψη και αντιμετώπιση της βίας κατά των γυναικών²¹³. Επιπλέον, το 2001, τροποποιήθηκε το αρθρ. 116 παρ.2 του Ελληνικού Συντάγματος για την υποχρέωση της πολιτείας να λαμβάνει ειδικά μέτρα για την εξάλειψη των διακρίσεων σε βάρος των γυναικών²¹⁴.

Στο πλαίσιο του Εθνικού Προγράμματος Δράσης για την αντιμετώπιση του φαινομένου της Βίας κατά των γυναικών, η Γενική Γραμματεία Ισότητας (ΥΠ.ΕΣ.Δ.Δ.Α.) υλοποίησε δράσεις σε τέσσερις τομείς που αφορούν στην ενημέρωση και ευαισθητοποίηση του κοινωνικού συνόλου, στην εκπαίδευση και στην διαρκή επιμόρφωση των εμπλεκόμενων επαγγελματιών (κοινωνικοί λειτουργοί, ψυχολόγοι, γιατροί, δικαστές, αστυνομικοί), στην αναθεώρηση του Νομοθετικού Πλαισίου με την προώθηση σχετικών προτάσεων ώστε να αντιμετωπισθεί το Φαινόμενο της Βίας και στη δημιουργία δομών και υποστηρικτικών Υπηρεσιών προς τις γυναίκες (ψυχοκοινωνική υποστήριξη, κοινωνική εργασία, νομική συμβουλευτική) σε συνεργασία με την Τοπική Αυτοδιοίκηση και τις Μ.Κ.Ο.²¹⁵. Αναφορικά με την προβολή σεξιστικών προτύπων από τα Μ.Μ.Ε., η Γενική Γραμματεία Ισότητας και η Διυπουργική Επιτροπή για την Ισότητα (απόφαση της 23/10/2003) εισηγήθηκαν συνεργασία της Γ.Γ.Ι., του Υπουργείου Τύπου,

²¹³ Βλ. Γενική Γραμματεία Ισότητας, Πολιτικές και Δράσεις, <http://www.isotita.gr>, 23/02/2004. Η

Διυπουργική Επιτροπή λειτούργησε έως το τέλος του 2003

²¹⁴ Βλ. σχετικά, Γενική Γραμματεία Ισότητας, ο.π., 23/06/2005

²¹⁵ Βλ. σχετικά, Γενική Γραμματεία Ισότητας, ο.π., 23/06/2005

του ΕΡΣ, της ΕΣΗΕΑ και Διαφημιστικών Εταιρειών για την εφαρμογή ενός Κώδικα Δεοντολογίας για την αντιμετώπιση αυτού του φαινομένου²¹⁶.

Επιπρόσθετα, το θέμα της βίας κατά των γυναικών αποτέλεσε επί Ελληνικής Προεδρίας της Ε.Ε. βασική προτεραιότητα. Ως μέρος της συνεχιζόμενης παρακολούθησης του προγράμματος δράσης του Πεκίνου, έπειτα από την ιδιαίτερα σημαντική πρόοδο στην καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών εκ μέρους της Ισπανικής Προεδρίας, η Ελληνική Προεδρία θεώρησε άμεση προτεραιότητα την συνέχεια των πρωτοβουλιών και των προσπαθειών στον τομέα αυτό. Το Μάιο του 2003 διοργανώθηκε Συνάντηση Εμπειρογνομώνων, σε συνέχεια της συζήτησης μεταξύ των κρατών-μελών με θέμα την ενδοοικογενειακή βία και τη διακίνηση των γυναικών με σκοπό τη σεξουαλική τους εκμετάλλευση, με στόχο, αφενός, όσον αφορά στην ενδοοικογενειακή βία, την προώθηση μεθοδολογικού εργαλείου παρακολούθησης και, αφετέρου, για το θέμα της διακίνησης των γυναικών, να προταθούν συγκεκριμένες δράσεις σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο για την προστασία των θυμάτων, για τις οποίες είναι αναγκαία η συνεργασία Μ.Κ.Ο. και κυβερνητικών φορέων. Κατά τη διάρκεια της ελληνικής προεδρίας, εξαγγέλθηκε η ίδρυση του Εθνικού Παρατηρητηρίου για την αντιμετώπιση της βίας κατά των γυναικών.²¹⁷

Πιο πρόσφατα, στο πλαίσιο των «Εθνικών Προτεραιοτήτων Πολιτικής και των Αξόνων Δράσης για την Ισότητα των Φύλων 2004-2008» που υιοθετήθηκαν από την Κυβερνητική Επιτροπή -2 Νοεμβρίου 2004- η πρόληψη και η καταπολέμηση της βίας με θύματα τις γυναίκες, συναρτάται με την επίτευξη του στόχου της κοινωνικής συνοχής και ορίζεται ως άξονας προτεραιότητας. Πέρα από την κοινωνική υποδομή, άξονες με ιδιαίτερη βαρύτητα αποτελούν η νομοθεσία²¹⁸, η εκπαίδευση των εμπλεκόμενων επαγγελματιών, η ενημέρωση και η ευαισθητοποίηση του ευρύτερου πληθυσμού και η έρευνα. Τέλος, τον Απρίλιο του 2005, το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης, αναγνωρίζοντας την ιδιαιτερότητα του ρόλου της αστυνομίας στην αντιμετώπιση, τόσο του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας, όσο και της ίδιας της κακοποιημένης γυναίκας, εξέδωσε

---

²¹⁶ Βλ. σχετικά, Γενική Γραμματεία Ισότητας, ο.π., 23/06/2005

²¹⁷ Βλ. σχετικά, Γενική Γραμματεία Ισότητας, ο.π., 23/06/2005

²¹⁸ Συγκρότηση Ομάδων Εργασίας για την έρευνα και την επεξεργασία σύγχρονου νομοθετικού πλαισίου για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας από το Υπουργείο Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης και από το Υπουργείο Δικαιοσύνη

εγχειρίδιο που περιλαμβάνει κατευθυντήριες οδηγίες προς του αστυνομικούς που έρχονται σε επαφή με περιστατικά κακοποίησης²¹⁹.

Αντί επιλόγου/ Προτάσεις για την πρόληψη και την αντιμετώπιση του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας

Η διατύπωση προτάσεων αναφορικά με την πρόληψη και την αντιμετώπιση του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας, με θύματα γυναίκες, προϋποθέτει την ύπαρξη σχεδιασμού συγκεκριμένων πολιτικών και δράσεων, τόσο σε εθνικό, όσο και σε διεθνές επίπεδο. Παράλληλα, απαιτείται η συνεργασία μεταξύ κυβερνητικών και μη κυβερνητικών οργανώσεων και δομών, με απώτερο στόχο την ανάπτυξη πολιτικών και πρακτικών για την, όσο το δυνατόν, αποτελεσματικότερη και αμεσότερη αντιμετώπιση του φαινομένου. Συγκεκριμένα, κρίνεται απαραίτητη μια πολυεπίπεδη και συστηματική προσέγγιση του φαινομένου σε τρία επίπεδα, την πρωτοβάθμια πρόληψη, την δευτεροβάθμια παρέμβαση και την τριτοβάθμια παρέμβαση. Η πρωτοβάθμια πρόληψη αφορά δράσεις που στόχο έχουν τον περιορισμό των αιτιών που προκαλούν άμεσα ή έμμεσα το πρόβλημα, η δευτεροβάθμια παρέμβαση σχετίζεται με την αποτελεσματικότητα παρέμβασης τις Πολιτείας, και όχι μόνο, κατά τη διάρκεια περιστατικών κακοποίησης, ενώ η τριτοβάθμια παρέμβαση αφορά στις υποστηρικτικές δομές στήριξης και παροχής υπηρεσιών στη γυναίκα-θύμα κακοποίησης.

Συγκεκριμένα, όσον αφορά στην πρωτοβάθμια πρόληψη, θα πρέπει, καταρχάς, να ληφθεί σοβαρά υπόψη η πολυπλοκότητα του φαινομένου, αναφορικά με τους παράγοντες που ενοχοποιούνται για την εκδήλωσή του, και η επικινδυνότητα του φαινομένου, αναφορικά με τις συνέπειές του σε μικρο και σε μακρο-επίπεδο ανάλυσης. Οι δράσεις θα πρέπει να επικεντρωθούν στη διαπαιδαγώγηση του κοινού, με βασικές αρχές την κατάρριψη του στερεότυπου της ανδρικής υπεροχής και κυριαρχίας στο πλαίσιο της οικογένειας και τη διακήρυξη της ισότητας των δύο φύλων σε όλους τους τομείς. Επιπρόσθετα, η Πολιτεία μπορεί να παρέμβει στο συγκεκριμένο επίπεδο πρόληψης της ενδοοικογενειακής βίας θεσμοθετώντας νομικό πλαίσιο για την αποτροπή ανάλογων συμπεριφορών. Τέλος, σημαντικό ρόλο μπορούν να διαδραματίσουν και τα μέσα μαζικής

---

²¹⁹ Βλ. «Η αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας», Αρχηγείο Ελληνικής Αστυνομίας, κλάδος διοικητικού, διεύθυνση οργάνωσης-νομοθεσίας, Τυπογραφείο Ελληνικής Αστυνομίας, Απρίλιος 2005.

ενημέρωσης, ενημερώνοντας και ευαισθητοποιώντας τον ευρύτερο πληθυσμό για την έκταση και τις συνέπειες του φαινομένου, αλλά και προωθώντας την προοπτική της ισότητας των φύλων.

Σε επίπεδο δευτεροβάθμιας παρέμβασης απαιτείται η άμεση και αποτελεσματική παρέμβαση των αρχών στα επεισόδια ενδοοικογενειακής βίας, καθώς επίσης και η ύπαρξη δομών για την παροχή υποστηρικτικών υπηρεσιών στη γυναίκα-θύμα κακοποίησης, όπως ιατρική περίθαλψη, νομικές συμβουλές, ψυχοκοινωνική στήριξη και άμεση φιλοξενία αυτής και των παιδιών της. Βασικό συστατικό αυτού του επιπέδου παρέμβασης αποτελεί η ύπαρξη νομοθετικού πλαισίου, που να δίνει τη δυνατότητα παρέμβασης, στις αρχές. Παράλληλα με την ύπαρξη νομοθετικού πλαισίου για την ενδοοικογενειακή βία, απαιτείται η ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των εμπλεκόμενων επαγγελματιών (αστυνομικοί, δικηγόροι, δικαστικοί, ιατρικό και νοσηλευτικό προσωπικό, κοινωνικοί, λειτουργοί, ψυχολόγοι, κοινωνιολόγοι), με στόχο την καλύτερη αναγνώριση της ενδοοικογενειακής βίας και των μορφών της, αλλά και την κατανόηση της ψυχοσύνθεσης της κακοποιημένης γυναίκας. Η ανάπτυξη δικτύου υποστηρικτικών υπηρεσιών (συμβουλευτικά κέντρα, καταφύγια, κέντρα ψυχοκοινωνικής στήριξης) και η σωστή λειτουργία τους, καθώς, και η συνεργασία αυτών μεταξύ τους, αλλά και με τα αστυνομικά τμήματα, είναι καθοριστική στο στάδιο απεμπλοκής της κακοποιημένης γυναίκας από το βασανιστή σύζυγο/ σύντροφό της.

Στο επίπεδο της τριτοβάθμιας παρέμβασης, η κακοποιημένη γυναίκα έχει ανάγκη από ένα ασφαλές και υποστηρικτικό περιβάλλον, που θα της προσφέρει την απαραίτητη ψυχική ηρεμία και υποστήριξη έως ότου πάρει η ίδια της αποφάσεις της. Σε αυτό το στάδιο εντάσσονται τα καταφύγια, η νοσηλεία –εάν απαιτείται-, η ψυχοθεραπεία -τόσο της ίδιας της κακοποιημένης γυναίκας, όσο και των παιδιών της, αν χρειάζεται-, η συμβουλευτική απασχόλησης, η παρέμβαση κοινωνικών λειτουργών (επιδόματα πρόνοιας, παιδικοί σταθμοί, διευθέτηση γραφειοκρατικών θεμάτων, κυρίως για αλλοδαπές, όπως άδεια παραμονής, πράσινη κάρτα, κ.λπ.). Στο σημείο αυτό θα προτείνουμε.

Η προσπάθεια μελέτης του φαινομένου της βίας στο πλαίσιο της οικογένειας, προκειμένου να σχεδιασθούν οι κατάλληλες πολιτικές και δράσεις πρόληψης και παρέμβασης, θα μπορούσε να ενισχυθεί από την διεξαγωγή ερευνών με αντικείμενο μελέτης τους παράγοντες εκδήλωσης και ενίσχυσης του φαινομένου, την έκταση του φαινομένου, τις κοινωνικές αναπαραστάσεις και τις στάσεις του κοινωνικού συνόλου και των εμπλεκόμενων επαγγελματιών, την ψυχολογική κατάσταση των ίδιων των

κακοποιημένων γυναικών και τους λόγους παραμονής τους σε μια κακοποιητική σχέση. Στην καταγραφή και διερεύνηση του φαινομένου θα μπορούσε να συμβάλει η ύπαρξη ενιαίου συστήματος καταγραφής των περιστατικών ενδοοικογενειακής βίας από τους άμεσα εμπλεκόμενους φορείς (αστυνομία, νοσοκομεία, συμβουλευτικά κέντρα, καταφύγια), κάτι που, δυστυχώς, δεν συμβαίνει έως σήμερα.

Παράρτημα Α' ²²⁰:

(παράγραφος 113): «ο όρος «βία κατά των γυναικών» περιλαμβάνει κάθε πράξη βίας που στηρίζεται στο φύλο και έχει ως αποτέλεσμα, ή είναι δυνατό να έχει ως αποτέλεσμα, τη σωματική, σεξουαλική ή ψυχολογική βλάβη ή πόνο για τις γυναίκες, συμπεριλαμβανομένων των απειλών τέτοιων πράξεων, τον εξαναγκασμό ή την αυθαίρετη στέρηση της ελευθερίας είτε αυτό προκύπτει στη δημόσια είτε στην ιδιωτική ζωή. Συνεπώς η βία κατά των γυναικών περιλαμβάνει τα εξής:

α) Τη σωματική, σεξουαλική και ψυχολογική βία που ασκείται στα πλαίσια της οικογένειας, συμπεριλαμβανομένου του ξυλοδαμού, της σεξουαλικής κακοποίησης των ανηλικών κοριτσιών μέσα στην οικογένεια, τη βία που σχετίζεται με την προίκα, το συζυγικό βιασμό, τον ακρωτηριασμό των γεννητικών οργάνων και άλλων παραδοσιακών πρακτικών που προξενούν βλάβη στις γυναίκες, της μη συζυγικής βίας και της βίας που συνδέεται με την εκμετάλλευση.

β) Τη σωματική, σεξουαλική και ψυχολογική βία που λαμβάνει χώρα γενικά μέσα στην κοινωνία, συμπεριλαμβανομένου του βιασμού, της σεξουαλικής κακοποίησης, της σεξουαλικής παρενόχλησης στον εργασιακό χώρο, σε εκπαιδευτικά ιδρύματα ή αλλού, την εμπορία γυναικών και την εξαναγκαστική πορνεία.

γ) Τη σωματική, σεξουαλική και ψυχολογική βία που διαπράττεται ή γίνεται ανεκτή από το κράτος (εγκλήματα πολέμου), οπουδήποτε αυτή λαμβάνει αυτή χώρα».

Και (παράγραφος 118): «η βία κατά των γυναικών είναι εκδήλωση των ιστορικά άνισων σχέσεων εξουσίας γυναικών και ανδρών, οι οποίες οδήγησαν στην κυριαρχία των ανδρών επί των γυναικών και στις διακρίσεις σε βάρος των γυναικών και στην παρεμπόδιση της ολοκληρωτικής προόδου των γυναικών».

---

²²⁰ Βλ. Ηνωμένα Έθνη (Τμήμα Δημόσιας Πληροφόρησης), «4^η Παγκόσμια Διάσκεψη Γυναικών, Κίνα 4-15, Σεπτέμβριος 1995: Πλατφόρμα Δράσης του Πεκίνου», δημοσίευση 1996, σελ. 10-11

Παράρτημα Β΄:

- Στη Γαλλία, κατά τη διάρκεια του έτους 2001, 1.350.000 γυναίκες υπήρξαν θύματα ενδοοικογενειακής βίας.
- Στη Νορβηγία, ετησίως, 10.000 γυναίκες απευθύνονται στο ιατρικό σύστημα για βοήθεια, εξαιτίας τραυματισμών που υπέστησαν από το σύζυγο ή το σύντροφό τους.
- Στη Βρετανία, 1 στις 4 γυναίκες έχει υποστεί σωματική κακοποίηση από το σύζυγο/ σύντροφό της κάποια στιγμή της ζωής της. Σύμφωνα με στοιχεία του Υπουργείου Εσωτερικών της Βρετανίας, η συζυγική κακοποίηση αντιστοιχεί στο 23% όλων των βίαιων εγκλημάτων, μία γυναίκα κάθε τρεις ημέρες δολοφονείται από τον νυν ή τον πρώην σύζυγο/ σύντροφό της και τα αστυνομικά τμήματα δέχονται μία κλήση συντροφικής βίας ανά λεπτό.²²¹
- Στην Ολλανδία (1989) το 13% των γυναικών που συμμετείχαν στην έρευνα τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο, ήταν θύματα σεξουαλικής ή/ και σωματικής κακοποίησης.
- Στο Βέλγιο (1998), ο πλέον συχνός και επικίνδυνος δράστης αναφορικά με σοβαρές πράξεις βίας κατά των γυναικών ήταν ο σύντροφος (48.4%).
- Στην Πορτογαλία το 52.8% των γυναικών είχε υπάρξει θύμα βίας με δράστη το σύζυγο/ σύντροφό του, με κυρίαρχη μορφή βίας την ψυχολογική.
- Στη Φινλανδία (1998) το 22% των έγγαμων γυναικών και των γυναικών που συζούσαν με το σύντροφό τους, είχε δεχθεί βία ή απειλές από αυτόν.

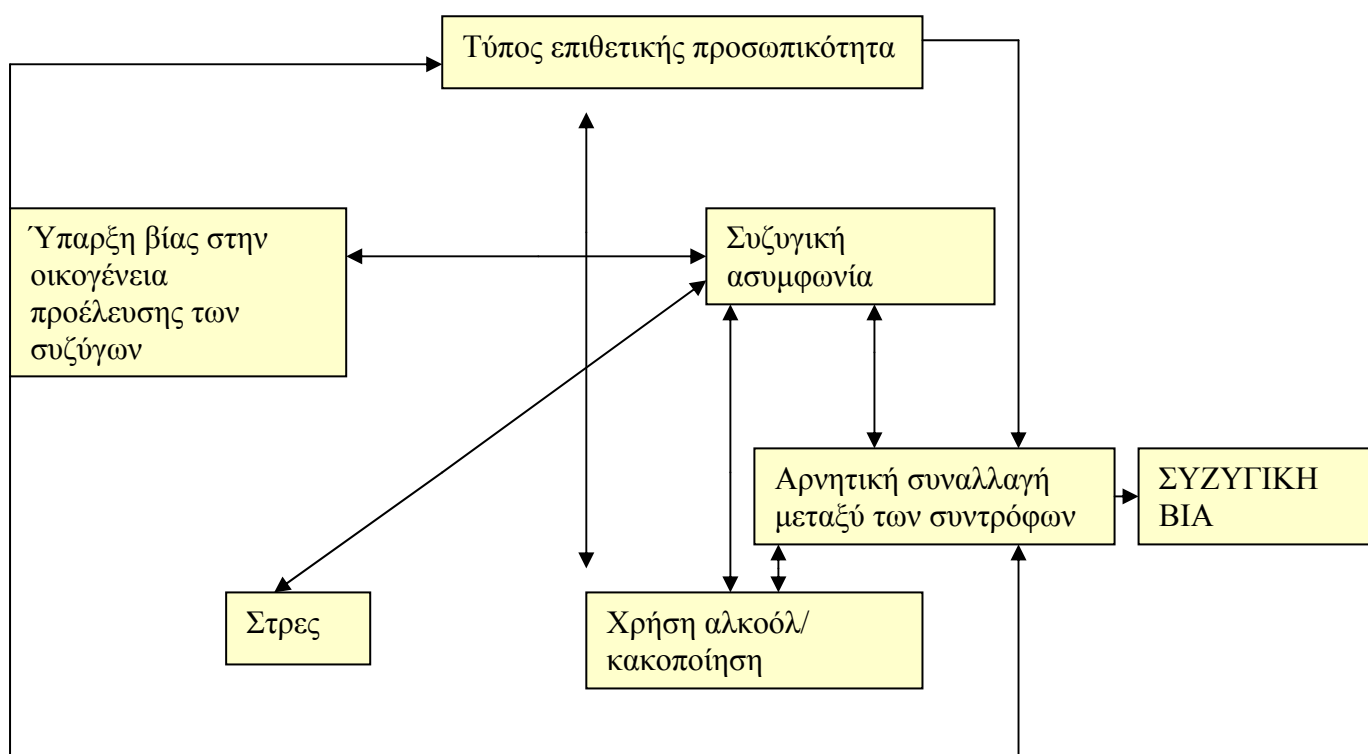
²²¹ Βλ. Women's aid, *Κοινωνική Υπηρεσία Υποστήριξης Θυμάτων Συντροφικής Βίας*, Criminal Statistics England and Wales, 1999, London: Home Office/ The British Crime Survey, 2000, England and Wales, London, Home Office, [http:// www.womensaid.org.uk/dv/dvfactsh1.htm](http://www.womensaid.org.uk/dv/dvfactsh1.htm), 18/05/2005

Παράρτημα Γ΄:

Σύμφωνα με τη θεωρία της κοινωνικής μάθησης, καθοριστικοί παράγοντες στην εκδήλωση βίαιης συμπεριφοράς στο πλαίσιο του γάμου είναι οι εξής²²²:

3. ύπαρξη βίας στην οικογένεια προέλευσης των συζύγων.
4. τύπος επιθετικής προσωπικότητας.
5. στρες.
6. χρήση αλκοόλ και κακοποίηση.
7. δυσλειτουργία της σχέσης.

Η απεικόνιση του τρόπου μέσω του οποίου αυτές οι μεταβλητές αλληλεπιδρούν και οδηγούν στην εκδήλωση βίας μεταξύ συζύγων παρουσιάζεται σχηματικά παρακάτω:

(Σχηματική απεικόνιση ερμηνείας της συζυγικής βίας από τη θεωρία της κοινωνικής μάθησης)

²²² Βλ. Van Hasselt V. B., Morrison R. L., Bellack A. S., Hersen M., *Handbook of Family Violence*, χ.ε., New York, London, 1987, σελ. 38

Παράρτημα Δ': Ερωτηματολόγιο διερεύνησης του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας κατά των γυναικών

I. Δημογραφικά στοιχεία γυναίκας:

Όνοματεπώνυμο (αρχικά)   Ηλικία Τόπος διαμονής

Αλλοδαπή: Ναι Όχι Χώρα Προέλευσης
(σημειώσατε X)

Οικογενειακή κατάσταση : Αγαμη Έγγαμη Διαζευγμένη Σε διάσταση Χήρα
(σημειώσατε X)

Έχετε παιδιά : Ναι Όχι
(σημειώσατε X)
↓
Αν ναι, αριθμός παιδιών

Αγόρια				
0-5 ετών	6-12 ετών	13-17 ετών	18-25 ετών	26 και άνω
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

Κορίτσια				
0-5 ετών	6-12 ετών	13-17 ετών	18-25 ετών	26 και άνω
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

Μορφωτικό επίπεδο : Αγράμματη Δημοτικό Υ.Ε. Δ.Ε. Τ.Ε.
(σημειώσατε X)
Π.Ε. Μεταπτυχιακές Σπουδές

Εργασιακή κατάσταση : Εργαζόμενη Άνεργη
(σημειώσατε X)

Αν εργαζόμενη, σημειώστε επάγγελμα

Σύμφωνα με τα χρήματα που διαχειρίζεστε και τις οικονομικές σας υποχρεώσεις, πώς θα χαρακτηρίζατε την οικονομική σας κατάσταση; (σημειώσατε X στην αντίστοιχη απάντηση)

Άθλια Κακή Μέτρια Δεν απαντώ Καλή Αρκετά καλή Πολύ καλή

II. Κακοποίηση:

Τι μορφή κακοποίησης δέχεστε ή δεχτήκατε από το δράστη:

(σημειώσατε με X μία ή περισσότερες μορφές)

Ψυχολογική κακοποίηση Σωματική κακοποίηση Σεξουαλική κακοποίηση

Ποια η σχέση σας με το δράστη:
(σημειώσατε X)

Σύζυγος Σύντροφος Άλλο

Μένετε με το δράστη; (σημειώσατε X)

Ναι Όχι

III. Έναρξη κακοποίησης:

1. Για πόσο χρονικό διάστημα **είχατε/ έχετε σχέση** με το δράστη;

2. Για πόσο χρονικό διάστημα **ζήσατε/ ζείτε την κακοποίηση**;

3. Έναρξη κακοποίησης:

α. Αν είχατε/ έχετε παντρευτεί με το δράστη, η βίαιη συμπεριφορά του εκδηλώθηκε:
(σημειώσατε X)

Πριν το γάμο Μετά το γάμο Κατά τη διάρκεια της 1^{ης} εγκυμοσύνης

β. Αν είχατε/ έχετε δεσμό με το δράστη, η βίαιη συμπεριφορά του εκδηλώθηκε:
(σημειώσατε X)

Από την αρχή της σχέσης Έπειτα από κάποιο διάστημα (χωρίς αφορμή)

Έπειτα από κάποιο διάστημα (με δική μου αφορμή) Όταν θέλησα να χωρίσουμε

IV. Κυκλική θεωρία της βίας:

1. Τα στάδια που συνήθως διακρίνονται σε μια κακοποιητική σχέση είναι 1^ο μικροεπεισόδια βίας (σωματικής και ψυχολογικής), 2^ο βίαιο ξέσπασμα του δράστη (έντονο επεισόδιο σωματικής βίας) και 3^ο ήρεμη, στοργική φάση μετάνοιας του δράστη. Σύμφωνα με την προσωπική σας εμπειρία, συμβαίνει κάτι ανάλογο;

.....
.....

V. Λόγοι παραμονής της γυναίκας στην κακοποιητική σχέση:

Ποιος/οι παράγοντες σας έκαναν να παραμένετε στην κακοποιητική σχέση με το δράστη;
(βαθμολογήστε με σειρά βαρύτητας, όπου 1 ο ισχυρότερος λόγος και 10 ο ασθενέστερος)

1. ψυχική/συναισθηματική εξάρτηση από το δράστη.....
2. οικονομική εξάρτηση από το δράστη.....
3. ύπαρξη παιδιών.....
4. πεποίθηση πως ο δράστης θα αλλάξει συμπεριφορά.....
5. άσχημη ψυχολογική σας κατάσταση (π.χ. χαμηλή αυτοεκτίμηση).....
6. απειλές του δράστη (για εσάς και την οικογένειά σας).....
7. απειλές του δράστη πως θα αυτοκτονήσει εάν τον εγκαταλείψετε.....
8. έλλειψη στήριξης από το οικογενειακό/ κοινωνικό σας περιβάλλον.....
9. έλλειψη υποστηρικτικών δομών ή ενημέρωσης/ δεν ήξερα πού να απευθυνθώ.....
10. άλλο (αναφέρετε, π.χ. συνδυασμός κάποιων από παραπάνω).....

VI. Λόγοι αντίδρασης και προσπάθειας απομάκρυνσης της γυναίκας από την κακοποιητική σχέση:

Ποιος/οι είναι οι λόγοι που τελικά σας ώθησαν να αντιδράσετε και να αναζητήσετε βοήθεια; (βαθμολογήστε με σειρά βαρύτητας, όπου 1 ο ισχυρότερος λόγος και 10 ο ασθενέστερος)

1. σοβαρή σωματική σας βλάβη από επίθεση του δράστη.....
2. άσκηση ψυχολογικής ή σωματικής βίας στα παιδιά σας (εάν υπάρχουν).....
3. απειλές κατά της ζωής σας ή της οικογένειάς σας.....
4. ενημέρωση για την ύπαρξη υποστηρικτικών δομών.....
5. παρότρυνση και στήριξη από συγγενείς ή φίλους σας.....
6. σεξουαλική κακοποίηση των παιδιών σας.....
7. σεξουαλική κακοποίηση.....
8. εύρεση εργασίας - απόκτηση χρημάτων.....
9. ενηλικίωση των παιδιών σας.....
10. άλλο (αναφέρεται, π.χ. συνδυασμός κάποιων από παραπάνω).....

VII. Επανεπιλημμένη θυματοποίηση:

Αφότου καταγγείλατε την κακοποίηση και ζητήσατε βοήθεια (από φίλους ή φορείς), επιστρέψατε στο δράστη; (σημειώσατε X)

↓ Ναι Όχι

Αν ναι, α. πόσες φορές συνέβη κάτι τέτοιο; .....

β. τι σας ώθησε να επιστρέψετε;.....

VIII. Θύμα ενδοοικογενειακής βίας και σύστημα ποινικής δικαιοσύνης:

Έχετε απευθυνθεί έως σήμερα για βοήθεια στην αστυνομία ή την εισαγγελία; (σημειώσατε X)

↓ Ναι Όχι

Αν ναι, πώς θα χαρακτηρίζατε την αντιμετώπισή σας από τις αρχές και ποια η βοήθεια που σας προσέφεραν;

Γνωρίζετε τα δικαιώματα που σας παρέχει ο νόμος;

Ναι Γνωρίζω κάποια Δεν απαντώ Έχω ελάχιστη γνώση Καθόλου

Αν γνωρίζετε- έστω κάποια -από πού ενημερωθήκατε (αστυνομία, συμβουλευτική, δικηγόρος κ.λπ.);

ΙΧ. Χαρακτηριστικά θύτη:

Μορφωτικό

επίπεδο: Αγράμματος Δημοτικό Υ.Ε. Δ.Ε. Τ.Ε. Π.Ε.

Μεταπτυχιακές σπουδές

Εργασιακή κατάσταση: Εργαζόμενος Άνεργος

↓
Αν εργαζόμενος, επάγγελμα:

Κατά την δική σας γνώμη, ποιοι λόγοι θεωρείται πως ωθούν το δράστη στην εκδήλωση βίας; (π.χ. η δική μου συμπεριφορά, ο τρόπος ανατροφής του και τα κοινωνικά στερεότυπα, η έλλειψη μόρφωσής του, τα βίαια παιδικά του βιώματα, ψυχική διαταραχή, η έλλειψη κοινωνικής και επαγγελματικής του καταξίωσης, κ.λπ.)

.....

.....

.....

.....

.....

Παράρτημα Ε΄:

ΤΕΛΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΝΟΜΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΕΝΔΟΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΒΙΑΣ

Η Επιτροπή, κατά την επεξεργασία του υπό κρίση Νομοσχεδίου, έλαβε υπόψη της τόσο τις σύγχρονες κοινωνικές εξελίξεις, ανάγκες και αντιλήψεις, όπως έχουν διαμορφωθεί στη χώρα μας, όσο και τις νεότερες αντιλήψεις που επικρατούν στη διεθνή επιστήμη και στις ξένες νομοθεσίες. Ενδεικτικά παραθέτουμε κάποια άρθρα του Σχεδίου Νόμου του έτους 2002.

Άρθρο 2

(1) Για την πρόληψη και την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας και της κακοποίησης των γυναικών συνιστάται Κεντρική Διυπουργική Επιτροπή.

(2) –α. Η Επιτροπή χαράσσει την πολιτική για τα θέματα που σχετίζονται με κάθε μορφή ενδοοικογενειακής βίας.

β. Παρακολουθεί το πρόβλημα της ενδοοικογενειακής βίας και της κακοποίησης γυναικών στον ελλαδικό χώρο.

γ. Προωθεί επιστημονικές έρευνες σχετικά με τη βία στην οικογένεια και την κακοποίηση γυναικών.

δ. Ενημερώνει το κοινό και τους επαγγελματίες για τα ζητήματα αυτά, με διάφορα μέσα στα οποία περιλαμβάνονται ειδικά συνέδρια και σεμινάρια, επιστημονικά προγράμματα και κάθε λογής σχετικές εκδόσεις.

ε. Φροντίζει για την πρόληψη και αντιμετώπιση της βίας αυτής, ενεργοποιώντας όλα τα διαθέσιμα μέσα.

στ. Παρακολουθεί τη δράση και αξιολογεί την αποτελεσματικότητα των ασχολουμένων με τα ζητήματα αυτά υπηρεσιών και φορέων.

ζ. Παρακολουθεί την εφαρμογή και τήρηση της σχετικής νομοθεσίας, καθώς, επίσης, την εξέλιξη της διαδικασίας, όταν η δίκη διεξάγεται κεκλεισμένων των θυρών και

η. Συντονίζει τη δράση των Περιφερειακών Επιτροπών πρόληψης και αντιμετώπισης της ενδοοικογενειακής βίας και της κακοποίησης γυναικών.

(3) Η Επιτροπή απαρτίζεται από άτομα τα οποία διορίζονται από τον Υπουργό των Εσωτερικών για μια τριετία- δυναμένη να ανανεωθεί- και τα οποία έχουν γνώση και πείρα των σχετικών θεμάτων. Τα μέλη της Επιτροπής δεν δύναται να είναι περισσότερα των δεκαπέντε. Τα άτομα που διορίζονται από τον δημόσιο τομέα επιλέγονται από τα Υπουργεία, τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα και τις Υπηρεσίες που αναφέρονται στην επόμενη παράγραφο (4) , ενώ τα άτομα που διορίζονται από τον ιδιωτικό τομέα επιλέγονται από μέλη ενώσεων, συνδέσμων ή οργανώσεων εμπλεκόμενων στην πρόληψη και αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας ή ασχολούνται με τα γυναικεία θέματα ή γενικότερα με τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Ένα μέλος της Επιτροπής διορίζεται από τον Υπουργό των Εσωτερικών, ως Πρόεδρος και ένα άλλο ως αναπληρωτής του.

(4) Τα Υπουργεία , Ιδρύματα και Υπηρεσίες που αναφέρονται στην προηγούμενη παράγραφο είναι :

A. Το Υπουργείο Εσωτερικών

B. Το Υπουργείο Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Υπηρεσιών

Γ. Το Υπουργείο Δικαιοσύνης
Δ. Το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης
Ε. Το Υπουργείο Παιδείας

Τα Τμήματα και οι Τομείς των Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων που αναφέρονται, είναι αυτά της Ιατρικής, της Νομικής, της Κοινωνιολογίας, της Ψυχολογίας, της Εγκληματολογίας, ενώ οι Υπηρεσίες είναι Κοινωνικές Υπηρεσίες των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης, ο Ε.Ο.Κ.Φ., οι Εταιρείες Προστασίας Ανηλίκων, η Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων.

- (5) Η Επιτροπή δύναται να προσλαμβάνει γραμματειακό προσωπικό, σύμφωνα με τους κανόνες που διέπουν τις προσλήψεις στον δημόσιο τομέα, και να έχει ιδιαίτερο γραφείο.
- (6) Η Επιτροπή ρυθμίζει με εσωτερικούς Κανονισμούς θέματα διαδικασίας που την αφορούν.
- (7) Η Επιτροπή α) καταρτίζει προϋπολογισμούς εσόδων και εξόδων για την πλήρη και αποτελεσματική άσκηση των αρμοδιοτήτων της και την εκπλήρωση των σκοπών της σύστασής της, οι οποίοι εγκρίνονται από το αρμόδιο Υπουργείο.

β) τηρεί πλήρη λογιστικά βιβλία.

Τα έσοδα της Επιτροπής προέρχονται από τον κρατικό προϋπολογισμό.

- (8) Η Επιτροπή υποβάλλει στον Υπουργό των Εσωτερικών και στο Κοινοβούλιο ετήσια Έκθεση για τις δραστηριότητές της.

Άρθρο 3

- (1) Συνιστώνται, επίσης, στην έδρα κάθε Περιφέρειας, Περιφερειακές Ειδικές Επιτροπές πρόληψης και αντιμετώπισης της ενδοοικογενειακής βίας.
- (2) Έργο κάθε τέτοιας Επιτροπής είναι ή υλοποίηση δράσεων σε περιφερειακό επίπεδο, ο συντονισμός, ο έλεγχος και η αξιολόγηση των δράσεων σε τοπικό επίπεδο.
- (3) Τα μέλη της κάθε Περιφερειακής Επιτροπής προέρχονται από περιφερειακές Υπηρεσίες των αναφερομένων στις παραγράφους (4),(5),(6) του άρθρου 2 Υπουργείων, Ιδρυμάτων και Υπηρεσιών, εφόσον υπάρχουν, και από άτομα εκπροσωπούνται συνδέσμους ή οργανώσεις από τους αναφερομένους στην παράγραφο (3) του άρθρου 2, που ενεργοποιούνται στην Περιφέρεια.
- (4) Τα μέλη κάθε Περιφερειακής Επιτροπής δεν υπερβαίνουν τα ένδεκα.
- (5) Η Περιφερειακή Επιτροπή δύναται να προσλαμβάνει γραμματειακό προσωπικό και να έχει ιδιαίτερο γραφείο.
- (6) Η Περιφερειακή επιτροπή ρυθμίζει με εσωτερικούς κανονισμούς θέματα διαδικασίας που την αφορούν.

Άρθρο 4

Σε κάθε Περιφέρεια, υπό την ευθύνη και επίβλεψη της Περιφερειακής Επιτροπής δημιουργούνται :

- Ένα ή περισσότερα Κέντρα υποδοχής και περίθαλψης θυμάτων βίας. Προς τον σκοπό αυτόν δύνανται να χρησιμοποιηθούν, καταλλήλως διευρυνόμενα και προσαρμοζόμενα, και τα ήδη λειτουργούντα Κέντρα Φροντίδας Οικογένειας (ΚΕΦΟ).
- Υπηρεσία S.O.S. για την άμεση ανταπόκριση στις ανάγκες των θυμάτων.

- Κέντρα υποδοχής, Υπηρεσίες θεραπευτικής αγωγής αυτοελέγχου και επανένταξης στην ομαλή κοινωνική ζωή των δραστών της ενδοοικογενειακής βίας.
- Υπηρεσία Οικογενειακών Συμβούλων, με στόχο την έρευνα, διαμεσολάβηση, παροχή συμβουλών, νομικής και υλικής συνδρομής στα θύματα.

Άρθρο 5

Ως Οικογενειακοί Σύμβουλοι διορίζονται, με απόφαση του Υπουργού των Εσωτερικών, κατάλληλα πρόσωπα (ψυχολόγοι, εγκληματολόγοι, κοινωνιολόγοι, κοινωνικοί λειτουργοί κλπ.), με σκοπό την καλύτερη εφαρμογή του παρόντος Νόμου.

Άρθρο 9

Είναι δυνατόν να συσταθούν και Νομαρχιακές Επιτροπές Πρόληψης και αντιμετώπισης της ενδοοικογενειακής βίας, στην έδρα κάθε νομού, καθώς επίσης Τοπικές Επιτροπές στην έδρα κάθε Δήμου, με στόχο τη δραστηριοποίηση σε τοπικό επίπεδο, με ενεργοποίηση και εθελοντών.

Η σύσταση και λειτουργία των Επιτροπών αυτών αφήνεται στη διακριτική ευχέρεια των κατά τόπους Νομαρχιακών και Δημοτικών Συμβουλίων. Εποπτεύονται και ελέγχονται από την Περιφερειακή Επιτροπή.

Άρθρο 10

Σε καθένα από τα προαναφερθέντα επίπεδα (Περιφερειακό, Νομαρχιακό, Τοπικό) είναι δυνατόν να συσταθούν πολυκλαδικές ομάδες με μέλη πρόσωπα που έχουν τα αναγκαία προσόντα και πείρα για την παροχή συμβουλών, γνωματεύσεων και κάθε άλλης συνδρομής για την καλύτερη μεταχείριση των θυμάτων βίας. Τα μέλη αυτών των ομάδων πρέπει να έχουν την ιδιότητα του ψυχιάτρου, παιδοψυχιάτρου, παιδίατρου, κλινικού ψυχολόγου, κοινωνιολόγου, εγκληματολόγου, κοινωνικού λειτουργού ή και άλλες που, κατά περίπτωση, κρίνονται αναγκαίες.

Τα σχετικά με τη σύσταση και λειτουργία καθεμιάς απ' αυτές τις ομάδες ρυθμίζονται με αποφάσεις της αντίστοιχης Περιφερειακής, Νομαρχιακής ή Τοπικής Επιτροπής.

Άρθρο 11

(α) Βία για τους σκοπούς του Νόμου αυτού σημαίνει οποιαδήποτε παράνομη πράξη, παράλειψη ή συμπεριφορά με την οποία προκαλείται άμεσα σωματική, σεξουαλική ή ψυχική βλάβη, σε οποιοδήποτε μέλος της οικογένειας και περιλαμβάνει τη βία που ασκείται με σκοπό την επίτευξη σεξουαλικής επαφής, χωρίς τη συγκατάθεση του θύματος, καθώς, επίσης, και τον περιορισμό της ελευθερίας του.

(β) Ανεξάρτητα από την ερμηνεία του όρου «βία», με βάση το εδάφιο (α), στην έννοια της βίας εμπίπτουν και τα εγκλήματα που αναφέρονται στα άρθρα 12(β) του παρόντος Νόμου, καθώς, επίσης, το προβλεπόμενο στο άρθρο 330 του Ποινικού Κώδικα έγκλημα.

(γ) Πράξη ή συμπεριφορά η οποία συνιστά βία, σύμφωνα με τα εδάφια (α) και (β) του άρθρου αυτού, όταν διαπράττονται παρουσία ανηλίκου μέλους της οικογένειας, θεωρείται βία η οποία ασκείται εναντίον του εν λόγω ανηλίκου, εφόσον δύναται να προκαλέσει σ' αυτό ψυχική βλάβη. Η εν λόγω πράξη ή συμπεριφορά συνιστά αδίκημα τιμωρούμενο με βάση το εδάφιο (δ) του άρθρου αυτού.

(δ) Οποιοσδήποτε ασκεί βία με βάση το εδάφιο (α) του παρόντος άρθρου διαπράττει αδίκημα δυνάμει του Νόμου αυτού που τιμωρείται με φυλάκιση.

Άρθρο 12

(α) Όταν τα αδικήματα που αναφέρονται στο εδάφιο (β) του παρόντος άρθρου διαπράττονται από ένα μέλος της οικογένειας σε βάρος άλλου μέλους, αυτά θεωρούνται, για τους σκοπούς του Νόμου αυτού αυξημένης βαρύτητας και τιμωρούνται ως ακολούθως :

(β) 1.για την περίπτωση της παράνομης βίας του άρθρου 330 ΠΚ, το ανώτατο όριο της φυλάκισης παραμένει δύο χρόνια.

2.για την περίπτωση της προσβολής της γενετήσιας αξιοπρέπειας του άρθρου 337παρ.1 ΠΚ, η ποινή αυξάνεται σε φυλάκιση μέχρι δύο χρόνια, ενώ για την παρ.2 του ίδιου άρθρου μέχρι τρία χρόνια.

3.για την περίπτωση του βιασμού του άρθρου 336 παρ.1 ΠΚ η ποινή ορίζεται σε κάθειρξη τουλάχιστον δέκα χρόνια. Το έγκλημα του βιασμού διαπράττεται και από σύζυγο εναντίον συζύγου. Στην τελευταία αυτή περίπτωση ο δράστης τιμωρείται με κάθειρξη.

Άρθρο 13

Ενώσεις προσώπων ή οργανώσεις που έχουν νομική προσωπικότητα, κτηθείσα τουλάχιστον πέντε χρόνια πριν από ένα εγκληματικό γεγονός από τα προβλεπόμενα στον παρόντα Νόμο και που στους σκοπούς τους περιλαμβάνουν την μέριμνα για την προστασία των θυμάτων βίας, έχουν δικαίωμα να συμπαρίστανται ως πολιτική αγωγή στην ποινική δίκη, εφόσον έχουν τη σύμφωνη γνώμη του θύματος ή του προσώπου που έχει την επιμέλειά του, αν αυτό είναι ανήλικο.

Άρθρο 14

Στις περιπτώσεις που η καταγγελία γίνεται στην Αστυνομία, η κατάθεση του θύματος λαμβάνεται από αστυνομικό του ίδιου φύλου, εφόσον τούτο είναι εφικτό.

Άρθρο 15

Κατά την εκδίκαση αδικημάτων βίας δυνάμει των διατάξεων του παρόντος, δύναται, με άδεια του Δικαστηρίου, να προσαχθεί ως μαρτυρία οπτικογραφημένη κατάθεση, υπό την προϋπόθεση ότι η κατάθεση αυτή αφορά την υπό εκδίκαση υπόθεση.

Μαζί με την οπτικοακουστική κατάθεση παρουσιάζεται και γραπτά αποτυπωμένη η ηχητική ζώνη (sound track) της οπτικοταινίας στην οποία καταγράφηκε η κατάθεση.

Οποιαδήποτε δήλωση που περιέχεται σε οπτικογραφημένη κατάθεση, η οποία γίνεται αποδεκτή ως μαρτυρία δυνάμει του άρθρου αυτού, θεωρείται ως άμεση προφορική μαρτυρία του προσώπου που κάνει τη δήλωση και, κατά συνέπεια, γίνεται αποδεκτή ως μαρτυρία οποιουδήποτε γεγονότος το οποίο θα ήταν αποδεκτό σε περίπτωση άμεσης προφορικής μαρτυρίας.

Καμιά τέτοια δήλωση δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως ενισχυτική μαρτυρία άλλης μαρτυρίας του ίδιου μάρτυρα.

Η εφαρμογή της διάταξης της παραγράφου 1 του παρόντος άρθρου δεν επηρεάζει την εξουσία του Δικαστηρίου να αποκλείσει οποιαδήποτε αποδεκτή μαρτυρία, αν κρίνει ότι το συμφέρον της Δικαιοσύνης το απαιτεί.

Άρθρο 20

Χωρίς να επηρεάζονται οι διατάξεις περί αποδείξεως του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, καταγγελία η οποία γίνεται από θύμα αδικήματος βίας προς οιονδήποτε αστυνομικό, οικογενειακό σύμβουλο, επιμελητή ανηλίκων, ψυχολόγο, γιατρό, περιλαμβανομένου ψυχιάτρου και ιατροδικαστού που εξετάζουν το θύμα, προς μέλη της Επιτροπής ή των περιφερειακών, νομαρχιακών ή τοπικών επιτροπών ή προς μέλη του στενού οικογενειακού περιβάλλοντος του θύματος, εντός εύλογου χρονικού διαστήματος από τη διάπραξή του, αποτελεί μαρτυρία, δυναμένη, εφόσον γίνεται προς δημοσία αρχή, να αναγνωσθεί στο ακροατήριο, σύμφωνα με τα οριζόμενα στην παράγραφο 1 του άρθρου 365 ΚΠΔ.

Παράρτημα ΣΤ΄:

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ⁴⁴⁵

A. Ως προς το ουσιαστικό ποινικό δίκαιο

Προκειμένου να αντιμετωπισθεί το φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας από την πλευρά του ποινικού δικαίου προτείνονται τα εξής: Οι αξιόποινες πράξεις οι οποίες έχουν σχέση με την ενδοοικογενειακή βία και φέρουν τον χαρακτήρα είτε της σεξουαλικής, είτε της σωματικής, είτε της ψυχολογικής, είτε τέλος της λεκτικής βίας, δεν είναι σκόπιμο να αποτελέσουν ξεχωριστό κεφάλαιο στον Ποινικό Κώδικα ή να λάβουν τον χαρακτήρα του ιδιώνυμου εγκλήματος, αλλά θα πρέπει να τροποποιούν, να συμπληρώνουν ή τέλος να βελτιώνουν τις υπάρχουσες σχετικές γενικές ποινικές διατάξεις.

Σε σχέση με την θέση ότι οι παραπάνω πράξεις δεν πρέπει να φέρουν τον χαρακτήρα του ιδιώνυμου εγκλήματος, αλλά τον χαρακτήρα διακεκριμένων παραλλαγών στις περισσότερες των περιπτώσεων, συνηγορούν τα παρακάτω:

α) Οι παραλλαγές μπορούν να συγκροτήσουν ένα σύνθετο έγκλημα, ενώ το ιδιώνυμο δεν μπορεί.

β) Σε περίπτωση καταργήσεως της διατάξεως που προβλέπει την παραλλαγή τιμωρείται η πράξη με το βασικό έγκλημα. Ενώ σε περίπτωση καταργήσεως του ιδιώνυμου η πράξη μένει ατιμώρητη.

γ) Το ιδιώνυμο έγκλημα δεν μπορεί να συνδεθεί με το βασικό με αποτέλεσμα να καταργείται το κατ' εξακολούθηση έγκλημα (άρθρο 98ΠΚ)

Ειδικότερα προτείνονται τα εξής.

α. Προτείνεται η απόσυρση του όρου «εξώγαμη» από το άρθρο 336 παρ. 1 εδ. α' Π.Κ., ούτως ώστε να είναι δυνατόν να τιμωρείται ο βιασμός και εντός γάμου.

β. Προτείνεται η προσθήκη σχετικής παραγράφου ή σχετικού εδαφίου στο άρθρο 308 Π.Κ. ("απλή σωματική βλάβη") ως επιβαρυντική περίπτωση σε περιπτώσεις που δράστης και θύμα είναι σύζυγοι, ή η παραπάνω σωματική βλάβη προκλήθηκε από γονείς προς τα

---

223 Βλ. σχετικά, Πόρισμα της Ομάδας Εργασίας του ΥΠ.ΕΣ.Δ.Δ.Α. για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας και της βίας κατά των συνοικούντων προσώπων, Γενική Γραμματεία Ισότητας, Υπουργείο Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης.

παιδιά τους, έστω και αν αυτά είναι ενήλικα, ή όταν αυτή προκλήθηκε από τα παιδιά (ενήλικα) προς τους γονείς, ή τέλος όταν η σωματική βία με τις επακόλουθες βλάβες αφορά τους γονείς του άλλου συζύγου (πεθερός ή πεθερά) και στα αδέρφια του ενός ή του άλλου συζύγου, με την προϋπόθεση όμως ότι υφίσταται συγκατοίκηση.

γ. Προτείνεται η προσθήκη σχετικής παραγράφου ή σχετικού εδαφίου στο άρθρο 330 Π.Κ. ("παράνομη βία") στην οποία το στοιχείο της «απειλής» να εξομοιώνεται με την αντίστοιχη έννοια που περιγράφεται στο άρθρο 336 παρ. 1 Π.Κ ("Βιασμός"), δηλαδή («...απειλή σπουδαίου και άμεσου κινδύνου») και κατ' επέκταση με βαρύτερες κυρώσεις. Με άλλα λόγια δηλαδή η πλήρωση της ειδικής υποστάσεως της «παράνομης βίας» σε περιπτώσεις που αφορά ενδοοικογενειακή βία και βία κατά συνοικούντων προσώπων να θεωρείται ως διακεκριμένη παραλλαγή με τα ανάλογα κυρωτικά αποτελέσματα.

δ. Προτείνεται η εισαγωγή διακεκριμένης περίπτωσης στο άρθρο 232^α ΠΚ, σύμφωνα με την οποία θα τιμωρείται αυστηρότερα η μη συμμόρφωση του υπαιτίου σε προσωρινή διαταγή του δικαστηρίου που εκδόθηκε σύμφωνα με το άρθρο 735 ΚΠολΔ (βλ. παρακάτω παρ. 26), ειδικά για τις περιπτώσεις ενδοοικογενειακής βίας και βίας κατά συνοικούντων προσώπων.

ε. Η λεκτική βία δεν είναι αναγκαίο να αποτελέσει αντικείμενο ειδικής ρύθμισης, γιατί καλύπτεται επαρκώς από τις κείμενες ποινικές διατάξεις περί προσβολών της τιμής (άρθρο 361 επ. Π.Κ.)

στ. Όπου προβλέπεται κάποιας μορφής αξιόποινη πράξη η οποία έχει το επιβαρυντικό στοιχείο ότι τελέστηκε σε πλαίσια ενδοοικογενειακής βίας και βίας κατά συνοικούντων προσώπων, θα πρέπει να διώκεται αυτεπάγγελτα και ουδέποτε κατ' έγκληση. Κατά συνέπεια λοιπόν και η σχετική πράξη που πληροί την ειδική υπόσταση του άρθρου 308ΠΚ (Απλή Σωματική Βλάβη) θα πρέπει να διώκεται αυτεπαγγέλτως.

ζ. Υπό συζήτηση μπορεί, τέλος, να τεθεί και η δυνατότητα επιδίκασης ειδικών παρεπόμενων ποινών.

Ως προς την δικονομική αντιμετώπιση των εγκλημάτων ενδοοικογενειακής βίας η Ομάδα προτείνει να εισαχθεί ένα σύστημα ποινικής διαμεσολάβησης μεταξύ των διαδίκων .

Σύστημα ποινικής διαμεσολάβησης δεν έχει προς το παρόν θεσπιστεί στη χώρα μας. Υπάρχει, εντούτοις, υποχρέωση συμμόρφωσης με την Απόφαση – πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης της 15^{ης} Μαρτίου 2001 σχετικά με το καθεστώς

των θυμάτων σε ποινικές διαδικασίες⁴⁴⁶, το άρθρο 10 της οποίας επιβάλλει στα κράτη μέλη την προώθηση της διαμεσολάβησης σε ποινικές υποθέσεις το αργότερο μέχρι τις 22/3/2006. Εκτός από τη νομική συμμόρφωση με το κείμενο της Απόφασης, ένα άλλο πλεονέκτημα μίας τέτοιας επιλογής είναι ότι δίνεται μία πρωτοποριακή λύση και καθίσταται πιο ήπιο το σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης για τη συγκεκριμένη κατηγορία εγκλημάτων, ώστε να έχει το θύμα το θάρρος να καταγγείλει την πράξη, μετέχοντας σε μία ενδιάμεση διαδικασία που σκοπό έχει να βοηθήσει τα δύο μέρη να συζητήσουν με τη βοήθεια ενός αμερόληπτου τρίτου.

Αφετηρία της διαδικασίας ποινικής διαμεσολάβησης θα είναι η έναρξη της προκαταρκτικής εξέτασης μετά από έγκληση του θύματος ή από καταγγελία τρίτου. Στο πλαίσιο αυτής της προκαταρκτικής εξέτασης θα ορίζεται Εισαγγελέας ποινικής διαμεσολάβησης, ο οποίος θα είναι επιφορτισμένος με ειδικές αρμοδιότητες από τον Κώδικα περί Οργανισμού Δικαστηρίων, συνεπικουρούμενος από τις καθ' ύλη αρμόδιες δομές αρωγής. Συναφώς ο νόμος θα πρέπει να περιέχει τις εξής δικονομικές ρυθμίσεις:

Στα εγκλήματα ενδοοικογενειακής βίας και βίας κατά συνοικούντων προσώπων, ο εισαγγελέας ποινικής διαμεσολάβησης ερευνά κατά την προκαταρκτική εξέταση την δυνατότητα ποινικής διαμεσολάβησης .

Για τον σκοπό αυτό, παράλληλα :

- α) διατάσσει την διενέργεια πραγματογνωμοσύνης προκειμένου να ερευνηθεί η βασιμότητα της καταγγελίας,
- β) εξετάζει ο ίδιος κάθε μάρτυρα που προτείνεται και ανωμοτί τα συνοικούντα πρόσωπα ,
- γ) καλεί το πρόσωπο στο οποίο αποδίδεται η τέλεση της αξιόποινης πράξης να παράσχει στον ίδιο εξηγήσεις υπό τους όρους του άρθρου 31 § 2 Κ.Π.Δ.

Ο παρέχων εξηγήσεις μπορεί να υποβάλει ο ίδιος αίτημα διαμεσολάβησης. Σε διαφορετική περίπτωση καλεί σε διαμεσολάβηση τον παρέχοντα εξηγήσεις ο εισαγγελέας ποινικής διαμεσολάβησης.

Ο παρέχων εξηγήσεις μπορεί να λάβει προθεσμία τριών ημερών για να απαντήσει στην πρόσκληση του εισαγγελέα. Αν η απάντηση του παρέχοντος εξηγήσεις είναι αρνητική, κινείται η ποινική διαδικασία κατά τις διατάξεις του Κ.Π.Δ. Προϋπόθεση για την κίνηση της διαδικασίας της ποινικής διαμεσολάβησης είναι η υποβολή ανεπιφύλακτης δήλωσης εκ μέρους του παρέχοντος εξηγήσεις ότι είναι πρόθυμος:

- α) να υποσχεθεί ότι δεν θα επαναλάβει στο μέλλον την πράξη του (λόγος τιμής),

---

⁴⁴⁶ Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων L 82 της 22.3.2001

β) να παρακολουθήσει ειδικό θεραπευτικό πρόγραμμα για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας, εφόσον τούτο κρίνεται αναγκαίο, και

γ) κατά το δυνατόν να άρει ή να αποκαταστήσει αμέσως τις συνέπειες που προκλήθηκαν από την πράξη του ή να καταβάλει χρηματική ικανοποίηση στον παθόντα.

Ο εισαγγελέας ποινικής διαμεσολάβησης ενημερώνει τον παθόντα για την κατά τα ανωτέρω δήλωση του παρέχοντος εξηγήσεις και αν ο τελευταίος του το ζητήσει, δίνει σε αυτόν προθεσμία το πολύ τριών ημερών για να δηλώσει αν δέχεται τη διαμεσολάβηση.

Αν ο παθών δεν δεχθεί την δήλωση περί ποινικής διαμεσολάβησης κινείται η ποινική διαδικασία κατά τις διατάξεις του Κ.Π.Δ.

Αν ο παθών δεχθεί την ποινική διαμεσολάβηση τότε ο εισαγγελέας περατώνει την προκαταρκτική εξέταση και θέτει με διάταξή του την δικογραφία σε ειδικό αρχείο της εισαγγελίας. Κατά της διατάξεως αυτής δεν χωρεί προσφυγή.

Εφόσον ο παρέχων εξηγήσεις συμμορφωθεί προς τους όρους της ποινικής διαμεσολάβησης για χρονικό διάστημα πέντε (5) ετών εάν πρόκειται για κακούργημα και τριών (3) ετών εάν πρόκειται για πλημμέλημα, τότε η διαμεσολάβηση επάγεται την εξάλειψη της ποινικής αξίωσης της πολιτείας και εμποδίζει την δυνατότητα του παθόντος να προβάλει για την αυτή αιτία ενώπιον των δικαστηρίων αστικές αξιώσεις εξ αδικοπραξίας.

Η περί ποινικής διαμεσολάβησης διάταξη του εισαγγελέως καταχωρίζεται σε ειδική μερίδα στο δελτίο ποινικού μητρώου και τηρείται για χρονικό διάστημα ίσο προς τον εκ του νόμου προβλεπόμενο χρόνο παραγραφής του εγκλήματος το οποίο αφορά.

Η διαδικασία ποινικής διαμεσολάβησης δεν εμποδίζεται από την ανηλικότητα του παθόντος, υπό την προϋπόθεση ότι αυτός αντιλαμβάνεται την σημασία των λόγων και των έργων του στο πλαίσιο της. Σε διαφορετική περίπτωση η ποινική διαμεσολάβηση ενεργείται υπέρ του ανηλικού από τον εισαγγελέα και τον ασκούντα την επιμέλεια, εφόσον δεν είναι ο παρέχων εξηγήσεις κατά τα ανωτέρω (βλ. παραπάνω παρ. 19).

Η υποτροπή κατά το χρόνο συμμορφώσεως αποκλείει την ποινική διαμεσολάβηση. Η διαπιστούμενη από τον εισαγγελέα υπαίτια μη συμμόρφωση του παρέχοντος εξηγήσεις με τους όρους της ποινικής διαμεσολάβησης διακόπτει την διαδικασία και προκαλεί την αναδρομική άρση των επελθόντων αποτελεσμάτων και την συνέχιση της ποινικής διαδικασίας, χωρίς να επιτρέπεται πλέον η υποβολή νέου αιτήματος για ποινική διαμεσολάβηση.

Ενόσω διαρκεί η διαδικασία διαμεσολάβησης συντρέχει εκκρεμοδικία για την πράξη την οποία αυτή αφορά. Η άσκηση ποινικής δίωξης για πράξη, για την οποία

εξαλείφθηκε η ποινική αξίωση της πολιτείας λόγω επιτυχούς διαμεσολάβησης, είναι απαράδεκτη. Η παραγραφή της πράξης αναστέλλεται μέχρι της πλήρους συμμόρφωσης του υπόχρεου προς το αποτέλεσμα της ποινικής διαμεσολάβησης.

Περαιτέρω, για τη δικονομική αντιμετώπιση των εγκλημάτων ενδοοικογενειακής βίας και βίας κατά συνοικούντων προσώπων, η Ομάδα προτείνει:

α. Να επιτρέπεται, κατ' εξαίρεση προς το άρθρο 222 Κ.Π.Δ., η εξέταση ως μαρτύρων και των εκεί προβλεπομένων προσώπων. Η εξέταση αυτή πρέπει να γίνεται ανωμοτί.

β. Να τροποποιηθεί καταλλήλως το άρθρο 354 Κ.Π.Δ., ώστε με τη χρήση οπτικοακουστικών μέσων να καταστεί δυνατή και η εξέταση εκείνων των μαρτύρων (ιδίως των ανηλίκων), των οποίων η αυτοπρόσωπη εμφάνιση στο δικαστήριο πιθανολογείται ότι θα τους προκαλέσει σοβαρή ψυχική αναστάτωση.

γ. Να τιμωρείται ως αυξημένης ποινικής απαξίας συμπεριφορά η απειλή, ο εκφοβισμός ή η δωροδοκία των μαρτύρων που καλούνται να καταθέσουν ή κατέθεσαν σε δίκες σχετικές με ενδοοικογενειακή βία ή βία κατά συνοικούντων προσώπων.

ε. Και, τέλος, εφόσον κρίνεται αναγκαίο να παρέχεται προστασία σε μάρτυρες που καλούνται να καταθέσουν ή κατέθεσαν σε δίκες σχετικές με ενδοοικογενειακή βία ή βία κατά συνοικούντων προσώπων.

ΕΛΛΗΝΕΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

- Αρτινοπούλου Β., *Αιμομιζία. Θεωρητικές προσεγγίσεις και ερευνητικά δεδομένα*, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1995
- Αρτινοπούλου Β., Μαγγανάς Α., *Θυματολογία και όψεις θυματοποίησης*, με τη συμβολή των Αλεξιάδη Σ., Τσήτσουρα Α., Fattah Ez. ,εισαγωγικό σημείωμα Φαρσεδάκης Ι., εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1996
- Βέλτσος Σ. Γ., *Κοινωνιολογία των θεσμών ΙΙ, Οικογένεια και φαντασιακές σχέσεις. Από τις γενεαλογικές-γραμμικές στις κρατικές οργανώσεις*, εκδ, Παπαζήση, Αθήνα, 1979
- Βλάχου Β., *Γυναίκα-θύμα σωματικής βίας και το σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης*, διδακτορική διατριβή, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, Αθήνα, 2003
- Δασκαλάκη Η., Παδοπούλου Π., Τσαμπαρλή Δ., Τσίγκανου Ι., Φρόνιμου Ε., *Εγκληματίες και θύματα στο κατώφλι του 21^{ου} αιώνα, αφιέρωμα στη μνήμη του Ηλία Δασκαλάκη*, εκδ. Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Αθήνα, 2000
- Μαγγανάς Α., *Θέματα Εγκληματολογικά και Ποινικού Δικαίου*, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1999
- Μαγγανάς Α., *Το εγκληματικό φαινόμενο στην πράξη: σεξουαλική εγκληματικότητα, ανήλικοι-θύτες και θύματα, κοινωνική αντίδραση, μεταχείριση των παραβατικών, σχολιασμός δικαστικών αποφάσεων*, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2004
- Μαρίνου Ε., *Η κοινωνική ταυτότητα των κακοποιημένων γυναικών*, μεταπτυχιακή εργασία, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, Αθήνα, 2003
- Μιχαηλίδη-Παπαδάκη Ε., *Η επιθετικότητα στην οικογένεια, στο σχολείο και στην κοινωνία*, Β΄ έκδοση, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1996
- Μουσούρου Μ. Λ., *Κοινωνιολογία της σύγχρονης οικογένειας*, εκδ. Κοινωνιολογική και Ανθρωπολογική Βιβλιοθήκη-Gutenberg, Αθήνα, 1989
- Παπαμιχαήλ Στ., *Η γυναίκα ως θύμα ενδοοικογενειακής βίας: τα χαρακτηριστικά δράστη και θύματος και η μεταξύ τους σχέση*, διδακτορική διατριβή, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, Αθήνα, 2004

- Πενταράκη Μ., *Έκταση μορφές και συνέπειες της βίας που υφίστανται έφηβες, μαθήτριες λυκείου, στις συντροφικές τους σχέσεις*, διδακτορική διατριβή, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, Αθήνα, 2003
- Σπινέλλης Δ., *Crime in Greece in Perspective*, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλας., Αθήνα, 1997
- Τσιγκρής Α. Α., *Η σεξουαλική βία κατά γυναικών και παιδιών: έκθεση για την Ελλάδα*, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2002
- Φαρσεδάκης Ιακ., *Η κοινωνική αντίδραση στο έγκλημα και τα όριά της: μερικές ιστορικές, συγκριτικές, θεωρητικές και πρακτικές επισημάνσεις*, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1991

ΞΕΝΟΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

- Barnett O. W., Miller-Perrin C. L., Perrin R. D., *Family violence across the lifespan: an introduction*, εκδ. Sage Publications, Thousand Oaks, London, New Delhi, 1997
- Dobash R. E., Dobash R., *Violence against Wives. A case Against the Patriarchy*, εκδ. The Free Press, New York, 1983
- Dobash R. E., Dobash R., *Women, Violence and Social Change*, εκδ. Routledge, London, 1992
- Dobash R. E., Dobash R., *Rethinking violence against women*, εκδ. Sage Publications, Thousand Oaks, California, 1998
- Fineman M., Mykitiuk R., *The public nature of private violence: the discovery of domestic abuse*, εκδ. Routledge, New York, 1994
- Finkelhor D., *The dark side of families: current family violence research*, εκδ. Sage Publications, Newbury Park, California, 1983
- Gelles R. J., *Intimate Violence in Families*, 3d ed., εκδ. Sage Publications, Newbury Park, London, New Delhi, 1997
- Gelles R. J., *The violent home*, εκδ. Sage Publications, Newbury Park, London, New Delhi, 1987
- Hampton R. L., Senatore V., Gullotta Th. P., *Substance abuse, family violence and child welfare: bridging perspectives*, εκδ. Sage Publications, Thousand Oaks, 1998
- Hearn J., *The Violences of Men: how men talk about and how agencies respond to men's violence to women*, εκδ. Sage Publications, London, Thousand Oaks, New Delhi, 1998
- Herman J. L., *Η βία: επακόλουθα ψυχικά τραύματα και θεραπεία*, μτφ. Εύη Νάντσου, εκδ. Θετίλη, Αθήνα, 1996.

- Jasinski J. L., Williams L. M., Straus M. A., *Partner violence: a comprehensive review of 20 years of research*, εκδ. Sage Publications, Thousand Oaks, California, 1998
- Kantor G. K., Jasinski J. L., *Out of the darkness: contemporary perspectives on family violence*, εκδ. Sage Publications, Thousand Oaks, London, New Delhi, 1997
- Kashani J. H., Wesley A. D., *The impact of family violence on children and adolescents*, εκδ. Sage Publications, Thousand Oaks, California, c1998
- Klein E., Campbell J., Soler E., Ghez M., *Ending domestic violence. Changing public perceptions / Halting the Epidemic*, εκδ. Sage Publications, Thousand Oaks, London, New Delhi, 1997
- Levinson D., *Family violence in cross-cultural perspective*, εκδ. Sage Publications, Newbury Park, London, New Delhi, 1989
- McLaughlin E., Muncie J., *The Sage Dictionary of Criminology*, εκδ. Sage Publications, Thousand Oaks, London, New Delhi, 2001
- Mignon S., Larson C., Holmes W. M., *Family Abuse: The Consequences, Theories and Responses*, εκδ. Allyn & Bacon, New York, 2002
- Mullender A., *Rethinking violence against women. The social work and probation response*, εκδ. Routledge, London, New York, 1996
- Pagelow M. D., Pagelow, L. W., *Family violence*, εκδ. Praeger, U.S.A, 1984
- Pelling M., Purdie R., *Matrimonial and domestic injunctions: practice and precedents*, 2^η έκδοση, εκδ. Butterworths, London, 1987
- Roy M., *Battered Women. Psychological Study of Domestic Violence*, εκδ. Van Nostrand Reinhold, New York, 1997
- Sampsel C. M., *Violence against women: nursing research, education, and practice issues*, εκδ. Hemisphere Publishing Corporation, New York, Washington, Philadelphia, London, 1992
- Sipe B. Hall E. J., *I am not your victim: anatomy of domestic violence*, εκδ. Sage Publications, Thousand Oaks, California, 1996
- Van Hasselt V. B., Morrison R. L., Bellack A. S., Hersen M., *Handbook of family violence*, εκδ. Plenum Press, New York, London, 1988
- Viano E. C., *Intimate violence: interdisciplinary perspectives*, εκδ. Hemisphere Publishing Corporation, N. Y., 1992
- Walker E. L., *Terrifying Love, Όταν η αγάπη σκοτώνει*, μτφρ. Μοσχοπούλου Π., εκδ. Φυτράκης, Αθήνα, 1997
- Walker E. L., *Η κακοποιημένη γυναίκα*, μτφρ. Ανθούλιας Τ., εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1989

- Wolfe D. A., Wekerle C., Scott K., *Alternatives to violence. Empowering youth to develop healthy relationships*, εκδ. Sage Publications, Thousand Oaks, London, New Delhi, 1997
- Wolfgang E. M., Ferracuti F., *The subculture of violence, Η υποκοουλτούρα της βίας*, μτφρ. Μηλιώνη Φ., Βιβλιοθήκη Εγκληματολογίας, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1995
- Yllo K., Bograd M., *Feminist perspectives on wife abuse*, εκδ. Sage Publications, Newbury Park, Beverly Hills, London, New Delhi, 1988

ΕΡΕΥΝΕΣ - ΕΚΘΕΣΕΙΣ - ΕΝΤΥΠΑ

- *Ενδο-οικογενειακή βία κατά των γυναικών: Πρώτη πανελλαδική επιδημιολογική έρευνα*, Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (Κ.Ε.Θ.Ι.), Αθήνα, 2003
- *Ευρωβαρόμετρο 51.0, Η γνώμη των Ευρωπαίων πάνω στο ερώτημα της βίας μέσα στην οικογένεια*, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Τομέας Πληροφόρησης Γυναικών, Οκτώβριος 1999
- *Ενδοοικογενειακή βία, Δειγματοληπτική στατιστική αξιοποίηση στοιχείων που αφορούν στην κακοποίηση γυναικών που απευθύνθηκαν στα Συμβουλευτικά Κέντρα της Γενικής Γραμματείας Ισότητας*, ΥΠ.ΕΣ.Δ.Δ.Α., Αθήνα, Νοέμβριος 2004
- *Έρευνα στις γυναικείες φυλακές Κορυδαλλού: ανθρωποκτονία και γυναίκες*, Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας, επιστ. Υπεύθυνος Καρύδης Β., έρευνα μη δημοσιευμένη
- *4^η – 5^η Εθνική Έκθεση της Ελλάδας (περίοδος 1994-2000) προς την Επιτροπή του Ο.Η.Ε. για την εξάλειψη κάθε μορφής διάκρισης σε βάρος των γυναικών*, ΥΠ.ΕΣ.Δ.Δ.Α., Γενική Γραμματεία Ισότητας, Αθήνα, Δεκέμβριος 2000
- *Προς ένα Κοινό Ευρωπαϊκό Πλαίσιο για τον έλεγχο της Προόδου στον Αγώνα εναντίον της Βίας κατά των Γυναικών*, Ευρωπαϊκό Λόμπυ Γυναικών, ανατύπωση και έκδοση στα ελληνικά από τη Γενική Γραμματεία Ισότητας, ΥΠ.ΕΣ.Δ.Δ.Α., Αθήνα, 2003
- *Πόρισμα της Ομάδας Εργασίας του ΥΠ.ΕΣ.Δ.Δ.Α. για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας και της βίας κατά συνοικούντων προσώπων*, Γενική Γραμματεία Ισότητας, ΥΠ.ΕΣ.Δ.Δ.Α., Αθήνα, 08/07/2005
- *Ενδοοικογενειακή βία - ο ρόλος της Πολιτείας*, ομιλία της Γενικής Γραμματέως Ισότητας, κας Τσουμάνη Ε., στο επιστημονικό συμπόσιο με θέμα: «Σύγχρονοι μηχανισμοί βίας και καταπίεσης», Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας, Σχολή Μωραΐτη, Αθήνα, Απρίλιος 2005
- *Αδαμάκη Ντ., Εγχειρίδιο για τις κακοποιημένες γυναίκες*, Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (Κ.Ε.Θ.Ι.) Αθήνα, 2001

- *Πρώτη εθνική έκθεση της Ελλάδας*, Εθνικό Παρατηρητήριο για την αντιμετώπιση της βίας κατά των γυναικών, Αθήνα, Νοέμβριος 2004
- *Έκθεση στατιστικών στοιχείων λειτουργίας της γραμμής S.O.S.*, Δίπλα σου, Δίκτυο Γυναικών Ευρώπης, Αθήνα, 2003
- *Η αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας*, Αρχηγείο Ελληνικής Αστυνομίας, Κλάδος Διοικητικού,, Διεύθυνση Οργάνωσης-Νομοθεσίας, Τυπογραφείο Ελληνικής Αστυνομίας, Απρίλιος, 2005
- *Η γνώμη των ευρωπαίων πάνω στο ερώτημα της βίας μέσα στην οικογένεια*, *Ευρωβαρόμετρο 51.0*, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Τομέας Πληροφόρησης, INRA, Βρυξέλλες, Οκτώβριος, 1999
- *Σπάζοντας τη σιωπή*, Ευρωπαϊκή εκστρατεία κατά της βίας στην οικογένεια, Υπηρεσία επίσημων εκδόσεων των ευρωπαϊκών κοινοτήτων, εκδ. ΚΕΘΙ, 2000

ΑΡΘΡΑ

- Βαλανδρέα Γ., *Το σύνδρομο της Στοκχόλμης*, Ποινική Δικαιοσύνη, 1/2001, έτος 4^ο, σελ. 67-68
- Μαγγανάς Α., *Διεθνές Συμπόσιο θυματολογίας: Προβλήματα και προοπτικές*, Η' Διεθνής Κίνηση, Ποινική Δικαιοσύνη, 12/2002, έτος 5^ο, σελ. 1310-1315
- Σειρινοπούλου Μ., *Γυναίκα θύμα σεξουαλικής βίας*, Υπεράσπιση, τεύχος 1, 1997, σελ. 199-235
- Claes J. A., Rosenthal D. M., *Men who batter women: a study in power*, Journal of Family Violence, Vol. 5, No. 3, 1990, σελ. 215-224
- Goode W., *Force and Violence in the Family*, Journal of Marriage and the Family, 33, 1971, σελ. 624-636
- Hamberger K., Hastings J. E., *Counseling Male Spouse Abusers: Characteristics of Treatment Completers and Dropouts*, Violence and Victims, Vol. 4, No. 4, 1989, σελ. 275-285
- Johnson M. P., *Patriarchal terrorism and common couple violence: Two forms of violence against women*, Journal of Marriage and the Family, Vol. 57 (2), 1995, σελ. 283-293
- Laslett B., *The family as a public and private institution: an historical perspective*, Journal of Marriage and the Family, Aug. 1973, 35, σελ. 480-492
- Rhodes R. N., McKenzie B. E., *Why do battered women stay? Three decades of research*, Aggression and Violent Behavior, VOL. 3, No. 4, 1998, σελ. 391-406

ΔΙΚΤΥΑΚΟΙ ΤΟΠΟΙ

- Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών, *Έκθεση για τη βία κατά των γυναικών*, 2002, <http://www.un.org>, 11/04/2005
- Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών, UN Crime Commission (CCPCJ), United Office on Drugs and Crime, <http://www.unodc.org/unodc.html>, 17/10/2005
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Τομέας Πληροφόρησης Γυναικών, *Ευρωβαρόμετρο 51.0*, http://www.europa.eu.int/comm/dg10/women/violence/index3_fr.html, 10/04/2005
- Διεθνής Αμνηστία, Δελτίο Τύπου, *Η Διεθνής Αμνηστία ξεκινά παγκόσμια εκστρατεία για τη βία κατά των γυναικών, Καρκίνωμα για την κοινωνία – θηριωδία για τα ανθρώπινα δικαιώματα*, It's in our hands, Stop Violence against Women, 2004, <http://web.Amnesty.org/actforwomen/reports-index-eng>, 12/05/2005
- Διεθνής Αμνηστία, Ελληνική Επιτροπή, *Η βία κατά των γυναικών – γεγονότα και αριθμοί*, AI Index: ACT 77/034/2004, <http://www.amnesty.com>, 12/03/2005
- Διεθνής Αμνηστία, *Στοπ στη βία κατά των γυναικών*, Ελληνικό Τμήμα, Εκστρατείες, http://www.amnesty.org/campaigns/actforwomen/issues/issues_1.asp, 13/05/2005
- Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας, <http://www.who.int>
- Γενική Γραμματεία Ισότητας, ΥΠ.ΕΣ.Δ.Δ.Α., *Επίκαιρες βελτιώσεις στο Εθνικό Θεσμικό Πλαίσιο για την Ισότητα των Φύλων*, 2002, <http://www.isotita.gr>, 12/05/2005
- Σκούταρη Ρ., *Ενδοοικογενειακή βία*, Τοποθέτηση στη συνεδρίαση του φόρουμ, <http://users.otenet.gr/-scoutari/keimena/endooikogeneiaki.htm>, 13/05/2105
- Κοντοδήμα Ε., *Βία κατά των γυναικών: το πρόβλημα, η αντιμετώπιση, οι διεκδικήσεις*, <http://www.istoselides.gr/news/article.phd?sid=2434>, 13/05/2005
- Cordova Luis, *Rights-Women: Latin American Laws on Domestic Violence*, Inter Press Service (IPS), <http://www.ips.fi/koulut/199750/8.htm>, 08/06/2005